
The Institute of Mediaeval Studies
LIBRARY
Toronto, Ontario

1930

STUDIËN

OVER DE

METRIEK VAN HET ALLITERATIEVERS

DOOR

DR. R. C. BOER.

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

AFDEELING LETTERKUNDE.

NIEUWE REEKS.

DEEL XVII. N°. 2.

AMSTERDAM,
JOHANNES MÜLLER.
1916.

HOOFDSTUK I.

OUDNOORSCHE METRIEK.

I. ALGEMEENE VRAGEN.

1. HET RHYTME.

Ik begin deze studie met eenige opmerkingen, wier inhoud verre van onbekend is maar toch bij de behandeling der vragen, waaraan de volgende bladzijden gewijd zijn, in den regel vergeten wordt.

In ieder vers, in iedere strofe, is tweeërlei rhytmus, taalrhytmus en versrhytmus.

De taalrhytmus is niets anders dan de wijze, waarop de gesproken taal verdeeld is in groepen van syllaben, die onderling nauwer te samen behooren dan ieder hunner met eene andere groep; het zijn taalkundige, meest syntactische eenheden.

De versrhytmus is het abstracte versschema, dat aan de taal wordt opgelegd. De vraag naar zijn oorsprong voert direct tot de vraag naar den oorsprong der poëzie, en daar deze langs historischen weg nog niet is kunnen worden opgelost, heeft men het antwoord veelal langs speculatieven weg gezocht. Zonder mij ook maar een stap op dit gevaarlijke pad te begeven, meen ik toch weinig tegenspraak te zullen ontmoeten, wanneer ik zeg, dat de abstractie jonger moet zijn dan de zaak, waaruit de abstractie heeft plaats gehad. Er waren dus verzen, alvorens er versschemata bestonden. Maar deze verzen, die niet volgens een te voren in den geest van den dichter aanwezig schema gebouwd waren, waren dus onbewust; het waren toevallige volzinnen, wier verdeeling door zekere ongewone regelmatigheid de aandacht trok, en die daardoor het voorbeeld werden voor nieuwe formaties. De versrhytmus is dus wel uit de gesproken taal geboren, maar zoodra hij tot het bewustzijn doordringt, voert hij een zelfstandig bestaan, wordt hij een voorschrift, waarnaar de taal der verzen zich te voegen heeft. Maar daar de taal, ook waar

zij zich naar het vers tracht te voegen, tevens uiting is van menschelijk denken, behoudt zij ook haar eigen beweging, en de aanpassing van den volzin aan het versschema, dat berust op andere volzinnen, die de uitdrukking eener andere gedachte waren, zal altijd min of meer onvolkomen blijven. De graad van aanpassing kan zeer verschillend zijn en hangt voor een groot deel af van de waarde, die de kunstenaars van een tijdperk aan formeele volkomenheden hechten; men kan schemata vinden, waarin het aantal syllaben van ieder vers, de quantiteit en het toongewicht van iedere syllabe in bijzonderheden zijn gereguleerd, maar men ontmoet ook versvormen, waarin op vele punten de grootste vrijheid heerscht en slechts de regelmatige terugkeer van bepaalde verschijnselen binnen een zeer rekbare maar toch aan zekere maat gebonden grens vereischt wordt. De eerste wijze is de geraffineerde en beteekent in den regel het einde van een ontwikkelingsgang, de tweede wijze, de populaire, is primitiever; als voorbeeld noem ik vele volksliederen. Hier wordt een eindpunt bereikt door de rekbaarheid der vrijheid; gaat deze te ver, zoodat de rhytmische groepen niet meer als gelijkwaardig gevoeld kunnen worden, dan houden de verzen op, verzen te zijn, en keert men terug tot het proza, waaruit het vers zijn oorsprong nam.

Het versrhytme eischt een verdeeling der stof in groepen, die in het gehoor vallen als correspondeerende groepen. Waardoor doen zij dit? Doordat zij iets gemeen hebben, dat regelmatig weerkeert. Wat is regelmatig? Op vaste afstanden. De groepen moeten dus even groot zijn, of althans even groot kunnen schijnen. Het taalrhytme maakt van nature groepen, die niet even groot zijn. De kunst is dus, de taalgroepen een omvang te geven, die de illusie toelaat, dat zij gelijk zijn. Daarom behoeven zij zuiver grammatisch niet gelijk te zijn.

De rhytmische groepen dragen gaarne een kenmerk, dat ze te gelijk onderscheidt en vereenigt. Het is gewenscht, dat zulk een uiterlijke onderscheiding een eenigszins vaste plaats heeft; anders wordt het niet als kenmerk eener groep opgevat. In den volzin: 'deze jongen is met zijn pet naar bed gegaan' zal niemand verzen zien, ofschoon de woorden 'pet' en 'bed' met elkaar rijmen en voor ons poëtisch gevoel het rijm een kenmerk van verzen is. Maar zegt men: 'de jongen nam zijn pet en ging er mee naar bed', dan hoort ieder de verzen, omdat de rijmwoorden aan het einde van groepen van gelijke lengte staan. Zet men in plaats van 'pet' 'jas', dan kàn men den volzin zóó voordragen, dat het verzen schijnen te zijn, maar bij het gebrek aan poëtischen inhoud en den weinig karakteristieken vers-

vorm is de beweging op en neer niet voldoende, om dezen indruk duidelijk te wekken, tenzij men de beweging sterk accentueert.

De kunst van reciteeren bestaat hierin, dat men het spel, bestaande in het samengaan en het uiteenloopen der beide rhytmen, duidelijk doet uitkomen. De taal en het vers moeten beide tot hun recht komen. Bij scansie komt alleen de versrhytmus voor den dag, bij zuiver intellectualistisch lezen alleen de taalrhytmus.

De bouw van het Oudgermaansche vers berust — dit behoeft thans geen betoog meer — op het expiratorisch accent. Verreweg de meerderheid der verzen, die ons bekend zijn, daaronder alle in het eenige metrum, dat verbreid is over Skandinavië, Engeland en Noord-Duitschland, vanwaar wij deze poëzie kennen, hebben twee syllaben, die zich door zwaarder toon van de overige onderscheiden [1]). Deze zijn de markante deelen van het vers, de heffingen. En wanneer men als het normale aantal syllaben vier aanneemt, — wat wel bij de meerderheid niet opgaat, maar als punt van uitgang en bij voorloopige schematiseering aangenomen kan worden, — dan blijven er dus twee lettergrepen over, die in de daling staan. Tegenover vroegere geleerden, die het vers in vieren deelden, heeft Sievers de deeling in tweeën met groote kracht verdedigd; hij verbindt een heffing met een daling tot een voet, en leert dus, dat het vers twee voeten heeft. Daar de heffing een lange syllabe vereischt, terwijl voor de daling iedere quantiteit goed is, daar voorts de eerste heffing soms aan het begin van het vers staat, soms door een zwakker betoonde syllabe voorafgegaan wordt, neemt hij voeten aan van twee hoofdvormen, die graphisch aldus worden aangeduid –́× en ×–́. Door verschillende combinaties dezer voeten ontstaan dan voor het vers drie hoofdvormen, gekarakteriseerd als: dalend –́× | –́× *A*; stijgend ×–́ | ×–́ *B*; stijgend-dalend ×–́ | –̀× *C*. De verticale streep geeft de scheiding der voeten aan. Nu komt het echter ook voor, dat het vers begint met twee syllaben, die in toongewicht de beide volgende te boven gaan. De vorm is dan –́ | –̀×× *D*. Dat zijn dus ongelijke voeten, een van éóne syllabe en een van drie. En deze zelfde voeten treden op in het vijfde

---

[1]) De theoretische opmerkingen in de eerste afdeeling van dit hoofdstuk (I, 1) gelden in gelijke mate voor de ags. als voor de on. verzen; voor de duitsche alleen voorzoover het gevoel voor het rhytme hier niet geheel verloren is gegaan. Daar de theorie zich van het onderzoek niet scheiden laat, is deze algemeene afdeeling als onderdeel van hoofdstuk I behandeld en zijn de voorbeelden ook hoofdzakelijk aan de on. poëzie ontleend. Niettemin zijn hier en daar ags. en os. voorbeelden medegedeeld, waar het wenschelijk scheen, de ruimere geldigheid van een waarneming te doen uitkomen.

van Sievers' typen, *E*, dat dezen vorm heeft: ⊥́×× | ⊥́. De leer is nu, dat in de beide laatstgenoemde gevallen de twee op elkander volgende zwakker betoonde syllaben niet, gelijk in sommige andere gevallen, te samen ééne, maar dat zij twee dalingen representeeren. Deze worden van elkander onderscheiden door verschillend toongewicht; hiernaar worden dan ook ondertypen D_1 D_2 en E_1 E_2 onderscheiden. Op deze wijze blijven de vier leden van het vers (twee heffingen, twee dalingen) behouden.

Het aantal syllaben van een vers gaat echter dikwijls boven vier uit. De gevallen worden, waar zij niet weggeëmendeerd worden, teruggevoerd op twee hoofdcategorieën. 1. Het vers kan aan het begin een element bevatten, dat buiten het metrisch verband staat, den zoogenaamden optact, die ook uit meer dan één syllabe kan bestaan. Zoo is × | ⊥́× | ⊥́× het schema voor *A* met optact. 2. Een voet kan meer syllaben bevatten, dan hem volgens het schema toekomen. Het eenvoudigste geval is de oplossing der heffing. De norm voor een heffing is een lange syllabe, maar hiervoor kunnen er twee in de plaats treden, waarvan de eerste grammatisch kort is; schematisch uitgedrukt: ⊥́ = ⏑́×. Voorts kunnen ook twee syllaben in de daling staan; deze hebben dan metrisch de waarde van één. Hoever deze vrijheden wel gaan kunnen, daarover zijn de aanhangers der theorie het lang niet eens, maar velen baseeren toch hun tekstkritiek op de getallen, die zij hier toelaatbaar achten.

Bij eenigszins zwaarwichtige syllaben krijgt men zoogenaamde bijheffingen, zonder dat toch hiervoor afzonderlijke hoofdtypen worden aangenomen. Maar naar deze en andere kenteekenen krijgt men een onderverdeeling in het oneindige. Men heeft niet slechts A_1 en A_2 maar ook A_{2a}, A_{2al}. A_{2ak}, enz., dan A^* wederom vallend in A^*_1, $_2$, resp. $_{2al}$ enz.

Ik laat deze onderverdeelingen, die ik in mijn zeer vluchtig exposé slechts daarom memoreerde, omdat zij berusten op verschijnselen, die ons verder op zullen bezighouden, voorloopig ter zijde en vraag: wat beteekenen de hier genoemde hoofdschemata? Niet meer, dan dat men den taalkundigen inhoud van een groot aantal verzen, ontdaan van eventueelen optact, schematisch kàn weergeven door een der 5, of indien *D* en *E* ieder voor twee tellen, der 7 formules, die Sievers opgesteld heeft. Maar in die schemata is toch één ding, dat in het vers, zooals wij het leeren kennen, niet gegeven, maar door Sievers er ingezet is, en waar dus de kritiek een vraagteeken kan plaatsen, en wel zijn scheidingsstreep tusschen de voeten. Gegeven is ⊥́×⊥́× *A*, Sievers maakt er van ⊥́× | ⊥́×. Gegeven ×⊥́×⊥́ *B*, Sievers maakt ×⊥́ | ×⊥́;

evenzoo zijn gegeven ´⊥⏑̀´ *C*, ´⊥×` *D*, ⊥××⊥ *E*, waarvoor Sievers leest ×⊥ | ⏑̀´. ⊥ | ⊥´`. ´`` | ´. Dat wil zeggen: deze voeten, naar willekeur stijgend en dalend en bestaande uit één, twee, drie leden (ik zeg opzettelijk niet syllaben, maar leden, want de drieledige voeten hebben volgens de leer twee dalingen), deze voeten zijn nergens als zoodanig overgeleverd, maar zijn door den geleerde geabstraheerd uit verzen, die vier syllaben bevatten, waarvan er twee sterker betoond zijn dan de overige.

Geschiedt dit met volkomen recht? Vroegere metrici, tegen welke Sievers sterk polemiseert, beschouwden de vier leden van het vers als de eigenlijke eenheden, waaruit het vers is opgebouwd, en daar zij aan ieder een afzonderlijken ictus en een maatdeel toekenden, kwam het er niet zoo erg op aan, welke twee syllaben het zwaarst betoond waren; ook de toon der overige was voldoende, om iedere mogelijke plaats in het vers in te nemen; *léra Cristes* week voor hen rhytmisch niet zóó sterk af van *an godes ríkea*, dat zij zich aan deze afwijking behoefden te stooten. Maar Sievers stelt op den voorgrond, dat er in het alliteratievers maar twee heffingen zijn, en om daaraan uitdrukking te geven, maakt hij den voet met één heffing tot rhytmische eenheid en verklaart, dat het vers uit twee voeten is opgebouwd. Consequent zou nu zijn, dat in iederen voet ook slechts de heffing als beteekenisvol wordt erkend. Maar daar komen nu die uit drie elementen bestaande voeten, waarin die drie deelen ook moeten onderscheiden worden, voeten, die behalve een heffing en een daling ook nog een bijheffing hebben, en dat voert nu tot deze verdere leer, dat in de typen, die uit gelijke voeten bestaan (*A B C*), slechts twee leden te onderscheiden zijn — die leden zijn de voeten, waarin alleen de heffing geldt —, maar dat men in de typen, die uit ongelijke voeten bestaan (*D E*), vier leden moet erkennen. Die voeten zijn dan ook ongelijk van duur, één voet duurt ééne metrische mora, de andere duurt er drie (behoudens mogelijke geringe rekkingen en verkortingen). Maar zoodoende wordt zulk een vers dan toch óók in vieren verdeeld, en de afstand van die oudere metrici is niet zoo heel groot, met name van hen, die een maat in vieren wilden. Slechts is de nieuwe leer, die sommige verzen in tweeën leest, andere in vieren, en aanneemt, dat zóó verschillend gebouwde verzen geheel willekeurig, zonder eenige orde, dooreen gebruikt konden worden, minder consequent dan de oude.

Een tweede bezwaar bestaat in de willekeurige wisseling van dalende en stijgende voeten. Niet slechts wisselen type *A* en *B* onophoudelijk, maar in *C* heeft midden in het vers een plotselinge overgang plaats, waardoor twee heffingen op elkaar stooten en

haastig worden gezegd, terwijl dan, indien een *B* of *C* volgt, het weer een heelen tijd duurt, voor er een nieuwe ictus komt. Maar wat geeft ons eigenlijk het recht, een vers van den vorm ×⊥⊻× te deelen in ×⊥ + ⊻×? Beteekent dat een tijdseenheid of een syntactische eenheid? Het laatste zeker niet, want 'voet' is in de eerste plaats een metrisch en niet een syntactisch begrip. En ziet men naar voorbeelden, dan blijkt het ook, dat in *C* dikwijls beide heffingen tot hetzelfde woord behooren: *is wísbodo* (Hel. 249 b) ware syntactisch te deelen × | ⊥⊻×, en evenzoo kan het zijn bij *D E*, dat de syntaxis een gansch andere verdeeling eischt dan het metrische schema, bv. *waldand gisprac*, d. i. syntactisch ⊥× | ×⊥ en niet ⊥×× | ⊥.

Zulke voorbeelden vindt men op iedere bladzijde bij tientallen. Daarin is nu op zich zelf geen afdoend bezwaar tegen de theorie gelegen, maar het toont wel, dat het kenmerk van den 'voet' althans niet in de syntactische groep te zoeken is. Dus in metrische verhoudingen. Maar wat kan een voet dàn anders zijn dan een — ideale [1]) — tijdseenheid? Nu ontkent Sievers de tijdseenheid van zijn voeten. Maar wat zijn het dan anders dan willekeurige syllabengroepen?

Ook ik geloof niet, dat de door Sievers aangenomen voeten even lang zijn. Maar ik geloof evenmin, dat dit voeten van het alliteratievers zijn. Waarom niet? Omdat het kenmerk van rhytmische kunstwerken is het regelmatig terugkeeren van bepaalde duidelijk herkenbare formaties of eigenaardigheden. Maar deze voeten zijn niet duidelijk herkenbaar; zij zijn slechts te herkennen op papier. De hoorder van zulke verzen zou aanhoudend gespannen moeten zijn en uitrekenen: nu komt er een stijgende voet, nu een dalende, nu een lange uit drie leden, nu een korte uit één lid, en dan moest hij ook nog opletten, of in hetzelfde vers wel altijd een korte en een lange bijeen stonden of twee middelmatige. En het oor zou hier niet mee- maar tegenwerken.

De groote fout is gelegen in de dubbelheid der voorstelling, dat de ictus, en dat de voet, zooals die door Sievers bepaald wordt, de eenheid van het vers representeert. Is het de ictus, waar het op aankomt, dan zijn de metrische groepen te verdeelen naar den ictus; de metrische eenheid is dan de afstand van heffing tot heffing; is daarentegen de door Sievers aangenomen voet de eenheid, dan is de ictus toevallig, want hij komt dan op de meest uiteenloopende plaatsen voor zonder spoor van regel.

[1] Onder 'ideaal' versta ik hier schematisch. De behoeften van de voordracht kunnen daarin wijziging brengen, maar bij scansie komt de eenheid voor den dag. Zie boven p. 5.

Er is één ding, dat men reeds terstond uit deze schemata kan leeren, en wel, dat, zelfs indien men Sievers' verdeeling in voeten toegeeft, het oude vers in hoofdzaak dalend is. Van de 5 schemata hebben er 3 (*A D E*) ook bij de genoemde verdeeling eene dalende beweging (*E* immers wordt gedeeld ⊥́×× | ⊥́, niet ⊥́ | ××⊥́), en *C* is althans in de tweede helft dalend. Rest alleen *B* en de eerste helft van *C*, die volgens Sievers' opvatting stijgend zijn. Deze dalende beweging heeft haar grond in de taal en de Germaansche accentverhoudingen. Zij correspondeert hiermee, dat het Germaansch den hoofdtoon op de eerste syllabe der woorden heeft. Daardoor is deze beweging voor de meeste woorden de natuurlijke, en zoo wordt zij het ook in den zin, en niets spreekt meer van zelf, dan dat het vers hier den zin volgt. Het is dan ook in het IJslandsch zoo gebleven tot op den huidigen dag; latere IJslandsche gedichten, rímur zoowel als moderne verzen hebben alle een dalende beweging, zij zijn trochaeisch. Anders in vele moderne talen, waar nieuwe elementen het opkomen van een omgekeerde beweging in de hand hebben gewerkt, het lidwoord, voorzoover het vóór het nomen staat, de toonlooze voorvoegsels, de meeste voegwoorden. Hier vinden wij dan ook een overheerschen van jambische verzen [1]).

Gaan wij van de theorie tot de stof over, dan vinden wij deze waarneming, dat de beweging dalend is, volkomen bevestigd. Wel kent de oude poëzie naast verzen, die met een heffing, ook zulke, die met een zwakker betoonde syllabe beginnen, maar de overgroote meerderheid behoort tot de eerste soort. Als voorbeeld noem ik de Þrymskviđa [2]). Het gedicht heeft 32 strofen met te samen 260 verzen. Van deze beginnen met een heffing zeker 214, met een zwakker versdeel 44, terwijl over 2 twijfel mogelijk is. Nog sterker spreken deze getallen, wanneer men er op let, dat onder de verzen, die niet met een heffing beginnen, niet één eerste vers is. Het begin der strofe geeft dadelijk den gang van het geheel aan, en overal is deze dalend. Onder 66 strofen der Vǫluspá volgens Bugge's tekst begint er één met een niet betoond woord (str. 33), maar het is het woord *Þó*, waardoor een intieme verhouding tot de vorige strofe wordt uitgedrukt, zoodat men haar bijna kan beschouwen als een deel van deze; bij al de overige staat de eerste syllabe in de arsis.

Ook het slot der strofe is een markante plaats. In de Þrymskviđa staat onder 32 strofen driemaal een heffing aan het einde.

[1]) Zie E. von der Recke, Dansk Verslære p. 12. v.

[2]) Eddaliederen citeer ik naar Bugge's onovertroffen uitgave.

In andere gedichten vinden wij gelijksoortige verhoudingen. Dit zijn zekere aanwijzingen, niet alleen hiervoor, dat het de ictus is, waarnaar de geheele beweging van het vers zich regelt, maar ook hiervoor, wat men reeds op grond van die beteekenis van den ictus wachten kan, dat deze staat aan het begin van de metrische groep, d. i. van de maat. [1])

Op grond van al deze overwegingen geloof ik, dat de gebruikelijke vijf typen, die zekere taalkundige beteekenis hebben, metrisch gansch anders te verdeelen zijn, dan dat volgens de geldende theorie geschiedt. Onveranderd blijven *A D E* [illegible]. Maar *C* is niet [illegible] maar [illegible], en *B* niet [illegible] maar [illegible]. M. a. w. de zoogenaamde ingangsdaling van *B* en *C* is te beoordeelen als de optact, die in *A D E* kàn voorkomen, en die men dan gewoon is, buiten het metrisch verband van het vers te plaatsen. Of dat juist is, laat ik voorloopig in 't midden; wèl moeten wij deze syllaben plaatsen buiten de eerste maat van het vers. Waar zij dan wèl thuis behooren, zal later blijken. Maar de omstandigheid, dat zij voorloopig overschieten, kan geen reden zijn, om de door mij voorgeslagen deeling niet toe te laten, wanneer men vrede neemt met zulke overschietende syllaben in de vormen *A D E*. Weet men hier weg met een optact, dan is er principieel niets tegen, hem ook in andere verzen te erkennen. Erkennen wij hem, dan worden wij meteen bevrijd van die wonderlijke verdeeling van tweelettergrepige optacten in *B* en *C* in één optactsyllabe en één ingangsdaling, een echt fabrikaat van papiermetriek.

Bij deze opvatting der schemata ontkomen ook wij niet aan maten van één, twee, drie syllaben, — nog afgezien van verbreedingen. Maar er is dit onderscheid, dat bij de heerschende opvatting dit verschil in quantiteit van spraakmateriaal samengaat met een verschil in metrischen inhoud van den 'voet', dus in tijdsduur, waardoor het begrip 'voet' tot een absurditeit wordt. [2]) Naar mijn opvatting is de ideale duur dezelfde bij een voet van één, van twee, van drie syllaben. Volgens de gangbare voorstelling bevat de drielettergrepige voet twee dalingen, volgens de mijne twee syllaben, die in de daling staan maar samen met de voorafgaande heffing niet meer tijd innemen dan in gewone omstandigheden twee syllaben. Ik moet hier herinneren aan hetgeen hierboven gezegd is

1) Over het onderscheid tusschen de begrippen 'maat' en 'voet' zal ik later spreken.

2) Een geheel ander geval is het, wanneer in klassieke metra voeten van verschillende lengte voorkomen, maar een vaste plaats hebben. Dit zijn kunstmetra met een ingewikkeld schema, maar het schema is vast. Met een choriambus in één vers omgeven door andere voeten correspondeert een choriambus in een ander vers. Hij komt dus op de plaats, waar hij verwacht wordt.

over het verschil tusschen metrischen en taalkundigen rhytmus. De eerste is een schema, dat gevoeld wordt, maar zelden, en nooit lang, geheel tot zijn recht komt en dat ook niet mag doen, daar hierdoor de ergste klappermanspoëzie zou ontstaan. Juist door den strijd en de verzoening dezer rhytmen ontstaat die indruk van vrijheid in gebondenheid, die een der kenmerken is van poëzie. In het vers *endlangan sal* verlangt het versrhytme, dat het woord *endlangan* gelijken duur zal hebben als *sal* alleen, dit laatste eventueel met de pauze, die er op volgen kan, en wie dezen rhytmus wil doen uitkomen, zal het vers ook zoo lezen; hoe nader men bij deze gelijkheid komt, hoe meer het vers gehoord wordt; bij scansie, liefst gepaard met maatslag, wordt volkomen gelijkheid bereikt. In gewoon proza daarentegen zal *endlangan* ongeveer driemaal den duur van *sal* kunnen hebben. Bij het declameeren, waar vorm en inhoud beide tot hun recht moeten komen, zal men licht een tusschenweg inslaan, maar daarbij is toch noodig, dat het gevoel voor de gelijkheid der twee stukken niet verloren gaat; men zou hier bij de eerste maat een versnelling van de gesproken taal krijgen, die met een gering metrisch ritardando gepaard kan gaan. Evenzoo bij een zoogenaamd *D*-vers: in *bjǫrg brotnuđu* strekt *bjǫrg* zich over een maat uit; de syllaben *nuđu* staan samen in de daling; de heffing *brot* + de daling *nuđu* is metrisch gelijkwaardig met de maat *bjǫrg*. Leest men met gevoel voor het vers en neemt men zich zelf waar, dan zal men ook bemerken, dat men niet anders lezen kan. Wie echter zegt: *bjǫrg* is een heffing maar geen maat, *brot* is een heffing, *nu* en *đu* zijn twee dalingen, ieder van gelijken duur als de heffingen, die leest het vers als het platste proza, ja erger, want gewoon proza zal toch de twee laatste lichte syllaben wat korter nemen dan de beide vorige. Zoo doet toch Sievers, en hij accentuurt deze opvatting nog extra in zijne Metrik p. 201, waar hij de typen in notenschrift weergeeft en verklaart, dat *D* = ♩ | ♩ ♩ ♩ is (waar — resp. ‿ boven de noot slechts de grammatische quantiteit aangeeft; vgl. p. 196, waar *C* aldus wordt weergegeven ♩ ♩ | ♩ ♩). Voor ons is D[2] = 𝅝 | ♪ ♪ ♩. *D*[1] = 𝅝 | ♩ ♪ ♪. *C* = ♩[1]) | 𝅝 | ♩ ♩ of ♩[1]) | 𝅝 | ♪ ♪ 𝄽 (naar gelang van de zwaarte der syllaben in de tweede maat). *E* = ♩ ♪ ♪ | 𝅝[2]) (*endlangan sal*) resp. ♪ ♪ ♩ | 𝅝[2]) (*E*[2]).

1) Resp. ♪ 2) Resp. ♩ 𝄽

Is dat een onnatuurlijke beweging? Maar dan vraag ik: hoe zal een modern dichter de groep *bloeiende jeugd*, of, om een zware tweede syllabe te gebruiken, *strijdbare jeugd*, *vriendschaps gevoel* aanwenden? Of Deensch: *rigdommens skat*?

Al deze verzen hebben twee maten van ideaal gelijken duur maar niet gelijken stofinhoud en dus ook ongelijk spraaktempo. [1]) Alleen de optacten blijven over. Volgens het heerschend systeem was dit het geval bij *A D E*, maar niet bij *B C*, waar de zwakker betoonde syllaben aan het begin van het vers geheel of gedeeltelijk tot den eersten 'voet' gerekend worden. Volgens mijn opvatting geldt het van alle optacten, daarin de zoogenaamde begindalingen mee begrepen. De vraag is nu: waar is de plaats dezer optacten in het metrisch schema? En het antwoord luidt: zij behooren tot de maat, waarmee het vorige vers sluit. Daarom behoeven zij nog niet tot het vorige vers te behooren, want de deeling van de spraakstof in verzen is niet alleen een zaak van maatbeweging maar ook van taalrhytme. Het is echter niet noodig, dat de grenzen van een vers precies met de maatgrenzen samenvallen. Dit is weer een van de dingen, waarop de beweeglijkheid van het vers en dus de afwisseling en de harmonische indruk berusten. Gelijk het vers beginnen kan met een thesis, kan het eindigen met een arsis; in dit geval is er ruimte genoeg voor eene pauze, en in die pauze kan de optact van het volgende vers vallen. Maar ook indien het vers op een thesis eindigt, is er plaats voor meer; immers gelijk een daling uit meer dan één lettergreep kan bestaan, zoo kan ook na een lettergreep in de daling ruimte overblijven voor een optact, zelfs wanneer die uit meer dan één syllabe bestaat. Hier is er echter nog in het bijzonder aan te denken, dat op de grens tusschen de verzen de maat minder streng is; hier doet zich het taalrhytme licht sterker gelden; hier is licht de grens van een syntactische of een rhetorische groep, waar een ritardando wordt toegestaan met het oog op den zin, zonder dat daardoor het gevoel, dat de maat doorgaat, verloren gaat. Maar ook hier verdwijnen deze ritardando's bij scansie (ideaal metrisch lezen) en de pauzen worden teruggebracht tot den omvang, dien de verhouding van de spraakstof tot het versschema hun aanwijst. Wij moeten daarom de optacten beschouwen in het licht niet van het enkele vers maar van de groep; het zijn overgangsleden, die metrisch aan de eene

[1] Onder *spraaktempo* versta ik de snelheid, waarmee bij het spreken van het vers de syllaben op elkander volgen, onder *metrisch tempo* den duur van de maat, die verlengingen en verkortingen kan ondergaan. Dat deze beide tempo's licht met elkander in strijd komen, zagen wij reeds.

zijde behooren, taalkundig aan de andere. In dit licht is het bijzonder treffend, dat juist het begin der strofe bijna nooit een optact heeft. Hier gaat geen vers vooraf, dus ook geen maat, waartoe de optact kan behooren. En dan treedt de algemeene neiging tot dalend rhytme dus het zuiverst voor den dag.

Nu is de band tusschen twee verzen, die een paar vormen, enger dan tusschen twee opeenvolgende verzen, die tot verschillende paren behooren. Men zal dus meer optacten wachten in even verzen dan in oneven verzen. Ook dit komt uit. Van de 67 optacten in de Hymiskviđa behooren er 42 tot de even, 25 tot de oneven verzen. En voorts is het verband tusschen de strofenhelften losser dan tusschen de kwartstrofen, die tot dezelfde helft behooren. Welnu: van 25 optacten in oneven verzen staan er 6 aan het begin van eene halve strofe, — hieronder geen enkele in het eerste vers — de overige 19 op de andere plaatsen. [1]) Er is dus een nauw verband tusschen optact en grammatischen samenhang met het vorige vers.

Het is hier de plaats, om een mogelijke tegenwerping te bespreken, die ik mij zelf dikwijls gemaakt heb, en waarvan de overweging ons diep in de structuur der verzen voert. Volgens mijne opvatting is een syllabengroep van den vorm ⊥ | ⏑́× en een van den vorm ⊥× | ⊥ metrisch gelijkwaardig met eene van den vorm ⊥× | ⊥×. Immers ⊥ vult een maat, en in de zoogenaamde typen *B C D E* [2]) staat deze op één lijn met ⊥× in *A*. Maar indien nu ⊥ volkomen dezelfde metrische waarde heeft als ⊥×, waarom vinden wij dan, althans in de gewone gevallen, zelden verzen van den vorm ⊥ | ⏑́× of ⊥× | ⊥, maar waarom moet er dan altijd nog een syllabe bijkomen, hetzij als optact in '*B C*,' hetzij als derde syllabe in een der beide maten van '*D E*'? Bij *A* is optact mogelijk, maar niet noodig; bij *D E*, die vier syllaben hebben, evenzoo, maar bij *B C*, die zonder optact drielettergrepig zijn, is de optact regel, — en mede daarom heeft Sievers hem dan ook tot den eersten voet van *B C* gerekend.

De verklaring van dit verschijnsel is te zoeken in een compensatiedrang, die een door het oor gevoeld gemis herstellen wil. Aan de behoeften van den versrhytmus is namelijk door de vulling van zekere tijdsruimte niet voldaan; er moet in dien tijd ook wat ge-

---

[1]) De verschillen zijn niet overal even sterk gepronounceerd, maar toch altijd duidelijk. In de Þrymskviđa bv. zijn de optacten in vs. 3.7 niet minder talrijk dan in de even verzen, maar het eerste vers heeft geen enkel voorbeeld, het vijfde slechts 4 of 5 tegen 20 of 21 in vs. 3.7.

[2]) In *B E* de tweede maat, in *C D* de eerste.

beuren. Het meest normale vers heeft een deeling in tweemaal twee syllaben. Nu kan een syllabe wel boven haar normalen duur gerekt worden en een maat vullen, en wat den tijd betreft, is dan alles in orde, maar het oor mist den slag, die anders gegeven wordt door de syllabe in de daling; het verlangt daarvoor een compensatie. Deze wordt gegeven door toevoeging van een lettergreep, hetzij in de volgende maat (*D*), hetzij als voorslag (*B C*).

Deze verklaring, die van een standpunt van verstechniek volkomen voldoende is, heeft toch, wanneer men het verschijnsel in zijn oorsprong beschouwen wil, nog eenige preciseering en een geringe wijziging noodig. Maar ik heb eerst de bovenstaande formuleering gegeven, omdat zij de meest omvattende is en zich voortreffelijk laat illustreeren door een verschijnsel in moderne verstechniek. Dit verschijnsel is zeer verbreid en voldoende bekend, maar daar mijn aandacht op de analogie tusschen het oude en het moderne vers gevallen is bij de lezing van het reeds geciteerde boekje van Von der Recke (Dansk Verslære), ontleen ik de speciale gevallen en een paar voorbeelden aan dit werk. In reeksen jambische verzen, die dus met een optact (of ingangsdaling) beginnen, kan het voorkomen, dat deze voorslag ontbreekt. Schijnbaar wordt nu het vers trochaeisch. Maar het oor mist de ontbrekende syllabe, en het wenscht bovendien, dat de stijgende beweging hersteld wordt. Hoe wordt dit doel bereikt? Door het toevoegen van de weggelaten syllabe op eene volgende plaats, dikwijls nog in den eersten voet, soms echter ook in den tweeden. Hier krijgt men dus tusschen de jamben een anapaest ◡ ◡ ⊥:

Voorb.: (p. 69) *Paa blomster og paa blade*
× ⊥ | × × ⊥ | × ⊥ | ×
Dugdiamanter hang
⊥ | × × ⊥ | × ⊥

In het tweede vers staat ⊥××⊥ in plaats van ×⊥×⊥. Het is, gelijk ik zeide, zelfs mogelijk, dat dit herstel pas in een volgende maat tot stand komt:

(p. 75) *Skrep da hedder min gode Skjold*
⊥ × ⊥ × × ⊥ × ⊥
Saa mangen Pil iskudt.
× ⊥ × ⊥ × ⊥

Dit voorbeeld is ontleend aan een volkslied, een poëziesoort, waar het verschijnsel zeer gewoon is. De onregelmatigheid is hier aanwezig in het eerste vers, dat tegen den in het gedicht heer-

schenden regel trochaeisch begint. Pas na de tweede heffing volgt hier een anapaest, waardoor het verlies, dat ontstaat door het uitlaten eener syllabe aangevuld wordt.

Ik herinner hier ook aan de zoogenaamde 'schwebende betonung' in het Middelhoogduitsch en citeer nog uit Goethe, Gedichte, (Hempel p. 130): *Vernimmt es hier und mag sich gern bequemen*, Zwiefach erfreut, *für wahr es anzunehmen*, en uit Potgieter, Poëzie II, 38, waar tusschen deftige jamben staat: neigt zich de zon *der nieuwe wereld toe.*

Er is op te letten, dat ook in deze voorbeelden door het afwijkend begin aan den *duur* der maten niets verandert. De heffing *dug-* valt niet vlugger in, omdat er geen optact aan voorafgaat; de voor den optact bestemde tijdsruimte is door een pauze gevuld. Het vers kon dus, wat dat betreft, verder rustig zijn gang gaan; ook zonder vergoedingssyllabe is aan alle eischen van de maat voldaan, en in een muziekstuk, waar alleen de maat gegeven is en de verdeeling van de maat aan de willekeur van den componist is overgelaten, zou alles in orde zijn, — maar er is niet voldaan aan de behoefte, om vóór de eerste maat een syllabe te hooren; de ontbrekende syllabe blijft plagen, tot zij zich er tusschen gewerkt heeft, en wel op kosten van eene andere, van wier duur zij een stuk afneemt. In notenschrift is het vers *Dugdiamanter hang* dan ook aldus weer te geven: [notenschrift]

Keeren wij tot het alliteratievers terug. Van nature is het vers dalend; de gang van het normale vers is dus ⊥́× | ⊥́×. Maar het alliteratievers laat syncope van dalingen toe; eene syllabe in de heffing vult dan de maat. Syncopeert men de eerste daling, dan krijgt men ⊥́ | ⊥́× [1]). Hier mist het oor eene syllabe, ofschoon de tijdsruimte ook zonder deze behoorlijk gevuld is. Dit wordt eene aanleiding, om eene syllabe toe te voegen. Nu zijn er twee plaatsen, waar dat geschieden kan, òf voor, òf na de gesyncopeerde maat; in het eerste geval dringt de syllabe zich binnen op kosten van den uitgang van het vorige vers of van de daarop volgende pauze, en men krijgt × | ⊥́ | ⊥́×, d. i. C; in het tweede geval geschiedt het op kosten van een der beide leden van de tweede maat, en men krijgt ⊥́ ⊥́ ×, d. i. D. (Of het D^1 of D^2 is hangt van accentverhoudingen af, die op deze plaats niet ter sprake komen).

Maar ook syncope van de tweede daling is mogelijk; de versvorm is dan ⊥́× | ⊥́. Hier kan de aanvulling slechts plaats hebben

1) Over het optreden van ⊥́× in de tweede maat wordt elders gesproken.

in de eerste maat, als het daar niet mogelijk is, nog verder terug. In het eerste geval krijgt men ⊥́××⊥́, d. i. *E* (E^1 of E^2). Het tweede geval is een volkomen pendant van het hierboven aangehaalde voorbeeld *Skrep da hedder min gode skjold,* — alleen in omgekeerde richting; de onmiddellijk voorafgaande maat blijft intact, maar de toevoeging geschiedt daarvóór door optact, en men krijgt · | ⊥́× | ⊥́, d. i. *B*. Het blijkt, dat alle bijvormen, de 4 zoogenaamde hoofdtypen *B C D E*, op gesyncopeerde vormen van het grondtype *A* terug te voeren zijn. Het zijn ook alle, geen uitgezonderd, vormen, welke één maat bevatten, die uit een enkele syllabe bestaat.

De aangekondigde praeciseering van mijn opvatting heb ik nu gegeven; ik heb ook een wijziging aangekondigd. Deze heeft haar grond in de overweging, dat een gedachtengang, die van het standpunt der verstechniek juist is, toch niet de historische gedachtengang behoeft te zijn geweest. Het is mogelijk, dat bv. een '*B*'-vers gevoeld werd als bestaande uit ⊥́× | ⊥́ + een compenseerenden optact. Maar daarom behoeft het eerste '*B*'-vers, dat gemaakt werd, niet uit deze overweging te zijn geboren, en zeker zijn een groot aantal verzen op andere wijze ontstaan. Dikwijls zal in optactverzen de optact het primaire zijn. Immers vooreerst wordt deze veelal gevormd door vormwoorden, die een verbinding met den vorigen volzin tot stand brengen en dus onmisbaar zijn en het eerst in het bewustzijn van den dichter opkwamen, — en dan staat hij vooraan. De optact is dus dikwijls gemaakt door de behoefte van den zin, maar in het normale vers is hij een onregelmatigheid. Dus doet de zucht tot compensatie zich gelden, maar deze werkt nu in omgekeerden zin: het te veel aan syllaben wordt goedgemaakt door de metrisch geoorloofde uitstooting eener syllabe in de daling. Waar dit niet gebeurd is — want het is althans in zijn oorsprong geen voorschrift —, ontstaat een overvol vers, de bekende '*A*' met optact · | ⊥́× | ⊥́×. Wat hier van '*B*' gezegd is, geldt op dezelfde wijze van '*C*'; na den optact is de eerste daling gesyncopeerd. En ook bij den vorm ⊥́××⊥́ zal dikwijls de prioriteit aan het plus toekomen: waar door een grammatische oorzaak de eerste daling een syllabe te veel had, werd de tweede daling gesyncopeerd. In *endlangan sal* bv. was bij een acc. sing. m. van een tweelettergrepig adjectief een drielettergrepig woord met één zwaar accent niet te vermijden. De — negatieve — compensatiezucht drijft daarna tot het gebruik van het monosyllabum *sal*. Bij '*D*' echter is volgens de opvatting, dat de afwijking, die vooraan staat de oorspronkelijkste is, de syncope het primaire.

De zoogenaamde typen *B C D E* zijn dus niet conglomeraten van ongelijksoortige voeten, maar door in de eerste plaats grammatische eischen ontstane wijzigingen van een regelmatig vers, dat uit twee gelijke dalende voeten opgebouwd was.

Het spreekt van zelf, dat bij de verdere ontwikkeling van het vers ook andere factoren een rol gespeeld hebben. Van deze noem ik hier de analogie. In een vers bv. van den vorm × | ◡́ × | ⊥́ × waren ook zonder optact vier syllaben aanwezig, en men zou zich dus kunnen denken, dat het oor heel goed òf den optact òf de laatste syllabe zou kunnen missen. Maar men was zich uit andere gevallen, bv. uit '*A*'-verzen, te goed de gelijkwaardigheid van ◡́× met ⊥́ bewust, om niet ook hier ◡́× = ⊥́ te stellen. En ook bij de optactvormen van '*A D E*' kan de analogie een rol gespeeld hebben. Men kende verzen van den vorm ⊥́ | ◡́× (zonder optact), en daarnaast × | ⊥́ | ◡́×; er was dus niets tegen, om naast ⊥́× | ⊥́× ook × | ⊥́ × | ⊥́ × toe te laten.

Uit den genoemden dalenden rhytmus van het vers laat het zich begrijpen, dat andere combinaties, met name ××⊥́⊥́ (schematisch een omgekeerde '*D*'), betrekkelijk zelden voorkomen. Indien het vers niets anders was dan een willekeurig conglomeraat van twee heffingen en twee dalingen, zou het onbegrijpelijk zijn, waarom deze vorm niet even verbreid was als zijn omkeering. Feitelijk komt hij voor, maar hij berust op een dubbele afwijking: syncope van beide dalingen en tweelettergrepigen optact (*era karskr maðr*, Egill Skallagrímsson).

Wanneer ik den rhytmus van het vers dalend noem en dezen toestand afleid uit de taal, dan is er toch aan te denken, dat ook in dit opzicht versrhytmus en taalrhytmus elkander niet volkomen behoeven te dekken. De versrhytmus heeft zich ontwikkeld aan de voorbeelden, dus aan de concrete verzen. Omdat vele woorden den vorm ⊥́× hadden, kreeg het vers den vorm ⊥́× | ⊥́×. Nu werd dit tot een schema. Maar wij hebben reeds gezien, dat in de optacttypen deze beweging eenigszins veranderd is. Hier moet men dus eigenlijk zóó zeggen: de gang van het geheel blijft dezelfde; de ingangsdaling of optact behoort tot de vorige maat, de maat begint met een ictus en behoudt dus haar dalend karakter [1]. Maar de grenzen van vers en maat vallen hier niet samen, en het vers begint hier in tegenstelling met de maat met een zwakker deel. Hier kan

---

[1]) Deze constante verhouding beteekent een afwijking van de muziek, waar theoretisch ook het begin van de maat het sterke maatdeel is, maar waar door pauzen op de oneven maatdeelen de ictus kan verlegd worden.

men dus tot op zekere hoogte spreken van een stijgende beweging in de spraakstof, die in het vers tot uiting komt. Want dat deze optact tot dit vers en niet tot het vorige behoort, dat is een taalkundige zaak, dat ligt in de vorming van syntactisch bijeenbehoorende syllabengroepen in den zin. Daaruit volgt echter niet, dat zulk een stijgende beweging ook in het verdere deel van het vers gevoeld wordt. Dit hangt van verdere taalkundige gegevens af, en in de meeste gevallen is het niet zoo. In het vers *er engi veit* behoort *er* syntactisch samen met het volgende; het woord opent een bijzin. In zooverre is dus aan het begin een stijging aanwezig; *er* kan niet opgevat worden als slot van het vorige vers. Maar de tweede syllabe van *engi* behoort nader met de eerste samen dan de eerste van *engi* met *er* of de tweede van *engi* met *veit*. Hier zal men dus ook, wanneer men op den samenhang der syllaben let, reeds bij de tweede lettergreep van het vers den indruk krijgen van een dalend rhytme, en vers- en taalrhytme zijn dus weer met elkander in overeenstemming. Evenzoo Þrymskv 5,5 *ok fyr innan kom*; *ok fyr* is optact en vormt een aanloop naar *inn-*, maar *inn-* is nauwer met de volgende syllabe verbonden dan met dezen optact; 27,5 *né enn meira mjǫð* evenzoo; 32,8 *fyr hringa fjǫld*. De voorbeelden voor een omgekeerde verhouding zijn zeer zeldzaam. Want is de derde syllabe van het vers zwaktonig, dan is het meest eene slot-syllabe van een woord, en zij behoort dan met de tweede tot hetzelfde woord; is zij daarentegen de eerste van een zelfstandig woord, dan is zij in den regel betoond, en wij krijgen × | ´ | ´ ×, waar de dalende beweging van zelf weer begint. Doorgaande stijgende beweging is alleen mogelijk, indien de derde syllabe een eenlettergrepig woord is met betrekkelijk zwakken toon, dat syntactisch met het volgende in nauw verband staat, òf in de weinige gevallen, waarin zij een licht voorvoegsel is. Zóó bv. Vkv. 16,3 *hon inn um gekk*; Béow. 194 *Þæt fram hám gefrægn*. Hier zijn dus versrhytmus en taalrhytmus met elkander in strijd; de versrhytmus is × | ´ × | ´, de taalrhytmus is × × ´ | × ´.

Ik moet hier iets zeggen over dat principe van deeling in tweeën, dat door mij zoo sterk op den voorgrond geplaatst wordt. Men kan vragen: is het noodig, dit te doen? Kan het alliteratievers niet een vrijer rhytme gehad hebben, waarbij wel in ieder vers twee syllaben door accent op den voorgrond traden maar niet op gelijken afstand behoefden te staan? Zoo spreekt Sievers, en hij polemiseert tegen anderen, die vroeger tactische poëzie hebben aangenomen met muzikale beweging. Hierop antwoord ik in de eerste plaats, dat ik mij van die vroegeren o. a. onderscheid door in den regel geen zang

en dus geen vaste melodie aan te nemen, door declamatorische afwijkingen te erkennen van de strenge maat, die het vers niet als een pantser omsluit maar als norm er boven zweeft, eindelijk door met Sievers, alleen consequenter dan hij, in het vers niet vier maar twee constitueerende leden te erkennen en aan de heffing de hoofdbeteekenis te geven. Wat de zaak zelf betreft, merk ik het volgende op. Wat ik hier aanneem, is eenvoudiger, dan wat de gangbare theorie wil, omdat ik voor het zuiver metrische maar één beginsel aanneem, den afstand van ictus tot ictus. Uit dit beginsel en uit de vele syllabengroepen, die zich van zelf in de regelmatige wisseling heffing-daling voegen, verklaart zich de viersyllabigheid van het vers, dat aan alle typen — de verbreedingen daargelaten — ten grond ligt. Bij de heerschende opvatting echter is het onbegrijpelijk, dat zoo'n vers nu juist 4 syllaben moet hebben. Neem het geval, dat een zoogenaamd *D*-vers gevolgd wordt door een '*C*'. Men krijgt dan de opeenvolging ⏊́⏊́×××⏊́⏊́×, d. i.: twee heffingen, drie dalingen, twee heffingen, één daling. Waarvoor nu juist die acht syllaben? Het lijkt dan wel, of die heffingen, die er door heengestrooid zijn, onverschillig zijn en de verskunst in het tellen der lettergrepen bestaan heeft zooals in het Fransch. Maar als dàt het geheim van het vers is, waarom moet dan toch ieder viertal syllaben voorzien zijn van twee van die accenten, wier plaats overigens geheel onverschillig is?

De deeling daarentegen van het vers in twee metrisch gelijke helften, beide beginnend met een ictus, laat zich volkomen verstaan en kan geenszins genoemd worden een opdringen van òns metrisch gevoel aan oude verzen. Vooreerst is 2 het eenvoudigste getal en het gemakkelijkst aan te wenden, dus voor primitieve kunst zeker geen onmogelijkheid. Voorts ligt deze deeling speciaal bij poëzie en in het bijzonder bij deze poëzie voor de hand, omdat de ictus berust op het expiratorisch accent, dat van de ademhaling en van bewegingen in het strottenhoofd afhankelijk is. Een rustige ademhaling heeft als eerste kenmerk regelmatigheid; het maken van verzen, wier ictus op gelijken afstand valt, beteekent dus het voortbrengen van taalcomplexen, wier accentuatie door de ademhaling geregeld wordt of kàn worden. Dit is kunst, en primitieve kunst. Eindelijk is het in confesso, dat het getal 2 in deze poëzie een belangrijke rol speelt, want niet alleen deelt ook de heerschende theorie het vers in twee voeten, al zijn zij ook ongelijk, maar ook geeft zij als het normale aantal leden van den voet twee aan en als vast aantal versleden vier. Bovendien speelt dit zelfde getal een verdere rol bij de vorming van grootere for-

maties: uit twee verzen bestaat het verspaar, uit twee versparen de halve strofe, uit twee halve strofen de heele strofe. Er is dus geen enkele grond, om dezelfde regelmatigheid bij de deeling van het vers te ontkennen. En wij zullen hierbeneden zien, dat hetzelfde principe van deeling in tweeën ook de vorming van de maat beheerscht.

2. DE MAAT.

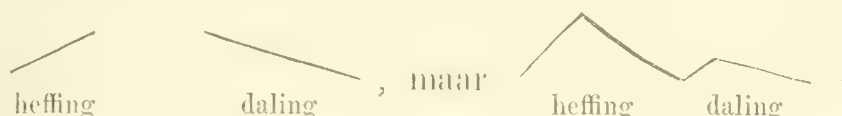
De maat is de afstand van ictus tot ictus. Dit is een zuiver metrisch begrip, onafhankelijk van de taalstof. Daarnaast, en in den regel in plaats daarvan, spreekt de oudere metriek van 'voeten'. Tot dit begrip behooren twee dingen, die niet in het begrip 'maat' liggen. Bij 'voeten' denkt men in de eerste plaats, althans voor een belangrijk deel, aan den materieelen inhoud van de maat, dus aan de syllaben, die een metrische eenheid vormen. En voorts is de 'voet' een deel van een vers. Een maat kan zich over meer dan één vers uitstrekken, een voet niet. Hiermee is de definitie, die wij voor het voor het begrip 'voet' noodig hebben, vanzelf gegeven. Onder een 'voet' versta ik in het volgende de spraakstof, die binnen één maat valt, voorzoover deze tot een en hetzelfde vers behoort en een ictus heeft. Dus zijn de voeten van een vers met twee heffingen de inhoud van de eerste maat en die van het begin der tweede maat tot het einde van het vers. Daarentegen is de optact, die geen ictus heeft, niet een voet, ook niet een deel van een voet, wel een deel van een maat. In vele gevallen is dus de voet niets anders dan het taalkundig correlaat van de maat; zelfs in een reeks opeenvolgende verzen kunnen zij elkander dekken, maar dikwijls is het ook anders. Ik licht dat door een paar voorbeelden toe. Het verspaar:

falla | *forsar* | *flýgr ǫrn* | *yfir* heeft vier maten en vier voeten (het volgende vers begint met een nieuwe maat). Het verspaar:

en | *annarr* | *gelr* ¦ *fyr* | *jǫrđ* | *neđan* heeft vier volle maten, terwijl de eerste optact tot een vorige maat behoort. De tweede maat is *gelr fyr*. Het eerste dezer twee verzen heeft twee voeten *annarr* en *gelr* benevens optact *en*; het tweede heeft insgelijks twee voeten *jǫrđ* en *neđan* en bovendien optact *fyr*. *Gelr fyr* is dus een maat maar geen voet; *gelr* is een voet maar geen maat. Tot het invoeren van een geheel onafhankelijk begrip 'voet', waarbij *en ann-* en *-arr gelr* tot groepen zouden verbonden worden, bestaat, na hetgeen wij hierboven bespraken, niet de minste grond. [1])

[1] Uit practische overwegingen gebruik ik in het vervolg, wanneer geen verwarring mogelijk is en er geen grond is, om de onderscheiding vol te houden, de benaming 'maat' in dubbelen zin.

Hoeveel taalmateriaal kan nu een maat resp. een voet inhouden? Voorloopig spreek ik van de voeten in den hierboven aangegeven zin, waarbij dus de eerste voet altijd een maat is. Het normale aantal syllaben is twee. De eerste draagt een sterken grammatischen toon, liefst hoofdtoon, en een versictus, de tweede is zwakker betoond en staat in de daling. In aansluiting aan het bestaande gebruik heb ik den normalen voet weergegeven door de teekens $\acute{-}\times$, d. w. z., de syllabe, die den ictus krijgt, is grammatisch lang; de tweede is anceps. Deze regel is uit tallooze voorbeelden opgemaakt, en ik zal hem in beginsel niet tegenspreken. Men moet alleen de vraag stellen, hoe het komt, dat de eerste lang moet zijn, terwijl voor de tweede geen voorschrift geldt. De waarschijnlijke verklaring is deze. Boven het woord in het vers zweeft het metrisch gevoel, dat de maat in twee gelijke deelen verdeelt. De daling beteekent feitelijk niet een minimum van expiratie maar een nieuwen ademstoot, alleen zwakker dan de voorgaande, waardoor dus *relatief* de voorstelling van onbetoondheid ontstaat, maar dat neemt niet weg, dat ook de tweede syllabe haar accent heeft, waarvan het hoogtepunt zwaarder is dan de zwakke deelen der eerste syllabe, dat is haar einde. Feitelijk treft de ictus niet de geheele lettergreep maar slechts haar hoogtepunt [1]) en duurt niet langer dan een moment; het is het inzetten van den ademstoot. De beweging van de maat is dus, — indien men versterking en verzwakking van expiratie uitdrukt door op- en neergaande lijnen — niet

Wij weten dat ook uit de phonetiek; iedere syllabe heeft haar accent, en de benaming 'onbetoond' is dus in den grond een onjuiste term. Welnu, gelijk de afstand van heffing tot heffing ideaal gelijk is, zoo is ook de afstand van een heffing tot de volgende daling, d. i. van het hoogtepunt der syllabe met ictus tot het hoogtepunt der syllabe zonder ictus, gelijk aan die van de daling tot de volgende heffing. De maat wordt door het accent der tweede syllabe, dus door de lang niet juist zoo genoemde daling, midden-

1) De benaming 'hoogtepunt', veelal en zoo ook hier gebruikt van het expiratorisch accent, mag niet de meening wekken, dat hier sprake zou zijn van muzikale toonhoogte. In vele lettergrepen valt deze wel samen met den sterksten druk, maar lang niet altijd. Tot een uitwerking dezer tegenstelling bestaat echter in dit verband geen grond, daar het muzikale taalaccent, voorzoover onze kennis reikt, in den ouden versbouw geen rol speelt. Ik zal daarom in het vervolg, wanneer de zin daartoe aanleiding geeft en verwarring buitengesloten is, 'hoog' en 'laag' gebruiken in den zin 'sterk' en 'zwak'.

door gesneden; practisch beteekent dat: heffing en daling zijn even lang. Maar nu is de quantiteit van een syllabe met hoofdtoon veel precieser bepaald dan van eene met zwakker toon. Men moet nu aannemen dat de hoeveelheid spraakmateriaal, die een grammatisch korte betoonde syllabe inhoudt, niet voldoende is, om een halve maat te vullen. Of zij met een consonantengroep begint, doet niet ter zake, want de meting geldt van ictus tot ictus, en deze valt op het begin van den klinker [1]). Maar daarom is het wèl van beteekenis, of er consonanten *volgen*, en ook de beginconsonanten der volgende syllaben tellen mee, want deze vallen vóór den bijictus, dien de tweede syllabe draagt. Dus: de korte betoonde syllabe vult geen halve maat; eene pauze, zelfs een geringe, is meestal onmogelijk, daar de volgende syllabe tot hetzelfde woord behoort. Maar de minder betoonde syllabe heeft minder preciese quantiteit; zij kan dus wel iets gerekt worden. Bovendien sluit zij veelal het woord, zoodat eene geringe pauze niet onmogelijk is; de syllabe der daling is daarom anceps. — In notenschrift is de maat van dezen inhoud aldus weer te geven ♩́ ♩.

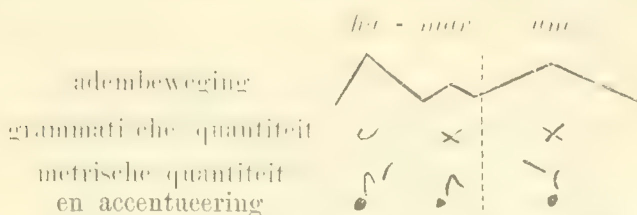
Nu kan het gebeuren, dat een dichter in de heffing een grammatisch korte syllabe noodig heeft. Wat zal hij dan doen? Hem blijft niets anders over dan ook de volgende syllabe te laten vallen binnen de tijdsruimte, die voor de heffing bestemd is. Die tijdsruimte wordt op deze wijze in tweeën gedeeld; daarop volgt in de tweede helft van de maat de syllabe, die met de daling der tweelettergrepige maten correspondeert. Dus is *hamar um* (grammatisch ◡́××) metrisch te lezen ♪́ ♪ ♩. Zelden heeft een technisch spraakgebruik grooter verwarring gesticht dan het gebruik, dat hier spreekt van 'oplossing der heffing' en dus zegt, dat de beide syllaben van *hamar* in de heffing staan. Feitelijk is de tweede syllabe van *hamar* de zwakst betoonde der geheele maat en staat ver bij *um* achter. De oplossing beteekent alleen, dat de twee syllaben te zamen den *duur* hebben, die anders toekomt aan één syllabe in heffing. Maar de ictus valt alleen op een punt in den klinker der eerste syllabe van *hamar*, en de tweede volgt zoo snel daarop, dat van een eenigszins belangrijke versterking van druk geen sprake is; deze komt pas bij *um*. En ook in duur gaat *um* zoowel *ha-* als *-mar* te

[1]) Strikt genomen moeten wij dus ons schema op p. 21 aldus wijzigen:

, daar zoowel heffing als 'daling' op een hoogtepunt begint.

boven. Graphisch zijn deze verhoudingen aldus uit te drukken:

Het kan gebeuren, dat de syllabe, die in de daling staat, er eene is, die in gewoon proza niet zwaktonig is. In den grond verandert dat aan den aard der zaak niets. Het kan zijn een zware afleidingsuitgang, een tweede lid van een compositum: *Yggjungr mjǫtvid midgard*. Ook dan vult deze syllabe de tweede helft van de maat, evenals de tweede van *falla*. Zij wordt echter zwaarwichtiger gevoeld en heeft ook ongetwijfeld in het vers zwaarder toongewicht gehad dan de groote massa der syllaben in daling. Moderne metriek spreekt dan wel van een bijheffing (nebenhebung); in den grond bestaat daartoe geen reden, daar ook de zwakker betoonde daling als in *falla* feitelijk een bijheffing is en het hier dus maar een vraag van meer of min geldt. Volkomen hetzelfde geldt van moderne verzen. Wanneer Heine dicht: *besinge gar Mäcenas hund und frisz dich satt*, dan nemen *Mä-* en *-nas* in het vers geen andere plaats in dan het toonlooze voorvoegsel *be-* en de uitgang *-ge*. Niettemin is het voorkomen van zulk een daling in één opzicht van beteekenis voor den verderen bouw van het vers (zie terstond hierbeneden).

Een korte betoonde syllabe is volgens de bestaande leer voldoende voor een heffing onmiddellijk na een andere heffing en na een lange syllabe met sterken bijtoon (het hierboven genoemde geval). Een voorzichtiger formuleering echter is deze, dat in de genoemde gevallen de tweede voet uit korte + anceps bestaan kan. Het eerste geval komt voor in het zoogenaamde type *C*, het tweede in '*A*', wanneer hier de tweede lettergreep van de eerste maat de vereischte eigenschappen heeft. In sommige gedichten schijnt het regel te zijn, vooral bij de skalden; als veel voorkomende licentie is het verschijnsel oud; het is ook aan ags. en du. poëzie bekend. Voorbb.: Vsp. 3, 6 *né upphiminn*. 37, 7 *bjórsalr jǫtuns*. 43, 7 *sótrauðr hani*. De verklaring van dit verschijnsel heb ik vroeger, alleen lettend op de voorbeelden van het 'type C', langen tijd hierin gezocht, dat hier in de eerste maat eene sterke verlangzaming van taalkundig tempo plaats heeft. De oorzaak zou dan zijn, dat waar de voorafgaande syllabe, grammatisch lang, voldoende is voor een heele maat, bij gelijke snelheid der rede een daarop volgende grammatisch korte syllabe voldoende kan zijn voor een halve maat. Maar

de voorbeelden van het type *bjórsalr jǫtuns* worden daarmee niet verklaard. Ik geloof dan ook, dat het verschijnsel geheel van rhytmischen aard is. De regel heeft zijn grond in behoefte aan afwisseling. Na een bijzonder zware syllabe, die nog extra verlengd is, en evenzoo na twee zware syllaben in één maat, verlangt het oor een lichtere beweging, waardoor het gevoel ontstaat, dat een druk plotseling wordt weggenomen. De vraag is nu, hoe men dan te scandeeren heeft. In de eerste maat van *bjórsalr jǫtuns* is geen enkel gegeven, waardoor de wet, dat voor een heffing, die een halve maat vullen zal, een lange syllabe noodig is, zou worden opgeheven. Men moet dus aannemen, dat die wet hier wel degelijk geldt. De korte betoonde syllabe neemt hier dus evenals in het geval van 'oplossing', slechts het $\frac{1}{4}$ deel van eene maat in; de daarop volgende onbetoonde syllabe vult het volgende vierde deel, en dan volgt een rust, die ten deele verkort kan worden door den optact van het volgende vers. Tegen deze rust is geen enkel bezwaar; in den regel is er voldoende grammatische aanleiding voor een rust aan het eind van een vers, en men moet deze rusten toch erkennen, want zij komen ook voor bij de verzen, die op heffingen uitgaan (zoogenaamde *B* en *E*), en bij oplossing dezer heffingen is de uitgang zelfs volkomen gelijk aan die van *bjórsalr jǫtuns*.

Laatstgenoemd vers is dus te scandeeren ♩́ ♩̀ | ♪́ ♪ 𝄾. Feitelijk hebben wij hier zoodoende een geval van syncope der tweede daling zonder compensatie door optact, maar de compensatie bestaat in de verzwaring der eerste daling, en daar het vers toch vier syllaben heeft en de metrische pauze het te kort in duur aanvult, wordt dit vers niet als onvolledig gevoeld. Verzen van het type *né upphiminn* zijn op gelijke wijze aldus te scandeeren ♩ | 𝅗𝅥́ | ♪́ ♪ 𝄽; ook hier sluit het vers in het midden van de tweede maat, maar het minus aan het einde wordt opgewogen door den optact. Eindelijk is er nog een derde groep verzen, waar een analoog verschijnsel zich voordoet, namelijk de zoogenaamde *D*-verzen ⏊́ | ⏑́×× *lítt megandi*. De aanleiding tot het veelvuldig gebruik eener korte syllabe in de tweede heffing is hier dezelfde als in het geval *né upphiminn*; het verschil in resultaat is, dat de tweede maat, die drie syllaben bevat, gevuld is, onverschillig of de eerste dezer drie syllaben lang of kort is; bij korte syllabe is het rhytme 𝅗𝅥́ | ♪́ ♪̀ ♩ (het nadere hierover p. 27).

Van het quantum ⏑ ⏑ als inhoud van een voet wordt naar twee zijden afgeweken.

I. *Door vermindering.* Wij hebben ze reeds herhaaldelijk ontmoet, de syllaben, die alleen een heelen voet vullen; het zijn de eerste maat in de zoogenaamde typen *C* en *D*, de tweede in *B* en *E*. Waar reeds voor eene syllabe in arsis de eisch is, dat zij grammatisch lang is, daar spreekt het van zelf, dat deze eisch a fortiori voor dèze syllabe geldt: *lítt* | *megandi. í* | *gagl-* | *viði.* Echter laat zij oplossing toe. Misschien is dit weer een analogiebesluit uit de overweging, dat in gewone gevallen ⏊ = ⏑́× is, want in dit geval is ⏊ niet = ⏑́ ×; immers ⏊ is hier overlang, terwijl ⏑́ × alleen een gewone lange representeert. De practijk heeft dat dan weer goedgemaakt door het toelaten van een geringe pauze, en voorts door eene recitatie, die tegenover het versschema zekere vrijheid behield; in den regel vormt de groep ⏑́× een afzonderlijk woord. Voorbb. Vsp. 41, 6 *um sumar eptir* ⏑ | ⏑́ × | ⏊ ×, d. i. ♪ | ♪́ ♪ 𝄾 | ♩́ ♩; evenzoo *af redi Valfǫðrs.* Waar de voet van één syllabe aan het einde van het vers staat, is de toestand nog eenvoudiger; rekking der lange tot het einde van de maat is zelden noodig; een pauze is hier meest zeer natuurlijk, en dikwijls volgt er een optact (zie de voorbb. p. 29 v.).

II. *Door vermeerdering.* Wij komen hier op een gebied, waar de moderne kritiek, met name de Eddakritiek, zich aan veel willekeur heeft schuldig gemaakt. Wanneer de hierboven besproken schema's absoluut zouden gelden, dan zou het vaste aantal syllaben van het vers vier zijn, met deze éene afwijking, dat er in geval van oplossing der heffing vijf syllaben waren. Nu laat de toestand der overlevering niet toe, aan dit getal streng vast te houden, maar men tracht het dan zooveel mogelijk te naderen, aan de eene zijde door de uitzonderingen tot vaste groepen te vereenigen en voor aan preciese regels gebondene verbreede typen te verklaren, aan de andere zijde door de afwijkingen weg te emendeeren. Elisie van vocalen, het onderdrukken van pronomina, in de weinige gevallen, waar men een langer vers wenscht, het inzetten van vollere grammatische vormen, dat zijn naast emendaties op grootere schaal, welke in sommige uitgaven gaan tot het dichten van eigen verzen, die in de plaats der overlevering gezet worden, de belangrijkste middelen der kritiek. Het is heel moeilijk, hier uit te maken, waar de grens loopt tusschen kritiek en willekeur. Ziet men van die eigen maaksels af, dan moet men zeggen, dat het overige mogelijk is; de oudere taal gebruikt minder pronomina dan de jongere; voorbeelden voor elisie kennen wij in grooten getale uit de hand-

schriften; er is geen twijfel aan, of de overlevering is hier dikwijls gemoderniseerd. Waar een plaats in meer dan één handschrift overgeleverd is, vindt men dikwijls afwijkingen op deze punten, waar dan toch maar één der lezingen de juiste kan zijn, maar indien in sommige gevallen een gewenschte afwijking van een bepaald handschrift reeds door een ander handschrift bevestigd wordt, dan is het wel zeker, dat absoluut conservatisme op alle andere plaatsen niet tot de volledige waarheid voert. Van de andere zijde laat zich de noodzakelijkheid van deze soort kritiek zelden bewijzen; meestal is het eenige argument, dat het vers anders niet den gewenschten vorm krijgt. Maar dat die gewenschte vorm ook de eenig juiste is, dat moest juist bewezen worden. Een bruikbaar argument zou dit zijn, dat door consequente toepassing dezer principes volkomen regelmatigheid bereikt werd. Maar dat is niet het geval. Een vers bevat het pronomen *hann* en heeft vijf syllaben. Wanneer men *hann* schrapt, zijn het er vier. Goed. Maar daarnaast staat een vers van vier syllaben, waarin datzelfde pronomen voorkomt. Moet men nu ook schrappen? Dan krijgt men drie syllaben. Moet men *hann* laten staan? Maar waarom moet het dan weg uit dat andere vers? Een inconsequente toepassing dezer critische middelen is niets dan een petitio principii. Voorts neemt deze soort schematiseering niet de minste notitie van individueele verschillen tusschen verschillende dichters en gedichten. En toch zijn deze niet gering en bestaan zij ook wel degelijk, zoowel in het gebruik van langere of kortere verzen in metra, die onder denzelfden naam gaan, als in het gebruik van pronomina, de toepassing van bragarmál, en wat dies meer zij. Slechts wat wij overal aantreffen, mogen wij als algemeenen regel stellen; de afwijkingen kunnen licenties beteekenen, hetzij historische afwijkingen van een ouderen strengeren regel, hetzij, wat a priori waarschijnlijker is, teekenen, dat een latere regel nog geen absolute of mogelijk nog in het geheel geen geldigheid heeft. Wij zullen nu om alle apriorisme te vermijden, ons houden aan de overlevering en in de weinige gevallen, waar wij een afwijking voor volstrekt noodzakelijk houden, dat vermelden.

1. *Maten (voeten) van drie syllaben.*

De eenvoudigste gevallen zijn maten van den vorm ⏑́××, die zoogenaamde oplossing hebben en met ⊥́× gelijkstaan. De beweging is hier ♪́ ♪ ♩. De algemeene grammatische vorm voor de overige is [illegible]. Wij kennen ze reeds in de typen '*D*' en '*E*'. Deze beide typen worden onderscheiden als *D* E_1 en *D* E_2 naar gelang van

de plaatsing van het bijaccent; schematisch heeft de voet den vorm ⊥x̀× of ⊥×x̀ [1]). Na de ervaring, die wij reeds opdeden, weten wij nu, wat dat beteekent. Reeds voor proza geldt, dat van twee opeenvolgende minder sterk betoonde syllaben altijd ééne van beide sterker toon heeft dan de andere. Voorts weten wij, dat in de maat plaats is voor een tweede accent, zwakker dan de arsis, maar sterker dan alle tusschengelegen punten, en dat deze plaats juist op de helft der maat gelegen is — de plaats der minder juist zoo genoemde daling in tweelettergrepige maten. Hier is dus ook de plaats voor de syllabe met den bijtoon, onverschillig of dit de tweede of de derde der groep is. Dus lezen wij aldus: ♩ ♪ ♪, en aldus: ♪ ♪ ♩. De lange quantiteit der eerste syllabe is hier van geen beteekenis. Voorbb.:

Vsp. 47, 1 *Skelfr Yggdrasils.*

Vsp. 56, 8 *Fjorgynjar burr.* E[1] Evenzoo 57, 2 *sigr fold í mar.*

Met 'oplossing' in de eerste maat:

dreki fljugandi

Maar Hyndl. 2, 1 *bidjum Herjafodr.*

(Telt men hier den volgenden optact mee, dan heeft de laatste syllabe ♪ in plaats van ♩).

Hyndl. 20, 1 *Nanna var næst þar* (verlengde *A*).

„ 28, 1 *Haraldr Hilditonn.*

of ♪ ♪

„ 49, 7 *eitri blandin mjok.*

Deze vorm is zeldzamer dan de andere. De meeste gevallen zijn

[1]) Feitelijk onderscheidt Sievers (p. 34) met de getallen 1—4 4 ondertypen van *D* en *E*, maar zijn hoofdverdeeling (p. 31) is toch in de twee hier aangegeven groepen.

composita, waarvan het eerste lid tweelettergrepig is. In vele gevallen is twijfel mogelijk, waar niet één der beide minder betoonde syllaben van nature sterk op den voorgrond treedt, bv. Hyndl. 13, 6 *stór- | auðgastan* id. 7,2 *ey | þreyiandi*. Voor betoning der voorlaatste syllabe laat zich aanvoeren, dat de *a* in den superlatief uit een langen klinker is ontstaan, dat de uitgang van het participium voor umlaut vatbaar is, en vooral dat de antepaenultima lang is. Immers geldt nog in de Middelhoogduitsche metriek de regel, dat een onbetoonde syllabe na een lange betoonde in de heffing kan staan. Daartegenover doet zich een ander rhytmisch principe gelden, dat althans in moderne verstechniek het wint, en dat gebaseerd is op de rhytmische beweging der ademhaling en in zijn oorsprong dus algemeen menschelijk is, namelijk dat, waar geen overwegend woordaccent is, de wisseling tusschen zwakker en sterker toon regelmatig is. In elk geval staat tegenover *ey þreyjandi lítt megandi*, waar, zooals de korte stamsyllabe toont, de laatste lettergreep van het participium praesentis boven de voorlaatste gaat en de beweging der tweede maat dus alleen kan zijn ♪́ ♪ ♩̀.

2. *Maten van meer dan drie syllaben.*

De eenvoudigste zijn weer zulke, die met een korte betoonde beginnen; zij staan op één lijn met drielettergrepige, wier eerste syllabe lang is. Deze onderafdeeling laat zich, als zij in verbinding met een eenlettergrepige maat voorkomt, nog in een der schema's persen, die wij tot nu toe leerden kennen. Daarentegen geldt dat niet meer van vierlettergrepige maten met lange eerste syllabe en van maten van meer dan vier lettergrepen. Toch zijn zij niet zeldzaam, zoowel in Angelsaksische en Oudsaksische poëzie als in diverse Oudnoorsche metra. Hier komen zij het meest voor in het verlengde metrum málaháttr en in ljóðaháttr, maar toch ook in het gewone epische metrum. Een bijaccent is altijd aanwezig maar kan door het snelle taaltempo zwak zijn en is in niet gewichtige gevallen waarschijnlijk van de plaats afhankelijk. Voorbb.:

4 syllaben:

Akv. 24,4 *klǫkkva hann sízt hugði*

♪ ♪ ♪̀ ♪ | ♩́ ♩

„ 22,4 *ok bǫru þat fyr Gunnar*

♪̀ ♪́♪̀ ♪̀ ♪̀ | ♩́ ♩

„ 36,5 *mella knáttu móðugr*

♪́ ♪ ♪̀ ♪ | ♩́ ♩

Háv. 41,4 *vidrgefendr ok endrgefendr*

(volgt optact)

5 syllaben:

Sigrdr. 7,1 *Olrúnar skaltu kunna*

(opt.) (of)

„ 33, *Þat ræð ek þér it niunda*

(opt.)

Háv. 45,5 *fagrt skaltu við þann mæla*

(opt.)

6 syllaben (met moeite tot 5 te herleiden) in het stefvers der Vsp.:

Vituð ér enn eða hvat

Zeer vele gevallen worden 'om metrische redenen' weggeëmendeerd. Maar blijkbaar is de grens van hetgeen toegestaan is, niet in een getal gelegen, maar hierin, of het nog mogelijk is, de groep zóó uit te spreken, dat haar eenheid als maat gevoeld wordt. Soms werpt hier één vers licht over een ander. Vsp. 5, 5 staat *sól þat né vissi*. Men kan hier in verzoeking komen, *þat* te schrappen. Maar de vorm ⏊×× | ⏊× (d. i.) is in de Vsp. zeer geliefd, en waar hij overgeleverd is, is emendatie dus niet geraden. Maar nu is met vs. 5 paralel vs. 7: *máni þat né vissi*. Hier moet dus *þat* ook blijven staan. Maar dan is dus de vorm gepermitteerd.

Maten, die zich over twee verzen uitstrekken, bevatten behalve den tweeden voet van het eerste vers ook den optact van het tweede. De gevallen loopen ook hier sterk uiteen maar verschillen in wezen toch niet niet van wat ook binnen een eerste versmaat kan voorkomen. De eenvoudigste gevallen zijn zulke, waar het eerste vers op een heffing uitgaat. De som is dan dikwijls niet meer dan 2 of 3 syllaben:

Vsp. 3, 3—4: *sær : né*

„ 33, 1—2 *hendr : né*

Vkv. 22, 1—2 *tveir : komið*

Háv 69, 1—2 *vesall : þótt hann sé.*

Na een vollen tweelettergrepigen voet:

Vsp. 37, 1—2 *norðan : á*

„ 38, 6—7 *ljóra : sá er (sás?)*

„ 40, 1—2 *aldna : í*

„ 45, 1—2 *berjask : ok at*

„ 55, 7—8 *hjarta : þá er (þás?)*

„ 64, 7—8 *byggja : ok um*

„ 28, 7—8 *Óðinn : hvar þú*

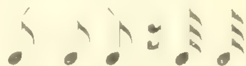
Na drielettergrepigen, ten deele overlangen voet:

Vsp. 47, 3—4 *aldna tré : en*

„ 3, 7—8 *ginnunga : en*

„ 9, 1—2 *regin oll : á*

„ 26, 7—8 *meginlig : er á*

Sterk in ljóðaháttr:

Háv 6, 1—2 *sinni : skylit maðr*

41, 4—5 *endrgefendr : erosk*

(het paralellisme met het voorafgaande *viðrgefendr ok*, d. i.
toont, hoe de rhytmus is; de verhouding der syllaben is 1 : 4.

Háv 125 vv. 1—2: *Loddfáfnir : en þú*

„ 140, 1—2 *níu : nam ek af enum* (7 syllaben)

De gevallen zijn, gelijk reeds gezegd is, niet zwaarder dan men ze ook *in* het vers aantreft, maar het aantal zware gevallen is belangrijk grooter. Dit is begrijpelijk, daar op de grens tusschen de verzen de vrijheden van het taalrhytme tegenover het versrhytme grooter zijn.

3. HET VERS.

Het meest gebruikelijke, epische, vers, dat twee heffingen bezit, kan men definieeren als een in de voordracht te zamen behoorende groep syllaben [1]), die zich ideaal, — d. w. z. waar versrhytme en taalrhytme volkomen harmonieeren, — uitstrekt over twee maten, maar die de vrijheid heeft te beginnen in de tweede helft der voorafgaande maat en te eindigen op of na het midden der tweede

[1]) De oorzaken van dit samen behooren kunnen verschillend zijn, maar altijd speelt de syntaxis hierbij wel een rol. In den regel zijn de verzen syntactische groepen.

maat. Deze twee wijzigingen gaan in de meerderheid der gevallen, maar lang niet in alle, samen, volgens het vroeger besprokene compensatiesysteem. Een verdere verschuiving dan van een halve maat is, indien zij voorkomt [1]), hoogst zeldzaam. Volgens de vroeger gegeven definitie van de begrippen 'voet' en 'vers' heeft het vers twee voeten, bovendien in vele gevallen optact. Hoe groot is nu de quantiteit taalstof, die zulk een vers bevatten kan?

Het gewone schema der vierlettergrepige verzen laat toe:
twee voeten van twee syllaben, zoogenaamde *A*,
één voet van 1, 1 van 3 syllaben, zoogenaamde *D* en *E*,
één „ „ 1, 1 „ 2 „ bovendien optact, zgn. *B* en *C*.
Bovendien in alle mogelijke zoogenaamde oplossing eener heffing of van beide heffingen.

Vat men het vierlettergrepige vers als het normale op, dan is alles, wat hierboven uitgaat, verbreeding. Een historische aanwijzing, dat deze opvatting juist zou zijn, is echter niet gegeven. In alle dialecten, waarin allitereerende verzen overgeleverd zijn, vinden wij ook meer dan viersyllabige verzen [2]). Wanneer wij dus van verbreedingen spreken, dan moeten wij in het oog houden, dat dat voorloopig slechts een term is, van het schema uit gegeven, zonder dieper beteekenis.

Wij onderscheiden de volgende gevallen:

1. Een voet van twee syllaben en een van drie (in tweeërlei volgorde; 2 + 3 en 3 + 2). Voorbb.:

2 + 3: *gap var ginnunga*
Veit hon Heimdallar
var þeim vettugis
hver af hraunbúa
bidjum Herjafǫdr
hvat er Skjǫldunga
Ketill hét vinr þeirar) (´ | ´)
hleypr þú edlvina
hjǫrd rekr handarvanr.

3 + 2: *Ask veit ek standa*
sal sér hon standa
hverr hefdi lopt all

---

[1]) De bespreking dezer vraag behoort onder het onderzoek der afzonderlijke metra.

[2]) Het eenige argument, dat men van het hier bereikte standpunt uit voor de oorspronkelijkheid der viersyllabigheid kan aanvoeren, is, dat het compensatiesysteem, dat toch in vele verzen duidelijk heerscht, zich het best laat begrijpen, wanneer men van tamelijk vaste vormen uitgaat. Het zal verderop ook blijken, dat in de toename van het aantal lettergrepen een lijn valt te herkennen, die wel historisch lijkt. Ik kom op deze vraag terug.

teflda í túni
hverr skyldi dverga
ǫnd þau né áttu
horn er á lopti
þar skulu dyggvar.

Al deze voorbeelden voor 3 + 2 zijn ontleend aan de Vsp., waar deze vorm zeer geliefd is. Reeds daarom is het een zonde tegen de rhytmiek, wanneer men hem bedilzuchtig gaat emendeeren en voor deze dansende versnymfen een troep grenadiers in de plaats zet, die als met het geweer op schouder allen in dezelfde maat loopen: één-twee, één-twee, enz. enz.

Zeer gewoon zijn beide vormen in málaháttr:

2 + 3 Am. 65, 6 *heyrdu dagmegir*
Am. 54, 6 *þegnar víglígir*
3 + 2 Am. 9, 1 *hjú gǫrdu heilu*
,, *váru svá villtar*

2. Optact bij vormen, die zonder optact reeds vier syllaben hebben:

þar er (þars) Ýmir bygdi
en á ísi skrída
ef gǫrva kannar
er Budli átti

skyli rádsnotra hverr
hann er Hródvitnis sonr
sá hon vítt ok um vítt

3. Meerlettergrepige optact bij de vormen, waar eenlettergrepige optact het gewone is:

þærs í dala falla

eda ætt jǫtuns

er hann slíkt um fregn
hann stendr sólu fyr

Háv. 102, 8 *leitadi mér et | horska | man* (5-syll. opt.).
,, 104, 2 *nú em ek | aptr um | kominn.*

Voor de verdere formeele ontwikkeling der oudere poëzie hebben de verzen, die tot groep 2 en 3 behooren, geen groote beteekenis [1]). Immers deze syllaben in den optact zijn in den regel zeer zwak, en daar zij bovendien vóór den eersten ictus vallen, waarmee het vers pas tot zijn recht komt, geven zijn in den regel weinig aanleiding tot de ontwikkeling van een bijtoon, waaruit op den duur een zelfstandige toon zou kunnen worden. Vgl. de beginsyllaben

[1]) Pas in de jongere, duitsche, poezie nemen deze optacten een zeer zelfstandige plaats in. Zie Hoofdstuk II.

van *þar er Ýmir bygđi* met de tweede van *ask veit ek standa*! Het verschil valt onmiddellijk in het oor.

4. Twee voeten van 3 (4) syllaben:

Háv. 70, 4 *eld sá ek upp brenna.*
Am. 52, 5 *svá kváđu Niflunga.*
„ 60, 4 *reynt hefi ek (hefk?) fyrr brattara.*
„ 85, 5 *snýtt hef(i)r þú sifjungum.*

Mogelijk ook:

Háv. 11, 2 *berrat mađr brautu at* (zóó scandeert Läffler, maar de juistheid daarvan is twijfelachtig).

De vorm komt niet zoo heel veel voor; veel meer vindt men 4 (of meer) + 2 syllaben, vooral in málaháttr.

5. 4 (of meer) + 2 syllaben:

Am. 101, 1 *komtađu af því* | *þingi.*
„ „ 5 *vildir ávalt* | *vægja.*
„ 105, 8 *dó hon í sinn* | *annat.*
„ 93, 6 *fylgđi oss herr* | *manna.*
„ 82, 3 *hausa veiztu* | *þeira.*
Háv. 89, 1 *bróđurbana* | *sínum.*
Grímn. 37, 4 *en und þeira* | *bógum*, enz.

Zeer veel voorbeelden worden door de uitgevers weggeëmendeerd. Ook 4 of meer + 1 komt voor:

Háv. 70, 5 *auđgum manni* | *fyrir* (⏑́ ´).

Combinaties zijn niet zeldzaam. Ik noem hier slechts een paar voorbeelden:

Háv. 81, 1 *at* | *kveldi skal* | *dag leyfa* opt. + 3 + 3.
„ 84, 4 *þvíat(þvít) á* | *hverfanda* | *hvéli* 2 (3) opt. + 3 + 2.
„ 104, 1 *enn* | *aldna jǫtun ek* | *sótta* opt. + 5 + 2.
„ 109, 5 *at* | *Bǫlverki þeir* | *spurđu* opt. + 4 + 2.

Naast de verbreedingen komen verkorte vormen voor. Daar ⊥́ een maat en dus ook een voet kan vullen, zijn mogelijk: 1. syncope der eerste daling ⊥́ ⏑́ ×. 2. syncope der tweede daling ⊥́ × ⊥́. 3. syncope van beide dalingen met compensatie in optact · ´ ´. 4. syncope van beide dalingen zonder compensatie. De vormen 1. 2. 3 zijn zeer gewoon in kviđuháttr, maar zij komen ook daarbuiten voor.

1. ⊥́ ⏑́ ´ *a.* Sonatorrek 1, 3 *loptvægi.* Háv. 42, 1. 43, 1 *vin sínum.* 31, 1 *fróđr þykkiz.* De beweging is 𝅗𝅥 | ♩́ ♩́. *b.* Sonatorrek 2, 7 *árborinn.* Beweging 𝅗𝅥 | ♪́ ♪́ 𝄽.

2. ⊥́ ´ ⊥́ Sonatorrek, 3, 1 *lastalauss.* 4, 7 *frænda hrǫrs.* Þrymskv. 17, 2 *þrúđugr áss* (waarvoor in uitgaven wel *ásur*). Háv. 14, 1

glr ek vard. 75, 1 *Veita hinn.* 76, 2 *deyja frændr.* 77, 4 *ek veit einn.* 79, 1 *Ósnotr madr.* 64, 1 *Ríki sitt.* Met sterken bijtoon Hym. 23, 2 *dádrakkr Þórr.* Met oplossing Þrymskv. 18, 3 *Þegi þú. Þórr.* Beweging ♩́ ♩ | 𝅗𝅥́ (resp. ♪́ ♪ ♩̀ | 𝅗𝅥́).

3. ⏑ ´ ´ Sonatorrek 1, 7 *né hógdrægt.* Háv. 76, 4 *en ordstírr.* Beweging ♩ | 𝅗𝅥́ | ♩́ (volgt optact).

4. ⏑ ´ ´ Háv. 76, 1. 77, 1 *deyr fé.* 40, 1 *fjár síns.* Beweging 𝅗𝅥́ | 𝅗𝅥́. Met oplossing Háv. 52, 1 *mikit eitt.* 54, 1. 55, 1. 56, 1 *Medalsnotr.* In kviduháttr gelijkwaardig met de gevallen 1—3, wat blijkbaar op een principe van syllabentelling in kunstpoëzie berust: Sonatorrek 2, 3 *hofugleg.* 5, 3 *fodurfall.* Beweging ♪́ ♪ 𝄽 | 𝅗𝅥́. Oplossing der tweede heffing (⏊⏑×) valt samen met 1 b.

4. HET VERSPAAR.

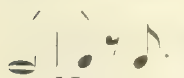
Door verbinding van enkele verzen tot groepen kunnen meer gecompliceerde vormen ontstaan, die op hun beurt weer deelen van een groep kunnen worden. Zulke verbinding is strofevorming, en de verbinding van twee verzen is dus inderdaad de eenvoudigste strofe, indien zij werkelijk op een kenbare wijze een eenheid uitmaken. Deze soort strofevorming is in het alliteratievers niet ver gevórderd; met name ontbreekt de syntactische eenheid in het verspaar; er bestaat zelfs in het Angelsaksisch en Oudsaksisch een sterke neiging, om met even verzen een zin te beginnen; in het Oudnoorsch gaat het verspaar op in eene hoogere eenheid, de uit vier verzen bestaande halve strofe, die wèl syntactisch een geheel vormt. Formeel bestaan er wel punten van onderscheid tusschen de meerderheid der oneven en even verzen, maar een doorgaande, vaste onderscheiding is er niet. De scheiding tusschen de verzen valt niet op eene vaste plaats; een caesuur in technischen zin is er niet. In rhytmischen bouw blijft ieder vers volkomen vrij, en alle vormen, die bij de eene groep mogelijk zijn, zijn dat ook bij de andere. Er is slechts een meer en min.

Bij de even verzen is meer optact, een gevolg van de syntactische verhouding, waarin zij tot de voorgaande verzen staan, en hiermee hangt samen, dat verkorting aan het einde — dus syncope der tweede daling — meer voorkomt. Toch zijn de verschillen in sommige gevallen niet groot (zie hierboven p. 13 aanm. 1 over de optacten der Þrymskvida), en nergens is de optact een vast kenmerk van het even vers, evenmin als hij ergens in de oneven

verzen geheel ontbreekt. Zeker is dus in deze optacten geen grond gelegen om de versparen te verbinden tot 'lange verzen', — men zou dan in talrijke gevallen ook een even vers met een volgend oneven moeten verbinden. Er is ook geen quaestie van, dat de optact zich zou regelen naar het slot van het vorige vers, en dat men bv. na verzen op een heffing wel optact zou hebben, na verzen op een daling geen. Alle combinaties komen voor. Voorbb.:

Vsp. 20, 1—2	*Þaðan koma meyjar*	1e	vers	op daling
	margs vitandi	2e	„	zonder optact.
„ 24, 1—2	*Fleygði Óðinn*	1e	„	op daling
	ok í folk um skaut	2e	„	met optact.
„ 3, 3—4	*vara sandr né sær*	1e	„	op heffing
	né svalar unnir	2e	„	met optact.
„ 6, 3—4	*ginnheilug goð*	1e	„	op heffing
	ok um þat [1]) *gættusk*	2e	„	zonder optact.
Zoo 47, 7—8	*áðr Surtar þann*			
	sefi of gleypir.			

Er is dus metrisch soms geen pauze, soms een korte, soms een lange, soms ook, bij vollen tweeden voet en volgenden langen optact, een versnelling van het taaltempo. Rhetorisch kàn men eene pauze maken, als de zin daartoe aanleiding geeft, maar dat is zeker geen reden, om van een caesuur te spreken. Men behoeft slechts het uit het oude verspaar ontstane Nibelungenvers te vergelijken, om het verschil te zien. Vooreerst is in beide helften het aantal heffingen al verschillend; de eerste helft heeft er vier, de tweede drie; de eerste gaat uit op ⊥ ×, de tweede eindigt op een zware heffing. De caesuur heeft hier den regelmatigen vorm ⊥ ×̀ ×, d. i.

. Niets, dat daarop gelijkt, vinden wij in het alliteratievers.

Het eenige, wat de twee verzen, die een paar vormen, aan elkander bindt, is de alliteratie, maar deze is geen rhytmisch verschijnsel, — integendeel, zij richt zich naar den rhytmus, — maar een sieraad, dat tevens de bedoeling heeft, zekere leden van het vers te doen uitkomen. Maar wanneer in moderne poëzie het rijmen van een paar verzen geen reden is, om ze als één vers op te vatten, dan is bij oude verzen de alliteratie zeker ook geen grond tot zulk eene opvatting. Op de leer, dat het een belachelijk anachronisme is, thans nog, — d. w. z. nadat het omgekeerde zoo dikwijls als eenige waarheid verkondigd is, — Oudnoorsche strofen in acht verzen te schrijven, gelijk de Skandinaviërs doen en in Duitschland

[1]) Er is geen reden, om aan *þat* een heele maat te geven.

Detter en Heinzel den moed gehad hebben, te doen, is dus heel wat af te dingen.

5. ALLITERATIE.

Wat de alliteratie betreft, is de leer, dat één of beide heffingen in het eerste vers moeten alliterceren met de eerste heffing in het tweede vers. Deze syllabe is de hoofdstaf. Het medeallitereeren van andere syllaben, met name van de vierde heffing, is uitgesloten. Deze leer berust, behalve op waarneming van een aantal gevallen, op een plaats in den commentaar op Snorri's Háttatal, waar de regel echter voor een bepaald metrum (*dróttkvætt*) gegeven wordt, en ook in één opzicht wat precieser (in *dróttkvætt* moeten in het eerste vers twee syllaben allitereeren) en in een ander wat minder streng luidt. Ik kom op die plaats later terug en zal nu stilstaan bij het moderne theorema.

De leer van den hoofdstaf laat zich in haar volle gestrengheid niet toepassen, tenzij men de vrijheid neemt, de afwijkingen weg te emendeeren. Die vrijheid hebben dan ook diverse metrici en uitgevers zich in meerdere en mindere mate veroorloofd. Scherp heeft daartegenover Läffler positie genomen in zijn buitengewoon leerzaam opstel over galdralag [1]). Met het oog op de door dezen geleerde reeds bereikte resultaten en zijne belofte (I, 75), deze vraag binnen kort breeder te behandelen, zal ik mij hier bepalen tot het bijeenplaatsen van het belangrijkste materiaal uit een paar Oudnoorsche gedichten [2]). Ik kan dit te eerder doen, daar hetgeen ik in dit verband over de alliteratie te zeggen heb, voornamelijk een punt betreft, waarover Läffler zich niet breed heeft uitgelaten, en waarin ik van hem afwijk. Het volgend materiaal is ontleend aan twee gedichten in fornyrdislag, Vǫluspá en Hymiskvida, en twee in ljódaháttr, Hávamál en Vafþrúþnismál.

1. De vierde heffing rijmt, de derde niet: Vsp. 6, 3—4 *ginnheilug god — ok um þat gættusk*. Hým. 20, 7—8 *lítla fýsi — at róa lengra*. Háv. 33, 4—5 *sitr ok snópir — lætr sem solginn sé* (vat men *lætr sem* als optact op, dan behoort het vers tot de volgende groep). 41, 4—5 *viđrgefendr ok endrgefendr — erosk lengst vinir*. 66, 4—5 *ǫl var drukkit — sumt var ólagat* (door *sumt var* tot optact te maken, bederft men den zin). 131, 5—6 *varan bid ek þik vera — ok eigi ofvaran*. 146, 1—2 *Ljóđ ek þau kann —*

[1] In Pippings Studier 1913. 1914.

[2] Over alliteratie in Westgermaansche verzen zie hieronder in Hoofdstuk II.

er kannat þjóðans kona (*er kannat* is optact). In Vafþr. behoort hier misschien bij 38, 4—5 *hvaðan Njǫrðr um kom með ása sonum* (de alliteratie ontbreekt; Finnur Jónsson schrijft voor *sonum niðjum*, maar zonder anderen grond dan den 'regel' voor den hoofdstaf zet hij dan *ása* en *niðjum* om).

2. De derde en vierde heffing allitereeren beide: Vsp. 13, 5—6 *Billingr, Brúni, — Bildr ok Buri.* 36, 1—4 *sǫrum ok sverðum — Slíðr heitir sú.* Hym. 9, 2 *Átniðr jǫtna — ek viljak ykkr.* 30, 5—6 *Drep við haus Hymis, — hann er harðari* (de zin eischt deze betoning). Háv. 14, 1—2 *ǫlr ek varð — varð ofrǫlvi.* 42, 1—2 *Vin sínum skal maðr vinr vera* (*maðr* beteekent hier 'men' en is onbetoond; zóó in een reeks strofen); evenzoo 43, 1—2 [1]). 71, 1—2 *haltr ríðr hrossi — hjǫrð rekr handarvanr.* 75, 1—2 *veita hinn — er vætki veit.* 4—5 *maðr er auðigr — annarr óauðigr* (of men nu deelt vóór of nà *ó-*). 153, 1—2 *Þat kann ek et átta — er ǫllum er.* Vafþr. 3, 1—2 (en een reeks andere strofen) *fjǫld ek fór — fjǫld ek freistaðak.* 43, 6—7 *níu kom ek heima — fyrir niflhel neðan.* Mogelijk behooren hier ook bij Háv. 10, 1—2. 11, 1—2 *byrði betri — berrat maðr brautu at* en, 11, 4—5 *vegnest verra vegra hann velli at*, indien de rhytmus van vs. 2. 5 is 3 + 3. Zóó leest Läffler de verzen, niet zonder grond. Een andere opvatting is, wanneer men p. 111 (beneden) in aanmerking neemt, niet onwaarschijnlijk; in elk geval allitereeren in deze verzen 2 syllaben.

3. Voor kruisalliteratie, zoowel in den vorm *abab* als *abba* leveren de vier gedichten een aantal voorbeelden op. Maar daar deze gevallen niet ontkend worden, zal ik er mij van onthouden, ze hier op te sommen. Enkele gevallen zullen straks ter sprake komen. Deze voorbeelden, die met tallooze andere vermeerderd kunnen worden, toonen, dat de regel omtrent den hoofdstaf niet absoluut is, en dat Läffler geen onrecht heeft, waar hij hem voor den ouderen tijd volkomen ontkent. Wanneer hij in de 13e eeuw geformuleerd en opgeschreven is, dan moet men hem houden voor een jonger regel, gevolg van een strenger techniek der skalden, die, gelijk zij alles reguleeren, een overheerschend gebruik tot voorschrift maken. De afwijkende voorbeelden zijn overblijfselen van een ouder gebruik. Maar men moet onderscheiden. Kruisalliteratie is een moeilijker vorm dan enkele alliteratie; waar zij meer dan in een enkel toevallig voorbeeld optreedt, is zij derhalve op te vatten als een kunststuk, dat dus voor een bijzonderheid doorging, waarvan kunst-

---

1) Onzeker is 57, 1—2: *Brandr af brandi brenn unz brunninn er.* Indien *brenn* tot vs. 1 behoort, hoort het vers tot de kategorie, die hieronder p. 38 vv. besproken wordt.

vaardige dichters gebruik konden maken, — als zij dat wilden [1]). Het rijmen der vierde heffing in plaats van de derde is misschien eene oude licentie, die later niet erkend werd. Maar het rijmen van derde èn vierde? Zou dat niet oorspronkelijk voor den meest volkomen vorm gegolden hebben, en heeft men slechts daarnaast de vrijheid genomen, maar aan één van deze twee heffingen den eisch te stellen, tot eindelijk de oude manier voor foutief is gaan gelden en men van de beide minder volkomene wijzen er ook nog maar éène erkende? Läffler meent, dat de oude poëzie twee manieren gekend heeft: *a—a* | *a—a* en *a—b* | *a—b* (kruisalliteratie), en dat daaruit de lichtere vormen *a—a* | *a—x*. *a—x* | *a—x*. *a—x* | *a—a* (dit zelden) enz. ontstaan zijn, en hij haalt vormen met kruisalliteratie en andere ingewikkele alliteratieverhoudingen aan uit een medisch werk en uit wetboeken.

De regel voor den hoofdstaf is dus geen oude regel. Maar hoe staat het met de leer, dat alle lettergrepen, die allitereeren, heffingen moeten dragen? Bezien wij deze vraag zonder vooropgevatte meening, dan hebben wij van de natuurlijke betoning der verzen uit te gaan, m. a. w. wij moeten den rhytmus der verzen niet bepalen naar de alliteratie, daar zoodoende de vraag beantwoord wordt, nog voor zij gesteld is, maar wij moeten de plaats der alliteratie bepalen naar den rhytmus. Nu zijn er ongetwijfeld verzen, wier eenige allitereerende syllabe er een is, waaraan men *zeker* geen heffing zou toekennen, indien zij niet allitereerde. In de 4 hierboven genoemde gedichten komen in de eerste plaats de volgende verzen in aanmerking:

Vsp. 28, 11—12 *drekkr mjǫð Mímir morgin hverjan*. De theorie is, dat het verbum achterstaat bij het volgende substantief en dus in de daling staat. Maar 59, 6 *flýgr ǫrn yfir* en 66, 6 *flýgr vǫll yfir* wordt erkend, dat de verbaalvorm *flýgr* onmiddellijk voor een substantief in de heffing staat. Waarom? Omdat hier het verbum allitereert. De positie vóór een substantief is dus niet de reden, waarom *drekkr* geen heffing mag dragen. Welke is dan de reden? Dat *drekkr* niet allitereert. Maar dat is een petitio principii. Vragen wij nu naar de natuurlijke betoning. Eischt de zin, dat *mjǫð* een heele maat vult en zóó extra boven zijn geheele omgeving op den voorgrond gebracht wordt? Is de inhoud der gedachte, dat Mímir 'mede' drinkt en vooral niets anders? Volstrekt niet; *drekka mjǫð* is precies hetzelfde als *drekka*. Een halve maat is dus het spatium, dat aan *mjǫð* toekomt, en daar met *mjǫð* de maat sluit, begint

[1]) In kunst is dikwijls toegelaten, wat opzettelijk gebeurt, terwijl het verboden is, als het bij ongeluk gebeurt. Zeer begrijpelijk; in het eerste geval verraadt het meesterschap, in het tweede geval het tegendeel.

deze met *drekkr*, dat in de heffing staat. *mjǫd* heeft in het vers een sterken bijtoon en die is voldoende, om de alliteratie te dragen. In dit vers allitereert trouwens bovendien de volgende heffing.

Vsp. 39, 1—2 *Sá hon þar vada þunga strauma.* Wie hier *þar* in de heffing zet en *Sá hon* optact noemt, moet eerstgenoemd woord weer een heele maat laten vullen. Het treedt echter in den zin niet zóó op den voorgrond, dat deze betoning mogelijk is. Bovendien is het rhytme van het vers hetzelfde, dat in de Vsp. in talrijke verzen heerscht, nl. 3 + 2, en zoo ook in het eerste vers der voorafgaande strofe, dat met dit vers ook door inhoud parallel is: *Sal sá hon standa.* Hetzelfde, wat hier van 39, 1—2 gezegd wordt, geldt ook van 59, 1—2 *Sér hon upp koma ǫdru sinni*; ook hier staat *upp* niet in de heffing maar allitereert toch. In dit verspaar heerscht bovendien kruisrijm; de eerste heffing rijmt met de vierde; de derde met het sterk bijtonige *upp* in de eerste maat.

Vsp. 21, 9—10 *opt ósjaldan, þó hon enn lifir.* Het laatste van deze twee verzen heeft denzelfden rhytmus als de drie pas besprokene (39, 1. 38, 1. 59, 1). Uitgevers schrappen *hon*, maken *þó* tot optact en laten *enn* een maat vullen. Al weer volkomen tegen den zin. 'toch' is hier even belangrijk als 'nog', maar belangrijker dan beide is 'leeft'. *Þó hon enn* is dus één maat; *þó* heeft den hoofdtoon, *enn* een bijtoon.

Deze drielettergrepige maten zijn, gelijk wij reeds vroeger zagen, te deelen in twee gelijke deelen, en het begin der tweede helft krijgt een bijictus, indien daartoe een grammatische grond, d. w. z. een grond in den taalinhoud van de maat, bestaat. Zoo is het in deze gevallen. Staat dus tusschen de eerste syllabe en deze syllabe met bijtoon nog een lettergreep, dan behoort deze tot de eerste helft van de maat. De rhytmus van *þó hon enn lifir* en *sá hon þar vada* is dus ♪́ ♪ ♪̀ | ♪́ ♪ 𝄾. De grammatisch lange quantiteit van *þó* en *sá* is dus geen reden, om aan deze syllaben den duur van een halve maat te geven. Of zij in het vers deze quantiteit krijgen, hangt niet van hen alleen af, maar ook van de vraag, wat er nog volgt.

Vsp. 46, 1—2 *Leika Míms synir, en miǫtudr kyndisk. Leika* is allerminst een bijkomstig begrip maar treedt in den zin in gelijken graad op den voorgrond als *Míms*, en voor uitbreiding van *Míms* over een maat bestaat geen grond. *Leika* is dus geen optact. De natuurlijke beweging van het vers is ♪́ ♪ ♪̀ | ♪́ ♪ 𝄼. Ook hier voer ik ter vergelijking een ander vers van gelijken bouw en gelijken rhytmus aan: *hefisk lind fyrir* ♪́ ♪ ♪̀ | ♪́ ♪. Hier erkent

men dat het verbum *hefisk* in de heffing staat, daar het met *Hrymr* alliterecrt.

Vsp. 52, 7—8 *troða halir helveg en himinn klofnar* en 56, 7—8 *munu halir allir heimstoð ryðja.* De gangbare opvatting maakt *troða* en *munu* tot optacten en geeft aan *halir* een heele maat. De natuurlijke betoning eischt ♪́ ♪ ♪̀ ♪ | ♩́ ♩.

Evenzoo Vsp. 55, 5—6 *lætr hann megi hveðrungs mundum standa.* Alleen dat *lætr* lange eerste syllabe heeft. Maar vgl. *leika Míms synir.* Overigens bestaat hier geen bezwaar om *hann* te schrappen, maar rhytmisch is het niet noodig. En *lætr* behoudt ook dan een heffing.

Vsp. 55, 7—8 *hjǫr til hjarta, þá er hefnt fǫður.* Men kan hier twijfelen, of *þá er* optact is of een heffing draagt. De tweede opvatting is de natuurlijkste: 'dàn (nadat Víðarr het monster doorboord heeft) is zijn vader gewroken'.

Vsp. 62, 1—2 *Munu ósánir akrar vaxa.* Noch *munu*, noch *ó-* valt in de termen, om een maat te vullen. De beweging is ♪́ ♪ ♩̀ | ♩́ ♩.

Hym. 1, 1—2 *A'r valtívar veiðar námu.* Dat *A'r* optact zou zijn, is reeds op zich zelf ondenkbaar, en te meer, daar het eene eerste vers, en nog wel eener beginstrofe is. Dus ♩́ ♩̀ | ♩́ ♩.

Hym. 2, 1—2 *Sat bergbúi barnteitr fyrir.* Als het vorige geval.

Hym. 5, 5—6 *á minn faðir móðugr ketil.* Door hier *minn* in de heffing te zetten, wordt de beteekenis van den zin geheel verdraaid. Dus ♩́ ♩̀ | ♪́ ♪.

Hym. 11, 5—6 *sá er vit vættum af vegi lǫngum. vit* vult geen maat, gelijk de zin toont. Beweging ♪́ ♪ ♩̀ | ♩́ ♩. Te zeggen, dat *vit* aan de alliteratie geen deel heeft, is, na hetgeen wij reeds zagen, een onvoldoende noodschot.

Hym. 14, 7—8 *bað senn jǫtunn sjóða ganga.* Als 5, 5—6.

Háv. 39, 4—5 *eða síns fear svági [gorvan].* ♪́ ♪ ♩̀ | ♪́ ♪ 𝄽

Háv. 126, 8—9 *skór er skapaðr illa, eða skapt sé rangt.* Moet in vers 8 *illa* een heffing dragen of *skapaðr*? Men behoeft slechts te vragen, wat de bedoeling is. En men lette slechts op het parallellisme: *skór-illa: skapt-rangt.* Dus draagt *skapaðr* geen heffing. Maar wel alliteratie. Beweging ♪́ ♪ ♪̀ ♪ | ♩́ ♪ 𝅘𝅥𝅯 𝅘𝅥𝅯 | ♩́ ♩ | 𝄼. In de eerste maat allitereeren twee woorden, in de tweede geen.

Háv. 112, 7: *eða þú | leitir þér | innan út | staðar. eða þú* is

optact; in de tweede maat allitereeren *innan* en *út*; in de eerste en derde maat is geen alliteratie. Een andere scansie is onmogelijk.

Vafþr. heeft enkele voorbeelden, die pas evident zijn, wanneer de vraag in principe is uitgemaakt, en die ik daarom hier voorbijga.

Hetzelfde verschijnsel vindt men bij kruisalliteratie. Indien deze gevallen alleen stonden, kon aangenomen worden, dat zulke versparen slechts één alliteratiesysteem hadden, maar in het licht der bovenstaande gevallen is die uitweg niet toegestaan.

Hym. 8, 5—6 *en gunnr gekk algullin fram*

Hym. 10, 5—6 *gekk inn í sal; glumdu jǫklar*

Háv. 47, 2 *ungr var ek forðum, fór ek einn saman*

Hier is het trouwens mogelijk, te deelen *fór ek* | *einn saman.*

Háv. 66, 1—2 ***Mikilsti** snemma kom ek í **marga stadi***

Háv. 93, 4—5 *opt fá á **horskan**, er á **heimskan** né fá*

De zin eischt absoluut betoning van *opt.*

Háv. 139, 4—5 ***nam** ek **upp** rúnar, **æpandi nam***

Moet *nam ek* soms optact zijn, niettegenstaande het gewicht van het eerste woord en zijn rhetorische herhaling?[1])

Vafþr. 44, 4—5 *hvat lifir **manna**, þá er enn **mæra** lidr*

[1]) Daarentegen Háv. 145, 1—2:

*Betra er **ó**-**be**dit en sé **of**-**blo**tit.*

Hier is een opzettelijke rekking op de een tegenstelling vormende syllaben *ó* en *of*, en hier is dus de heele groep *Betra er* optact. Vgl. ndl. (indien men den volzin rhytmiseert):

Betər ən half ei dan ən leege dop.

De schrijver van den commentaar op het Háttatal heeft blijkbaar deze opvatting, die in strijd is met de thans gangbare leer, gedeeld. Hij zegt: „Indien de hoofdstaf een klinker is, dan moeten de *stuđlar* (bijstaven) ook klinkers zijn . . . .; dan is het ook gepermitteerd, dat een klinker nog elders in het verspaar staat aan het begin van pronomina of *málfylling* (woorden, die het vers vullen), welke aldus luiden: *ek* of *en er at*", enz. Hier worden pronomina — natuurlijk in den zin onbetoonde — en málfylling opgevat als woorden, die voor alliteratie, ten minste vocalische, niet in aanmerking komen, en daarom is het ook onverschillig, als zij in overeenstemming met de allitereerende woorden vocalisch beginnen. Men merkt dat toch niet op. Maar datzelfde wordt niet gezegd van andere woorden, die voldoende toon hebben. Waarom? Natuurlijk omdat dat woorden zijn, die wèl in de termen vallen om te allitereeren, al dragen zij geen heffing. Dáárom mogen zij *niet* toevallig allitereeren, maar alleen opzettelijk. En consonantisch mogen zelfs pronomina en málfylling niet toevallig allitereeren, daar bij consonantisch begin de gelijkheid te sterk in het oor valt.

Deze waarneming, dat eene syllabe, om te allitereeren, niet in de heffing behoeft te staan, is van de grootste beteekenis voor de bepaling van het rhytme der verzen. De voorbeelden, die wij tot nu toe bespraken, moesten dienen, om de vrijheid te leeren kennen; waar wij ze eenmaal kennen, zullen wij verder zien, dat zij voor tal van andere voorbeelden geldt, die zich desnoods wel in een of ander schema lieten dwingen, waarbij alleen heffingen allitereeren. Hoe is men gewoon, het rhytme der verzen te bepalen? Door te zien, welke lettergrepen allitereeren, en deze voor heffingen te verklaren. En dat niettegenstaande als principe verkondigd wordt, dat in het oude vers de natuurlijke betoning heerscht. Nu wij echter weten, dat ook een syllabe met een metrischen bijtoon allitereeren kan, nu zal het blijken, dat een groot aantal verzen met hardheden, met op elkander stootende heffingen, zonder dat de zin dat eischt, zich in een eenvoudiger beweging voegen. De voorbeelden, waaraan wij de vrijheid adstrueerden, waren alle zulke, die volgens de oude opvatting tot het zoogenaamde *C*-type behooren. Dit type wordt zeer gedund, en hetzelfde geldt van de '*D*'-verzen. Er blijven er wel over met het rhytme 𝅗𝅥́ | 𝅘𝅥𝅮́ 𝅘𝅥𝅮́ 𝅘𝅥̀, maar slechts zulke, waar de *taal* deze beweging aangeeft; de *C*'s en *D*'s metri causa kunnen wij missen. Als voorbeelden noem ik vooreerst Vsp. 21, 9 (reeds in verband met vs. 10 geciteerd): *opt ósjaldan*. Wij behoeven nu niet langer *opt* over een maat te rekken en het lange woord *ósjaldan*

binnen één maat samen te persen — in een strofe met regelmatige beweging! — maar het rhytme is ♩ ♩ | ♩ ♩. Zoo Vsp. 39, 3 *menn meinsvara*, niet 𝅗𝅥 | ♩ ♪ ♪ maar ♩ ♩ ♪ ♪ (ook dit een strofe met rustige beweging) [1]). Zoo in tallooze gevallen [2]). Ik bespreek nog eenige van de plaatsen, die Läffler t. a. p. p. 59 vv. aanhaalt als voorbeelden voor een van de aangenomen regels afwijkende alliteratie. Ik deel zijn opvatting omtrent de allitereerende syllaben, maar lang niet overal zijn rhytmiseering. Grímn. 54, 1—2: *Óđinn ek nú heiti; Yggr ek áđan hét.* Läffler onderstreept met recht ***Ó.*** ***hei. Yggr. hét***, en dat tegenover de school, die *hét* van de alliteratie uitsluit. Maar daaruit volgt niet, dat *hét* een heffing draagt. De zin toont, dat *áđan* betoond is, — mogelijk *nú* ook door tegenstelling; vs. 2 is dus te lezen ♩ ♩ | ♪ ♪ ♩. Daarentegen deel ik met Läffler — in tegenstelling met de Duitsche systemen — Vafþr. 5, 1—2 aldus: ***F****ór þú* | ***Ó****đinn, at* | ***f****reista* | ***o****rđspeki*, en Fjǫlsv. 46, 1—2: ***H****vađan þú* | ***f****órt* | , ***h****vađan þú* | ***f****ǫr gǫrđir*, daar deze verdeeling niet alleen de alliteratie maar ook den zin tot zijn recht laat komen.

Fáfn. 4, 4—5: ***S****igurdr ek* | ***h****eiti*, | ***S****igmundr* ***h****ét minn* | *fađir*. Vs. 5 is niet ♩ ♩ | ♪ ♪ ♪ ♪ maar ♪ ♪ ♪ ♪ | ♪ ♪ 𝄽. Waarom? Omdat *fađir* in toongewicht niet bij het voorafgaande *hét* kan achterstaan.

Skírn. 23, 1—2: *Sér þú þenna* ***m****æki*, ***m****ær!* ***m****jóvan* ***m****álfán*. Over het geweld, dat Gering dit vers aandoet, om aan de vier rijmstaven te ontkomen, zie men Läffler. Maar daarom staan zij niet alle in de heffing. Ik lees vs. 1 met dit rhytme: ♪ ♪ ♪ ♪ | ♪ ♪ ♩.

Regm. 7, 1—2: *gjafar þú gaft, gaftattu ástgjafar.* Ook vers 3 begint met *gaftattu*, en hier staat *gaft* in de heffing als in vs. 1. De rhetorische herhaling toont, dat de positie van het woord in vs. 2 dezelfde is. Vs. 2 bestaat dus uit twee drielettergrepige

[1]) Een drielettergrepige tweede maat is onrustiger dan een drielettergrepige eerste, vooral wanneer de eerste éénlettergrepig is. In de tweede maat is men toch op een rust en een eventueelen optact voorbereid. Een eenlettergrepige eerste maat heeft altijd rhetorisch effect. Men kan dus voor de deeling *menn* | *meinsvara* niet aanvoeren *Sá hon þar* | *vađa* in dezelfde strofe. Daarentegen is in een geval als Vsp. 19, 2 *heitir Yggdrasill* de verdeeling 2 + 3 minder stootend, ofschoon bij de neiging tot langere eerste maat de verdeeling 3 + 2 hier volstrekt niet met zekerheid te verwerpen is.

[2]) Over het recht, om in composita als *meinsvara* het tweede lid in de heffing te zetten, zie p. 96 v. Onder de daar aangevoerde voorbeelden zijn er een aantal, waar een syllabe buiten heffing allitereert.

maten met het rhytme ♩ ♪ ♪ | ♩ ♪ ♪; het geheel (vs. 1—2) heeft vier gelijke rijmstaven, maar de vierde is niet met een heffing verbonden. Uit deze mogelijkheid, dat zulk een syllabe, die geen heffing draagt, allitereert, verklaart het zich, dat hier en ook in een zeker aantal andere gevallen een tweede compositielid, ook zonder hoofdtoon, de alliteratie draagt.

Háv. 33, 4—5: *sitr ok snópir, lætr sem solginn sé.* Vs. 2

Skírn. 7, 1: *Mær er mér tíðari* ♪ ♪ ♩ | ♪ ♪ ♪ (volgt *en* ♪ |).

Daarentegen Hym. 31, 4: *í ásmegin* ♪ | 𝅗𝅥 | ♪ ♪. *í* is optact en allitereert niet, ofschoon het woord met een vocaal begint, daar het zwaktonig is; zie den regel in den commentaar op Háttatal. Zoo Hym. 31, 7 *en vínferill.* Maar 32, 7 *aptr œvagi* 𝅗𝅥 | ♪. ♪. ♩; *œ-* domineert sterk over *-vagi*, en deze twee syllaben vullen geen maat. Háv. 109, 2 *gengu Hrímþursar:* tweelettergrepige optact ♪ ♪ | 𝅗𝅥 | ♩ ♩; zoo 114, 2 *at þú | gáir | eigi.* Háv. 118, 5 *varð honum at | fjǫr- | lagi:* vierlettergrepige optact; 146, 5 *en þat þér | hjalpa | mun:* drielettergrepige optact; 152, 5 *at ek honum | bjargig- | ak:* vierlettergrepige optact.

Ik moet reeds hier de vraag stellen: kan ook de optact deel hebben aan de alliteratie? A priori kan men verwachten, dat het aantal gevallen, die in aanmerking komen, niet zeer groot zal zijn, daar in den optact in den regel alleen zeer lichte syllaben staan, die reeds daarom zijn buitengesloten. Theoretisch is het echter zeer goed denkbaar, dat eene lettergreep in den optact, die staat aan het begin der tweede helft van een maat, indien zij slechts in den zin voldoende gewicht heeft, evengoed zal kunnen allitereeren als een bijtonige syllabe, die dezelfde plaats inneemt in de volgende maat. Men kan dus het verschijnsel verwachten bij optacten, die minstens den duur eener halve maat hebben, dus bij vrij grooten afstand tusschen de metrische grens (der maten) en de taalkundige grens (der verzen). Of zulke optacten werkelijk voorkomen, zal bij de afzonderlijke metra besproken worden.

II. DE AFZONDERLIJKE METRA.

In de oudn. poëzie treden regelmatig langere formaties op dan het verspaar. De meest gewone vorm is de achtregelige strofe, die syntactisch op zeer geringe uitzonderingen na altijd in twee gelijke deelen valt. Halve strofen zijn in grooten getale overgeleverd; zij laten zich op geenerlei wijze wegemendeeren. Het is zelfs duide-

lijk, dat sommige dichters in dezen vorm meer smaak hebben dan andere [1]). Onder de 6-, 10- en meerregelige strofen zijn er vele, waarop de kritiek wel vat heeft, maar toch niet zóó regelmatig, dat men het recht zou hebben, deze vormen te ontkennen.

FORNYRÐISLAG.

Als norm geldt het vierlettergrepige vers, maar er komen verlengingen voor en ook wel verkortingen. Er bestaan sterke individueele verschillen, en al vat men nu ook veel onder één naam samen, toch is daarom de vorm niet overal dezelfde. Neemt het aantal verzen van meer dan vier lettergrepen toe, zoodat in de meerderheid naast de syllabe in heffing eene syllabe voorkomt, die een tamelijk sterk in het oor vallenden bijtoon draagt, dan gebruikt men voor het metrum eene andere benaming, — maar de grens is zeer moeilijk, zoo niet onmogelijk te trekken, daar in gedichten met een vijfsyllabig metrum, zelfs in de zeer regelmatige Atlamál, toch ook vierlettergrepige verzen voorkomen. Het gaat dus zeker niet aan, vaste regels in bijzonderheden voor fornyrðislag te formuleeren. Wil men weten, wat toegelaten, wat regel, wat verboden is, dan moet men ieder gedicht afzonderlijk bestudeeren. Ik zal er twee behandelen, voor welke niet dezelfde regels gelden.

Vǫluspá.

Materiaal.

In Bugge's tekst heeft de Vsp. 66 strofen. Van deze worden niet meegeteld str. 11—16, 4, d. i. het dvergatal, daarentegen wel de tweede helft van str. 16. De verzen, die als stef gebruikt zijn, zijn slechts éénmaal geteld. Deze zijn 1. de eerste helft van str. 6. 9. 23. 25. 2. str. 44. 49. 54. 58. 3. het 9 maal voorkomende stefvers *Vituð ér enn eða hvat* [2]). Met het oog op zijn bijzonderen vorm is echter op de daartoe aangewezen plaatsen op de herhaling van dit vers gewezen. Str. 65, die alleen in handschrift *H* staat, maar niet jonger is dan een zeer groot deel der overige strofen, is meegeteld; daarentegen zijn str. 34, 5—8, die in *H* de plaats innemen van 35, 1—4 maar door Bugge als zelfstandige strofe, wier eerste helft verloren zou zijn, in den tekst opgenomen zijn, terzijdegelaten, evenals de jonge verzen, die in *H* de plaats van str. 55—56 innemen, en die ook niet in Bugge's tekst staan.

---

1) Over het ontstaan der strofe zie Hoofdstuk III.

2) Twee verzen, 30, 3 = 30, 11 en 27, 7 = 28, 13, die toevallig tweemaal voorkomen maar niet als stef bedoeld zijn, zijn beide malen meegeteld.

Wij houden over 53 strofen van verschillende lengte, inhoudend 228 oneven en 220 even verzen. Daar er verschil in behandeling is tusschen vs. 1, vs. 5, vs. 3. 7 en de even verzen, zijn deze 4 groepen afzonderlijk besproken. Onder vijfde verzen zijn te verstaan beginverzen van tweede halve strofen. Bij strofen van 10 verzen moet uit de syntactische verhoudingen blijken, welk vers als vijfde is aan te merken; bij strofen van 6 verzen doet de vraag zich voor, of vs. 5—6 een zelfstandige strofenhelft representeeren of metrisch bij vs. 1—4 behooren; bij strofen van 12 of meer verzen kunnen twee verzen in aanmerking komen, om voor vijfde verzen te gelden, vierregelige strofen komen hier in het geheel niet in aanmerking. Als vijfde verzen gelden hier vooreerst het vijfde vers van alle achtregelige strofen, d. i. str. 1—10. 16—19. 22—27. 31—33. 35. 37. 38. 40—48. 50—53. 55. 57. 59. 60. 62. 64. 66; voorts de volgende: str. 20, 5. 9; 21, 7; 28, 5. 11; 30, 5. 9; 39, 7; 56, 5. 9. 63, 3. Alle overige oneven verzen, die niet eerste zijn, zijn derde en zevende. Wij hebben zoodoende 53 eerste verzen, 57 vijfde, 118 derde en zevende, 220 (+ 8 = stef) even verzen.

De Vsp. is niet het werk van één dichter. Er kunnen dus metrische verschillen zijn. Maar om het metrisch onderzoek niet a priori van de hoogere kritiek afhankelijk te maken, heb ik het gedicht hier als eenheid beschouwd. Gezichtspunten, die met de hoogere kritiek samenhangen, zullen aan het slot aangegeven worden. Maar ook de lagere kritiek, die heden ten dage voornamelijk met metrische voorschriften werkt, heb ik uiteraard vermeden. Waar het onderzoek het recht van zulke kritiek geldt, kan men niet beginnen, met ze toe te passen. Wij nemen dus, behoudens zeer geringe, speciaal te noemen uitzonderingen, de verzen in den overgeleverden vorm; de mogelijkheid van vereenvoudigingen wordt afzonderlijk besproken.

Daar het volgend onderzoek in de eerste plaats het taalmateriaal betreft, zullen hier in hoofdzaak de taalkundige schemata medegedeeld en besproken worden. Wat zij rhytmisch en metrisch beteekenen, is duidelijk voor den lezer, die het voorafgaande aandachtig gelezen heeft. Tot toelichting diene nog het volgende. De bijtoon in een maat van meer dan twee syllaben is door een gravis aangegeven, onverschillig, hoe zwaar hij is. Daarentegen is een verticaal accent gebruikt voor den grammatischen bijtoon op sommige lange tweede syllaben in tweelettergrepige maten, voorzoover deze metrische beteekenis heeft, zich hierin openbarend, dat er een lichte maat op volgt. Dus: [illegible]

In de schemata is slechts het aantal verzen genoemd, dat den daarin aangewezen vorm heeft. In een aanhangsel aan het slot worden de verzen aangewezen en twijfelachtige gevallen toegelicht.

Bouw van vs. 1.
Aantal verzen 53. Zonder optact 52. Met optact 1.

I. Verzen zonder optact.

1.	⊥ ˋ · | ˊ	1	
	op ⊥	1	
2a.	⊥ ˈ | ⏑́ ·	1	
b.	⊥ × ×̀ | ⏑́ ×	3	
	op ⏑́ ·	4	
3a.	⊥ × | ⊥ ×	19	
b.	⏑́ · ˋ | ⊥ ×	1	
c.	⊥ × ×̀ | ˊ ·	2	
d.	⊥ ×̀ × | ⊥ ×	19	
e.	⏑́ × ×̀ × | ⊥ ×	1	
f.	⊥ × ×̀ × | ⊥ ×	2	
	op ⊥ ×	44	
4.	⊥ ×̀ × | ⏑́ × ×̀	1	
	op ⏑́ × ×	1	
5a.	⊥ | ˊ ˋ ·	1	
b.	⊥ × | ˊ ˋ ·	1	
	op ⊥ ×̀ ×	2	

Uitgang.

ˊ	1
⏑́ ×	4
⊥ ×	44
⏑́ × ×̀	1
⊥ ×̀ ×	2
	52

Eerste maat.

1e maat.

⊥	1
⏑́ ·	0
⊥ ×	21
⏑́ · ˋ	1
ˊ · ˋ	5
⊥ ×̀ ×	21
⏑́ × ×̀ ×	1
⊥ × ×̀ ×	2
	52

(ˊ · ˋ 5 and ⊥ ×̀ × 21) = 26 ⊥ × ×

⊥
nº. 5a : 1
1

⊥ ×
nº. 2a : 1
„ 3a : 19
„ 5b : 1
21

⏑́ × ×̀
nº. 3b : 1
1

⊥ ×̀ ×
nº. 1 : 1
„ 3d : 19
„ 4 : 1
21

⊥ × ×̀
nº. 2b : 3
„ 3c : 2
5

⏑́ × ×̀ ×
nº. 3e : 1
1

⊥ × ×̀ ×
nº. 3f : 2
2

Lengte van het geheele vers:

	boven het 4-syllabig schema 3*c* : 2
boven 5 syllaben (of 6 met korte	3*d* : 19
heffingssyllabe) 3*f* : 2	3*e* : 1
2	3*f* : 2
	4 : 1
	5*b* : 1
	26

II. Verzen met optact.

· · | ⊥ · | ⊥ 1

Op ´ 1 — *1e maal* ´ · 1

optact: 2 syllaben 1.

Uit de verhouding van het aantal verzen zonder optact tot die met optact (52 : 1) blijkt, hoe streng dalend de beweging is. Van de afzonderlijke maten geldt hetzelfde. Onder de 52 verzen zonder optact bestaan er 50 uit 2 dalende maten; slechts één vers gaat op een heffing uit; één is er met gesyncopeerde eerste daling. Het meest normale vers ⊥ · | ⊥ ·, d. i. ♩♩ | ♩♩ is door 19 exemplaren gerepresenteerd, — daarnaast één met den bijvorm ⊥ ⊥ | ⏑ ×, d. i. ♩♩ | ♪ ♪ 𝄾; maar nog grooter is het aantal met verzwaarde eerste maat; 3 syllaben komt 27 maal voor, 4 syllaben 3 maal. Van de eerstgenoemde 27 heeft er 1, van de laatstgenoemde insgelijks 1 korte eerste syllabe. Het rhytme is echter in 6 gevallen ♪ ♪ ♩, in 21 ♩ ♪ ♪. De quantiteit der eerste syllabe is dus van weinig beteekenis; wel volgt onmiddellijk op een taalkundig korte syllabe geen bijtoon, maar na een lange kan zoowel de tweede als de derde syllabe den bijtoon hebben; het eerste geval komt het meest voor. In de 2 vierlettergrepige maten is het rhytme ♪ ♪ ♪ ♪. Op de meerlettergrepige eerste maat volgt bijna regelmatig een volle tweede; slechts viermaal is deze na ⊥ × × verkort, éénmaal tot ⊥, driemaal tot ⏑ × (♪ ♪ 𝄾), waardoor het dalend rhytme ook hier bewaard is. Van de tweede maten hebben er voorts 44 den normalen vorm ⊥ × (♩♩); drie zijn drielettergrepig; één van deze heeft korte eerste syllabe. De vormen ♩ ♪ ♪ en ♪ ♪ ♩ zijn dus wel aan

het begin maar niet aan het einde gezocht. Twee drielettergrepige maten kent alleen het stefvers 6, 1; de tweede maat is ⏑ × ×.

De hoofdvormen zijn dus ♩♩ | ♩♩ en ♩ ♪ ♪ | ♩♩ (deze gevarieerd door ♪ ♪ ♩ | ♩♩); te samen komen zij 45 maal voor.

Tengevolge van het groot aantal verzwaarde eerste maten, waar geen verlichte tweede maat tegenover staat, stijgt het aantal verzen, wier syllabenaantal boven het viersyllabig schema uitgaat, tot 26. Boven 5 (of 6 met één korte heffingssyllabe) gaan er slechts 2.

Het eene optactvers heeft het rhytme ♪ ♪ | ♩♩ | ♩.

Bouw van vs. 5.

Aantal verzen 57. Zonder optact 50. Met optact 7.

I. Verzen zonder optact.

Uitgang.

⏑ ´ 3	*1* ´ ´ | ⏑ × 3	*2a.*	⊥ × | ⊥ × 20
⊥ × 43	op ⏑ ´ 3	*b.*	⏑ ´ ` | ⊥ ´ 1
⊥ × × 4		*c.*	⊥ ´ ` | ⏑ ´ 1
50	*3a.* ´ | ⊥ × ×̀ 2	*d.*	⊥ ` ´ | ´ ´ 16
	b. ⏑ × | ⊥ ×̀ × 1	*e.*	⏑ × ×̀ × | ⊥ × 2
	c. ⊥ × | ´ ` ´ 1	*f.*	´ ´ ` ´ | ⊥ ´ 3
	op ⊥ ´ ´ 4		op ⊥ × 43

Eerste maat.

1e maat.

´ 2	´	⏑ ×	⊥ ×
⏑ ´ 1	n°. *3a* : 2	n°. *3b* : 1	n°. *1* : 3
⊥ ´ 24	2	1	„ *2a* : 20
⏑ × × 1			„ *3c* : 1
´ ´ ` 1 } = 17 ´ ´ ´			24
⊥ ×̀ × 16 }			
⏑ ´ ´ ´ 2		⏑ × ×	⊥ × ×̀
⊥ × × × 3		n°. *2b* : 1	n°. *2c* : 1
50		1	1

⊥ ×̀ ×	⏑ × ×̀ ×	⊥ × ×̀ ×
n°. *2d* : 16	n°. *2e* : 2	n°. *2f* : 3

Lengte van het geheele vers:

	boven het 4-syllabig schema	*2c* : 1
		2d : 16
boven 5 syllaben (of 6 met korte		*2e* : 2
heffingssyllabe) *2f* : 3		*2f* : 3
3		*3c* : 1
		23

II. Verzen met optact.

Uitgang.

´ 5	*1a.* × | ´ × | ´ 4	2 ... | ´ 2
2	*b.* × | ´ × ´ 1	op ´ 2
7	op ´ 5	

Eerste maat.

1e maat.		´ ×
´ × 2	´	nº. *1a* : 4
´ 5	nº. 2 : 2	„ *1b* : 1
7	2	5

Optact.

1 syllabe nº. *1a* : 4
„ 2 : 2
6

3 syllaben nº. *1b* : 1
1

Lengte van het geheele vers:

Boven het viersyllabig schema (indien de optact voor niet meer dan één syllabe geteld wordt): o.

Het vers heeft een in hooge mate overwegend dalende beweging, gelijk vers 1. De verhouding van geen optact tot optact is 50 : 7. De dalende beweging is in alle optactlooze verzen tot het einde toe volgehouden; slechts 2 syncopeeren de eerste daling en voegen tevens aan de tweede maat een syllabe toe.

De normale vorm ´ × | ´ × overweegt met het grootste aantal exemplaren (20), waarnaast 3 met den bijvorm ´ ⊥ | ◡ ×, dan volgt ´ × × | ´ × met 16, maar het totaalcijfer voor 3 syllaben in de eerste maat is 18, waarvan 1 met korte eerste syllabe. Daarbij komen 5 exemplaren met vierlettergrepige eerste maat, waaronder twee met korte syllabe. Verzwaarde eerste maat is dus minder talrijk

dan bij vs. 1 maar omvat toch nog bijna de helft. De rhytmische verhoudingen der verzwaarde maten zijn als bij vs. 1.

De tweede maat is alleen (3-maal) verkort, waar ⊥ ⊥ voorafgaat; in geen enkel geval na meersyllabige eerste maat. Verzwaarde tweede maat in 4 gevallen, waarvan 1 met normale, 3 met verlichte eerste.

Daar het aantal verzwaarde eerste maten kleiner is dan bij vs. 1, is ook het aantal verzen, dat boven het normale schema uitgaat kleiner (23 op 50). Toevallig zijn er 3 van 6 syllaben bij.

De 7 verzen met optact verdeelen zich over twee typen. Verlengde maten komen niet voor; in alle voorbeelden is een der beide maten verkort; 5 maal de tweede maat tot ⊥, waardoor het vers op een heffing uitgaat; 2 maal de eerste maat tot ⏑ ×. De andere maat is telkens normaal. Het aantal syllaben in den optact is 6 maal 1; 1 maal 3: in dit voorbeeld is herleiding tot 2 syllaben zeer gemakkelijk.

Bouw van vs. 3. 7.

Aantal verzen 118. Zonder optact 90. Met optact 28.

I. Verzen zonder optact.

Uitgang.				
	1. ⊥ ⊥ 4		*2a.* 11	
⊥ 4	op ⊥ 4		*b.* ⊥ × × | ⏑ × 1	
⏑ × 12			op 12	
⊥ × 64	*3a.* ⊥ × 1			
⏑ · · 4	*b.* ⊥ × 40		*4a.* ⊥ × | ⊥ 3	
⊥ · · 6	*c.* 1		*b.* 1	
90	*d.* ⊥ × 2		op 4	
	e. ⊥ × × ⊥ × 14			
	f. ⊥ × 2		*5a.* 2	
	g. ⊥ × × × ⊥ × 4		*b.* 4	
	op ⊥ × 64		op 6	

Eerste maat.

I^e maat.			⊥ ×	
2	*5a* : 2	*3a* : 1	*2a* : 11	*3c* : 1
1	2	1	*3b* : 40	1
58			*4a* : 3	
1			*5b* : 1	⏑ ×
21 — 3	*2b* : 1	*1* : 4	58	*3f* : 2
18	*3d* : 2	*3e* : 14		*4b* : 1
3	3	18	⊥ × × ×	3
⊥ × × × 1			*3g* : 4	
90			1	

Lengte van het geheele vers:

		boven het 4-syllabig schema	*3d* : 2
			3e : 14
boven 5 syllaben	*3g* : 4		*3f* : 2
	4		*3g* : 4
			4b : 1
			5b : 4
			27

II. Verzen met optact.

Uitgang.										
⊥ 18	*1a.*	·	ˊ	⊥	1	*2.*	× ×	⊥	ˊ ×	5
⏑́ × 5	*b.*	× ×	ˊ	⊥	1			op	⏑́ ×	5
ˊ · 5	*c.*	×	⊥ ×	⊥	8					
28	*d.*	× ×	⊥ ×	ˊ	7	*3a.*	·	⊥	⊥ ×	1
	e.	× ×	ˊ ·	ˊ	1	*b.*	× ×	ˊ	⊥ ×	1
					18	*c.*	×	⏑́ ×	⊥ ×	2
						d.	×	⊥ ·	⊥ ×	1
								op	⊥ ×	5

Eerste maat.

1e maat.		ˊ	⏑́ ×	⊥ ×	⊥ × ×
⊥	9	*1a* : 1	*3c* : 2	*1c* : 8	*1e* : 1
⏑́ ·	2	*1b* : 1	2	*1d* : 7	1
⊥ ·	16	*2* : 5		*3d* : 1	
ˊ · ·	1	*3a* : 1		16	
	28	*3b* : 1			
		9			

Optact.

1 syllabe	2 syllaben
1a : 1	*1b* : 1
1c : 8	*1d* : 7
3a : 1	*1e* : 1
3c : 2	*2* : 5
3d : 1	*3b* : 1
13	15

Lengte van het geheele vers:

boven het 4-syllabig schema	*1c* : 1
	3d : 1
	2

De verhouding der getallen, die het aantal verzen zonder en met optact aangeven, is nog altijd sterk ten gunste van de eerste; het relatief grootere aantal optactverzen hangt met den zinsbouw samen; zie daarover hieronder p. 57. In verzen zonder optact heeft het normale vers ⊥́ × | ⊥́ × ook hier de meerderheid (40 op 90). Eén vers (22, 3) is overgeleverd in den vorm ◡́ × | ⊥́ ×. Men zou kunnen vragen, of hier niet voor *vǫlu* de vorm *vǫlvu* in te zetten is. Maar het vers behoort tot een strofenpaar (21. 22), dat betrekkelijk laat geïnterpoleerd is (Zschr. f. d. Phil. 36 p. 303 v.), en daar nu naast dezen vorm, dien het gedicht anders niet kent, in deze beide strofen nog twee alleenstaande voorkomen, nl. 21, 3 ´ | ⊥́ | ⊥́ en 21, 5 ´ ´ | ⊥́ | ⊥́, heeft men zeker geen recht, hier te emendeeren. Wèl bevestigen deze 3 verzen te samen, dat de strofen in Vsp. onecht zijn [1]). Wij zullen deze verzen voorloopig meetellen, maar bij de beoordeeling der getallen is met hun onechtheid rekening te houden. Drielettergrepige eerste maat met normale tweede komt 17 maal voor; 14 maal is het rhytme hier ♩ ♪́ ♪̀, driemaal ♪́ ♪̀ ♩, terwijl van deze laatstgenoemde één vers korte beginsyllabe heeft. Daarbij komen 7 gevallen met vierlettergrepige eerste maat, zoodat verlengde eerste maat met normale tweede 23 maal — of als men ◡́ × × | ⊥́ × meetelt 24 maal — voorkomt. De uitgang op heffing blijft schaarsch (4 gevallen); daarentegen is de verkorting der tweede maat tot ◡́ × tamelijk ruim gerepresenteerd door 12 voorbeelden, waarvan 11 na ⊥́ ⊥. Driesyllabige tweede maat in 10 gevallen op de 90, waaronder 3 ◡́ × ×. 4 + 3 syllaben, beide maten met korte eerste, komen eenmaal voor.

De verzen met optact zijn toegenomen en toonen ook meer variëteiten (in het geheel 10, als men op alle verschillen let, tegen 3 bij vs. 5). Geen der beide maten is verzwaard; op 1 geval na (*3d*, één voorbeeld) is altijd één maat verkort. Over de gevallen met verkorting in beide is reeds gesproken.

De ervaring, die wij nu reeds opgedaan hebben, stelt ons zeker in staat, ons een oordeel te vormen over het recht eener kritiek, die een getal van 4 syllaben als maatstaf neemt. Een aantal der verlengde verzen, die wij leerden kennen, kunnen met de gebruikelijke middelen zonder buitensporige moeite op dit getal worden

[1]) Een enkel vers van 3 syllaben zou geen bewijskracht hebben, maar wel hun gemeenschappelijk voorkomen, vooral waar zakelijke criteria reeds vroeger tot een gelijk resultaat voerden. Vsp. heeft nog een paar driesyllabige verzen, maar niet bijeen en van gewoner vorm. Vooral de verzen op twee heffingen, in kviđuháttr zeer gewoon, zijn voor Vsp. wonderlijk.

teruggebracht. En zeker zijn er onder, die er niet bij verliezen, eer er bij winnen zouden, als zij eene syllabe verloren, vooral de weinige, die meer dan 5 syllaben hebben. Er zullen dan ook zeker in den overgeleverden tekst wel woordjes staan, die niet tot den oorspronkelijken tekst behooren. Maar zekerheid hieromtrent hebben wij zelden. En allerminst hebben wij het recht, waar zich zulk een uitgesproken rhytme toont, dit eenvoudig te negeeren en overal aan het schrappen en contraheeren en emendeeren te gaan, tot wij de gewenschte vier syllaben hebben. Waar een positieve neiging bestaat tot den aanhef ♩́ ♪̀ ♪, gevarieerd door het zeldzamere ♪́ ♪ ♩̀, en deze door den dichter opzettelijk gewilde beweging uit den aard der zaak in vele gevallen, ofschoon lang niet altijd, tot stand gebracht is door een pronomen of door een langeren vorm, waar ook een kortere bestaat — een mooi rhytme met sterke accentuatie van het begin, — waarom zullen wij dan die gevallen, waarop wij vat kunnen krijgen, met geweld gaan opruimen, terwijl wij een groot aantal andere toch moeten laten staan? Alsof in het gelid marcheeren de eenige deugd van een vers en het hanteeren van den korporaalsstok ook al voor een philoloog de hoogste roeping ware! Men zie b.v. den tekst van Gering. Is reeds de eerste strofe in haar stroefheid niet voldoende, om ons te overtuigen, dat zulk een kritiek niet deugt? Vs. 1 gaat het nog: uit *biđ ek* wordt *biđk* gemaakt. Maar vs. 5—6 luiden in de overlevering: *Vildu, at ek Valfǫđr vél* (of *vel*) *fram telja.* Vs. 5 heeft 6 syllaben; er moeten er dus 2 uit. Daartoe worden *at* en *ek* uitgekozen. *at* is echter onmisbaar, en nu wordt dit woord maar verplaatst en in vs. 6 vóór *vel* geplakt; uit vs. 6 moet *fram* dan maar verdwijnen. En wat *ek* betreft, ook dat wordt maar verplaatst, en wel aan het eind van vs. 6, waar het dan enclitisch kan staan en veranderd wordt in een enkele *k*, die achter *vilja* komt en dus geen syllabe meer vormt. Zoo komt er dan een verspaar voor den dag, dat luidt *Vildu, Valfǫđr! at vel teljak*! Dat hierdoor een geheel onjuiste interpretatie als eenige overblijft, laat ik in dit verband ter zijde, maar ook indien men de mogelijkheid dezer interpretatie toegeeft, — een aanbeveling is zulk een beperking der mogelijke opvattingen alleen ter wille van een metrische liefhebberij zeker niet. Nu moest echter, wie er niet tegen opziet, zoo gewelddadige middelen te gebruiken, toch ook in staat zijn, zijn doel — de beperking van alle verzen tot vier syllaben — te bereiken. Maar het mocht wat. Reeds vs. 3 luidt *meiri ok minni*, en daar is niets aan te doen. En zoo op talrijke andere plaatsen, ook zulke, waar niet gelijk hier een hiaat is, die nog altijd den

uitweg openlaat, om te zeggen, dat dit speciale geval gepermitteerd is. Wie echter het rhytme van de Vǫluspá in het oor heeft, hoort dadelijk, dat de beweging in *meiri ok minni* dezelfde is als in *Hljóđs biđ ek allar*, en dat *Vildu, at ek Valfǫđr* daarvan slechts een geringe variatie is.

Bouw der even verzen.

Aantal 220 (+ *8*, herhaling van een stefvers).

Zonder optact 138. Met optact 82.

I. Verzen zonder optact.

Uitgang.

⊥	8
⏑́ ×	13
	105
	2
⊥ × ×	10
	138

1a.	1
b.	6
c.	1 (+ 8)
op ⊥	8 (+ 8)

2a.	11
b.	2
op	13

3a.		1
b.		82
c.	⏑́ ×	5
d.		5
e.	⊥ × ×	10
f.		1
g.	⊥ × × ×	1
op ⊥ ×		105

4.	2
op	2

5a.		6
b.	⊥ × ×	2
c.	⊥ ×	2
op		10

Eerste maat.

1e maat.

	9	
⏑́ ×	2	
⊥ ×	96	
	7	
	5	
⊥ × ×	16	21
⏑́ × × ×	1	
⊥ × × ×	1	
	1	
	138	

		⊥ ×
3a : 1	*5b* : 2	*1a* : 1
4 : 2	2	*2a* : 11
5a : 6		*3b* : 82
9		*5c* : 2
		96

	× ×
2b : 2	*1b* : 6
3c : 5	*3e* : 10
7	16

	×		
3a : 5	*3f* : 1	*3g* : 1	*1c* : 1 (+ 8)
5	1	1	1 (+ 8)

Lengte van het geheele vers:

		boven het 4-syllabig schema	*1c* : 1
			3d : 5
boven 5 syllaben	*1c* : 1		*3e* : 10
	3g : 1		*3f* : 1
	2		*3g* : 1
			5c : 2
			20

II. Verzen met optact.

Uitgang.									
⊥ 11	*1a.*	×	⊥ ×	⊥ 2	*2a.*	´	´	⏑́ ·	17
⏑́ · 18	*b.*	· ·	⊥ ·	⊥ 8	*b.*	· ·	⊥	⏑́ ·	1
⊥ × 53	*c.*	· ·	⊥ ´	⊥ 1			op	⏑́ ´	18
82			op	⊥ 11					

3a.	·	⊥	⊥ ×	10
b.	·	⏑́	⊥ ·	33
c.	× ·	⏑́ ·	´ ·	9
d.	·	⊥ ·	⊥ ·	1
				53

Eerste maat.

1e maat.	⏑́	⏑́ ×	⊥ ×
⊥ 28	*2a* : 17	*3b* : 33	*1a* : 2
⏑́ 42	*2b* : 1	*3c* : 9	*1b* : 8
⊥ × 12	*3a* : 10	42	*1c* : 1
82	28		*3d* : 1
			12

Optact.

1 syllabe	2 syllaben	3 syllaben
1a : 2	*1b* : 8	*1c* : 1
2a : 17	*2b* : 1	1
3a : 10	*3c* : 9	
3b : 33	*3d* : 1	
62	19	

Lengte van het geheele vers:

boven het 4-syllabige schema *3d* : 1

1

boven 5 syllaben 0.

Zonder de schema's voor de even verzen afzonderlijk toe te lichten, zal ik nu terstond overgaan tot de vergelijking van 4 groepen van verzen. Ieder van deze valt weer in twee afdeelingen, zoodat wij feitelijk acht groepen te vergelijken krijgen.

De optact.

Wat het meest in het oog valt, is de regelmatige toename van het aantal optactverzen.

Vs. 1	heeft	er	1	op	53,	d. i. bijna	2 °/o.
„ 5	„	„	7	„	57,	d. i. ruim	12 °/o.
„ 3. 7	hebben	„	28	„	118,	d. i. ruim	$23\frac{2}{3}$ °/o.
„ 2. 4. 6. 8	„	„	82	„	220,	d. i.	$37\frac{3}{11}$ °/o.

De oorzaak is niet ver te zoeken. Het zijn bijzinnen en voortzettende, niet geheel onafhankelijk staande zinnen, die bij voorkeur met een zwak vormwoord beginnen. Nu staat het eerste vers het onafhankelijkst; dan volgt vs. 5, dan vs. 3. 7, dan de even verzen. En met deze rangorde is de toename der optacten in overeenstemming. Gaat men de gevallen na, dan komt het ook uit; van de 7 optactverzen onder de vijfde verzen beginnen er 6 met *en* of *ok*. Maar deze toestand heeft ook invloed op den verderen bouw van het vers.

De eerste maat.

Even regelmatig als het aantal optactverzen toeneemt, neemt de gemiddelde omvang van de eerste maat af. Dezen kan men bepalen door de getallen te vergelijken, die het aantal verkorte en verlengde maten aangeven [1]). De getallen zijn:

1e maat van vs. 1	*vs. 5*	*vs. 3. 7.*	*even verzen*
verkorting 1 op 53	5 op 57	14 op 118	80 op 220
verlenging 29 op 53	22 op 57	29 op 118	24 op 220

Daar de eerste maat gemiddeld lichter is na optact, dan wanneer geen optact voorafgaat, komt men in verzoeking een direct verband tusschen het hier genoemde verschijnsel en den toenemenden optact aan te nemen. En ongetwijfeld speelt de optact hierbij een rol.

[1]) Onder een 'verkorte' maat wordt in dit verband verstaan een maat, die minder dan ⊥ × bevat, dus ⏑́ · of ´. Een 'verlengde' maat is een maat, die ´ · · of meer bevat. Onder bepaalde omstandigheden is ook met ´ · · rekening te houden, maar dit wordt dan afzonderlijk genoemd. De benaming is niet eigenlijk gebruikt, daar de maat, d. i. de ideale tijdsduur der metrische groep niet verkort wordt. De woorden 'verkort' en 'verlengd' hebben slechts betrekking op de hoeveelheid taalmateriaal.

Maar deze is niet voldoende, om de sterke afname der eerste maat te verklaren. Immers dan moesten de verhoudingsgetallen voor verzen met en zonder optact, afzonderlijk genomen, bij de vier groepen onderling gelijk zijn. Maar dat zijn zij niet. Vergelijken wij eerst de drie eerste groepen. Wij vinden hier:

1e maat van vs. 1		*vs. 5*	*vs. 3. 7*
verzen zonder optact:			
verkorting	1 op 52	3 op 50	3 op 90
verlenging	29 op 52	22 op 50	28 op 90
verzen met optact:			
verkorting	0 op 1	2 op 7	9 op 28
verlenging	0 op 1	0 op 7	1 op 28

De verschillen zijn aanmerkelijk minder ofschoon niet geheel verdwenen, en zelfs zijn er schommelingen. Bij de verzen zonder optact heeft vs. 5 naar verhouding en absoluut meer verkortingen en minder verlengingen dan vs. 1; bij vs. 3. 7 daarentegen vinden wij wel een belangrijke afname der verlengingen (28 op 90 over 22 op 50) maar ook de verkortingen zijn afgenomen ofschoon niet in gelijke mate (3 op 90 over 3 op 50). Tegenover vs. 1. 5 samen met 51 verlengingen op 102 verzen staan vs. 3. 7 positief in de minderheid met hun 28 op 90. Bij de verzen met optact is er vooreerst op te letten, dat verlengingen niet in aanmerking komen; het eene voorbeeld der derde groep, het eenige in het geheele gedicht, heeft geen bewijskracht tegenover het geringe aantal verzen van de twee eerste groepen. Wat de verkortingen betreft is de verhouding tusschen vs. 5 en 3. 7 normaal (2 : 7 en 9 : 28); bij groep 1, die uit één vers bestaat, kan men geen ander getal wachten dan 0, dat ook het getal is.

Wij moeten de conclusie trekken, dat de regel, dat de eerste maat, als er geen optact is, ongaarne verkort, gaarne verlengd wordt, voor al deze verzen geldt, maar dat hij in vs. 5 minder streng is volgehouden en nog wat minder streng in vs. 3. 7, wat samenhangt met hun minder op den voorgrond tredende plaats. Bij de verzen met optact laat zich geen verschil constateeren, wat misschien samenhangt met de betrekkelijk geringe talrijkheid der twee eerste groepen. De sterke verschillen in de eindcijfers berusten in het bijeentellen van de getallen voor de verzen met en zonder optact.

De vierde groep bevat de even verzen. Wij zullen nu ook hier

de verzen zonder en met optact scheiden en vergelijken met de 3^e^ groep en met de som der drie eerste.

1^e^ maat van vs. 3. 7.		vs. 1. 3. 5. 7.	vs. 2. 4. 6. 8.
verzen zonder optact:			
verkorting	3 op 90	7 op 192	11 op 138
verlenging	28 op 90	79 op 192	24 op 138
verzen met optact:			
verkorting	11 op 28	13 op 36	70 op 82
verlenging (komt niet in aanmerking).			

Wat deze getallen beteekenen, wordt misschien nog duidelijker, wanneer wij de verhoudingen in procentberekening uitdrukken. De even verzen hebben op 138 optactlooze verzen 11 verkortingen, d. i. $7\frac{67}{69}$ °/₀, d. i. bijna 8 °/₀. De oneven verzen hebben 7 op 192, d. i. $3\frac{31}{48}$ °/₀. Aan verlengingen hebben de optactlooze even verzen 24 op 138, d. i. $10\frac{20}{23}$ °/₀, de oneven verzen 79 op 192 d. i. $41\frac{7}{48}$ °/₀. De verkortingen bedragen dus bij de optactlooze even verzen naar verhouding ruim het dubbele, de verlengingen ongeveer een vierde deel van de correspondeerende afdeeling der oneven verzen. De getallen, die in de eerste kolom staan, zijn die van vs. 3. 7, die van de oneven verzen het kortst bij de even verzen staan; hier bedragen de verkortingen 3 op 90, d. i. $3\frac{1}{3}$ °/₀, de verlengingen 28 op 90, d. i. $31\frac{1}{9}$ °/₀. Bij vs. 1 en 5 zijn de verschillen met de even verzen nog grooter.

Bij de optactverzen vinden wij gelijke verhoudingen. De even verzen hebben verkorte eerste maat in 70 gevallen op 82, d. i. $85\frac{15}{41}$ °/₀, de oneven verzen 13 op 36, d. i. $36\frac{1}{9}$ °/₀. Voor vs. 3. 7 is de verhouding 11 op 28, d. i. $39\frac{2}{7}$ °/₀. Verlengingen komen niet aanmerking (1 geval in vs. 3. 7); maar wel kan men er naast plaatsen het getal normale maten van den vorm [illegible] ([illegible] komt niet voor). De even verzen hebben 13 op 82, d. i. $15\frac{35}{41}$ °/₀, de oneven verzen 22 op 36, d. i. $60\frac{2}{7}$ °/₀.

Deze verschillen bestaan onafhankelijk van de omstandigheid, dat de even verzen meer optacten hebben dan de oneven verzen, en zij zijn dus aan een andere oorzaak toe te schrijven. Zij beteekenen, dat de eerste maat van het even vers lichter gebouwd is dan die van het oneven vers. De oorzaak kan alleen een rhytmische zijn. Wel toont deze maat, gelijk die van het oneven vers in haar optactlooze vormen een neiging tot verlenging, waardoor zij zich boven de volgende maat verheft, maar deze neiging is veel minder sterk dan bij de oneven verzen. De besproken verhoudingen geven uit-

drukking hieraan, dat gelijk in de maat de ictus over den bijictus domineert, en gelijk, zooals wij nog zien zullen, de eerste maat boven de tweede, zoo ook het eerste vers boven het tweede, en de eerste maat van het verspaar over de drie volgende. In geringer graad geldt hetzelfde principe zelfs nog voor de grootere formaties. De verschillen tusschen vs. 1. vs. 5 en vs. 3. 7, al zijn zij geringer, toonen toch, dat ook het eerste verspaar in gewicht het tweede te boven gaat en de eerste halve strofe de tweede halve strofe.

Verhouding van de eerste maat tot de tweede.

Wij moeten na de ervaring, die wij opdeden, de oneven en de even verzen afzonderlijk behandelen. Ik bespreek in de eerste plaats de *oneven verzen.*

Dat de eerste maat zwaarder gebouwd is dan de tweede, blijkt onmiddellijk uit de getallen voor verkortingen en verlengingen. Voor verzen zonder en met optact te samen genomen luiden deze als volgt:

		eerste maat	*tweede maat*
vs. 1	*verkorting*	1	6
(*aantal 53*)	*verlenging*	29 (+ 1 ⏑ × ×)	2 (+ 1 ⏑ × ×)
vs. 5	*verkorting*	5	8
(*aantal 57*)	*verlenging*	22 (+ 1 ⏑ × ×)	4
vs. 3. 7	*verkorting*	14	39
(*aantal 118*)	*verlenging*	29 (+ 1 ⏑ × ×)	6 (+ 4 ⏑ × ×)

Voor de afzonderlijke afdeelingen zonder en met optact gaat de regel insgelijks op:

Zonder optact.

		eerste maat	*tweede maat*
vs. 1	*verkorting*	1	5
(*aantal 52*)	*verlenging*	29 (+ 1 ⏑ × ×)	2 (+ 1 ⏑ × ×)
vs. 5	*verkorting*	3	3
(*aantal 50*)	*verlenging*	22 (+ 1 ⏑ × ×)	4
vs. 3. 7	*verkorting*	3	16
(*aantal 90*)	*verlenging*	28 (+ 1 ⏑ × ×)	6 (+ 4 ⏑ × ×)

Alleen bij vs. 5 is het getal der verkortingen voor beide maten gelijk, maar het groote verschil in de verlengingen 22 : 4 toont, dat de regel absolute geldigheid heeft. Er is nog op te letten, dat de verlengingen in de eerste maat ook wat hun omvang betreft, verder gaan dan in de tweede. In de laatstgenoemde is de eenige

verlengde vorm ⏑́ · · ; de eerste maat daarentegen heeft ook nog ⏑́ × × × en ⊥ × × × ; de getallen hiervoor bedragen vs. 1 : 1 resp. 2 ; vs. 5 : 2 resp. 3 ; vs. 3.7 : 3 resp. 4 (⊥ · · · is dus door 9 exemplaren vertegenwoordigd).

Met optact.

		eerste maat	tweede maat
vs. 1 (aantal 1)	*verkorting*	0	1
vs. 5 (aantal 7)	,,	2	5
vs. 3.7 (aantal 28)	,,	11	23

Verlengingen komen niet in aanmerking, daar in optactverzen de eerste zoowel als de tweede maat ⊥ × niet te boven gaat (behalve 1 maal ⊥ × × in de 1e maat van vs. 3.7).

Zonder uitzondering gaat de regel bij beide afdeelingen op. De tweede maat is dus lichter gebouwd dan de eerste.

De onderlinge afwijkingen in de verhouding der twee maten tusschen de 3 groepen (vs. 1. vs. 5 en vs. 3.7) zijn niet groot. Het grootste is het verschil tusschen beide maten bij vs. 1 (verkorting 1 : 5, verlenging 29 : 2); belangrijk minder is het bij vers 5, waar de verkortingen gelijk zijn en de verlengingen zich verhouden als 22 : 4; bij vs. 3.7 is de verhouding der verkortingen 3 : 16, met nog iets grooter verschil dan bij vs. 1, maar de getallen voor de verlengingen zijn elkander weer genaderd (28 : 6) [1].

Even verzen.

Zonder optact.

Voor de verzen zonder optact gaat de regel op:

		eerste maat	*tweede maat*
vs. 2. 4. 6. 8.	*verkorting*	11	21
(aantal 138)	*verlenging*	24 (+ 7 ⏑́ · ·)	10 (+ 2 ⏑́ · ·)

Het aantal verkortingen in de tweede maat is bijna het dubbele van de eerste; de verlengingen bedragen nog niet de helft. De tegenstellingen zijn nog groot maar minder dan bij de oneven verzen, waar wij verhoudingen als 1 : 5, ja eenmaal zelfs (verlenging bij vs. 1) 29 : 2 vonden.

---

[1] Men kan ook de tweede maat van vs. 1, vs. 5 en vs. 3. 7 onderling vergelijken. Ook hier blijkt dan uit de getallen voor verlenging en verkorting een zeker verschil in toongewicht, voornamelijk een gevolg hiervan, dat onder vs. 3. 7 naar verhouding meer optactverzen zijn dan onder vs. 1 en 5. Ik zal echter dit verschil, dat niet sterk genoeg spreekt om het toeval geheel buiten te sluiten, hier niet in bijzonderheden bespreken.

Met optact.

		eerste maat	*tweede maat*
vs. 2. 4. 6. 8.	*verkorting*	70	29
aantal 82	Verlenging komt niet in aanmerking.		

Deze getallen zijn in zoo volstrekte tegenspraak met al, wat wij tot nu toe zagen, dat zij eene verklaring behoeven. Den regel, die zich voor alle andere groepen zeer duidelijk toonde, te niet doen, dat kunnen zij niet, maar een verklaring door toeval is buitengesloten. Een overweldigende meerderheid aan eerste maten is hier verkort, terwijl in die gevallen de tweede maten normaal zijn. Ik meen te kunnen bewijzen, dat de grond dezer afwijking hierin gelegen is, dat twee vormen, waarin het rhytmisch beginsel, dat den bouw van het geheel beheerscht, tot uitdrukking komt, hier met elkander in strijd geraken. Wel bestaat er een neiging, om de eerste en derde maat der versparen te laten domineeren over de tweede en vierde, maar de trochaeische gang van het vers, waarmee deze neiging samenhangt, verzet zich ook, en in nog sterker mate, tegen den uitgang van het verspaar op een heffingssyllabe, en deze uitgang is dan ook vermeden. Dat hier de oplossing van het raadsel te zoeken is, blijkt uit het sterke overwegen van den uitgang ⏑́ × boven ⊥ in de even optactverzen. De verhouding is hier 18 : 11, terwijl die bij de oneven optactverzen omgekeerd is 5 : 24. Bij optactverzen bestaat, wanneer men het vers niet boven het normale schema verlengen wil, wat vooral de even verzen niet gaarne doen, de noodzakelijkheid, een der beide maten te verkorten, en wanneer nu nog één van de twee vormen met verkorte tweede maat vermeden wordt, kan het niet anders, of er moeten een aantal verkorte eerste maten voorkomen. Het wordt zoodoende moeilijk, zoowel het overwicht van de eerste maat als het trochaeisch slot te bewaren. De volgende oplossingen der moeilijkheid bestaan 1. eerste maat ⊥ ×, tweede maat ⊥; opgeven van het trochaeisch slot; 11 voorbeelden op 82 [1]). 2. eerste maat ⊥, tweede ⏑́ ×. Het trochaeisch slot is bewaard, en de eerste maat met heffing onmiddellijk voor heffing domineert, te meer, daar de tweede heffing een lichte syllabe treft. Het getal is 18 [2]). 3. eerste maat ⊥, tweede ⊥ ×. Ook zoo domineert de eerste maat met heffing onmiddellijk voor heffing. Aantal 10 [3]). 4. eerste maat ⏑́ ×, tweede ⊥ ×. De trochaeische gang is in beide maten bewaard; de eerste domineert niet door quantiteit van taal-

[1] In oneven verzen 22 op 36 bovendien hier tweemaal ⊥ ⊥.

[2] In de oneven verzen 5.

[3] In oneven verzen 2.

materiaal maar kan toch accentoverwicht hebben en heeft het ook in alle voorbeelden. Aantal 42 [1]). 5. eerste en tweede maat beide ⊥ × (verlengd vers). Aantal 1 (op 82) [2]). Men kan de verhouding tusschen oneven en even optactverzen ook zóó uitdrukken, dat men vraagt naar verdeeling der mogelijke vormen over de twee verzen. Dan bevindt men, dat × (×) ⊥ × | ⊥ in het bijzonder in oneven verzen gebruikt wordt ($\frac{2}{3}$ der gevallen); de vormen × (×) | ⊥ | ⏑̲́ × en × (×) | ⏑́ × | ⊥ × speciaal bij de even verzen, terwijl de verlengde vorm × | ⊥ × | ⊥ × in beide groepen zeldzaam is.

Ook bij de verzen zonder optact is de uitgang ⏑́ × meer gezocht dan ⊥, en hier geldt het ook van de oneven verzen, die zelfs meer ⏑́ × hebben dan de even verzen [3]). De verhouding is echter gelijk: 18 op 192 oneven en 12 op 138 even verzen. De uitgang ⏑́ × is hier slechts een variatie van ⊥ ×, die na ⊥ ⊥ dikwijls en een enkel maal na ⊥ × ×̀ voorkomt.

Er moet een grond zijn, waarom de oneven verzen minder afkeer hebben van den uitgang ⊥ dan de even verzen. Deze is hierin te zoeken, dat de verzen, die een paar vormen, tot elkander in nader betrekking staan dan de verschillende versparen of strofen. Het einde van het verspaar is een duidelijker einde van een metrische groep dan het einde van het oneven vers. Maar vooral aan het begin en aan het einde van de groep is het gewenscht, dat de beweging van het vers het duidelijkst uitkomt. Daarom zet de eerste maat van het paar bijna regelmatig trochaeisch in en gaat de laatste maat even regelmatig, ja nog regelmatiger trochaisch uit. Er komt echter nog een andere overweging bij. Het nauwe verband tusschen verzen, die een paar vormen, maakt ook, dat feitelijk het aantal eenlettergrepige tweede maten van het verspaar minder is, dan het schijnt. Immers onder de 29 oneven verzen, die op ⊥ uitgaan, zijn er 12, waar het volgende vers met optact begint. Deze komen in mindering van het aantal eenlettergrepige tweede maten. Dezelfde redeneering geldt voor den anderen verkortingsvorm ⊥ × : van 24 voorbeelden worden er 11 door optact gevolgd; feitelijk zijn er dus maar 13 tweede maten, die uit ⊥ × bestaan. Dat er een verband bestaat tusschen

[1]) In oneven verzen 4.

[2]) In oneven verzen 1 (op 36).

[3]) Dat in de even verzen zonder optact de uitgang ⊥ meer voorkomt dan in de oneven verzen zonder optact — ofschoon toch zelden (8 maal over 5 maal) — heeft zijn grond insgelijks in een rhytmisch beginsel, namelijk den afkeer van overlading van het even vers. In optactlooze verzen is de eerste maat dikwijls verlengd, maar waar dit het geval is, zal in het even vers licht een verkorte maat volgen, terwijl het oneven vers dan in den regel een normale tweede maat laat volgen. Onder de oneven verzen zijn er dan ook 77 overladen tegenover 22 onder de even verzen (zie p. 66).

verkort slot der oneven en optact der even verzen, blijkt uit de verhoudingsgetallen, die toonen, dat na verkort slot het aantal optacten relatief hooger is dan na normaal of verlengd slot. De 12 optacten na 29 ⏊ representeeren $41\frac{11}{29}$ %; de 11 optacten na 24 $45\frac{5}{6}$ %. Daarentegen staan na 176 volle of overladen tweede maten 60 optacten, d. i. $34\frac{1}{11}$ %. Deze verhoudingen kunnen weer niet toevallig zijn [1]).

Bij de even verzen op ⏊ valt nog een eigenaardigheid in het oog, die zeker niet zonder beteekenis is. Het aantal is 19; hiervan staan er 13 aan het einde van een halve of heele strofe en slechts 6 maal hebben vs. 2. 6 dezen uitgang. Een rythmische regel ligt hieraan niet ten grond; denzelfden afkeer van dezen uitgang, dien vs. 2. 6 toonen moeten ook vs. 4. 8 eenmaal gekend hebben. Ik houd het verschijnsel gelijk zoo vele gebruiken in Oudnoorsche poëzie voor het product eener opzettelijke reguleering. Het gebruik

[1]) Het verdient de aandacht, dat eene analoge verhouding tusschen het slot der even verzen en den optact van het volgende vers niet bestaat. Wij moeten hier ons licht ontsteken bij vs. 2. 6, want vs. 4, waarop slechts 7 maal en vs. 8 waarop éénmaal een optact volgt, leveren niet voldoende materiaal voor een betrouwbare procentberekening. Bovendien volgt op vs. 8 een nieuwe strofe, waardoor de verhouding van zelf anders te beoordeelen is. Bij vs. 2. 6 nu vinden wij de volgende verhouding:

Uitgang.	Volgende optact.
⏊ 6 maal	0 d. i. 0 %
⏑ × 18 maal	2 d. i. $11\frac{1}{9}$ %.
⏊ × of meer 66 maal	26 d. i. $37\frac{23}{33}$ %.

Hierbij is juist een veel grooter percentage aan optacten na volle of overvolle maat dan na verkorte, — een afdoend bewijs, dat hier het toeval regeert.

De oorzaak, dat aan het einde van het even vers geenerlei verband tusschen verkorting en volgenden optact bestaat, is te zoeken in den syntactischen en rhetorischen afstand, die tusschen de versparen grooter is dan tusschen verzen, die een paar vormen. Deze afstand brengt de mogelijkheid mee van meer en sterker verlangzamingen in het metrisch tempo, waardoor ook gemakkelijker meer taalmateriaal wordt opgenomen. Deze verlangzaming kan ook intreden bij den aanhef van een nieuwen zin, zonder dat het aantal lettergrepen het normale getal te boven gaat — in dit geval is zij in notenschrift door een point d'orgue weer te geven, terwijl bij de opname van vele lettergrepen eer een ritardando optreedt. Wanneer de zin gewoon doorgaat met het gewone aantal lettergrepen, treedt noch het eene noch het andere verschijnsel op. De voordracht der volgende verzen heeft men zich naar dit gezichtspunt op de daaronder aangegeven wijze voor te stellen:

59, 2–3: *ǫdru sinni jǫrd ór ægi*

64, 6–7: *dróttir byggja ok um aldr daga*

rit. - - - - - -

57, 4–5: *heidar stjǫrnur; geisar eimi ‚ok'*

kan niet ouder zijn dan de strofenvorming. De katalectische uitgang op ⏊, die niet geheel te vermijden was, werd nu met zekere voorliefde gebruikt, om het einde eener halve strofe te markeeren. De licentie wordt zoodoende tot een kunstmiddel, de abnormaliteit krijgt door gebondenheid aan eene vaste plaats het cachet van opzettelijkheid. Zóó verklaart zich ook de door overlading der eerste maat overdreven katalectische vorm van het stefvers *Vitud ér enn eđa hvat?*, waar de rhetorische vraag door de heffing aan het slot bijzonder goed uitkomt. Het eindpunt van dezen ontwikkelingsgang is niet bereikt, — de uitgang ⏊ is niet tot de halve en heele strofe beperkt, en men kan dat ook niet verwachten bij de Vǫluspá, wier metrum geen kunstmetrum is. Maar het gedicht is hier op een weg, die tot vaste reguleering van licenties voert.

Verhouding der tweede maat van het verspaar tot de vierde.

De tweede maat verhoudt zich rhytmisch tot de eerste gelijk de vierde tot de derde. Daar nu de eerste zwaarder geaccentueerd is en gemiddeld meer taalmateriaal heeft dan de derde, zou men tusschen de tweede en de vierde eene analoge verhouding kunnen vermoeden. De getallen geven echter geen volkomen bevestiging van zulk een vermoeden. Daar de vierde met een lichtere maat in vergelijking komt dan de tweede, spreekt er wel veel voor, dat de vierde in accentuatie de zwakste is, maar indien men de optacten der volgende verzen niet meetelt, dan loopen de twee maten, wat hun taalmateriaal betreft, niet sterk uiteen. Bij optactlooze verzen zijn de verhoudingen ongeveer gelijk; de tweede maat heeft 24 verkortingen en 12 verlengingen op 192 verzen, de vierde heeft 21 verkortingen en 10 verlengingen op 138. Bij de optactverzen is de vierde maat zwaarder gebouwd dan de tweede door dezelfde oorzaken, waardoor zij de derde te boven gaat; de percentage van verkortingen is hier bij de tweede maat bijzonder groot. Maar voor het eindresultaat is daartegenover van beteekenis, dat het aantal oneven optactverzen betrekkelijk gering is, zoodat het absolute getal verkortingen in tweede en vierde maat na optact gelijk is (29 in beide). Telt men verzen met en zonder optact samen, dan zijn tweede en vierde maat in een gelijk aantal gevallen normaal; de tweede maat (228 verzen) heeft iets meer verkortingen (53) dan de vierde (220 verzen, 50 verkortingen), en ook iets meer verlengingen (12 over 10; bovendien 5 ⏑́ × × over 2). Telt men, om het aantal oneven en even verzen gelijk te maken, het stefvers 27,7 voor 9 verzen, dan krijgen wij in de vierde maat 58 verkortingen, en de

tweede wint het dan in materiaal. Neemt men in aanmerking het waarschijnlijk zwaardere toongewicht der tweede maat en de omstandigheid, dat deze maat in 82 gevallen verzwaard wordt door een volgenden optact, dan zijn althans de gegevens aanwezig, waaruit zich een domineeren van de tweede maat boven de vierde zou laten begrijpen, indien wij dit in jongere poëzie mochten aantreffen.

Verhouding der tweede maat van het verspaar tot de derde.

Dat de tweede maat rhytmisch beneden de derde staat, heeft na het voorgaande geen betoog meer noodig. Voor het taalmateriaal zijn de verhoudingen gecompliceerder.

Bij de verzen zonder optact is het duidelijk, dat de derde zwaarder is. De tweede heeft 24 verkortingen op 192, d. i. $12\frac{1}{2}$ %, de derde 11 op 138, d. i. bijna 8 %. De tweede heeft 12 verlengingen op 192, d. i. $6\frac{1}{4}$ %, de derde 24 op 138, d. i. $17\frac{9}{23}$ %. Bij de optactverzen heeft de tweede maat 29 verkortingen op 36, d. i. $80\frac{5}{9}$ %; de derde overtreft dat nog met 70 op 82, d. i. $85\frac{15}{41}$ %. Telt men de verzen met en zonder optact samen, dan heeft de derde maat meer verlengingen en meer verkortingen dan de tweede, maar de meerderheid in verkortingen (2e maat 81, 3e maat 53) overweegt absoluut maar niet percentsgewijze (verlengingen 25 over 12). Neemt men nu ook hier in aanmerking, dat 82 tweede maten door volgende optacten verzwaard worden dan is het duidelijk, dat de tweede maten gemiddeld rijker zijn aan taalmateriaal dan de derde.

Verhouding van de oneven verzen tot de even verzen.

Wanneer men de optacten voor telkens één syllabe laat gelden en dan de verzen meet aan het viersyllabig schema, dan vinden wij een vermindering van het aantal overlange verzen van vs. 1 over vs. 5 en vs. 3.7 tot de even verzen. De getallen zijn:

vs. 1	: 26	op	53
„ 5	: 23	op	57
„ 3.7	: 28	op	90
(som oneven vv.)	: 77	op	228
even verzen	: 22	op	220

Bij vs. 5 en 3.7 is het aantal geringer dan bij vs. 1, maar zij laten iets meer onregelmatigheid toe. Wij vinden voor meer dan 5 syllaben:

vs. 1	: 2	op	53
vs. 5	: 3	op	57
vs. 3.7	: 4	op	90
even verzen	: 2	op	220

Het verschil tusschen de groepen oneven verzen is zeer gering en zal van geen beteekenis zijn; daarentegen blijven de even verzen ook hier belangrijk achter.

De grond van deze verschillen is hoofdzakelijk gelegen in de zwaarte van de eerste maat der optactlooze verzen, wier lengte in dezelfde volgorde afneemt als die van het geheele vers, en voorts wel in den afkeer der even verzen van overlading, waardoor na een overlange eerste maat aan een verkorte tweede de voorkeur gegeven wordt. Men ziet dit aan de optactverzen, waar overlading over het algemeen zeldzaam is. Toch bestaat ook hier verschil tusschen oneven en even verzen. Vs. 1 en 5 met hun klein aantal optacten komen niet in aanmerking, maar vs. 3.7 hebben 2 overladen verzen op 28, de even verzen eveneens 2, maar op 82.

Toongewicht en taalmateriaal.

Wij hebben gezien, dat de eerste maat van het verspaar zich onderscheidt door het grootste toongewicht en het rijkste taalmateriaal. Deze omstandigheid in verband met de verhouding der maten onderling geeft mij aanleiding tot een algemeene opmerking, die ook bij de Vsp. haar toepassing vindt, namelijk, dat deze twee dingen volstrekt niet altijd samengaan. Integendeel kan bv. eene syllabe in het bijzonder op den voorgrond gebracht worden, door haar boven haar gewone maat te rekken en er een geheele maat mee te vullen. Het toongewicht van eene syllabe in het vers hangt van verschillende omstandigheden af. Ik noem hier als belangrijkste 1. het gewicht, dat zij reeds zou hebben, indien de volzin, waarin zij staat, proza was, 2. haar plaats in het vers, 3. haar duur, maar dezen in verband met haar omgeving. Over punt 1 en 2 is in dezen samenhang niet veel te zeggen; de kunst van den dichter bestaat er voor een groot deel in, deze twee voorwaarden met elkander in overeenstemming te brengen en van dezen plicht niet verder af te wijken, dan noodig is, om een eentonig kleppergeluid te ontgaan. Maar het derde punt is hier van beteekenis. Een syllabe klinkt ceteris paribus zwaarder, wanneer zij in duur de volgende te boven gaat, dan wanneer zij daarmee gelijk staat of daarbij achterstaat. Hierop berust de beteekenis van de rekking eener syllabe over een maat. In de groep –́ | ́ ⏑ en ook in ́ | –́ ⏑ (𝅝 | 𝅘𝅥𝅮́ 𝅘𝅥𝅮́ 𝄾 resp. 𝅝𝅗𝅥́ | 𝅘𝅥́ 𝅘𝅥𝅮) domineert de eerste lange. Maar dit domineeren ligt minder in haar absoluten duur dan in de verhouding tot de volgende.

Daarom wordt hetzelfde resultaat bereikt, waar de groep ⊥⏑́ × in één maat wordt samengedrongen. Het rhytme is dan hetzelfde; slechts is de beweging tweemaal zoo snel. De groep ⊥⏑ × met bijtoon op de tweede syllabe heeft, over twee maten verdeeld, de beweging 𝅝 | ♩ ♩ resp. 𝅝 | ♪ ♪, over één maat ♩ ♪ ♪. In beide gevallen is de verhouding van de eerste syllabe tot de volgende dezelfde, en zoo kan dus overvulling van een maat hetzelfde resultaat hebben als het vullen van een maat met één syllabe. De overvulling nu is het, die vooral in de eerste maat van het verspaar der Vsp. geliefd is; in de optactverzen der derde maat hebben wij vooral de andere wijze aangetroffen [1]). Daar het accent der eerste syllabe voor het gewicht der maat de allereerste beteekenis heeft, komt dus een maat van den vorm ´ ` ´ meer op den voorgrond dan een normale maat van den vorm ⊥ × (♩ ♩). Van de drielettergrepige maat van den vorm ♪ ♪ ♩ kan men niet hetzelfde zeggen; maar verzwakt is haar accentuatie toch zeker niet; de eerste syllabe gaat in duur niet beneden de tweede, en de verbinding ♪ ♪ is rhytmisch weer gelijkwaardig met ♩ ♩; daar echter bij de bepaling van de beteekenis der geheele maat de hoeveelheid taalmateriaal ook een factor is, is een maat van den vorm ♪ ♪ ♩ (d. i. ⏑́ × ̀ of ⊥ × ×̀) in den regel toch zwaarder dan ♩ ♩ en staat dus het kortst bij den anderen drielettergrepige vorm, die het bijaccent op de tweede syllabe heeft.

Het is duidelijk, dat het gewicht der eerste syllabe toeneemt, naar gelang de syllabe, waarboven zij zich in accent èn in duur verheft, van nature zwaarder is. Van dit middel, om een vers met sterken toon te beginnen, maakt Vsp. veel gebruik.

Ask veit ek | *standa. Sal sér hon* | *standa.*

Hier bestaat nu een verschil met de tweede maat. Deze is zelden op zich zelf meer dan tweelettergrepig, maar gaat, gelijk wij zagen, in vele gevallen dat getal te boven door den volgenden optact. Maar de optacten der Vsp. zijn alle syllaben van weinig toongewicht;

[1] Met het hierboven gezegde hangt samen, dat ook een maat van den vorm ⏑́ × , ofschoon in minder mate, op den voorgrond treden kan. Dit is het geval, wanneer een eerste maat van een vers (meestal de derde van het verspaar) dezen vorm heeft. In de groep ⏑́ × | ⊥ × bewerkt de pauze na ⏑́ ×, die vóór het slot komt, eene spanning, waardoor op de voorafgaande syllaben de aandacht gevestigd wordt. Daarentegen beteekent ⏑́ × aan het einde slechts een lichten uitgang, daar de spanning hier voorbij is.

zij kunnen dus ook niet of in minder mate op de voorafgaande syllabe de uitwerking hebben, dat deze er door op den voorgrond gebracht wordt. Bovendien valt tusschen de eerste syllabe (of 2 syllaben) van zulk een maat en den volgenden optact licht een syntactische pauze, veelal gepaard met een rhytmische verlangzaming, waardoor de toonverhoudingen ten ongunste van de maat gewijzigd worden. Hier hebben wij dus een voorbeeld voor rijkdom aan taalmateriaal, zonder dat daarmee vermeerdering van toongewicht gepaard gaat.

Het aantal verlengde tweede maten (van versparen) der Vsp. bedraagt, zonder de volgende optacten, 12. Bovendien 5 driesyllabige maten van den vorm ⏑́ × ×. Deze getallen worden, wanneer men de optacten meetelt, 72 verlengde maten en 10 ⏑́ × × [1]). Het aantal verkorte tweede maten, zonder volgenden optact 53, wordt met 23 verminderd en slinkt tot 30. Zoo krijgt de tweede maat in taalmateriaal de tweede plaats in het verspaar. De getallen voor de vier maten worden namelijk:

	eerste maat	*tweede*	*derde*	*vierde*
verkorting	20	30	81	50
verlenging	81	72	24	10

Afgezien van de reeds besproken afwijking in de verhouding der verkortingen tusschen derde en vierde maat, gaat de lijn regelmatig naar beneden. Maar voor het toongewicht is de volgorde: eerste — derde — tweede — vierde.

Of er een verhouding tusschen de eerste en de tweede maat bestaat van dien aard, dat men overvulling van beide vermijdt, durf ik niet met zekerheid uit te maken, maar een neiging in die richting schijnt er toch wel te bestaan. Aan verlengde eerste maten zijn er 81, — wanneer men ⏑́ × × meetelt, wat rhytmisch juist is, 84. Hierop volgt in 17 gevallen een verlengde tweede (de eventueel volgende optact is hier meegeteld). Van deze 17 staan er 3 in de jonge strofe 5; trekt men deze af, dan blijven er 14 op 81 over, d. i. ruim $\frac{1}{6}$. Maar het aantal verlengde tweede maten is in het geheel 72 (op 228), d. i. bijna $\frac{1}{3}$ $\left(\frac{1}{3\frac{1}{6}}\right)$. Er is geen reden, om dit verschil voor toevallig te houden.

Ik maak ten slotte hierop opmerkzaam, dat, ofschoon de Vsp. in deze metrische bespreking is opgevat als een geheel, wat zich ook

[1]) Bij de verlengde maten komen 60 nieuwe; van 5 ⏑́ × × gaan er 2 af, die verlengd worden, maar er komen 7 bij uit ⏑́ × + eenlettergrepigen optact. In 22 gevallen ontstaat door optact geen verlengde maat, doordat de maat reeds verlengd is (4 maal) of doordat een verkorte maat normaal wordt (18 maal).

wel met succes laat doen, men toch verwachten kan, dat de verschillende dichters tegenover de vragen, die zich hier voordoen, niet geheel op dezelfde wijze gestaan hebben. Het is ook te zien, dat de oudste dichter korter bij den strengeren vierlettergrepigen vorm staat, terwijl de tweede voorliefde heeft voor verlengde maten. Indien de kritiek van het gedicht, die ik jaren geleden geheel onafhankelijk van metrische overwegingen gepubliceerd heb, juist is, dan behooren van str. 1—35 slechts str. 4. 7. 8. 24. 25. 26 tot het oude gedicht. Str. 4 heeft één eenlettergrepigen optact (vs. 6); str. 7 heeft er twee (vs. 2 en 8, zeer lichte woordjes *á* en *ok*); bijna voor al deze verzen is 4 lettergrepen de maat; str. 8 heeft 2 drielettergrepige eerste maten, de tweede maal met verkorting der tweede; 24 heeft één vierlettergrepige maat (vs. 7; in vs. 1 is *enn* een toevoegsel); str. 25. 26 zijn iets breeder. Verdere oude strofen zijn 36. 37. 40. 42 e. a. Aan het slot wijs ik op de reeks 50—53. 55—57. 59—61. Beginverzen met den aanhef ♩́ ♪̀ ♪̀ hebben hier alleen 55. 56; in 59 is in plaats van *Sér hon Sé ek* het oorspronkelijke, maar *Sé ek* is niet veel meer dan één syllabe. Onder de gevallen, waar twee overladen maten op elkander volgen, behooren er maar 3 tot het oude gedicht (40,1. 42,1. 52,7). — De tweede dichter, voornamelijk lyrisch van aanleg en breed in zijn schilderingen, verbreedt ook het vers. Van hem stammen 19. 20, 1—4 (wat voorafgaat, is, voorzoover het niet tot het oude gedicht behoort, nog jonger dan het tweede gedicht). 27. (28—29 is grootendeels een variant) 30, 1—6 en 11—12. 31—33. 35. Van deze 8 strofen beginnen 5 (19. 20. 30. 32. 35) met de maat ♩́ ♪̀ ♪̀ (♪́ ♪̀ ♩) resp. ♪̀ ♪̀ ♪̀ ♪̀, en één (27) heeft in het eerste vers het rhytme ♩́ ♩ | ♩́ ♪̀ ♪, slechts één (31) heeft een vierlettergrepig beginvers, en 33 is de eenige strofe van het geheele gedicht, die met optact begint. Aan het eind zijn van dezen dichter 62, 1—4 + 63, 3—6. 64. 65. 66, en deze alle beginnen met een driesyllabige maat, en hetzelfde is het geval in de tweede helften 63,3. 64,5. 66,5 (65 heeft maar 4 verzen); zie ook nog 66,8. Ik meen, dat deze verschillen, al zijn het graadverschillen, toch zóó sterk in het oog en vooral in het oor vallen, dat zij dienen kunnen, om mijn kritiek van het gedicht te steunen. Omgekeerd vinden onze metrische waarnemingen steun aan de genoemde kritiek. Deze leert, dat de metrische verschillen inderdaad op verschillende techniek berusten en niet slechts het gevolg zijn van een overstrooming der overlevering met overbodige vormwoorden, waarmee wij niets beters weten te doen, dan ze hoe eerder hoe liever te schrappen.

Hymiskvida.

Schemata.

Vers 1. Aantal 39. Zonder optact 39. Optact 0.

I. Verzen zonder optact.

Uitgang.

⊥́	4
⏑́ ×	10
⊥́ ´	24
⊥́ × ×	1
	39

1.	´ ˋ ´	⊥́	4
		op ⊥́	4
2a.	⊥́ ⊥	⏑́ ×	8
b.	⊥́ ´ ˋ	⏑́ ´	2
		op ⏑́ ´	10
3a.	⏑́ ×	⊥́ ×	1
b.	⊥́ ×	⊥́ ´	13
c.	⏑́ ´ ˋ	⊥́ ×	1
d.	´ ´ ˋ	⊥́ ×	1
e.	⊥́ ˋ× ×	⊥́ ´	6
f.	⊥́ × ˋ× ×	⊥́ ×	2
		op ⊥́ ×	24
4.	⊥́	⊥́ × ×	1
		op ⊥́ × ×	1

Eerste maat.

1ᵉ maat.

⊥́	1
⏑́ ×	1
⊥́ ×	21
⏑́ × ˋ×	1
⊥́ × ˋ×	3 } ⊥́ ´ ´ 13
⊥́ ˋ× ×	10 }
⊥́ ´ ˋ× ´	2
	39

⊥́	⏑́ ×	⊥́ ×	⏑́ ´ ˋ
4 : 1	*3a* : 1	*2a* : 8	*3c* : 1
1	1	*3b* : 13	1
		21	

⊥́ ´ ˋ	⊥́ ˋ ´	⊥́ ´ ˋ ×
2b : 2	*1* : 4	*3f* : 2
3d : 1	*3e* : 6	2
3	10	

Lengte van het vers.

boven het viersyllabig schema *3d* : 1
3e : 6
boven 5 syllaben *3f* : 2 — *3f* : 2
2 — 9

beneden het schema *3a* : 1
1

II. Verzen met optact ontbreken.

Vers 5. Aantal 34. Zonder optact 28. Optact 6.

I. Verzen zonder optact.

Uitgang.		
´ 4	*1a.* ⊥ · ´ 1	*2a.* ´ . ⊥ × 2
⏑́ × 4	*b.* ⊥ · · | ⊥ 3	*b.* ⊥ · ` | ⊥ × 2
⊥ × 15	op ⊥ 4	op ⊥ · 4
´ 1	*3a.* ⊥ · | ´ · 9	*4.* ´ ` · ⏑́ × × 1
⊥ × × 4	*b.* ⊥ · ` | ´ · 2	op ⏑́ × × 1
28	*c.* ⊥ ×̀ × | ⊥ × 4	
	op ⊥ · 15	*5a.* ⊥ ' ⊥ × × 3
		b. ⊥ × ⊥ × × 1
		op ⊥ × × 4

Eerste maat.

1e maat.	⊥	⊥ ×	⏑́ × ×	⊥ × ×
´ 3	*5a* : 3	*1a* : 1	*3b* : 2	*1b* : 3
´ · 13	3	*2a* : 2	2	*2b* : 2
´ · · 2		*3a* : 9		*3c* : 4
´ · · 10		*5b* : 1		*4* : 1
28		13		10

Lengte van het vers.

boven het schema *3c* : 4 beneden het schema *1a* : 1
4 : 1 — 1
5b : 1
6

boven 5 syllaben 0.

II. Verzen met optact.

Uitgang.		
⊥ 4	*1a.* · | ⊥ · | ´ 3	*2.* · ⊥ | ⊥ 1
´ · 1	*b.* · · ´ · | ⊥ 1	op ⊥ · 1
´ · 1	op ⊥ 4	
6	*3.* · | ´ · | ´ · 1	
	op ⊥ · 1	

Eerste maat.

1e maat.		´	◡́ ×	⊥́ ×
´	1	2 : 1	3 : 1	1a : 3
◡́ ×	1	1	1	1b : 1
⊥́ ×	4			4
	6			

Optact.

1 syllabe		2 syllaben	
	1a : 3		1b : 1
	2 : 1		1
	3 : 1		
	5		

Boven het schema 0.
Beneden het schema 0.

Vers 3. 7. Aantal 79. Zonder optact 60. Optact 19.

I. Verzen zonder optact.

Uitgang.	
´	6
´ ·	21
´ ·	29
´ · ·	4
	60

1a.	´ · | ´	1
b.	⊥́ ×̀ × | ´	5
	op ´	6

2a.	⊥́ ⊥̀ | ´ ·	19
b.	⊥́ × | ◡́ ×	1
c.	⊥́ · ⊥̀ | ◡́ ×	1
	op ´ ·	21

3a.	´ · | ´ ·	20
b.	· ` | ´ ·	2
c.	´ · ` | ´ ·	1
d.	´ ` · | ´ ·	5
e.	´ · ` · | ´ ·	1
	op ⊥́ ×	29

4a.	´ | ´ · ·	3
b.	⊥́ × × | ´ · ·	1
	op ⊥́ × ×	4

Eerste maat.

1e maat.		⊥́	⊥́ ×	⊥́ · ×	´ · ·	⊥́ × × ×
⊥́	3	4a : 3	1a : 1	2c : 1	1b : 5	3e : 1
⊥́ ×	41	3	2a : 19	3b : 2	3c : 1	1
⊥́ · ·	3		2b : 1	3	3d : 5	
⊥́ × ×	12		3a : 20		4b : 1	
´ · ·	1		41		12	
	60					

Lengte van het vers.

boven het schema	boven 5 syllaben
3c : 1	*3e* : 1
3d : 5	*4b* : 1
3e : 1	2
4b : 1	
8	beneden het schema
	1a : 1
	2b : 1
	2

II. Verzen met optact.

Uitgang.			
⊥ 9	*1a.* × | ⊥ ´ | ⊥ 4	*2a.* × | ⊥ | ⏑́ · 6
⏑́ · 8	*b.* × × | ⊥ × | ´ 5	*b.* × × | ⊥ | ⏑́ ´ 2
´ · 2	op ⊥ 9	op ⏑́ × 8
19	*3a.* × | ⊥ | ⊥ × 1	
	b. × × | ⊥ | ⊥ ´ 1	
	op ⊥ × 2	

1e maat.	*Eerste maat.*		*Optact.*	
	⊥	⊥ ×	1 syllabe	2 syllaben
⊥ 10	*2a* : 6	*1a* : 4	*1a* : 4	*1b* : 5
´ · 9	*2b* : 2	*1b* : 5	*2a* : 6	*2b* : 2
19	*3a* : 1	9	*3a* : 1	*3b* : 1
	3b : 1		11	8
	10			

Boven het schema 0.
Beneden het schema 0.

Even verzen. Aantal 152. Zonder optact 110. Optact 42.

I. Verzen zonder optact.

Uitgang.		
´ 21	*1a.* ⊥ × | ⊥ 3	*2a.* ´ · | ⏑́ · 30
⏑́ × 31	*b.* ⊥ ` · | ⊥ 17	*b.* ⏑́ ` | ⏑́ · 1
⊥ × 51	*c.* ⏑́ × ×̀ × | ⊥ 1	op ⏑́ ´ 31
´ 7	op ⊥ 21	
110	*3a.* ⏑́ ´ | ´ · 47	*4a.* ⏑́ | ´ · 6
	b. ´ · ` | ⏑́ · 1	*b.* ⊥ · | ⊥ · · 1
	c. ⏑́ ` · | ´ ´ 3	op ⊥ × × 7
	op ´ · 51	

Eerste maat.

1e maat		⊥́	´ · (⊥́ ⊥)	⏑́ × ×	⊥́ · ·
´	6	*4a* : 6	*1a* : 3	*2b* : 1	*1b* : 17
⊥́ ×	81	6	*2a* : 30	*3b* : 1	*3c* : 3
⏑́ × ×	2		*3a* : 47	2	20
⊥́ × ×	20	⏑́ × × ×	*4b* : 1		
⏑́ × × ×	1	*1c* : 1	81		
	110	1			

Lengte van het vers.

boven het schema		beneden het schema	
	3c : 3		*1a* : 3
	4b : 1		3
	4		

II. Verzen met optact.

Uitgang.	
⊥́	9
⏑́ ·	13
⊥́ ×	20
	42

1a. × × | ⊥́ | ´ 1
b. × | ⊥́ · | ´ 5
c. × × | ⊥́ · | ⊥́ 3
op ⊥́ 9

2a. · | ⊥́ ⏑́ × 8
b. × × | ⊥́ | ⏑́ × 5
op ⏑́ × 13

3a. · | ´ | ⊥́ · 3
b. · | ⏑́ × | ⊥́ · 16
c. × × | ⏑́ × | ´ · 1
op ⊥́ × 20

Eerste maat.

1e maat		⊥́	⏑́ ×	⊥́
⊥́	17	*1a* : 1	*3b* : 16	*1b* : 5
⏑́ ×	17	*2a* : 8	*3c* : 1	*1c* : 3
⊥́ ×	8	*2b* : 5	17	8
	42	*3a* : 3		
		17		

Optact.

1 syllabe	2 syllaben
1b : 5	*1a* : 1
2a : 8	*1c* : 3
3a : 3	*2b* : 5
3b : 16	*3c* : 1
32	10

Boven het schema 0.
beneden het schema 0.

De overeenstemmigen met Vsp. zijn groot en talrijk en betreffen alle trekken, die voor fornyrđislag karakteristiek zijn. De afwijkingen berusten op de verschillende school en de individualiteit der dichters.

Optact.

De dalende beweging van het geheel blijkt uit het geringe aantal optactverzen, — in het geheel 67 op 304. Deze zijn zóó verdeeld, dat vs. 1 er geen heeft; dan volgt vs. 5 met 6 op 34, dan vs. 3.7 met 19 op 79, dan de even verzen met 42 op 152. De behandeling van vs. 1 is dus nog strenger, de toename is gemiddeld minder sterk dan bij Vsp., die begint met 1 op 53 bij vs. 1 en eindigt met 82 op 220 (d. i. meer dan $\frac{1}{3}$) bij de even verzen.

De eerste maat in de vier groepen van verzen.

Wij stellen de vraag, of ook hier gelijk bij Vsp. een regelmatige quantitatieve afname der eerste maat in de door vs. 1, vs. 5, vs. 3.7 en de even verzen gevormde groepen plaats heeft.

Verzen zonder optact.

1e maat	*vs. 1.*	*vs. 5.*	*vs. 3.7*	*som oneven vv.*	*even vv.*
aantal	*39*	*28*	*60*	*127*	*110*
verkorting	2	3	3	8	6
verlenging	15	10	13	38	21

Bij de niet talrijke verkortingen gaat de lijn op en neer; de verschillen zijn niet groot. Uit de verlengingen kan men een regel opmaken, gelijkend op dien der Vsp., dat vs. 1 langer eerste maat heeft dan vs. 5, vs. 5 dan vs. 3.7, vs. 3.7 dan de even verzen. Maar de regel is zeer verzwakt en heeft geen groote beteekenis. De verhouding der verkortingen die eenigszins in andere richting zou kunnen wijzen, is dan aan secundaire oorzaken toe te schrijven; bij de even verzen hangt het betrekkelijk geringe aantal samen met de vele verkortingen aan het slot.

Verzen met optact.

1e maat	*vs. 1*	*vs. 5*	*vs. 3.7*	*som oneven vv.*	*even vv.*
aantal	*0*	*6*	*19*	*25*	*42*
verkorting	0	2	10	12	34
verlenging	komt niet voor.				

De regel, die bij verzen zonder optact uit de verlengingen

bleek, gaat hier op en is zelfs zeer duidelijk. Ook voor de som der verzen met en zonder optact geldt de regel.

1e maat	*vs. 1*	*vs. 5*	*vs. 3.7*	*som oneven vv.*	*even vv.*
aantal	*39*	*34*	*79*	*152*	*152*
verkorting	2	5	13	20	40
verlenging	15	10	13	38	21

In procentberekening zijn de getallen voor verkorting $5\frac{5}{39}\ ^{0}/_{0}$, $14\frac{12}{17}\ ^{0}/_{0}$, $16\frac{36}{79}\ ^{0}/_{0}$, $13\frac{6}{38}\ ^{0}/_{0}$ (voor de som der oneven verzen dus lager dan het voorgaande getal) $26\frac{12}{38}\ ^{0}/_{0}$. Voor verlenging $38\frac{18}{39}\ ^{0}/_{0}$, $29\frac{7}{17}\ ^{0}/_{0}$, $16\frac{36}{79}\ ^{0}/_{0}$, $25\ ^{0}/_{0}$ (voor de som der oneven verzen dus hooger dan het voorgaande getal) $13\frac{6}{38}\ ^{0}/_{0}$.

De verhoudingen zijn van volkomen denzelfden aard als die der Vsp., alleen minder sterk geprononceerd. De oorzaak dezer verhoudingen is ook hier te zoeken in het rhytme van de strofe, dat aan het eerste vers in de strofe, in de halve strofe, maar bovenal in het verspaar een overwicht geeft.

Verhouding der eerste maat tot de tweede.

De regel, dat de eerste maat zwaarder is dan de tweede, geldt gelijk bij Vsp. voor oneven verzen met en zonder optact, bij de even verzen alleen voor die zonder optact.

Oneven verzen

zonder optact (127).

	eerste maat	*tweede maat*
verkorting	8	49
verlenging	38 (bovendien 6 ⏑ × ×)	9 (1 ⏑ × ×)

met optact (25).

	eerste maat	*tweede maat*
verkorting	12	22

verlenging (komt niet voor).

Even verzen

zonder optact (110).

	eerste maat	*tweede maat*
verkorting	6	52
verlenging	21	7

met optact (42).

	eerste maat	*tweede maat*
verkorting	34	22

verlenging (komt niet voor).

Dezelfde uitzondering, die bij Vsp. de even optactverzen maken, bestaat ook hier en is aan dezelfde oorzaak toe te schrijven (p. 62). Ook hier treedt het verschijnsel op, dat aan het slot aan ⏑́ × de voorkeur gegeven wordt boven ⊥́ (13 over 9); vgl. t. a. p.

Overigens is de verhouding tusschen de uitgangen ⏑́ × en ⊥́ niet geheel analoog aan die bij de Vsp. Beide uitgangen komen in Hym. relatief meer voor. De oorzaak hiervan is, dat de verzen in Hym. korter zijn; het gedicht houdt zich niet alleen strenger aan het 4-syllabig schema, maar het geeft ook een voorkeur aan lichte versvormen; het gebruikt na een normale maat gaarne een lichte, ook indien een tweede normale volgens het gewone schema niet uitgesloten is. Dit blijkt uit de volgende gegevens. In de oneven verzen zonder optact staat 35 maal aan het einde ⏑́ ×. In 29 van deze gevallen is het schema van het vers ⊥́ ⊥ | ⏑́ ×, eenmaal ⏑́ × ×̀ | ⏑́ ×, eenmaal ⊥́ × | ⏑́ × (zonder bijtoon op de 2e syllabe, dus een te kort vers) slechts 4 maal is het ⊥́ × × | ⏑́ ×. In 31 van deze 35 gevallen zou de tweede maat evengoed ⊥́ × hebben kunnen wezen, zonder dat het vers overlang werd. In de even verzen zonder optact staat 31 maal aan het eind ⏑́ ×. In 30 van deze gevallen gaat ⊥́ ⊥, in één geval ⏑́ × ×̀ vooraf. Tegenover deze 30 ⊥́ ⊥ | ⏑́ × staan 47 ⊥́ × | ⊥́ ×. Vergelijkt men daarmee de even verzen der Vsp., waar over 11 ⊥́ ⊥ | ⏑́ × 82 ⊥́ × | ⊥́ × staan, dan blijkt hieruit een verschil in versbouw, dat beteekenis heeft.

Wat den uitgang ⊥́, betreft, de betrekkelijke veelvuldigheid van zijn voorkomen hangt samen met de verlenging van de eerste maat. In de even verzen zonder optact is de eerste maat 21 maal verlengd. In 18 van deze gevallen volgt ⊥́ [1]); slechts driemaal volgt ⊥́ ×, waardoor een overlang vers ontstaat. In Vsp. daarentegen volgt in de even verzen op verlengde eerste maat 17 maal ⊥́ × en slechts 7 maal ⊥́. Men ziet hier tegen het verlengde vers minder op dan in Hym. Evenzoo staat het met de trouwens minder talrijke oneven optactlooze verzen op ⊥́; 12 zijn ⊥́ × × | ⊥́, 2 zijn verkorte verzen ⊥́ × | ⊥́. Maar het oneven vers is zwaarder gebouwd dan het even vers, en dus staan hier naast 12 ⊥́ × × | ⊥́ nog een aantal verlengde verzen ⊥́ × × | ⊥́ × (17), voorts 5 ⏑́ × × | ⊥́ ×, die het gewone schema niet te boven gaan en 3 ⊥́ × ×̀ × | ⊥́ × [2]).

De neiging tot dalende beweging treedt dus in Hym. minder sterk op den voorgrond dan in Vsp.; zij wordt voor een deel op-

---

[1]) Een verder vers op ⊥́, is een verkort vers van den vorm ⊥́ × | ⊥́.

[2]) Het eenige voorbeeld voor ⊥́ ×̀ × | ⊥́ ×̀ × met twee verlengde maten 37,7 staat in eene geïnterpoleerde strofe. Zie den commentaar mijner in manuscript gereed liggende Eddauitgave.

gewogen door den afkeer van verlengde verzen. Wil men niet in eentonigheid vervallen en ook de door den zin dikwijls geeischte optacten toelaten, dan moet men in verzen, die binnen het schema blijven, veelal een slot op een heffing toelaten [1]).

Het verdient de aandacht, dat de voor Vsp. karakteristieke neiging, om den uitgang ⏊ in even verzen te gebruiken voor het slot der halve en heele strofen, bij Hym. niet bestaat. Van 30 even verzen op ⏊ zijn er 9 vierde verzen of slotverzen, terwijl deze uitgang 21 maal bij vs. 2.6 voorkomt. Of men hieruit omgekeerd concludeeren mag, dat deze uitgang aan het slot vermeden is, beslis ik niet, maar indien dit het geval mocht zijn, dan is dat geschied volgens een algemeene tendentie, die voor ieder verspaar geldt en dan aan het slot wat sterker zou optreden. De fijne kunst echter, die een toevallige afwijking gebruikt, om een bijzondere afsluiting te maken, en zoo de afwijking doelmatig doet schijnen, ontbreekt.

Verhouding der tweede maat van het verspaar tot de vierde en de derde.

De verhouding tusschen de tweede en de vierde maat draagt een meer geprononceerd karakter dan bij Vsp., waar deze twee maten ongeveer tegen elkander opwegen. Wel bestaat ook hier een tegenstelling tusschen verzen zonder en met optact; bij de eerstgenoemde is de tweede maat zwaarder, bij de laatstgenoemde de vierde. Maar voor de som der verzen is het resultaat ten gunste der tweede maat, ofschoon het verschil gering is, de tweede maat heeft 71, de vierde 74 verkortingen, beide op 152 verzen. Verlengingen: tweede maat 9, vierde 7. De gemiddelde hoeveelheid taalmateriaal is dus met de accentverhoudingen eenigszins in overeenstemming.

Tegenover de derde maat staat de tweede positief als de zwakkere, zoowel in verzen zonder als met optact.

Verzen zonder optact.

	tweede maat	*derde maat*
aantal	*127*	*110*
verkortingen	49	6
verlengingen	9	21

1) Bij 27 oneven verzen op ⏊ volgt 8 maal een optact, waardoor een meerlettergrepige maat ontstaat, naar verhouding een sterk percentage.

Verzen met optact.

aantal	*25*	*42*
verkortingen	22	34
verlengingen komen niet voor.		
Som der verzen.	*152*	*152*
verkortingen	71	40
verlengingen	9	21

Dit is duidelijker dan in Vsp. en in overeenstemming met de accentverhoudingen [1]).

Lengte van het vers. Verhouding van de oneven tot de even verzen.

Dat het oneven vers zwaarder gebouwd is dan het even vers, kan men reeds op grond van hetgeen p. 77 over de verhouding van de eerste maat tot de tweede gezegd werd, verwachten, en het is ook in overeenstemming met onze ervaring bij Vsp. Het aantal overladen oneven verzen bedraagt 23, dat der overladen even verzen 4. Deze verhouding berust ongetwijfeld op een oud gebruik; bij het westgerm. vers zullen wij haar opnieuw ontmoeten. Het aantal overladen verzen in het geheel (27 op 304) blijft belangrijk ten achter bij Vsp., die er 99 op 448 heeft. Boven 5 syllaben gaan 4 oneven verzen, waarvan éene in de reeds genoemde geïnterpoleerde strofe 37. Beneden het viersyllabig schema blijven 4 oneven en 3 even verzen.

De dichter wijkt dus betrekkelijk zelden, en dan nog maar weinig, van het viersyllabig schema af. Het geheele aantal afwijkingen is 34. Hier kan zich dus opnieuw de vraag voordoen, of er ook grond is, om deze 34 verzen te emendeeren. Hoe geringer het aantal afwijkingen is, des te grooter is de kans, dat zij op vergissing berusten. En bij de verzen boven 5 syllaben bestaat zeker ook wel grond voor deze meening. Wij zagen, dat van 4 voorbeelden er reeds één in een geïnterpoleerde strofe staat. De drie andere plaatsen zijn 1,7. 14,1. 36,1. De eerste en derde plaats zijn te helpen door schrapping van het pronomen *þeir* resp. *hann*, en wat 14,1 betreft, daar kan *hanom* een toevoegsel zijn. Vs. 1—2 luiden: *Sagdit hanum hugr vel þá er hann sá.* Bij Bugge staan de woorden *er hann sá*

[1] Wanneer men de optacten der even verzen bij de tweede maat van het verspaar telt, worden deze getallen gewijzigd, vgl. over Vsp. p. 69.

in vs. 3, waardoor dit vers onmogelijk wordt en de geheele verdeeling onjuist. Ik houd het niet voor onwaarschijnlijk, dat *hanum* toegevoegd is, om met *hugr* te rijmen. Maar de oorspronkelijke rijmsyllaben zijn *Sagđ(it)* en *sá;* de vierde heffing allitereert, en het verspaar luidt dan: *Sagđit hugr vel, þá er hann sá.*

Men kan nu door toepassing van bragarmál en schrapping van pronomina de meeste vijflettergrepige verzen vierlettergrepig maken. Maar toch geloof ik, dat dat ook hier een verkeerde methode zou zijn. Want wel zien wij, dat deze dichter, wat het aantal syllaben betreft, strenger is dan die van de Vsp., maar hoe zou dat ons het recht geven, waar alle verschillen zich in een meer of min uiten, om aan te nemen, dat wij hier nu met een absoluten regel te doen hebben? Wij hebben daartoe niet alleen geen recht, maar wij hebben ook een bewijs van het tegendeel, en wel hierin, dat die verlengde verzen niet gelijkelijk over de verschillende groepen verdeeld zijn. Waar er 23 onder de oneven verzen staan en 4 onder de even verzen, en waar dit verschil in zwaarte, dat op zich zelf reeds niet toevallig kan zijn, correspondeert met een gelijk verschijnsel in de Vsp. en ook in het Westgermaansch, daar is het duidelijk, dat althans een zeker aantal verlengde oneven verzen van den dichter moet stammen. Het eerst zou men er nog toe kunnen komen, de 4 voorbeelden in even verzen te emendeeren; maar een bewijs, dat men daaraan goed zou doen, is niet te geven. En zoo is het ook met de verkorte verzen. Waar de verkorte vorm historisch bekend en in zijn oorsprong verklaarbaar is, waar onze dichter van lichte verzen houdt, en van de andere zijde in zijn verlengingen toont, zich niet precies aan het viersyllabig schema te houden, daar kan hij ook wel enkele verkorte verzen gebruikt hebben. Het is wel denkbaar, dat deze verkorte verzen in de traditie uit viersyllabige ontstaan zijn, en wanneer dat op taalkundige gronden betoogd kan worden, verdient deze vraag overweging[1]), maar de vraag, waar het om te doen is, is niet, of de overlevering geen gebreken heeft, maar of men om zuiver metrische redenen deze verzen mag veranderen. Het gedicht zelf geeft het antwoord, en dat antwoord luidt: neen! Laten wij de 34, of als men wil, 30 afwijkende verzen staan, dan staan er vermoedelijk te veel, maar het beeld van den tekst is juist: een tamelijk streng gedicht met een niet zeer groot aantal onregelmatigheden. Emendeeren wij de 34 afwijkingen weg, dan gaan wij niet alleen te ver, maar wij

---

[1]) Het zal trouwens moeilijk zijn, een vers als *dag þann fram* vierlettergrepig te maken, zonder het geweld aan te doen.

stellen ook in de plaats van het juiste beeld der overlevering het onjuiste van een naar zekere abstracties gereglementeerd gedicht, wat Hym. in waarheid niet is.

Ik wil nog op een eigenaardigheid van het gedicht attent maken, namelijk op de veelvuldige betoondheid van pronomina, ook als de zin volstrekt niet verlangt, dat zij op den voorgrond treden, — juist woorden, die de commentaar op Háttatal als onbetoond van de alliteratie uitsluit: 2,7 *Þú* (begrijpelijk), 3,4 *hann.* 3,6 *sér* (allitereert). 3,8 *yðr.* 5,5 *minn* (allitereert, maar draagt geen heffing). 6,4 *vit*! 9,5 *minn* (als 5,5). 13,8 *sinn.* 24,6 *sá fiskr* (*sá* in de heffing). 30,6 *hann* (hier door tegenstelling begrijpelijk). Zie ook nog 4,1 *Né.*

Ook overigens zijn de betoningen weinig muzikaal, gelijk de stijl weinig poëtisch is en meer getuigt van virtuositeit en smaak in woordspelingen en onverwachte uitdrukkingen dan van warmte en kleur. De dichter was blijkbaar een nuchter man, die door zijn stof niet meegesleept werd, die het formeele beheerscht, maar geen groote visies heeft. Deze kunst reflecteert zich in het rhytme gelijk in stijl en beeldspraak.

Aan bijzondere versierselen is het gedicht niet rijk. Een paar gevallen van kruisalliteratie, die weinig treffend zijn en bijna een toevalligen indruk maken 7,1—2. 10,5—6; onzeker is 26,5—6. Vier gelijke rijmstaven 30,5—6. Syllabenrijm *in* het vers 34,6 (zeker toevallig).

Het aantal verzen in de strofe is 8. Vier verzen str. 6; ook 17—19, bij Bugge 3 maal 8 verzen, zijn naar mijn opvatting te deelen in 4. 8. 8. 4 verzen, en 25—26 bij Bugge 2 maal 6 verzen, in 4. 8 verzen. 10 verzen str. 11; 6 verzen str. 24. 36. Nergens blijkt, dat de tekst op zulke plaatsen bedorven is.

KVIÐUHÁTTR.

Wij hebben vroeger gezien, dat in fornyrðislag soms verzen van drie syllaben voorkomen, metrisch volkomen correct, in zoover als drie syllaben twee maten kunnen vullen en er zelfs nog één van die drie voor een optact kan overschieten, rhytmisch afwijkend, inzoover als het geringer aantal lettergrepen een anderen indruk op het oor maakt, historisch begrijpelijk, inzoover als de zinsbouw aanleiding tot hun ontstaan kan geven. Het is in zijn oorsprong een licentie, die tegemoet komt aan de behoeften van de taal. Maar bijvormen, die oorspronkelijk geduld worden, kunnen worden tot

zelfstandige vormen, en als zoodanig zijn zij hieraan te kennen, dat zij niet meer toevallig maar opzettelijk voorkomen. Hoe toont de dichter, dat hij ze opzettelijk gebruikt? Door ze een vaste plaats aan te wijzen. Het is dus geen wonder, dat wij den overgang van een licentie tot een zelfstandigen vorm in de kunstpoëzie aantreffen. Kviðuháttr nu is een wijziging van fornyrðislag in de skalden-poëzie, waar aan het driesyllabige vers een vaste plaats is gegeven. [1]) Daar wij hier met kunstpoëzie te doen hebben, is ook de vorm der niet drielettergepige verzen strenger dan in de Edda.

Als voorbeeld behandel ik Egils Sonatorrek. Ik citeer naar Finnur Jónsson's kritische uitgave in de werken van het Samfund til Udgivelse af g. n. Litteratur.

S o n a t o r r e k.

Materiaal enz.

Het gedicht heeft 25 achtregelige strofen. Van str. 16 ontbreken vs. 3—8, van str. 14 vs. 6, van str. 4 de eerste helft van vs. 4. Wij hebben dus 95 even, 97 oneven verzen. 19,6 is onbegrijpelijk, zoowel wat de taal als het metrum betreft (*í aróar grímu*!); dit vers trek ik af; er blijven dan 94 even verzen.

Tusschen beide strofenhelften is bijna regelmatig een syntactische insnijding, in de meeste gevallen het einde van een volzin.

Bouw der even verzen.

De even verzen zijn regelmatige fornyrðislagverzen; het quantum van 4 syllaben wordt, behalve in de gewone gevallen van oplossing, niet te buiten gegaan. Tweelettergrepige daling na lange syllabe is slechts in zeer lichte gevallen toegestaan, tenzij de andere maat eenlettergrepig is — dus volgens het bekende compensatiesysteem.

Het verdient de aandacht, dat bijna nergens onzekerheid omtrent de versbetoning bestaat. De dichter heeft zich hierin dus strenge regels opgelegd. Door de strengheid van den bouw is echter het aantal rhytmische mogelijkheden sterk verminderd. De rhytmiek is daardoor minder rijk maar distincter. Feitelijk laten zich 85 van de 94 verzen tot 4 vaste vormen terugbrengen, 9 verzen toonen geringe wijzigingen.

1) Het beginsel ontmoetten wij reeds p. 65, waar wij in de Vsp. een neiging constateerden, om het als licentie ontstane vers op ʹ aan het slot eener halve strofe te gebruiken. In plaats van zulk eene neiging — d. i. een begin van reguleering — ontmoeten wij in de kunstpoëzie in dergelijke gevallen een vasten regel.

I. Verzen zonder optact (39).

1. Twee dalende tweelettergrepige maten: [1])

a. Rhytme ♩♩ | ♩♩, taalkundig [illegible] 34 [2]).

b. Rhytme ♩♩ | ♪ ♪ 𝄽. Deze verkorte vorm komt tweemaal voor [3]), op de tweede plaats gerechtvaardigd door grammatischen bijtoon op de tweede syllabe van de eerste maat.

2. Drielettergrepige eerste maat met taalkundig lange eerste syllabe (rhytme ♩ ♪ ♪ | ♩♩) in twee [4]) lichte gevallen met hiaat tusschen de tweede en derde lettergreep, zoodat het verschil met *1a* minimaal is.

3. Rhytme 𝅝 | ♩ ♪ ♪ (taalkundig [illegible], één geval [5]).

II. Optactverzen (55).

1. Uitgaande op een daling 29, en wel:

a. ♪ | ♪ ♪ 𝄽 ♩♩ (taalkundig [illegible]) 11 [6]).

b. De verkorte vorm ♪ | ♪ ♪ 𝄽 | ♪ ♪ ([illegible]) 1 [7]).

c. ♪ | 𝅝 | ♪ ♪ 𝄽 en ♩ | 𝅝 ♩♩ ♪ (taalkundig [illegible]) 16 [8]).

d. Dezelfde met tweelettergrepigen optact 1 [9]).

---

[1] Deze twee vormen (*a b*), die, wanneer men slechts let op de taalkundige schemata en gelijk bij de behandeling van Vsp. en Hym. geschied is, de hoofdverdeeling maakt naar den uitgang, ver uiteen liggen, staan, als men op het geheel let, rhytmisch kort bijeen. Zij onderscheiden zich hier slechts door een versnelling van het taalkundig tempo in de tweede maat van *I 1 b*, waardoor ruimte voor een rust overblijft. Beide maten zijn in beide vormen tweelettergrepig, maar in *b* is de tweede maat lichter.

[2]) Str. 2,6. 3,6. 5,4. 5,8. 7,6. 8,2. 8,4. 9,2. 9,8. 10,2. 11,4. 11,6. 11,8. 12,4. 12,8. 13,2. 13,4. 15,4. 15,6. 18,2. 18,4. 18,8. 19,8. 20,2. 21,4. 21,8. 22,6. 23,2. 23,6. 24,2. 24,4. 25,2. 25,6. 25,8.

[3]) Str. 3,4. 8,8.

[4]) Str. 1,2. 10,4.

[5]) Str. 1,4. De zeldzaamheid van dezen vorm is geen toeval. De Arinbjarnarkviða met 24 strofen heeft twee voorbeelden.

[6]) Str. 1,6. 1,8. 2,8. 6,6. 8,6. 9,4. 11,2. 12,2. 14,8. 16,2. 22,4. (16,2 behoort tot *1c*, indien men niet *féar* maar *fjár* leest).

[7]) Str. 15,2, voorzoover de *ú* in *trúa* voor metrisch kort geldt. Dit blijft beneden het normale quantum.

[8]) Str. 3,2. 3,8. 5,6. 6,4. 7,4. 10,6. 12,6. 13,6. 14,2. 14,4. 18,6. 20,6. 20,8. 22,2. 23,4. 24,8.

[9]) Str. 17,4. Mogelijk is dit vers te lezen ♪ ♪ ♩ . ♪ ♪ 𝄽; maar deze vorm is in dit metrum ook niet gebruikelijk.

2. Uitgaande op een heffing 26, en wel:

a. ♪ | ♩♩ | ♩ (taalkundig ◡ ´ ◡ ´) 24 [1]).

b. De verlichte vorm ♪ ; ♪ ♪ 𝄽 | ♩ (◡ ´ ◡ ´) 1 [2]).

c. Dezelfde als a met tweelettergrepigen optact ♪ ♪ ; ♩♩ | ♩ 1 [3]).

De 4 hoofdvormen zijn *I 1a. II 1a, c. II 2a*; van de wijzigingen komen telkens 1 of hoogstens 2 voorbeelden voor.

Het aantal verzen met optact overtreft, in tegenstelling met onze ervaringen bij fornyrðislag, dat der verzen zonder optact. Dat hangt ongetwijfeld samen met de drielettergrepigheid der oneven verzen. Daardoor ontstaat een pauze, die voor optact als aangewezen is. Van deze 55 optactverzen gaan er 26 op een heffing uit, d. i. bijna de helft, en $\frac{1}{4}$ van het geheel.

Verzen boven het preciese quantum: 2 lichte gevallen (*I 2*) door verlengde eerste maat; indien verlengde optact voor verzwaring geldt, wat bij het kunstmetrum misschien de juiste opvatting is, komen er 2 voorbeelden van deze soort bij (*II 1d. II 2c*).

Verzen beneden het preciese quantum: 2 lichte gevallen (een der voorbeelden van *I 1b* [4]) en *II 2b*); beide door het optreden van een korte syllabe in de heffing in plaats van een lange.

Voor de meening, dat in de kunstpoëzie een grammatisch korte syllabe wel een halve maat met arsis kan vullen (in het gangbare systeem: voldoende is voor een heffing), is hier dus zeker geen steun te vinden. Deze zeer weinige afwijkingen van het normale quantum zijn laatste overblijfselen van de oude vrijheid.

Bouw der oneven verzen.

Uit de groote massa der voorbeelden blijkt wel, dat de ideale regel is, dat het vers drie syllaben heeft, en wel twee lange betoonde en één minder betoonde, die in het vers in de daling kan staan. Aan dit ideaal beantwoorden volkomen 67 verzen.

Van deze hebben den vorm ♩♩ 𝅗𝅥 (´ ´ ◡) 43 [5]).

1) Str. 2,2. 2,4. 4,2. 4,6. 4,8. 5,2. 6,2. 6,8. 7,2. 7,8. 9,6. 10,8. 13,8. 15,8. 17,2. 17,6. 17,8. 19,2. 19,4. 20,4. 21,2. 21,6. 22,8. 24,6.

2) Str. 25,4.

3) Str. 23,8.

4) Str. 3, 4; daarentegen behoort 8, 8 met zwaren bijtoon in de tweede syllabe tot een ook in fornyrdislag zeer gewoon type.

5) Str. 2,5. 3,1. 4,7. 5,1. 5,5. 5,7. 7,1. 8,1. 10,1. 10,3. 10,5. 10,7. 11,1. 12,1. 12,5. 13,1. 13,5. 13,7. 14,3. 14,5. 15,7. 16,1. 17,1. 17,5. 18,3. 18,7. 19,1. 19,5. 19,7. 20,3. 20,5. 20,7. 21,1. 21,5. 22,1. 22,3. 23,1. 23,7. 24,3. 24,5. 24,7. 25,3. 25,5.

Den vorm 𝅗 ♩♩ (⏊⏊ ·) hebben 8 [1]) verzen.

Deze twee groepen zijn verzen van het gewone dalende type ♩♩ | ♩♩ met syncope van de tweede resp. de eerste daling. Daarbij komen 16 [2]) optactverzen, waarbij men niet behoeft te vragen, of het verkorte *B*- of *C*-verzen zijn, daar *B* en *C* abstracties en geen werkelijkheden zijn. Zij hebben syncope van beide dalingen, en in plaats van één dezer dalingen optact, gelijk in het vierlettergrepige vers de optact gepaard gaat met syncope van één daling. Een gevolg der syncope is natuurlijk de metrische verlenging van beide heffingssyllaben, voorzoover niet in de tweede maat de optact van het volgende vers valt, zooals bv. 7, 3—4:

enk ofsnauðr at ást-vinum

maar 7,3 alleen zou theoretisch zijn:

Uit het groot aantal voorbeelden voor de vormen × ⏊ ⏊ en ⏊ ⏊ × blijkt, dat er geen sprake is van een regel, die trouwens ook in andere poëzie nergens bindend is, dat onmiddellijk na een lange syllabe in heffing of met sterken grammatischen bijtoon een volgende in de heffing staande syllabe kort 'moet' zijn of liefst is, zonder vergoeding. Dit is begrijpelijk. Want deze veel voorkomende gewoonte had haar grond in de behoefte, om op een zware maat een lichte te laten volgen en zoo het vers niet met zwaar taalmateriaal te overvullen en afwisseling te behouden. Maar nu zijn deze verzen reeds door de syncope eener daling verkort en hebben daarom geen verdere verlichting noodig. Een rhytmische behoefte aan een korte syllabe bestaat er dus niet. Maar deze dichters, die de verzen taalkundig bestudeerden, wisten uit oude vormen, dat na ⏊ ◡́ gelijk aan ⏊ gerekend wordt (al is de beweging eene andere). Daarom is een geoorloofde vorm ⏊ ◡́ ×. Het rhytme is hier 𝅗 | ♪ ♪ 𝄾. Het aantal voorbeelden is 5 [3]).

Voorts geldt van ouds, dat ◡́ × met ⏊ gelijkgesteld wordt, en ook deze mogelijkheid is behouden. Maar daar in dit kunstmetrum

[1]) Str. 1,3. 3,3. 6,5. 8,7. 9,5. 14,7. 18,5. 20,1. Treffend is hier in sommige gevallen de sterke bijtoon op de laatste, bv. 18, 5 *burr's bi̍jskeids*. Indien de eerste lettergreep hier zwaktonig was, bv. *er* luidde, dan was het vers ook bruikbaar; *skeids* zou dan een heffing hebben.

[2]) Str. 1,7. 4,1. 7,3. 7,5. 8,3. 11,5. 11,7. 12,3. 12,7. 13,3. 15,1. 15,3. 15,5. 21,3. 21,7. 25,7.

[3]) Str. 2,7. 14,1. 22,5. 22,7. 23,3.

het principe der syllabentelling op den voorgrond treedt, is het aantal voorbeelden uiterst beperkt; het oor eischt slechts drie syllaben, maar de theorie staat er uit traditie op de genoemde wijze vier toe; er zijn er 6, over vier vormen verdeeld, en wel

1. ♪ ♪ 𝄾 | ♩ ♩ (⏑́ ́ ⏑́ ́) 2 [1]); oplossing van ́ ́ · (zeer sterke bijtoon in 17,3 op de laatste syllabe, maar dat komt ook bij ⏊ ⏊ × voor, zie p. 86 aanm. 1.

2. ♪ ♪ ♩ | 𝅗𝅥 (⏑́ ́ · ⏊) 2 [2]); oplossing van ́ · · ́.

3. ♩ ♩ | ♪ ♪ 𝄾 1 geval [3]); oplossing der tweede heffing in ́ · · ́.

4. ♪ | 𝅗𝅥 | ♪ ♪ 𝄾 (́ ⏊ ⏑́ ́), 1 geval [4]); oplossing der tweede heffing in × ⏊ ⏊.

Som der schematisch preciese verzen 43 + 8 + 16 + 5 + 2 + 2 + 1 + 1 = 78.

Er blijven 19 verzen over met kleine afwijkingen.

Iets beneden het quantum van het driesyllabige vers is de vorm ♪ ♪ 𝄾 | 𝅗𝅥 (⏑́ ́ ⏊). Maar daar in de omkeering ⏊ ⏑́ · ́ · gelijk gerekend wordt aan ⏑́ ×, heeft men zich hier dezelfde gelijkstelling gepermitteerd. Ook hier blijkt, hoezeer de kunstpoëzie met rekenstukken werkt, en hoe hier het gevoel voor de beweging van het vers voor syllabentelling en syllabenmeting op den achtergrond wijkt. Het aantal gevallen is niet minder dan 10 [5]); de vorm schijnt geheel beoordeeld te worden als gelijkwaardig met ♩ ♩ | 𝅗𝅥 (⏊ × ⏊).

Iets boven het quantum gaan 3, of, indien men de gevallen van tweelettergrepigen optact meetelt, 9 verzen, verdeeld over 3 variëteiten. Wij ontmoeten hier weer laatste resten van de oude vrijheid. De karakteristieke eigenaardigheden zijn:

1. tweelettergrepige tusschendaling (lichte gevallen met korte eerste syllabe in de daling ♩ ♪ ♪ | 𝅗𝅥 (́ ⏑ ́ ́): 2 gevallen [6]).

2. tweelettergrepige optact ♬ ♬ | 𝅗𝅥 | 𝅗𝅥 (⏑ · ́ ⏊): 6 gevallen [7]).

---

1) Str. 8,5. 17,3.

2) Str. 18,1. 24,1.

3) Str. 19,3.

4) Str. 4,3.

5) Str. 2,3. 3,5. 3,7. 5,3. 6,3. 6,7. 7,7. 9,3. 9,7. 17,7.

6) Str. 1,1. 6,1.

7) Str. 1,5. 2,1. 4,5. 11,3. 23,5. 25,1. Meest syllabengroepen als *erat*; het sterkste geval is 23, 5 *þó hefr.*

3. optact en slotdaling ♪ | 𝅗𝅥́ | ♩́ ♩́ (× ⊥́ ⊥́ ×); misschien een contaminatie van ´ ⊥́ ⊥́ en ⊥́ ⊥́ ´. Eén geval [1]: *En ek ekki.* De dichter heeft *ek* zeker niet zwaar genoeg gevonden, om den vorm ⊥́ ⊥́ × te openen en het vers door *en* versterkt. Rhytmisch krijgt men echter ♪ | 𝅗𝅥́ | ♩́ ♩́. Men kan het vers moeilijk opvatten als ♪́ ♪ 𝄽 | ♩́ ♩ (⏑́ ´ ⊥́ ´); een heffing op *en* is hier niet waarschijnlijk; de toon van het woord in den zin is te zwak, en aan de andere zijde is het ook te betwijfelen, of *en* in de heffing voor kort kan gelden. Geldt het woord voor lang, dan krijgt men ⊥́ × | ⊥́ ×, wat insgelijks het quantum van het driesyllabig vers te boven gaat.

Systematisch overzicht der oneven verzen [2]).

---

[1] Str. 9, 1.

[2]) *Taalkundige schemata.*

I. Zonder optact 73.

						Uitgang.	
1a. ⏑́ ´ | ⏑́	10	*2a.* ⊥́ × | ⏑́ ´	1	*3a.* ´ ⊥́ ´	8	⊥́	57
b. ⊥́ × | ⊥́	43	*b.* ´ | ⏑́ ´	5	*b.* ⏑́ × | ⊥́ ×	2	⏑́ ´	6
c. ⏑́ × × | ⊥́	2	op ⏑́ ×	6	op ⊥́ ×	10	⊥́ ´	10
d. ´ × × | ⊥́	2						73
op ⊥́	57						

1e maat.

´	⏑́ ×	⊥́ ×	⏑́ × ×	⊥́ × ×
2b: 5	*1a*: 10	*1b*: 43	*1c*: 2	*1d*: 2
3a: 8	*3b*: 2	*2a*: 1	2	2
13	12	44		

1e maat.

⊥́	13
⏑́ ´	12
⊥́ ×	44
⏑́ × ×	2
´ ´ ´	2
	73

II. Met optact.

						Uitgang.	
1a. ´ | ´ ´	16	*2.* ´ | ⊥́ ⏑́ ´	1	*3.* ´ | ⏑́ ⏑́ ´	1	⊥́	22
b. ´ ´ | ⊥́ ⏑́	6	op ⏑́ ´	1	op ⊥́ ´	1	⏑́ ´	1
op ⊥́	22					⊥́ ´	1
							24

1e maat.
⊥́
alle voorbeelden.

1e maat.
⊥́ 24

Optact 1 syllabe 18.
2 syllaben 6.

Som.

Uitgang		*Eerste maat*	
⊥́	57 + 22 = 79	´	13 + 24 = 37
⏑́ ´	6 + 1 = 7	⏑́ ´	12
⊥́ ×	10 + 1 = 11	⊥́	44
	97	⏑́ ´ ´	2
		⊥́ ´ ´	2
			97

I. Verzen zonder optact (73).

1.	met zijn variëteiten		58
a.		43	
b.		2	
c.		1	
d.		10	
e.		2	
		58	
2.	met zijn variëteiten		15
a.		8	
b.		2	
c.		5	
		15	

II. Optactverzen (24).

1.	met zijn variëteiten		23
a.		16	
b.		1	
c.		6	
		23	
2.	Alleenstaande vorm		
			1
		Som	97

In het oog vallend is het groote percentage der optactverzen (24 : 97), te meer daar het oneven verzen zijn. Dit kan slechts een gevolg hiervan zijn, dat kunst en tot op zekere hoogte ook gekunsteldheid in de plaats zijn getreden van het natuurlijk rhyt-

misch gevoel. Het poëtisch gebruik berust meer op taalkundige dan op rhytmische studie van het oude gebruik. Dat blijkt ook uit andere bijzonderheden. Wij zagen vroeger, hoe in het oude metrum een rhytmische grond bestond voor het optreden van × ⊥́ ⏑́ × naast × ⊥́ ⊥́ ×. Daaruit is hier de conclusie getrokken, dat ook in den vorm ⊥́ ⊥́ × voor de tweede ⊥́ ⏑́ toegestaan is, ofschoon daarvoor geen rhytmische grond bestaat en de karakteristieke eigenschap van het vers toch eigenlijk bestaat in de verbinding van twee zware syllaben met één lichte, zoodat de vorm ⊥́ ⏑́ × eigenlijk te licht is; en in nog hooger mate geldt dit van ⏑́ × ⊥́ in plaats van ⊥́ × ⊥́, waar zelfs de positie onmiddellijk na een lange syllabe in de heffing of met sterken bijtoon, die bij den vorm, welke ten voorbeeld strekte, de voorwaarde was voor het optreden van ⏑́ in plaats van ⊥́, ontbreekt. Het gevoel voor de ware beteekenis der lichte syllabe in de tweede heffing van den vorm × ⊥́ ⏑́ × is dus verloren, maar de waarneming, dat zij voorkomt, bestaat, en van dit gegeven uit heeft men, terwijl men oudere vrijheden verbood, een paar nieuwe licenties geschapen, precies omschreven, maar berustend op grammatische reflectie. Het is een soort substitutiesysteem, te vergelijken met dat, wat wij in deze gedichten ook in de omschrijvingen vinden. Maar de reguleering eischt offers; in den versbouw is de breede golfslag van het vrije rhytme, in den zin de rijke inhoud, die de epische gedichten kenmerkt, opgeofferd. Niettemin zijn deze verzen fijn gebouwd, maar zij behooren tot een ander cultuurstadium; de dichters hebben zich nieuwe moeilijkheden geschapen, en zij toonen hun meesterschap in het overwinnen dezer moeilijkheden.

STRENG FORNYRÐISLAG.

Ook in skaldenpoëzie is fornyrðislag gebruikt. En hier vindt men strenge regelmatigheid. Maar men moet zich daardoor niet laten verleiden tot de meening, dat zulke verzen de algemeene vorm zijn of ook maar een oorspronkelijken vorm zouden voortzetten. Integendeel, zij representeeren het einde van een ontwikkelingsreeks. Men behoeft slechts de kunstige vormen in Snorris Háttatal door te zien, om dit te verstaan. Afwijkingen komen voor, maar dan als nieuwe regel, die een afzonderlijken vorm schept, geenszins als licentie, die een vrijheid voortzet. Zoo bestaat b.v. str. 71 uit 8 regelmatige vierlettergrepige verzen, maar de even verzen bestaan alle uit twee woorden, die onderling over twee lettergrepen rijmen (*seima geima* enz.). De volgende strofe vertoont

dezelfde kunst, maar met kortstammige woorden (*samir framir*). De vorm der oneven verzen wordt hier dus ⏑́ × ⏑́ ×, maar dan ook zonder uitzondering. In 73 rijmen op die wijze alle verzen, en dus alle syllaben. Daarentegen toonen 98. 99 geen dezer rijmkunsten maar wel 8 regelmatige verzen volgens het vaste viersyllabige schema. Oplossing der heffing is toegestaan, maar anders geen syllabe te veel; *Veit ek* en *þá er* is hier dus zonder twijfel *Veitk* en *þás*. Maar daarom zijn ook dit geen origineele vormen. Men lette slechts hierop, dat in 98 ieder verspaar bestaat uit één vers van den vorm ⏑́ ´ –́ ´ en één van den vorm ´ ⏑́, en wel staat altijd de eerstgenoemde vorm voorop, en voor den tweeden vinden wij driemaal ´ –́ ⏑́ ´ met korte tweede heffingssyllabe; het eene vers, dat in de eerste heffing oplossing heeft en daarom de tweede heffing op een lange syllabe, is dus als een onvolkomenheid te beschouwen; de dichter had liefst overal denzelfden vorm gebruikt. In 99 vinden wij telkens één vers ⏑́ ´ –́ ´ en één vers –́ –́ × ×; ook dit opzettelijk, maar ook hier een paar kleine onregelmatigheden, die van dit strenge standpunt foutjes zijn maar in oude strofen niet zouden zijn opgemerkt; vs. 1 n.l. heeft in de eerste heffing oplossing (⏑́ ´), en in 7—8 staat ´ –́ ´ ´ voorop en volgt –́ × –́ ×. Deze strofenvormen zijn door electie ontstaan; de dichter heeft ze uit voorhanden zijnd materiaal willekeurig gemaakt. En gelijk hij uit meerdere viersyllabige vormen er willekeurig twee kiest, zoo heeft hij ook, en zoo hebben anderen die 'streng' fornyrđislag gebruiken, uit verzen van verschillend syllabenaantal willekeurig alleen *die* gekozen, die vierlettergrepig waren.

MÁLAHÁTTR.

Bij het onderzoek van fornyrđislag bleek, dat het oude metrum aan het getal van vier syllaben niet streng gebonden was. Aan Vǫluspá toonden wij, dat verzen van vijf syllaben — afgezien van mogelijke oplossing — veelvuldig voorkomen. Voorts zagen wij, dat een syllabe in de daling altijd zekeren toon heeft, en dat het van het taalmateriaal afhangt, of deze toon relatief sterk of zwak is. Ook in vierlettergrepige verzen komen sterke bijtonen voor. Maar hoe meer taalmateriaal een maat bevat, des te grooter is de kans, dat er ook een sterke bijtoon in zal voorkomen, en bij drielettergrepige maten gaat altijd één der minder betoonde syllaben boven de andere. Indien nu het aantal vijflettergrepige verzen toeneemt, zoodat deze bij voorbeeld de helft of zelfs meer dan de helft van een gedicht innemen, dan zal deze versvorm voor den normalen

gaan gelden, en de vierlettergrepige verzen zijn ten slotte abnormaal. De uiterste consequentie dezer ontwikkeling is een strofe, voor wier verzen vijf syllaben het voorgeschreven quantum is. Zoowel de algemeenheid van het in hoofdzaak vierlettergrepige vers als de overgangsvormen tusschen het oude metrum en den vijflettergrepigen vorm doen vermoeden, dat de laatstgenoemde inderdaad op de hier aangeduide wijze ontstaan is. Men zal dus op grond van zijne origine ook wachten, dat hij twee heffingen zal hebben, één maat van twee syllaben en één van drie, maar in deze een bijtoon. Dit metrum heet málaháttr. Háttatal geeft een voorbeeld; in de Edda hebben drie gedichten, Atlakviđa, Atlamál, Hamđismál, dezen vorm. Maar alleen Atlamál (Am.) is eenigszins regelmatig, en dit gedicht wordt dan ook aan metrische onderzoekingen ten grond gelegd.

Sievers (Metrik p. 71) schematiseert Am. 3 op de volgende wijze:

horsk vas húsfreyja,	⊥́ × | ⊥́ ⊥̀ ×
hugđi‿at manviti,	⊥́ × | ⊥́ ◡̀ ×
lag heyrđi [hon] orđa,	⊥́ ⊥̀ × | ⊥́ ×
hvat [þeir] á laun mæltu.	⊥̀ ×́ ⊥́ | ⊥́ ×
þá vas vant vitri,	⊥̀ ×̀ ⊥́ | ⊥́ ×
vildi [hón] þeim hjalpa,	⊥́ × ⊥̀ | ⊥́ ×
skyldu‿um sæ sigla,	⊥̀ × ⊥́ | ⊥́ ×
en sjǫlf né komskat.	× | ⊥́ × | ´ ×

De schrapping van pronomina laat ik in dit verband rusten. Wij ontmoeten hier dan — althans in 7 van de 8 gevallen — een deeling van het vers in tweeën, en wel een 'voet' van twee en een van drie syllaben. Maar tevens een deeling in vijven, want er wordt gesproken van vijf leden van het vers. Of die vijf, dan of de twee de constitueerende deelen van het vers zijn, wordt niet duidelijk. Maar in elk geval zijn de aangenomen 'voeten' weer niet even lang; de drieledige zijn langer dan de tweeledige. Bij de drieledige voeten, die wij tot nog toe in het gangbare systeem leerden kennen, ⊥́ ×̀ × en ⊥́ × ×̀, komt nu nog een derde vorm, dien Sievers veel gebruikt, namelijk ⊥̀ × ⊥́, beginnend met een bijtoon, eindigend met een hoofdtoon. In drie van de acht gevallen stooten twee hoofdtonen midden in het vers op elkaar. De oude voet ⊥́ ×̀ × wordt hier nog gedifferentieerd in ⊥́ ⊥̀ × en ⊥́ ◡̀ × (vs. 1 en 2). Daar een voet van den vorm × ⊥́ × niet erkend wordt, is in vs. 8 de eerste syllabe buiten de twee voeten geplaatst en voor optact verklaard, maar beide voeten zijn dan tweelettergrepig, en de optact, die in het

systeem van Sievers bij fornyrđislag niet meegeteld wordt, is hier eensklaps een der 5 leden van het vers. Een toon krijgt hij echter niet, zoodat dit vers wel twee hoofdtonen maar geen bijtoon heeft.

Onze verdeeling in tweeën wijkt bij de meeste verzen niet van die van Sievers af. Maar omtrent de beweging van het vers leeren wij uit die verdeeling nog niets.

Wij vragen weer naar de volgende dingen: 1. wat is de ideale (d. i. bij scansie geldende) tijdsindeeling? en in verband daarmee: hoe vallen de versicten? 2. welk quantum van taalmateriaal valt in iedere tijdseenheid, en wat is de accentuatie dezer groepen in proza (het taalaccent)? 3. hoe is de verhouding tusschen deze twee dingen; dekken zij elkander volkomen of niet? Wat is de versvoordracht?

Dat het vers in tweeën valt, kan men reeds te voren verwachten. Wij hebben twee maten, met dien verstande, dat de maatgrens niet met die van het vers behoeft samen te vallen. Vóór de eerste maat kàn een optact staan, — of hij er is, valt te onderzoeken, — en aan 't eind van de tweede maat kàn plaats overblijven voor een rust of een volgenden optact.

Laat ons, om de vragen niet te compliceeren, voorloopig er van uitgaan, dat de schrapping der pronomina met recht is geschied. Wij hebben dan overal, indien wij ook de contracties in vs. 2 en 7 goedkeuren, precies 5 syllaben.

In 5 van deze verzen (3—7) is de natuurlijke verdeeling 3 + 2, en zoo geeft Sievers de groepen ook aan. Maar den ictus richt hij naar de alliteratie in. Zoo krijgen wij driemaal ⏊ × ⏊. Erkennen wij na de vroeger opgedane ervaring, dat een syllabe met sterken bijtoon kan allitereeren, en voorts, dat het versrhytme gemaakt wordt door den regelmatig terugkeerenden ictus, dat dus de icten niet midden in het vers op elkaar kunnen stooten, indien er in het vers nog zwaarwichtige syllaben aan voorafgaan; herinneren wij ons verder de neiging tot dalende beweging bij de on. verzen in het algemeen, en voorts verzen als *ask reit ek standa*, *þat mun æ uppi*, en vele andere, wier rhytmus zich onmiddelijk opdringt als met dien van deze verzen overeenstemmend, dan kunnen wij niet nalaten, uit al deze gegevens een conclusie te trekken en in al deze verzen den ictus der eerste maat aan de eerste syllabe te geven. Het taalrhytme weerstreeft niet of op zijn hoogst een enkel maal zeer weinig (vs. 7?), maar dan juist genoeg, om kleppermansgeluid te voorkomen. De beweging dezer verzen is dus ♪́ ♪ ♩̀ | ♩́ ♩. Alle hebben zij een bijtoon op de derde syllabe met uitzondering alleen van vs. 3,

waar Sievers dan ook aan de eerste den hoofdtoon geeft; hier is het rhytme ♩ ♪ ♪ | ♩ ♩.

Wij beschouwen nu vs. 8. De omstandigheid, dat *sjǫlf* alliteert, is nog geen voldoende reden, om deze lettergreep in de heffing te plaatsen. *en* is in poëzie herhaaldelijk betoond. De vraag is nu, of wij ook hier met een maat ♩ ♪ ♪ te doen hebben. Het taalrhytme, dat *sjǫlf* tamelijk sterk boven *en* verheft, verzet zich hier, en men moet zich hier dus afvragen, hoe groot een afwijking van het taalrhytme men in het versrhytme wil aannemen. Nu is hier van beteekenis, dat er vijflettergrepige verzen zijn, ook in Am., waar het volkomen duidelijk is, dat de eerste lettergreep geen heffing kan dragen. Zulk een vers is bv. str. 6, 6: *er Gunnarr átti*, waarvoor de eenig mogelijke scansie is ♪ | ♩ ♩ | ♩ ♩ (taalkundig × ⊥ × ⊥ ×). Wij moeten dus den vorm erkennen, en kunnen hem dan ook in str. 3, 8 gerust aannemen. Er blijft dan slechts over, den vorm historisch te verstaan en te zien, hoe hij rhytmisch in het geheel past.

Wat het bezwaar betreft, dat in het vers *er Gunnarr átti* geen bijtoon van eenige beteekenis voorkomt, is er aan te denken, dat zulk een bijtoon ook krachtens de origine van het vijflettergrepige vers volstrekt niet een onmisbaar bestanddeel van dit vers is. De bijtoon in het vers heeft zich uit twee omstandigheden ontwikkeld, en wel 1. den grammatischen bijtoon, die ook in vierlettergrepige verzen kàn voorkomen, wanneer een zware syllabe, bv. een tweede compositielid, in de daling staat, maar die voor den verderen bouw van het vers geen groote beteekenis heeft, 2. de vergelijking der twee zwakker betoonde syllaben in drielettergrepige maten, waarvan altijd éene in verhouding tot de andere een bijtoon heeft, ofschoon deze zwak kan zijn. Slechts de omstandigheid, dat in málaháttr-verzen bijna altijd een drielettergrepige maat voorkomt, brengt mee, dat hier ook in de meeste gevallen een bijtoon aanwezig is. Maar gelijk in fornyrđislag één syllabe een maat kan vullen en ⊥ | ⊥ × dus metrisch — ofschoon niet rhytmisch — gelijkwaardig kan zijn met ⊥ × | ⊥ ×, zoo kan in málaháttr ⊥ × optreden in plaats van ⊥ × ×. En gelijk in fornyrđislag het rhytmisch gevoel een compensatie voor de weggelaten syllabe verlangt, omdat het vers toch ook een soort eenheid is, en het niet voldoende is, dat de tijdsruimte gevuld wordt — wat door ⊥ | ⊥ × (𝅗𝅥 | ♩ ♩) volkomen geschiedt — maar men krijgt òf ♪ | 𝅗𝅥 | ♩ ♩ of 𝅗𝅥 | ♩ ♪ ♪, zoo is het ook hier.

Waar de eerste maat twee syllaben heeft, zal in zeer regelmatigen málaháttr de behoefte aan een vergoeding gevoeld worden, en deze vergoedingssyllabe komt er vóór of er achter, dus ♪ | ♩́ ♩ | ♩́ ♩ òf ♩́ ♩ | ♩́ ♪̀ ♪. Deze verzen correspondeeren dus niet met zoogenaamde *A* in fornyrđislag, maar met die, welke men gewoon is *C* en *D* te noemen. — De beoordeeling blijft dezelfde, wanneer men, evenals bij fornyrđislag, in optactverzen de toegevoegde syllabe aan het begin als primair aanziet, en het verschijnsel aldus formuleert: bij optactvormen wordt in regelmatige verzen een syllabe in de volgende maat gesyncopeerd.

Het resultaat is echter, dat, waar het oor gewend is aan een driesyllabige maat met bijtoon, zulk een maat hier ontbreekt. Doch ook deze afwijking wordt in vele gevallen gecompenseerd, als men let op het verband met het vorige vers. Dit gaat, op zich zelf beschouwd, uit op ⏑́ ×, d. i. ♩́ ♩. Maar daar de volgende optact bij de tweede maat van dit vers behoort, krijgt men *hier* drie syllaben, en door de vergelijking met de lichtere syllabe van den optact wordt de voorafgaande lettergreep eenigszins omhooggedreven en krijgt een bijtoon. Uit ⏑́ ⏑ ⏑ + ⏑ (♩́ ♩ + ♪) wordt ⏑́ ⏑̀ ⏑, d. i. ♩́ ♪̀ ♪ of ♩́ ♪̀ ♬.

Wat zien wij dus? Het verspaar heeft twee driesyllabige maten, het geheel luidt

(6, 5—6): *glǫđ var ok Glaumvǫr, er Gunnarr átti*

♩́ ♪̀ ♪ | ♩́ ♪̀ ♬ | ♩́ ♩ | ♩́ ♩

(of 3, 7—8): *skyldu um sæ sigla en sjǫlf né komskat*

♪́ ♪ ♩̀ | ♩́ ♪̀ ♬ | ♩́ ♩ | ♩́ ♩

resp. ♬́ ♬ ♪ ♩̀ |

De verzwaring van het eerste tweetal maten gaat gepaard met verlichting van het tweede, precies als in tallooze voorbeelden in fornyrđislag. Een regel is dit echter hier evenmin als ginds. De oude málaháttr is nog een vrij vers, niet aan preciese voorschriften gebonden, en met name de onderlinge verhouding der verzen is door geen enkelen regel bepaald. Een optact kan ook volgen op een drielettergrepigen tweeden voet, zoodat de maat vier lettergrepen krijgt. Twee gevallen zijn hier te onderscheiden, die ik terstond door voorbeelden toelicht:

1. Am 40, 3—4 *varr at vættugi, er varđ at reyna*

De eerste maat heeft hier twee syllaben, de tweede voet van het eerste vers drie, — te samen vijf. Bij die drie komt de eenlettergrepige optact van het tweede vers, zoodat de som vier wordt. In plaats van 2 maten met 3 syllaben en 2 met 2 krijgen wij dus 1 met 4 en 3 met 2. Evenzoo 44, 5—6: *skutu* | *skarpliga oc* | *skjǫldum* | *hlífđuz*.

2. Am. 43, 3—4 *enn erud* | *óbúnir ok* | *hǫfum einn* | *feldan*, d. i. (*enn* heeft zinaccent; *hǫfum* heeft oplossing). Hier heeft het eerste vers 6 syllaben, en wel 2 × 3; de tweede maat krijgt nu een plus, maar dit plus is een gevolg van de grootere lengte van het eerste vers. [1]) Het quantum voor de tweede maat is hetzelfde als in het vorige geval, maar de twee eerste maten te samen krijgen 3 + 4 tegenover 2 + 4 in de onder 1 genoemde voorbeelden [2]).

Op gelijke wijze verhoudt het zich met de zeldzamere optacten in oneven verzen. Ook deze behooren bij de laatste maat van het vorige vers. Dat zij zeldzamer zijn, vindt als bij fornyrđislag zijn verklaring hierin, dat het verband tusschen verzen, die een paar vormen, inniger is dan tusschen de versparen onderling, en dat hier dus meer zwaktonige vormwoorden optreden. Voorbeeld Am. 2, 6—8: *striddi sér* | *harđla, af* | *bragđi bod* | *sendi at* | *kvæmi brátt* | *mágar*; 5 maten van 3 syllaben; pas de zesde heeft er 2. Neemt men vs. 7—8 apart als een geheel, dan valt de optact van vs. 7 er buiten.

Ik keer tot str. 3 terug en wel vs. 1 en 2. De vraag is, of de deeling hier 3 + 2 is of 2 + 3. Over het algemeen bestaat bij málaháttr een sterke voorliefde voor drielettergrepige eerste maat, maar het rhytme 2 + 3 komt toch dikwijls genoeg voor. Verzen als 37, 5—6: *hǫmlur slitnuđu, háir brotnuđu* kunnen niet anders gelezen worden; de tweede syllabe der hier voorkomende verbaalvormen kan niet in de heffing staan, ook niet onmiddellijk na een voorafgaande heffing. Het is dus in hoofdzaak een vraag van taalrhytme, hoe de woorden *húsfreyja* en *manviti* in het vers te deelen zijn. Bijkomstige overwegingen kunnen de zaak niet uitmaken. Dat in vs. 1 *hús-* allitereert, bewijst

[1] Over verzen van meer dan 5 lettergrepen zie beneden pag. 100 vv.

[2] In de maat *hǫfum einn* is te letten op het allitereeren van een syllabe met bijtoon. wat, gelijk reeds uit de voorbeelden in str. 3 bleek, ook bij málaháttr zeer dikwijls voorkomt.

niet, dat de syllabe in de heffing staat, want ook in málaháttr is, gelijk wij reeds zagen, alliteratie buiten de heffing mogelijk; de voorbeelden laten zich gemakkelijk vermeerderen (zie ook hieronder). Dat de tweede syllabe van *manviti* grammatisch kort is, is ook geen gegeven, dat den doorslag geeft; gelijk in fornyrđislag is in málaháttr een maat van den vorm ⏑́ × na een syllabe met sterken bijtoon niet zeldzaam. Voorbeelden — tevens voor alliteratie in het midden der maat — zijn 33,4 *ef hann at ydr* | *lygi*; 70,8 *sem þú sjolf* | *vilir*; 93,3 *varđa ván* | *lygi*, 56,8 *fé opt svikinn*. In al deze voorbeelden zou een andere verdeeling dan 3 (4. 2) + 2 met het taalrhytme volkomen in strijd zijn.

Onder deze omstandigheden hel ik sterk over tot de meening, dat ook vs. 1. 2 te lezen zijn: *Horsk var hús-* | *freyja*; *hugđi at mann-* | *viti*. De vraag is maar, of samengestelde nomina met éénlettergrepig eerste lid uitsluitend kunnen gebruikt worden met heffing op de eerste syllabe. Dat laat zich moeilijk volhouden. Wij hebben ook vroeger gevallen ontmoet, waar de deeling duidelijk een andere is; zie boven p. 43 over het vers *mean mein-* | *svara*. Wel geldt voor nominale composita over het algemeen de regel, dat de hoofdtoon op het eerste lid valt, maar vooreerst is deze regel niet zóó absoluut, dat niet nog in alle moderne Germaansche talen uitzonderingen voorkomen. Voorts is er aan te denken, dat composita van ouds twee accenten hebben, en dat de ontwikkeling van den hoofdtoon en het onderordenen van één accent aan het andere een langzaam proces is, dat zeker in de oudheid nog niet zulk een voortgang had gemaakt als heden. Dubbele vormen als *Áleifr* en *Óláfr* wijzen ook op dubbele accentueering. Nog heden is in het IJslandsch het accent van het tweede lid van *húsfreyja* zelfstandiger dan in het Nederlandsch dat van het tweede lid van *huisvrouw*. Tweelettergrepige tweede leden schijnen ook zelfstandiger te zijn dan eenlettergrepige; althans komen tweelettergrepige nominale composita niet dikwijls voor met heffing op de tweede syllabe, wat trouwens zijn grond hierin kan hebben, dat in zulk een geval een syllabe aan het vers zou ontbreken. Eindelijk is er aan te denken, dat de positie eener syllabe in het midden der eerste maat een zóó zware kan zijn, dat de metrische ondergeschiktheid aan de volgende syllabe weinig, en zeker niet hinderlijk, in het oor valt, vooral wanneer in de eerste helft der maat twee syllaben staan, die sneller gesproken worden en dus maken, dat de syllabe in quaestie naar verhouding een groote tijdsruimte krijgt. Op de beteekenis dezer positie berust het dan ook, dat zulke syllaben zoo dikwijls allitereeren (vgl. ook het groot aantal verzen van den vorm ´ ´ met allitereerende tweede syllabe

in fornyrđislaggedichten als Hym.). Door deze betoning komen beide leden van het compositum op den voorgrond, wat dikwijls voor den zin van beteekenis is. Zie o. a. nog met adjectiva 8,3 *unz* | *þótti full-* | *drukkit.* 29,6 *at* | *munim skamm-* | *æir*, waar toch *-æir* eerder een maat vult dan *munim* [1]).

Een metrische — niet uitsluitend taalkundige — schematiseering der strofe toont, hoeveel rustiger hare beweging is bij mijne opvatting dan bij de gebruikelijke. Ik geef hier een voorstelling van het rhytme der strofe volgens de beide opvattingen. Erkennen wij, dat de icten aan het begin der maten staan en dus een nieuwe maat beteekenen, dan krijgen wij volgens Sievers' betoning bij vs. 3—8 den volgenden gang [2]):

lag heyrđi hon ord-a, hvat (þeir) á laun mæltu; þá var vant vitr-i,

vild-i (hon) þeim hjalpa; skyldu um sæ sigla, en sjolf né komskat.

Volgens mijne betoning:

lag heyrđi hon ord-a, hvat (þeir) á laun mæltu; þá var vant vitr-i,

vildi hon þeim hjalpa; skyldu um sæ sigl-a, en sjolf né komskat.

Kortere verzen. Indien de vijflettergrepigheid van málaháttr niets anders is dan een min of meer principieele doorvoering van eene licentie, die reeds in het oude metrum bestond, dan kan het ook geen verwondering wekken, wanneer wij in gedichten in málaháttr

[1]) Uit de talllooze voorbeelden in fornyrđislagverzen haal ik hier de volgende aan: H. Hu. I 9, 8: *hodd blodrekinn.* 14, 8: *ætt geirmimis.* 16, 4: *dísir suđrænar.* 22, 7: *halir hundmargir.* 29, 4: *hǫfn þingloga.* 38, 2: *skass valkyrja.* 53, 12: *hart móđakarn.* II, 11, 3: *snót svinnhugud.* 19, 3: *lætr gunnfana.* 44, 9: *hendr ursvalar.* Vkv. 1, 7: *drósir suđrænar.* 10, 1: *sat á berfjalli.* 25, 7: *sló hann brjóstkringlar.* 8: *sendi Bǫđvildi* (7—8 kruisalliteratie, 2 syllaben met bijtoon allitereeren). Hyndl. 28, 5: *Auđr djúpauđga.* 30, 2: *Bars arfþegi.* Bijzonder belangrijk zijn Guđr I, 10, 5, 7: *þunn ek hús- | gumna.... en hús- | freyju*, waar de tegenstelling onmiddellijk aanwijst, welke de juiste betoning is. Rgm. 16, 7: *munat vágmarar.* Brot. 2, 8: *einn fulltrúa.* Brot. 13, 3: *læt hoddi ráđr.* 18, 5: *hvé herglǫtudr.* (*hitt* en *hvé* kunnen hier geen optact zijn maar toch ook geen maat vullen). Onder deze voorbeelden zijn weer een aantal, waar een syllabe buiten heffing allitereert. In alle krijgt men een zeer onnatuurlijke verdeeling, wanneer men het eerste lid van het compositum in de heffing plaatst.

[2]) Vs. 1—2 laat ik, daar zij bij deze vraag niet op den voorgrond treden, terzijde.

verzen van vier lettergrepen vinden. Immers de metra der Edda zijn niet streng geschematiseerd. Zoo is dan ook het geval. Zelfs in Am., het meest regelmatige gedicht in málahátrr, komen zulke verzen herhaaldelijk voor. Zij leveren tevens een onmiddellijk bewijs, dat het vers inderdaad *twee* heffingen heeft, en niet drie, een opinie, waartoe anders de bijtoon aanleiding zou kunnen geven. Anders zouden de viersyllabige verzen niet meer in het schema passen. Voorbeelden: Am. 4,7 *um fjǫrð Lima.* 7,5 *hét þá Gunnarr.*[1]) 20,2 *sjá þá ródru.* 20,8 *líðr hver ræða.* 53,3 *óttu alla.* 86,11 *greipt glæp stóran.* 34,4 *ok sigr árnið* (♪ | 𝅗𝅥́ | ♩́ ♩). Een overgangsvorm met vijf syllaben maar daaronder één korte heffingssyllabe komt herhaaldelijk voor: 45,3 *hryti hár logi* (♪́ ♪ ♩̀ | ♪́ ♪ ♩) 20,7 *lokit því létu.* 6,3 *kona kapps gálig.* 17,2 *bryti upp stokka.* 26,3 *þyti af þjósti.* 59,3 *skerið ór hjarta.* Hier is het rhythme wel ♪́ ♪ ♩̀ | ♩́ ♩, maar wat het taalmateriaal betreft, zijn het volkomen fornyrðislagverzen. Eigenaardig is ook 44,5 *skutu skarpliga* (♪́ ♪ ♩ | ♩́ ♪̀ ♪, zoogenaamde D). Daarentegen is 46,3 *hlaðin halsmenjum* ♪́ ♪ ♩̀ | ♩́ ♩.

Veel talrijker nog zijn de voorbeelden in andere gedichten. Met name Atlakviða is rijk aan korte verzen. Reeds dadelijk het eerste verspaar 1, 1—2: *Atli sendi ár til Gunnars*; tweemaal ♩́ ♩ | ♩́ ♩. 5, 5—6 *stórar meiðmar ok staði Danpar.* 7, 4 *hjǫlt ór gulli.* 7, 10 *komin ór hǫll Kjárs* (oplossing). 11, 1 *Ulfr mun ráða.* Driesyllabig 7, 2 *sverða full.* Niettemin is het metrum málaháttr, en het is zeer goed te zien, waar werkelijk fornyrðislag optreedt. Dit is het geval in str. 19, 5 vv. 20. 26. 27. 28, 3—6. 31. 32, 1—4, lange stukken met vier syllaben, zelfs wisselend met drie (31, 3 *er skriðinn var.* 19, 5 *svá skal frækn*). Het is van beteekenis, dat deze stukken ook op grond van andere overwegingen voor jonger moeten worden gehouden. Daarentegen zijn eenige strofen, wier metrum juist op de grens staat, ook kritisch eenigszins anders te beoordeelen (zie mijne Untersuchungen über die Nibelungensage dl. 3 p. 42 en den commentaar op Akv. in mijne uitgave; nog manuscript).

[1]) Men verbaast zich over de vrijmoedigheid, waarmee uitgevers zulke verzen *metri causa* emendeeren. Gering vooral plakt er maar heele woorden tusschen. 4, 7 wordt er bijgedicht *fjarri*, 7, 5 *ferð*; 20, 2 kan *senn* in plaats van *sjá* volstaan. 20, 7 is het *líðli* in plaats van *líðr*. En zoo voort in het oneindige.

Soortgelijke toestanden vinden wij bij Hamđismál. Str. 1 behoort niet tot het gedicht. Maar 2, 1—4 zijn geheel fornyrdislag; hier treden zelfs 3 syllaben op. De overeenstemming met het begin van Akv. kan de vraag wekken, of de dichters ook opzettelijk met deze beweging hun gedichten inzetten, ook wanneer daarna málaháttr volgt. Vs. 5 heeft 5 syllaben, maar 8 heeft er weer 3 met oplossing. Menging ook in str. 3. 4. 5 (5, 5: ◡́ × × | ⊥ ×). 6 en elders.

Langere verzen. In het viersyllabige metrum komen verzen van vijf lettergrepen zeer veelvuldig, en van zes niet zelden voor. Zoo is ook in het vijfsyllabige metrum een grooter quantum niet buitengesloten. Integendeel. En het verschijnsel is niet beperkt tot verzen met pronomina, die men naar welgevallen schrappen kan; in vele gevallen kan het vers slechts met geweld geëmendeerd worden. Alle denkbare vormen komen voor.

1. Optact bij verzen, die ook zonder optact reeds het volle quantum hebben (gelijk in fornyrđislag): Am. 2,7 *af bragđi bođ sendi* opt. + 3 + 2 (niet 2 + 3). 6, 4 *ok kraddi þá báđa* opt. + 3 + 2. Zoo 8, 4 (de syllabe met metrischen bijtoon allitereert). 24, 4 opt + 3 + 2. 9, 10, waar te lezen is *rant var* in plaats van *var rant*, opt. + 3 + 2. Zoo 49, 6.

2. Verlengde eerste maat.

4 syllaben: 1, 4 *Frétt hefir old ófu*. Men kan wel voor *hefir* lezen *hefr*, maar in het licht van andere gevallen wordt dit zeer onzeker. 2, 4 *átti hann þó hyggju*. 4, 1 *Rúnar nam at rísta* (natuurlijk schrapt Gering *at*). Onder de maten met 4 lettergrepen zijn er met korte heffingssyllabe; theoretisch kan men dan spreken van drie, maar rhytmisch toch niet: 11, 8 *bođit í sinn þetta;* zoo 12, 7. 19, 3. 24, 2. 61, 2 *e. a.* Wanneer *kona kapps gálig* vijflettergrepig zal heeten, dan zijn deze verzen zeslettergrepig. 60, 7—8 *nú erum svá sárir, at þú mátt sjalfr valda.*

Dit laatste vers (8) levert een goed voorbeeld op, waaraan men zien kan, hoe onverschillig die lichte vormwoorden zijn. In de eerste maat moet *sjalfr*, dat allitereert, in het midden vallen; de waarde is dus 𝅘𝅥: voor *at þú mátt* blijft de waarde 𝅘𝅥 over; *mátt* gaat boven *þú*, dus deelt *mátt* dit gedeelte van de maat in tweeën; de waarde is 𝅘𝅥𝅮. Voor *at þú* blijft 𝅘𝅥𝅮 over, dus 𝅘𝅥𝅯 𝅘𝅥𝅯. De syllabe in de heffing heeft hier slechts 𝅘𝅥𝅯, maar dat doet niets ter zake, daar het dragen der heffing een zaak van expiratiekracht is en niet van duur. Van de andere zijde is er ook niet het minste bezwaar,

wanneer *þú* wordt weggelaten; *at* krijgt dan de waarde ♪. De vraag, of vormwoorden geschrapt moeten worden, is dus absoluut bijkomstig; voor den rhytmus van verzen, wier syllabenaantal zoo zóó sterk wisselend is, is dit volkomen onverschillig. Het syllabenaantal tot hoofdbeginsel van tekstkritiek te maken, is niets anders dan kleinigheden opblazen tot hoofdzaken en de werkelijke hoofdzaken voorbijzien.

5 syllaben: 11, 1 *Heiman gǫriz þú Hǫgni.* Gering schrapt *þú* maar houdt er dan 4 over. Waartoe moet dan *at* weg uit 4, 1? 19, 4 *dreifði hann oss ǫll blóði.* 14, 7. 26, 8. 32, 1. Hier zijn ook te noemen een heele reeks correspondeerende verzen met 5 en 6 lettergrepen: 17, 1. 19, 1. 22, 1. 24, 1, .26, 1. Voorb. 17, 1: *Bjǫrn hugða ek hér | inn kominn.* [1]

3. Twee maten van 3 syllaben: 2, 1: *skǫp œxtu* (*óru* conjectuur) *skjǫldunga.* Zoo 52, 5. 60, 4 (indien men voor *hefi ek* leest *hefk*; anders wordt het 5 + 3).

4. De eerste maat heeft meer dan 3 syllaben, de tweede 3: 71, 7 *hræfða ek um hotvetna* (4 + 3). Hierbij de vroeger reeds aangevoerde verzen 17, 1. 19, 1 enz.

5. Optact en bovendien een vers, dat het gewone quantum te boven gaat: 86, 6 *þat er menn dæmi rissut til* ♪ ♪ | ♪ ♪ ♪ | ♪ ♪ ♪ (2-syll. opt. + 3 + 3). Vgl. nog 1,7. 48,4.

Dit is zeker wel voldoende, om te toonen, hoe voorzichtig men met schrappingen metri causa zijn moet. De beweeglijkheid van het vers is voor een niet gering deel juist in die vele mogelijkheden, die vele verrassingen gelegen. Toch raakt men de kluts zelden kwijt, want duidelijk zijn de grenzen der maten door den ictus, der verzen door de taalgroepen.

Ook uit andere gedichten in málaháttr kan men voorbeelden voor langere verzen aanvoeren; de onregelmatigheid is hier nog grooter: Akv. 1, 3 *kunnan segg at ríða* (4 + 2). 1, 4 *Knéfrøðr var sá heitinn* (4 + 2). 5, 1 *Vǫll léz ykkr ok mundu gefa* (6 + 2). Dit is nu wel een heel sterk voorbeeld, te sterker, daar de tweede tweelettergrepige maat korte heffingssyllabe heeft. Maar geeft ons dat het recht, maar kalm *ykkr ok* te schrappen en *mundu* en *gefa* om te zetten? 5, 2 *rátrar Gnitaheiðar* (4 + 2. Let op de kruisalliteratie). 6, 3—4, insgelijks met eigenaardige kruisalliteratie.

[1] Gering verandert *hugða ek hér* kort weg in *sék*. Meer kort en krachtig dan overtuigend.

overigens een zeer vergaand geval; 8, 1 (5 + 2). 8, 2 (5 of 4 + 2). Deze en de volgende verzen zijn zeer wild; hier is wel het uiterste gepraesteerd, wat mogelijk is, zonder den versvorm te doen uiteenspatten. Ik zou 8, 3 *varinn ráđum heiđingja* willen lezen ♪ ♪ ♪ ♪ | ♩ ♪ ♪ (♪ allitereert), en 8, 4 *hygg ek at hon vornuđ bydi* ♪ ♪ ♪ ♪ ♪ ♪ | ♪ ♪ 𝄽. De voordracht is hier zeker metrisch sterk verlangzaamd, taalkundig versneld. Daarna loopen de verzen weer gemakkelijk in vs. 5 (3 + 3), 6 (4 + 2). 7 (3 + 2). 8 (opt. + 2 + 3).

STRENGE MÁLAHÁTTR.

Málaháttr is ook door skalden gebruikt. In Háttatal staat eene strofe als voorbeeld, zonder toelichting, maar het is gemakkelijk te zien, dat de regel der 5 syllaben streng is doorgevoerd. Het metrum is dus gestiliseerd evenals fornyrđislag en kviđuháttr gestiliseerd zijn (kviđuháttr is trouwens bijna uitsluitend skaldisch). De strofe luidt:

Mundak mildingi,	⊥ · | ⊥ ` ×	♩ ♩ | ♩ ♪ ♪	2 + 3
þars Mæra hilmi	· | ′ · | ⊥ ×	♪ | ♩ ♩ | ♩ ♩	opt. + 2 + 2
fluttak fjogur kvæđi,	⊥ · ⊥ · | ⊥ ×	♪ ♪ ♪ ♪ | ♩ ♩	4 + 2
fimtán stórgjafar;	⊥ · ` | ⏑ ×	♪ ♪ ♩ | ♪ ♪ 𝄽	3 + 2
hvar viti‿áđr orta	⊥ · ` | ⊥ ×	♪ ♪ ♩ | ♩ ♪ 𝄽	3 + 2
međ œđra hætti	× | ⊥ × | ⊥ ×	♪ | ♩ ♩ | ♩ ♩	opt. + 2 + 2
mærđ of menglǫtuđ	′ · ` | ⏑ ×	♪ ♪ ♩ | ♪ ♪ 𝄽	3 + 2
mađr und himinsskautum	⊥ · ` · | ⊥ ×	♪ ♪ ♪ ♪ | ♩ ♩	4 + 2

De mogelijkheden van het oude máłaháttrvers zijn hier in hooge mate beperkt. Drie verzen zijn 3 + 2. In de eerste maat heeft de derde syllabe den bijtoon. Deze syllabe laat gelijk in het oude metrum toe, dat een grammatisch korte heffingssyllabe volgt, wat hier tweemaal het geval is. Zelf is zij grammatisch lang; zij kan ook opgelost worden; men krijgt dan 4 + 2, wat in twee andere verzen voorkomt. Andere gevallen van 4 + 2 zijn er echter niet. Eenmaal komt 2 + 3 voor; de tweede maat toont, gelijk in de oude verzen, sterk toonverschil tusschen de heffingssyllabe en de syllabe met bijtoon. Tweemaal optact, waarop twee regelmatige

tweelettergrepige maten volgen. Verzen beneden of boven het voorgeschreven quantum komen niet voor.

LJÓÐAHÁTTR.

De benaming *ljóðaháttr* is sedert Rask algemeen in gebruik. Uit de oudheid is zij niet overgeleverd. Sievers heeft getracht, den naamvorm *ljóðsháttr*, die boven de eerste strofe van Rǫgnvalds Háttalykill staat, in gebruik te brengen, maar heeft geen aansluiting gevonden. Gestiliseerd komt eene strofe voor in Háttatal (str. 100), en daarop volgt de variatie *galdralag* (str. 101).

Ljóðaháttr wordt in de Edda veel gebruikt, en wel voor gedichten in gesprekken. Vertellend is maar ééne strofe in Vafþrúsnismál. Het mętrum heeft groote variabiliteit, en zonder twijfel bestaan hier belangrijke individueele verschillen. Maar ook verschillen, die met den stijl samenhangen. In plechtige taal, aan 't slot van strofengroepen, treden soms zeer in het oog vallende variaties op. Men mag dit niet alles in één statistiek samenvatten en daaruit regels abstraheeren voor wat moet en wat mag. Er zijn dingen, die soms gepermitteerd zijn, maar niet altijd. In den grond hebben wij weer, en in hooger mate dan bij fornyrðislag, met meerdere metrische vormen te doen, die zekere eigenaardigheden gemeen hebben en daarom onder één naam gaan.

De eenvoudige vormen.

De gewone ljóðaháttrstrofe bestaat uit 6 verzen en is te deelen in twee helften, wier bouw in hoofdzaak hetzelfde schema volgt.

De twee eerste verzen vormen een paar, dat groote overeenkomst toont met de versparen in fornyrðislag. Het derde heeft zijn eigen vorm. [1])

Vers 1 en 2 hebben regelmatig twee heffingen en vullen dus — met de bekende beperkingen — twee maten. Maar zij onderscheiden zich van fornyrðislagverzen hierdoor, dat het aantal syllaben in de afzonderlijke maten veel sterker wisselt, en dat in zeer veel gevallen beide verzen ook onderling in dit opzicht sterk uiteenloopen. In vs. 2 is optact zeer gewoon.

Wil men zich door statistiek een oordeel vormen over de eigenaardigheden van een bepaalden vorm, dan is het het beste, één

[1]) Waar aanleiding bestaat, de verzen door bijzondere benamingen te onderscheiden, gebruik ik de termen 'enkel vers' (resp. 'kort vers') 'verspaar', 'lang vers'. Het 'lange vers' is dus het 3e en 6e. De benaming 'vollzeile' past heel slecht, daar juist een eigenaardigheid van het vers is, dat het niet vol is. 'Lang vers' voor 'verspaar' is ongeschikt, daar wij de verbinding der twee enkele verzen tot één vers niet erkennen.

gedicht te gelijk te onderzoeken, en wel een, dat in hooge mate een eenheid uitmaakt. Het langste gedicht in ljóđaháttr, Hávamál, is hiertoe niet geschikt, want deze spreukenverzameling is zèker het werk van een aantal dichters. Ook Grímnismál, dat onder 54 overgeleverde slechts 10 of 11 echte strofen heeft, is voor zulk een doel niet te gebruiken. Zeer bruikbaar daarentegen is Vafþrúđnismál, en daarom leg ik dit aan het hier volgend onderzoek ten grond.

Vafþrúsnismál.

Materiaal.

Het gedicht heeft in de uitgaven 55 strofen. Maar str. 40 is met uitzondering van vers 1 een maaksel van de uitgevers. 40, 1 is wel niet oud, maar dit geldt ook van enkele andere verzen. Van str. 27 ontbreekt de eerste helft; str. 55 bestaat uit 3 halve strofen; 38 en 43 hebben in de tweede helft 5 verzen, t. w. twee versparen en een slotvers; str. 42 heeft 7 verzen, waarvan de twee laatste voorloopig zijn op te vatten als een verdubbeld slotvers. Nemen wij dit alles in aanmerking, dan zijn er 111 eerste, 110 tweede [1]), 109 derde verzen.

Vers 1 en 4.
Schemata.

I. Verzen zonder optact 84 (85).

Uitgang.	
⊥	17
◡́ ×	4
´ [illegible]	57
◡́ × ×	2
´ [illegible]	4 (5)
	84 (85)

1a.	⊥ × | ´	9
b.	´ ` | ´	1
c.	⊥ ×̀ × | ´	2.
d.	⊥ × ×̀ × | ´	3
e.	´ ⊥ ×̀ × × | ´	2
	op ´	17

2a.	⊥ × | ◡́ ×	1
b.	´ ` | ◡́	3
	op ◡́	4

3a.	´ | ⊥ ×	2
b.	◡́ × | ⊥ ×	3
c.	⊥ × | ⊥ ×	16
d.	´ ` | ⊥ ×	3
e.	⊥ × × | ⊥ ×	20
f.	◡́ | ⊥ ×	2
g.	⊥ × ×̀ × | ⊥ ×	11
	op ⊥ ×	57

4.	⊥ × ×̀ × | ◡́ × ×	2
	op ◡́	2

5a.	´ | ´	1
b.	´ | ´	1
c.	⊥ ` | ´	2
d.	⊥ ` | ◡́	(1)
	op ⊥ × ×	4 (5)

[1] Het verschil in aantal tusschen de eerste en tweede verzen wordt veroorzaakt door str. 40, 1. Ik geef hieronder de getallen met uitsluiting van dit vers en daarnaast tusschen haakjes die, waarbij het vers is meegeteld.

Eerste maat.

1e maat.	
⊥́	3
◡́ ×	3
⊥́ ×	27
◡́ × ×	4
⊥́ × ×	27
◡́ × × ×	2
⊥́ × x̀ ×	16 (17)
⊥́ x̀ × ×	2
	84 (85)

⊥́	⊥́ ×	⊥́ ×	◡́ × ×
3a : 2	*3b* : 3	*1a* : 9	*1b* : 1
5a : 1	3	*2a* : 1	*3d* : 3
3		*3c* : 16	4
		5b : 1	
		27	

⊥́ × ×	◡́ × × ×	⊥́ × x̀ ×	⊥́ x̀ × ×
1c : 2	*3f* : 2	*1d* : 3	*1e* : 2
2b : 3	2	*3g* : 11	2
3e : 20		*4* : 2	
5c : 2		(*5d* : 1)	
27		16 (17)	

Beneden het schema:		Boven het viersyllabig schema:	
1a	9	*1d*	3
1b	1	*1e*	2
2a	1	*3e*	20
3a	2	*3f*	2
3b	3	*3g*	11
	16	*4*	2
		5b	1
		5c	2
		5d	(1)
			43 (44)

II. Verzen met opmaat (26).

Uitgang.	
⊥́	13
◡́ ×	1
⊥́ ×	11
◡́ × ×	1
	26

1a.	× × | ⊥́ | ⊥́	1	*3a.*	× | ⊥́ | ⊥́ ×	1
b.	× | ⊥́ × | ⊥́	2	*b.*	× × | ⊥́ | ⊥́ ×	4
c.	× × | ⊥́ × | ⊥́	7	*c.*	× | ◡́ × | ⊥́ ×	2
d.	× | ⊥́ × × | ⊥́	1	*d.*	× | ⊥́ × | ⊥́ ×	3
e.	× × | ⊥́ × × | ⊥́	2	*e.*	× × | ⊥́ × | ⊥́ ×	1
	op ⊥́	13		op ⊥́ ×	11
2.	× × | ⊥́ × | ◡́ ×	1	*4.*	× × | ⊥́ | ◡́ × ×	1
	op ◡́ ×	1		op ◡́ × ×	1

Eerste maat.

1e maat.	
⊥́	7
◡́ ×	2
⊥́ ×	14
⊥́ × ×	3
	26

⊥́	◡́ ×	⊥́ ×	⊥́ × ×
1a : 1	*3c* : 2	*1b* : 2	*1d* : 1
3a : 1	2	*1c* : 7	*1e* : 2
3b : 4		*2* : 1	3
4 : 1		*3d* : 3	
7		*3e* : 1	
		14	

Optact.

1 syllabe.	2 syllaben.
1b : 2	*1a* : 1
1d : 1	*1c* : 7
3a : 1	*1e* : 2
3c : 2	*2* : 1
3d : 3	*3b* : 4
9	*3e* : 1
	4 : 1
	17

Boven het 4-syllabig schema (indien optact geldt voor één syllabe):	
Beneden het schema.	*1d* : 1
1a : 1	*1e* : 2
1	*3d* : 3
	3e : 1
	7

Wat het eerst in het oog valt, is het groote aantal variaties; er zijn er in dit naar verhouding regelmatige gedicht niet minder dan 30 (31). Gelijk in fornyrđislag heeft de dalende beweging de overhand, maar er is hier een sterk verschil tusschen vs. 1 en 4. Van 110 (111) verzen beginnen er 84 (85) met een heffing, 26 met een optact. Maar onder deze optacten staan er 5 in vs. 1, 21 in vs. 4. Tweelettergrepige optact 1 in vs. 1, 16 in vs. 4. Bij vs. 4 heeft de tweelettergrepige optact verre de overhand boven den eenlettergrepigen, (16 : 5) en de verhouding van het aantal optacten tot het aantal verzen is hier ook 21 : 57. Dit verklaart zich hieruit, dat de tweede strofehelft veelal de gedachte van de eerste voortzet, en dat dikwijls in een bijzin. Rhytmisch maakt het den indruk, alsof na de rust, waarop de eerste strofehelft eindigt, een nieuwe aanloop gedaan wordt, en er is dan ook een samenhang tusschen dezen optact en het slot der halve strofe op een heffing. Voor vs. 1 geldt dit niet, daar de nieuwe strofe een formatie op zich zelf is. De verhouding is wel anders dan bij fornyrđislag, waar vs. 5 ook meer optacten heeft dan vs. 1, maar toch nog een zeer gering aantal (in de Hymiskviđa in 39 strofen 6 optacten in vs. 5, géén in vs. 1; in Vsp. op 53 strr. 1 optact in vs. 1, 7 in vs. 5).

Uitgang. Van 84 (85) verzen zonder optact gaan er 17 uit op ´ ×, 4 op ´ × ×. In het midden der maat sluiten er dus 21. Deze uitgang is dus volstrekt niet gezocht maar komt toch betrek-

kelijk veel voor. Telt men hierbij 13 –́ en 1 ⏑́⏑ onder 26 optactverzen, dan is de som 35, dat is bijna $\frac{1}{3}$. Het grootste contingent heeft de uitgang –́ ×: 57 zonder, 11 met optact; samen 68. Op ⏑́ × × gaan 2 verzen uit; verlengde tweede maat hebben slechts 4 (5) optactlooze verzen; alle –́ × × [1]). Den afkeer van verlengde tweede maat deelt het vers met het fornyrđislagvers; de betrekkelijk vele verkorte maten hangen samen met het zeer groote aantal optacten in vs. 2—5.

Eerste maat. Bij de verzen zonder optact loopt het aantal syllaben van 1 tot 4 (–́ × × ×). De normale maat –́ × heeft naast –́ × × het grootste aantal (27) maar blijft achter bij het aantal verlengde maten, indien men deze samentelt (47 [48]). Van deze komt –́ × × het meest voor (27); dan volgt –́ × × × (18 [19]) [2]). Verkortingen zijn betrekkelijk zeldzaam (6, nl. 3 –́ en 3 ⏑́ ×). Bij optactverzen gaat de eerste maat niet boven –́ × × uit; het getal is gering (3); het gewone is –́ × (14), maar verkorting komt meer voor dan bij de verzen zonder optact (7 –́, 2 ⏑́ ×; som 9 op 26). De verhoudingen doen denken aan het fornyrđislagvers; alleen is er grooter neiging tot het extreme: 50 (51) verzen boven, en 17 beneden het viersyllabig schema toonen, dat de grootere beweeglijkheid, die het ljóđaháttrvers kenmerkt, reeds aan vs. 1. 4 eigen is. De overlange verzen zijn bijna alle verzen met verlengde eerste maat (2 [3] met verlengde eerste èn tweede, één met alleen verlengde tweede, 4 met optact en twee normale maten); van de verkorte hebben 11 verkorte tweede bij normale eerste, 5 verkorte eerste bij normale tweede maat, één optact en verkorting van beide maten. Van de eerstgenoemde 11 zijn er 7 aan elkander gelijk (*Fiǫlđ ek fór*).

Onder de 20 verzen van den vorm –́ × × | –́ × hebben er 7 bijaccent op de derde syllabe, dus het rhytme ♪́ ♪ ♩̀ | ♩́ ♩. 5 van deze (11,1. 13,1. 15,1. 17,1 22,1) zijn kleine variaties van hetzelfde vers. De 2 andere zijn 7,1 en 41,1.

De verhouding van de eerste tot de tweede maat is inconstant. Verlenging van één van beide vereischt niet verkorting van de andere. Bij de optactlooze verzen staan van 47 (48) verlengde eerste maten 10 vóór een verkorte tweede (aantal van deze 21), 35 vóór een normale tweede (aantal van deze 59), 2(3) voor verlengde tweede (aantal 4[5]). Verkorte eerste met verlengde tweede komt

1) In de twee verzen op [illegible] 36, 1. 38, 1 en één op [illegible] 40, 1 is de genoemde uitgang het gevolg van het inzetten van een driesyllabig telwoord in een vaste formule.

2) Van deze zijn 10 geringe variaties van dezelfde formule: *Segđu þat et* + een telwoord.

slechts éénmaal voor; daarentegen vijfmaal verkorte eerste met normale tweede. Hier geldt dus het bekende compensatiesysteem niet; eer schijnen deze getallen aan te duiden, dat de beweging, die aan het begin wordt ingezet — snel of langzaam — gaarne door het geheele vers wordt volgehouden.

Voor de som van verzen met en zonder optact blijven de verhoudingen van gelijken aard; slechts worden de getallen wat minder sprekend, daar bij de eerstgenoemde bijna geen verlengde maten voorkomen (slechts 3 eerste).

Vers 2 en 5.
Schemata.

I. Verzen zonder optact (12).

Uitgang.
⊥ 2
⏑́ × 2
⊥ × × 8
12

1. ⊥ · | ⊥ 2
op ´ 2

2. ⊥ × | ⏑́ × 2
op ⏑́ × 2

3. ⊥ · | ⊥ × × 8
op ´ × × 8

Eerste maat.
⊥ × 12

Beneden het schema.
1 : 2
2 : 2
4

Boven het schema.
3 : 8
8

II. Verzen met optact (98).

Uitgang.
´ 26
⏑́ · 64
⊥ × 8
98

1a. × × | ´ | ´ 1
b. × ´ · | ´ 4
c. × × | ´ | ´ 8
d. | ´ | ´ 13
op ⊥ 26

3a. × | ´ | ´ × 1
b. × × | ⊥ | ´ × 2
c. | ⊥ | ⊥ × 1
d. × × | ´ | ´ × 3
e. | ´ · | ´ × 1
op ⊥ × 8

2a. ´ | ⊥ | ⏑́ × 4
b. × × | ´ | ⏑́ × 11
c. × × × | ´ | ⏑́ × 10
d. × × × × | ⊥ | ⏑́ × 2
e. × | ⊥ × | ⏑́ × 9
f. × × | ⊥ × | ⏑́ × 15
g. × × × | ⊥ × | ⏑́ × 8
h. × × × × | ⊥ × | ⏑́ × 3
i. × × | ⊥ × | ⏑́ × 1
j. × | ´ ` · | ⏑́ × 1
op ⏑́ × 64

Eerste maat.

1e maat.	´	⊥ ·	´ ´	⊥ × ×
⊥ 32	*1a* : 1	*3d* : 3	*1b* : 4	*2j* : 1
⊥ 4	*2a* : 4	*3e* : 1	*1c* : 8	1
⊥ × 61	*2b* : 11	4	*1d* : 13	
´ ´ · 1	*2c* : 10		*2e* : 9	
98	*2d* : 2		*2f* : 15	
	3a : 1		*2g* : 8	
	3b : 2		*2h* : 3	
	3c : 1		*2i* : 1	
	32		61	

Optact.

1 syllabe.	2 syll.	3 syll.	4 syll.	5 syll.
1b : 4	*1a* : 1	*1d* : 13	*2d* : 2	*2i* : 1
2a : 4	*1c* : 8	*2c* : 10	*2h* : 3	1
2e : 9	*2b* : 11	*2g* : 8	5	
2j : 1	*2f* : 15	*3c* : 1		
3a : 1	*3b* : 2	*3e* : 1		
19	*3d* : 3	33		
	40			

Boven het 4-syllabig schema: 0, indien de lange optacten voor één syllabe tellen; telt men het aantal lettergrepen der optacten, dan zijn er een aantal.

Beneden het schema (onder dezelfde voorwaarde) *1a* : 1.
1

Dat deze verzen gansch anders gebouwd zijn dan vs. 1 en 4, blijkt onmiddellijk uit de optactverhoudingen en uit den uitgang. 98 verzen hebben optact, 12 niet. Van deze 12 hebben 8 den vorm ´ · | ´ · · . 7 van deze 8 zijn gelijk: dus hebben wij hier feitelijk met slechts 2 verschillende verzen te doen. Beide (3,2 en 4,2) behooren tot een bijzonder strofentype — met anaphorisch parallelle verzen —, waar gelijkheid in begin met het voorafgaand vers regel en daarom optact onmogelijk is. Deze 2(8) verzen zijn ook de eenige met verlengde tweede maat. De vier andere verzen zonder optact zijn alle verkorte verzen met verkorte tweede maat. Men kan dus wel zeggen, dat optact regel is.

De uitgang. Aan het einde van het vers vinden wij 28 maal

2 maal zonder optact, 26 maal met optact) ⊥, 66 maal (2 + 64) ⏑́ ×, 8 maal ⊥ ×, 8 maal ⊥ × ×. Op 110 verzen hebben er dus 94 verkort slot. De 8 (feitelijk 2) verzen op ⊥ × × zijn de reeds hierboven genoemde, die tot een afzonderlijke formatie behooren. Dus staan over deze 94 verkorte uitgangen slechts 8 niet verkorte, en wel op ⊥ ×. Bezien wij deze verzen nader, dan blijkt, dat in 4 gevallen (str. 2,5. 3,5. 33,2. 38,7) de groep ⊥ × het tweede lid van een compositum is. Blijkbaar geldt hier dezelfde regel, dien Bugge bij het lange vers heeft waargenomen, dat ⊥ × als tweede compositielid — dus zonder hoofdtoon — metrisch met ⏑́ × gelijk gesteld kan worden. Dat wil dus zeggen, dat ⊥ × hier niet ♩́ ♩ maar ♪́ ♪ is. Het rhytme van 3,5 is dus ♪ | 𝅗𝅥́ | ♪́ ♪; het vers eindigt in het midden van de maat.

Er blijven dan 4 verzen op ⊥ × over, waar ⏑́ × voorafgaat en het taalkundig schema, in fornyrđislag zoo zéér gewoon, is × × (×) | ⏑́ × | ⊥ × [1]). Blijkbaar is deze vorm hier niet geliefd. Het natuurlijke rhytme is voor dezen vorm ♪ ♪ | ♪́ ♪ 𝄽 | ♩́ ♩. Maar uit de groote massa der voorbeelden blijkt, dat het slot in het midden der maat regel is. Nu kan men wel ⊥ × metrisch verkorten tot ♪́ ♪, maar de tegenstelling tot de voorafgaande maat, waar ⏑́ × = ♪́ ♪ is, maakt dat toch niet waarschijnlijk. Deze 4 verzen, maar deze ook alleen, wijken dus in uitgang van al de overige af.

De eerste maat. De eerste maat is in de 12 verzen zonder optact en in 61 met optact, samen 73, normaal (⊥ ×). Verlengd is maar één exemplaar met eenlettergrepigen optact en uitgang ⏑́ ×, verkort zijn er 36, waarvan 32 ⊥, 4 ⏑́ ×. De verkorte vormen staan alleen voor twee-, de normale ook voor eenlettergrepigen uitgang. [2])

De optact. In tegenstelling met vs. 1. 4 is niet alleen optact zoo goed als regel, maar hij is ook veel zwaarder dan in deze verzen. Bij vs. 1. 4 gaat hij niet boven 2 syllaben en meer dan $\frac{1}{3}$ heeft er één (9 over 17). Bij vs. 2. 5 heeft 2 syllaben insgelijks de meerderheid, namelijk 40, maar dan komt 3 syllaben met 33, dan 1 syllabe met 19, en eindelijk nog 4 syllaben 5 maal en éénmaal 5 syllaben. [3])

[1]) Vs. 1. 4 kennen twee voorbeelden, beide met éénlettergrepigen optact.

[2]) Het ééne voorbeeld ([illegible] | ⏑́ × 6, 5) is gemakkelijk tot [illegible] | ⊥ ⏑́ te herleiden.

[3]) Dit voorbeeld (55, 5) eischt echter bijna gebiedend contractie tot 4 (*malla ek mina*).

Er bestaat een onloochenbaar verband tusschen den regelmatig optredenden optact in vs. 2. 5 en den tamelijk veelvuldigen uitgang vóór het slot, ja bij een derde der voorbeelden op de helft der maat van vs. 1. 4. Het blijkt, dat het verband tusschen deze paren veel inniger is dan in fornyrđislag. Een belangrijk stuk van het tweede vers valt in de tweede maat van het eerste, en daar de tweede verzen bijna zonder uitzondering in het midden der tweede maat sluiten, terwijl het eerste vers geen optact heeft, is de groep ook verkort. Het schema hiervoor wordt zoodoende:

d. w. z. drie en halve maat, waarop een rust volgt.

Bij dezen stand van zaken is het niet ondenkbaar, dat de optact van vs. 2. 5 soms reeds valt in het midden van de vorige maat. Hij zal dan in staat zijn, een betrekkelijk sterken toon te dragen. En het ligt voor de hand, dat hij dan ook de alliteratie zal kunnen dragen, even goed als de zware syllabe in de thesis in het midden der eerste maat of der tweede, wanneer deze tot het eerste vers behoort. Dit is ook inderdaad het geval. In Vafþr. vind ik de volgende voorbeelden:

Str. 41, 1—2 *Allir einherjar Óđins túnum í*

Ó- staat hier in volkomen dezelfde positie als *ein*, dat insgelijks alliteereert, en grammatisch staat *Ó-* zeker niet achter bij *her-* [1]). Bevestigd wordt deze opvatting door

Str. 19, 1—2: *Fróđr ertu nú, gestr! farđu á bekk jǫtuns.*

far alliteereert. Maar als wij het woord een heffing geven, krijgen wij een intonatie, die met den zin in strijd is, en een versvorm, die voor dit gedicht in vs. 2. 5 onmogelijk is, nl. 2 $\times$ 3 syllaben zonder optact. *farđu á* staat dus in den optact, en de optact alliteereert.

Het treft ook, dat in deze meerlettergrepige optacten herhaaldelijk een niet gering verschil in accentuatie tusschen de lettergrepen is

[1]) Str. 41 behoort, gelijk ik elders in bijzonderheden hoop aan te toonen, oorspronkelijk niet in dit verband thuis. *hvar ítar* in *R* is een mislukte poging, om de volgende verzen in het verband te doen passen, maar bij deze poging is de oudere lezing, die *A* bewaart: *Allir einherjar Óđins* verloren gegaan. Alleen als antwoord op een vraag liet zich een zinaccent op *Óđins* en *túnum* beide verdedigen. Anders hangt het van den samenhang af, welk der beide woorden een accent moet hebben. De accentueering van *túnum* en *í* is meer in overeenstemming met het gebruik in Vafþr.

waar te nemen. Het is niet onwaarschijnlijk, dat zulke sterker betoonde syllaben in den optact den bij-ictus van het midden der voorgaande maat dragen. Een paar voorbeelden zijn 2, 2 *mùnda*. 4, 5 *hvàrs* (het accent is niet sterk maar gaat boven de volgende syllabe uit, terwijl de derde weer iets meer heeft). Wij vinden dus de gewone toonverdeeling naar het principe van deeling in tweeën:

Edi þér dugi, hvars þu skalt, Aldafǫdr!

(met ⩵ is hier de sterkere, met ⸜ de zwakkere bijtoon aangegeven).

Men kan de voorbeelden naar welgevallen vermeerderen.

Vers 3 en 6.

Van de 109 verzen zal ik er eerst 88 bespreken, die aan de metrische interpretatie minder moeilijkheden in den weg leggen dan de overige. Het hier te verkrijgen resultaat kan dan van dienst zijn voor de verklaring der 21 voorloopig ter zijde gelaten verzen.

Schemata.

1. Verzen zonder optact (72).

Uitgang.						
⊥́ 21	*1a.*	⏑́ × | ⊥́ × | ⊥́	1	*2a.*	⊥́ × | ⊥́ | ⏑́ ×	10
⏑́ × 51	*b.*	⊥́ × | ⊥́ × | ⊥́	9	*b.*	⊥́ × ̀ | ⊥́ | ⏑́ ×	1
72	*c.*	⏑́ × × | ⊥́ × | ⊥́	1	*c.*	⊥́ ̀ × | ⊥́ | ⏑́ ×	4
	d.	⊥́ ×̀ × | ⊥́ × | ⊥́	5	*d.*	⊥́ × | ⊥́ × | ⏑́ ×	21
	e.	⊥́ ×̀ × × | ⊥́ × | ⊥́	1	*e.*	⏑́ × × | ⊥́ × | ⏑́ ×	3
	f.	⊥́ | ⊥́ × × | ⊥́	1	*f.*	⊥́ ̀ × | ⊥́ × | ⏑́ ×	5
	g.	⊥́ ̀ × | ⊥́ × × | ⊥́	1	*g.*	⊥́ ̀ × | ⊥́ × | ⏑́ ×	1
	h.	⊥́ ̀ × | ⊥́ × ̀ | ⊥́	1	*h.*	⏑́ × × × × | ⊥́ × | ⏑́ ×	1
	i.	⊥́ | ⊥́ ×̀ × | ⊥́	1	*i.*	⊥́ | ⊥́ × × | ⏑́ ×	1
		op ⊥́	21	*j.*	⊥́ × | ⊥́ ̀ | ⏑́ ×	4
					op ⏑́ ×	51

Voorlaatste maat.

2e maat.	⊥́	⊥́ ×	⊥́ × ×
⊥́ 15	*2a* : 10	*1a* : 1	*1f* : 1
⊥́ × 48	*2b* : 1	*1b* : 9	*1g* : 1
⊥́ × × 9	*2c* : 4	*1c* : 1	*1h* : 1
72	15	*1d* : 5	*1i* : 1
		1e : 1	*2i* : 1
		2d : 21	*2j* : 4
		2e : 3	9
		2f : 5	
		2g : 1	
		2h : 1	
		48.	

Eerste maat.

1e maat		´	◡́ ×	⊥ ×	◡́ × ×
⊥	2	1f : 1	1a : 1	1b : 9	1c : 1
◡́ ×	1	2i : 1	1	2a : 10	2b : 1
⊥ ×	44	2		2d : 21	2e : 3
◡́ × ×	5			2j : 4	5
⊥ × ×	15			44	
◡́ × × ×	1				
⊥ · × ×	3				
´ × × × ×	1				
	72				

⊥ × ×	◡́ × × ×	⊥ × × ×	´ × × × ×
1d : 5	1h : 1	1e : 1	2h : 1
1g : 1	1	1i : 1	1
2c : 4		2g : 1	
2f : 5		3	
15			

II. Optactverzen (16).

Uitgang.							
◡́ ×	14	1a.	´ | ⊥ ´ · | ◡́ ×	2	2.	× | ⊥ × | ´ | ⊥ ×	2
⊥ ·	2	b.	· | ⊥ · | ⊥ × | ◡́ ×	4		op ⊥ ×	2
	16	c.	· · | ⊥ · | ⊥ × | ◡́ ×	1			
		d.	× | ◡́ × × | ⊥ × | ◡́ ×	1			
		e.	× | ⊥ × × | ⊥ × | ◡́ ×	2			
		f.	· · | ⊥ · ` · | ⊥ × | ◡́ ×	1			
		g.	· | ´ | ⊥ ` × × | ◡́ ×	2			
		h.	× | ⊥ ` × × | ⊥ ` × × | ◡́ ×	1			
			op ◡́ ×	14			

Voorlaatste maat.

2e maat.		´	⊥ ×	⊥ × ×
⊥	2	2 : 2	1a : 2	1g : 2
⊥ ×	11	2	1b : 4	1h : 1
´ · ·	3		1c : 1	3
	16		1d : 1	
			1e : 2	
			1f : 1	
			11	

Eerste maat.

1e maat.		´	⊥́ ×	◡́ × ×	⊥́ × ×	⊥́ × ×̀ ×
´	2	*1a* : 2	*1b* : 4	*1d* : 1	*1e* : 2	*1f* : 1
´	9	2	*1c* : 1	1	*1h* : 1	1
´ ×	1		*1g* : 2		3	
⊥́ × ×	3		*2* : 2			
´	1		9			
	16					

Optact.

2 syllaben	*1c* : 1	1 syllabe alle overige : 14
	1f : 1	
	2	

Deze verzen onderscheiden zich van vs. 1. 4 en 2. 5 hierdoor, dat zij, afgezien van den eventueelen optact, 3 maten hebben. De percentage der optactverzen (16 op 88) is niet groot, maar toch voldoende, om te toonen, dat hij niet vermeden is. Hij behoort niet tot de structuur van het vers, maar in de regelmatige pauze na vs. 2 is er voldoende ruimte voor, en waar er taalkundige gronden voor zijn optreden bestaan, maken de dichters geen bezwaar. Het syllabenaantal overschrijdt het getal 2 niet.

Uitgang. Er komen slechts drie uitgangen voor. De meest gebruikelijke is ◡́ × (51 + 14 = 65), daarnaast 21 ⊥́ (in optactlooze verzen), eindelijk 2 ⊥́ × (in optactverzen). Deze twee zijn tweede leden van composita (1, 3. 45, 3) en te beoordeelen als de 4 overeenkomstige voorbeelden in vs. 2. 5. Het rhytme is hier dus, gelijk bij ⊥́ ×, ♪́ ♪, en alle verzen sluiten dus in het midden der derde maat.

De tweede maat. Ook deze heeft drie vormen. Het rijkst gerepresenteerd is de normale vorm ⊥́ × (48 + 11 = 59), daarnaast de verkorte ⊥́ (15 + 2 = 17), het minst de verlengde ⊥́ × × (9 + 3 = 12); deze naar verhouding het meest bij de optactverzen. De verkorte maat komt alleen vóór tweelettergrepigen uitgang voor.

De eerste maat. Deze is de beweeglijkste. Bij verzen zonder optact gaat hij van ⊥́ tot ◡́ × × × ×, bij optactverzen van ⊥́ tot ⊥́ × × ×. De normale vorm ⊥́ × is verreweg in de meerderheid (44 + 9 = 53), daarnaast 5 + 1 ◡́ × ×. De verlengde vormen (20 + 4) hebben een sterk overwicht over de verkorte (3 + 2).

Ook hier, gelijk bij vs. 1. 4 komen verlengde eerste maten herhaaldelijk in verbinding met verlengde tweede maten voor.

Eene afzonderlijke bespreking vereischt in de eerste plaats het elfmaal (20, 3 enz.) voorkomende vers *ok* (*ef*) *þú Vafþrúðnir vitir.* De uitgang is gelijk bij de groote meerderheid der verzen ◡́ ×, d. i. ♪́ ♪. Maar het begin en het midden van het vers veroorzaken moeilijkheden. A priori is drieërlei scansie mogelijk, en wel:

ef þú Vafþrúðnir vitir

(1) ♪ ♪ | 𝅗𝅥́ | ♩́ ♩ | ♪́ ♪

of (2) ♩́ ♩ | ♩́ ♪ ♩ | ♪́ ♪

of (3) ♪́ ♪ ♩ | ♩́ ♩ | ♪́ ♪

De naam *Vafþrúðnir* komt ook voor vs. 1,3. 2,6. 3,5. 6,1. Op al deze plaatsen is de naam over twee maten verdeeld [1]). Op de twee eerstgenoemde plaatsen en naar het schijnt ook op de derde neemt het woord twee heele maten in. Daarmee vervalt wel scansie 2 met driesyllabige tweede maat, die buitendien zeldzaam is. Scansie 3 is mogelijk en kan steun vinden aan 6, 1; *ef* staat dan in de heffing. Maar het woord eischt in den zin geen toon, en de analogie met 2, 6 (insgelijks een lang vers) noopt toch wel, om *éf þú* als optact op te vatten. Het eenige verschil is dan, dat 2, 6 één en 20, 3 twee syllaben in den optact heeft. Ik meen dus te moeten lezen ♪ ♪ | 𝅗𝅥́ | ♪́ ♪ | ♪́ ♪.

Aan het slot van str. 42 staan in plaats van één zesde vers twee verzen. Indien beide regelmatige zesde verzen zijn, dan moet 42, 6 *segir þú et sannasta* wel gelezen worden ♪́ ♪ ♪ ♪ | 𝅗𝅥́ | ♪́ ♪ en *sannasta* betoond worden als *Vafþrúðnir, Hoddmímis.* Vs. 7 *enn alsvinni jotunn* is dan ♪ | 𝅗𝅥́ | ♪́ ♪ | ♪́ ♪.

Hiertegen echter is in te brengen, dat de tweede syllabe van

1) Bij 6, 1 alleen kan men twijfelen, daar bij verdeeling in tweeën *Vaf* aan het einde van de maat komt. Maar 1 | 2 is in vs. 1 zooveel gewoner dan 3 | 3 — een tweede drielettergrepige maat met zóó zware tweede syllabe komt in het geheel niet voor — dat men toch aan de genoemde scansie de voorkeur moet geven. Over metrischen bijtoon op eerste leden van composita zie boven p. 96 v.

sannasta toch moeilijk met die van *Hoddmímis* gelijkgesteld kan worden en de slotheffing dragen, en wat vs. 7 betreft, dat 1, 6 heeft: *við þann enn alsvinna jǫtum*, waar *alsvinna* niet twee maten maar één maat vult. Het schijnen dus geen regelmatige zesde verzen te zijn, en de vraag doet zich voor, of wij hier niet met een variatie te doen hebben, te weten twéé verzen met twee heffingen in plaats van het gewone vers, dat er drie heeft. Het is een rhetorische plaats in het gedicht, waar voor een variatie, bestaande in een langeren vorm wel aanleiding kan zijn. Het schema ware dan

vs. 7: ♪ ♪ ♪ ♪ | ♪ ♪ ♪

vs. 8: ♪ | ♩ ♪ ♪ | ♪ ♪

Er zou een dubbel alliteratiesysteem zijn; één voor beide verzen (*seg- sann- svinn-*), één voor vs. 8 alleen (*all- jǫt-*).

De vraag is alleen, of de mogelijkheid van zulk een variatie erkend moet worden. Ik kom hierop terug.

Er blijven nog 9 verzen over, die in ander verband besproken worden.

Het verband der verzen in de ljóðaháttrstrofe. Wij hebben aan Vafþrúdnismál gezien, en dit wordt door tallooze andere strofen bevestigd, dat vs. 1—2 en 4—5 van ljóðaháttr een in den regel verkort verspaar vormen; vs. 2. 5 eindigen in 98 onder 110 gevallen in de eerste helft van de tweede maat, de vierde van het verspaar, terwijl van de 12 afwijkende gevallen nog 8 tot een bijzonderen strofevorm behooren. De talrijke, zoo goed als regelmatig voorkomende optacten van vs. 2. 5 behooren tot de tweede maat van vs. 1. 4, welk vers dus ook reeds in een groot aantal gevallen verkort is. Op vs. 2. 5 echter volgt een rust, die slechts hier en daar ten deele gevuld wordt door den optact van vs. 3. 6; onder 88 verzen vonden wij 16 voorbeelden [1]. Hier bestaat dus tegen den optact geen principieel bezwaar, maar gewenscht is hij toch zeker niet, daar hij doorgaans ontbreekt. Op deze plaats schijnt de rust dus goed te doen; de verkorting van het verspaar mag in het oor vallen. Deze behandeling van vs. 1—2 en 4—5, wier verband inniger is dan dat der versparen in fornyrðislag, een verband, dat zijn duidelijkste uiting vindt in de verkorting van het verspaar aan het einde, maar met behoud van de door de rhytmiek geeischte vier maten, daar de tweede helft der vierde maat niet wegvalt maar door een pauze wordt ingenomen, — deze behandeling geeft ons ook den sleutel in de hand tot recht begrip van

[1] Tellen wij de 11 p. 115 besproken gevallen mee, dan zijn er, indien wij het vers juist lezen, wat niet geheel zeker is, 27 optacten op 99 verzen.

vs. 3 en 6. Dit vers is naar mijn meening een formatie, die dezelfde ontwikkeling heeft doorgemaakt als vs. 1—2. 4—5, maar die op denzelfden weg een stap verder is gegaan. Dit vers representeert dus twee verzen, tusschen welke de scheiding is opgeheven en waar de verkorting verder gaat dan in vs. 1—2. Hier is de geheele vierde maat afgevallen, en bovendien de tweede helft van de derde maat. Deze sterke verkorting brengt van zelf mee, dat de rest van wat eenmaal vs. 4 (en 8) was, niet meer als een zelfstandig vers wordt gevoeld. De waarde van dit 4[e] en 8[e] vers zou bij de bestaande verkorting niet meer zijn dan ⏊ of ⏑́ × met of zonder optact; de voorafgaande heffing immers is de tweede van het lange vers en zou, indien men twee verzen had, tot het eerste vers van het paar behooren. Maar gelijk na vs. 2 het ontbrekende deel door een rust wordt aangevuld, zoo moet men hier hetzelfde aannemen. Deze rust duurt niet een halve, maar anderhalve maat. Anders zou men een deeling der halve strofe in zevenen krijgen, wat hoogst onharmonisch klinken zou. Slechts wanneer de tweede helft der strofe met een optact begint, — en in Vafþr. telden wij er 21 tegenover 5 in vs. 1, — daar valt deze in de vierde maat van vs. 3. De rust na vs. 6 komt in aanmerking als rhetorische slotpauze; zij wordt duidelijk gehoord en kan precies gemeten worden bij directe voortzetting van de voordracht in de volgende strofe.

Str. 26 is dus, als volgt, te lezen:

Segðu þat et fjórða, allz þik fróðan kveða, ef þú Vafþrúðnir

vitir, hvaðan vetr um kom eða varmt sumar fyrst með fróð regin?

Het is hier de plaats, om de vraag te bespreken, of inderdaad het getal heffingen in vs. 3 en 6 zonder uitzondering 3 is. Men kan met recht zeggen, dat dit getal in zulk een overweldigende meerderheid van voorbeelden voorkomt, dat er geen twijfel aan is, of dit is de regel. En daar komt nog het volgende bij. Vs. 3 en 6 toonen hun karakteristieken vorm juist aan het einde, en de bedoeling is, dat dit constante slot (♩́ of ♪́ ♪́) in het oor valt. De slotmaat der halve ljóðaháttr-strofe is dus een rhytmische plaats van de hoogste beteekenis, en het is dus een rhytmische eisch, dat dit bijzonder in het oor vallende slot een vaste plaats inneemt. Verschuivingen zijn natuurlijk wel denkbaar, maar daardoor zou

een zóó sterke afwijking ontstaan, dat men van een nieuwen vorm, althans van een zelfstandige variant zou moeten spreken. In een gedicht, waar ongeveer alle strofen den regelmatigen vorm toonen, kan men dus moeilijk aannemen, dat zulk een verschuiving plotseling in een enkel geval plaats heeft, tenzij er een bijzondere aanleiding is tot het gebruik van een afwijkenden vorm, zooals bij voorbeeld bij de verlengde strofen, die herhaaldelijk — ook in Vafþr. — als slotstrofen gebruikt worden of om andere rhetorische redenen, waar de inhoud der strofe op den voorgrond gebracht moet worden. Een veel minder karakteristieke plaats dan het slot is echter het begin van vs. 3 en 6, wat reeds hieruit blijkt, dat de grammatische lengte van de eerste maat sterk wisselt, en dat men met den optact hier zeer vrij omgaat. Men zou zich dus kunnen voorstellen, dat de vrijheid, die hier heerscht, niet alleen den optact en het aantal syllaben van de eerste maat betrof, maar dat het hier ook kan voorkomen, dat de eerste heffing gesyncopeerd was. Er is aan te denken, dat aan vs. 3 en 6 toch een pauze voorafgaat. Sterk kan het dus niet gehinderd hebben, wanneer deze pauze over de heffing der eerste maat heen verlengd werd, vooral daar het vers een syntactische groep is. De gevallen zijn niet talrijk, maar voor zulke verzen, ten opzichte waarvan het moeilijk is, drie icten aan te nemen, schijnt deze verklaring toch de eenig mogelijke. Zóó zullen dus 2, 3 en 27, 3 te verstaan zijn.

Dus 27, 1—3 *Vindsvalr heitir, hann er vetrar fađir,*

en Svásuđr sumars.

Deze twee voorbeelden (2,3. 27,3), die onmogelijk in drie maten kunnen worden gelezen, wekken het vermoeden, dat ook een paar andere verzen, die op zich zelf twijfelachtig zouden zijn en in elk geval niet sterk genoeg spreken, om een licentie te helpen constateeren, op dezelfde wijze te beoordeelen zijn. Ik reken hiertoe 22, 6 *eđa sól et sama*, 24, 6 *eđa nótt međ niđum*, 6, 6 *eđa alsviđr, jǫtunn.* Wel is waar is er geen overwegend bezwaar, om *eđa* in de heffing te plaatsen — vgl. 55, 6, waar *ok*, 21, 3. 6, waar *en* in de heffing staat — maar om een heele maat te vullen, schijnt het woord toch te zwak; het treedt ook in den zin volstrekt niet op den voorgrond. Daarentegen 23, 3 *ok svá sólar et sama*

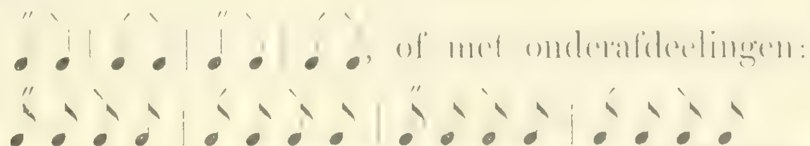
, waar men ook denken kan aan

15, 6. 16, 3 *grund ok međ gođum* . Er is geen

reden, om dit vers in twee maten te lezen en syncope van de geheele eerste maat aan te nemen. Voor de heffing op *ok* zie hierboven over 55, 6.

Läffler noemt als voorbeelden voor derde en zesde verzen met twee heffingen, wier bestaan hij erkent, ofschoon hij tegen de onjuiste meening, dat dit getal de norm zou zijn, voortreffelijke argumenten aanvoert, twee verzen uit Hákonarmál: *at góđu getit* en *til hallar hinig*. De opvatting dezer twee verzen is volkomen juist. Maar er is aan te denken, vooreerst dat Hákonarmál een gedicht in strofen van ongelijken vorm is, zoodat men nergens zeker weet, dat men met ljóđaháttr te doen heeft, en voorts, dat dit een skaldisch gedicht is, waar de oude rhytmus niet meer of in veel minder mate geldt. Wij hebben het al gezien: de skalden zijn rekenmeesters; zij tellen en meten de syllaben en nemen daarbij oude verzen tot voorbeeld. Men kan dus zeggen, dat in Hákonarmál *at góđu getit* toegestaan is, omdat de dichter zulke verzen als *í gǫrđum góđa* kende; of hij zich ook bewust is geweest, dat hier een rust behoorde vooraf te gaan, dat blijkt niet. De zin eischt hier allerminst een pauze. Dat Eyvindr de oude poëzie formeel tot voorbeeld had, blijkt uit het handige citaat uit Hávamál (*Deyr fé, deyja frændr*) in zijn slotstrofe. Sievers, Metrik § 57, 8 (p. 89) erkent 42 verzen met twee heffingen, maar een aantal kunnen anders opgevat worden. Tot het hier besproken type behooren zeker Háv. 68, 3 *ok sólar sýn*, 28, 3 *ok segja et sama* 157, 6 *ok mælir viđ mik*. Een paar andere beginnen met *ef þú*, *eđa*. In al deze gevallen hebben wij met een syntactische groep te doen, waarvoor een pauze staat.

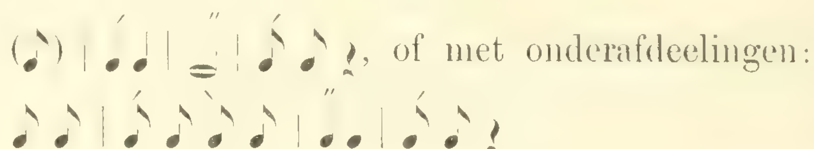
Van beteekenis voor de vraag, die ons bezig houdt, en over het geheel voor het rhytme der verzen, zijn nog de volgende overwegingen. Gelijk in de maat verschil in toon bestaat tusschen de eerste en de tweede helft, en in de halve maat tusschen de vierde deelen, zoo ook in de dipodie tusschen de eerste en tweede maat. In fornyrđislag hebben wij bevonden, dat in den regel de eerste maat zwaarder betoond is dan de tweede, de derde zwaarder dan de vierde. Voor een verspaar van 4 maten kan men het schema aldus aangeven:

of met onderafdeelingen:

Zóó is het ook in het eerste verspaar van ljóđaháttr. Maar in het lange vers bestaat hier blijkbaar een omkeering. De tweede maat domineert hier in den regel. Dit blijkt reeds uit haar ver-

houding tot de volgende. De vorm ‿ | ♪ ♪ komt zeer veel voor. Maar het is bekend, dat eene heffing domineert over eene andere heffing, die er onmiddellijk op volgt. De sterke neiging, om aan de derde maat den vorm ♪ ♪ te geven, toont insgelijks, dat dit een maat met een lichtere heffing is.

Dit schijnt te beteekenen een sterke verhooging der spanning onmiddellijk voor het einde, waarop met den laatsten slag de stem daalt en terstond daarop de rust intreedt. Deze verheffing der tweede maat brengt van zelf een relatieve daling der eerste mee. Het schema is hier dus:

Bij dezen stand van zaken laat zich zoowel het voorkomen van woorden met zwakker grammatischen toon in de heffing der eerste maat als de syncope van een heffing verklaren. Tegenover een zwaardere heffing verhoudt zich de lichtere heffing gelijk tegenover een heffing een daling. Vgl. het vers van Potgieter:

om te hupplen zooals zij

Hier staat *om* in de heffing; maar de syllabe staat ver achter bij *hupp-*.

Uit de origine van het lange vers is naar mijn meening ook te verstaan het voorkomen van twee fornyrđislagverzen in plaats van één lang vers. Historisch is de vorm begrijpelijk. De dichters, die den nieuwen vorm (lang vers in plaats van twee korte) het eerst gebruikten, waren zich natuurlijk zijn oorsprong bewust, en niets kan hen verhinderd hebben, een variëteit te scheppen, waarin deze verkorting niet op twee maar op één plaats was tot stand gekomen. Zij maakten dan een strofe van 7 verzen, waarvan één, het derde of het zevende, een lang vers was. Maar gelijkwaardig met een ljóđaháttrstrofe, die twee lange verzen heeft, is zulk een strofe niet; de afwijking is te groot; het is een zelfstandige variatie. De twee strofevormen worden dan ook nergens promiscue gebruikt. Maar gelijk andere langere en daardoor zwaarwichtiger vormen op bepaalde plaatsen rhetorisch gebruikt worden, zoo ook deze. Zulk een plaats nu is, naar ik meen, ook die der p. 115 v. besproken strofe Vafþr. 42. Het is het begin van een nieuwe afdeeling in Ođins vragen. De god heeft gevraagd naar den oorsprong van een reeks zaken en

wezens, en op de laatste dezer vragen heeft de reus een antwoord gegeven, waaruit blijkt, dat zijn weten nog verder reikt; hij kent ook de toekomst (str. 39, 4—6). (40, één vers, en 41 zijn een interpolatie, wat ik in den commentaar bij mijne reeds genoemde uitgave in bijzonderheden toelicht). Dan vraagt Óđinn str. 42, hoe Vafþrúđnir de toekomst kent, en deze vraag leidt de volgende vragen in, die ook alle een uitwendig kenteeken hebben, namelijk de imposante gelijke halve strofe. Hier is dus wel de plaats voor een strofe van bijzonderen vorm. Ook de strofe, waarin antwoord gegeven wordt, toont eene formeele afwijking, die met die van 42 nauw verwant is, namelijk metrische verdubbeling van vs. 4—5, dus ook hier 4 korte verzen, maar zich hierdoor onderscheidend, dat dan nog een lang vers volgt. Str. 43 kan dus vergeleken worden met de dikwijls voorkomende strofen, waar vs. 6 verdubbeld is; alleen treedt voor het eerste van deze twee lange verzen een dubbel vers op gelijk in 42. Daarentegen is het extra paar korte verzen in str. 38 (vs. 6—7) eer een interpolatie. Op deze plaats is geen aanleiding voor een verlenging; de inhoud der twee verzen heeft met de vraag, waarom het in de strofe te doen is, niets te maken, — en de bron der verzen laat zich ook aanwijzen (Grímn. 16). — Over de eigenaardige alliteratie in str. 42 zie boven p. 116.

Een strofe van gelijken aard als Vafþr 42 schijnt Grímn. 2 te zijn. Zooals zij overgeleverd is, is zij een fornyrđislagstrofe. In den samenhang is zij onmisbaar; maar één fornyrđislagstrofe midden tusschen ljóđaháttr is hoogst bedenkelijk. Sievers heeft een conjectuur voorgeslagen, die zeer plausibel is en waardoor vs. 7—8 tot een lang vers worden. Indien dat juist is, dan hebben wij hier deze variant, dat in plaats van vs. 3 twee korte verzen optreden, terwijl vs. 6 (dat nu 7 wordt) een lang vers is. De variatie in de eerste halve strofe is natuurlijk even goed denkbaar als in de tweede. Ook hier geeft de inhoud aanleiding tot het gebruik van een metrische variant. Deze strofe is namelijk de eerste, waarmee Óđinn het verzameld publiek aanspreekt (str. 1 spreekt hij tot het vuur).

Een derde voorbeeld is Háv 1, de beginstrofe der spreukenverzameling. Hier zijn vs. 3 en 4 paralel: *um skodaz skyli*, *um skygnaz skyli*. Men kan ze desnoods lezen als lange verzen, maar dan krijgt *um* tweemaal een heele maat. Ik zou eer denken, dat het verzen met twee heffingen zijn. [1]) Dus een fornyrđislag-paar in de

[1]) Men kan bij de beoordeeling van het rhytme twijfelen tusschen optactverzen ♪ | ♪ ♪ 𝄽 | ♪ ♪ (resp. ♪ | ♩ ♩ | ♪ ♪) en verzen van het type 3 + 2 ♩ ♪ ♪ ♪ | ♪ ♪. Ik neig tot de tweede opvatting, vooreerst omdat *um* wel betoond mag zijn, al is het

eerste halve strofe, als in Grímn. 2. Het alliteratiesysteem toont gelijk bij Vafþr 42, dat men met een opzettelijke formatie te doen heeft; de rhytmus is wel die van gewone fornyrđislagverzen, maar de alliteratie staat hier het naast bij die van parallelle slotverzen.

Hávamál, zoo rijk aan metrische afwijkingen, die juist in spreukpoëzie geliefd zijn, heeft meer voorbeelden:

124, 6: *era sá vinr ǫđrum,*
er vilt eitt segir.

(Aandacht verdient de kruisalliteratie).

Onzekerder is 131, 9—10, daar hier meerdere onregelmatigheden voorafgaan en het niet zeker is, dat de verzen geen toevoegsel zijn:

ok viđ þat et þriđja
at þjǫ́far né leiki.

Maar zeer belangrijk zijn weer:

141, 6—7: *verk mér af verki*
verks leitađi.

Het parallellisme met vs. 4—5 toont, dat men niet mag emendeeren.

146, 6—7 (eerste strofe van een reeks):

viđ sǫkum ok sorgum
ok sútum gǫrvǫllum.

Eigenaardig is

157, 6—7: *at sá gengr gumi*
ok mælir viđ mik.

Mogelijk zijn dit twee lange verzen; maar waarschijnlijk zijn zij te beoordeelen als de hierboven besproken verzen 1, 3—4.

Uit Skírn. zijn aan te voeren

34, 3—4: *synir Suttunga*
sjalfir ásliđar.

Tot dit type reken ik ook de verzen, die Läffler (I, 55) uit Islandsk lægebog aanhaalt, nl.:

lýk ek fésakir,
lýk ek fjǫrsakir,
lýk ek enu mestu manna sakir.

Volgens Läffler hebben vs. 1. 2 drie heffingen en heeft vs. 3 er vier. Zóó kùnnen de verzen gelezen worden. Maar men krijgt dan een volkomen nieuwen strofevorm. Men zou kunnen denken, dat deze ontstaan was uit ljóđaháttr, door aan ieder vers een maat

---

niet waarschijnlijk, dat dit woord een maat vult, en voorts omdat de parallelle woorden *skođaz* en *skygnaz* ongelijke quantiteit hebben. Dit verschil wordt te niet gedaan, wanneer zij in de tweede helft van een maat staan, maar het bewerkt een verschillende beweging van het vers, als zij in de heffing staan.

toe te voegen. Maar dat ziet er erg uitgerekend uit, en in deze tooverspreuk hebben wij eer met een primitiever vorm te doen. Was dit een skaldenvorm, dan zou men wachten, hem ook elders te ontmoeten. Nu is het wel duidelijk, althans hoogst waarschijnlijk, dat vs. 3 vier heffingen heeft en uit 4 maten bestaat, maar dat vs. 1 en 2 er drie hebben, is lang niet zoo glashelder. *fésakir* en *fjǫrsakir* zijn woorden met den rhytmus ♩ ♪ ♪ (–́ ⏑ ×, nog wel met korte tweede syllabe) en passen zeer goed in één maat; rekt men ze over twee maten, dan vullen *fé* en *fjǫr* ieder een heele maat. Maar *manna sakir* zijn twee tweelettergrepige substantiva, die zich bovendien van *fésakir* en *fjǫrsakir* ook nog hierdoor onderscheiden, dat *sakir* niet, gelijk wel in de laatstgenoemde twee voorbeelden, een tweede compositielid is. Het natuurlijkst rhytme voor *manna sakir* is dus ♩ ♩ | ♪ ♪ (twee maten). Noch de alliteratie noch het paralellisme der verzen kan men hier tegen inbrengen. De alliteratie niet, want in vs. 1. 2 valt *sakir* in het midden van de maat en allitereert mee, al draagt het geen heffing. Het parallellisme niet, want de bouw van vs. 3 is nu eenmaal toch niet dezelfde als die van vs. 1 en 2, en daardoor is het parallellisme in geen geval volkomen, maar door ònze opvatting wordt het niet verminderd; de eerste maat in vs. 1. 2. 3 is gelijk, en het slot is gelijk; wat daar tusschen staat is ongelijk, niet slechts van taalkundigen inhoud maar ook van metrische quantiteit; volgens Läffler staat er in vs. 1 en 2 één maat, in vs. 3 twee maten tusschen, volgens mij in vs. 1 en 2 een halve maat, in vs. 3 twee maten. Het geringe verlies aan parallellisme, dat het woord *sakir* naar mijn opvatting in vs. 3 in een ander maatdeel staat dan in vs. 1 en 2 [1]), wordt hierdoor opgewogen, dat wij nu in vs. 1. 2 niet die éénlettergrepige maten krijgen, die toch ook het parallellisme met vs. 3 storen. Ik lees dus:

lýk ek fé-sakir, lýk ek fjǫrsakir, lýk ek enu mestu manna sakir.

Men kan vragen: is deze halve strofe dan niet gewoon fornyrdislag? In Vafþr. 42, Grímn. 2, Háv. 1 blijkt de bedoeling, een zelfstandige variant te gebruiken, die geen fornyrđislag is, hieruit,

[1]) Er is op te letten, dat ook de parallelle woorden *lýk ek* in vs. 3 metrisch niet volkomen gelijk behandeld zijn als in vs. 1. 2. Want in 1. 2 vullen zij een maat, maar in 3 moeten in deze maat ook nog de syllaben *enu* plaats vinden.

dat de strofe toch één vers met drie heffingen bevat. Maar hier hebben wij met een halve strofe te doen, het aantal heffingen is 2. 2. 4, — waarom dan niet liever 4 × 2? Inderdaad laat de rhytmus deze opvatting toe, en in de hierboven besproken gevallen heb ik ook gesproken van twee fornyrđislagverzen, die in de plaats van één lang vers treden. Maar toch is er iets, dat hier op één vers wijst, en wel juist het parallellisme met vs. 1. 2 en daarmee samenhangend de alliteratie. Alle drie verzen hebben aan het begin *lýk ek*, aan het einde *sakir*. Maar men kan zich moeilijk voorstellen, dat een dichter 4 verzen dicht, waarvan de eerste twee aan het begin en het einde parallel zijn, terwijl het derde met deze twee aan het begin gelijk is en het vierde met dezelfde twee aan het einde. En evenzoo de alliteratie. Dubbele systemen zijn een kunststuk, — deze verzen hebben zelfs 4 systemen (*l. f. s. m.*); maar alliteratie van twee verzen over een derde heen, dat er geen deel aan heeft, met een vierde is niet aan te nemen (*sakir-sakir-sakir*). Dit derde vers is dus op te vatten als één vers; het ontleent aan ljóđaháttr de éénheid van het vers, de ingewikkelde alliteratie, het parallellisme — verschijnselen, die in dit metrum bijzonder veel voorkomen, — maar de 4 heffingen stammen uit het verspaar, dat in de plaats van het lange vers kan staan, en zij gaan althans in tweede instantie op fornyrđislag terug. Daarentegen zie ik geen grond, om in de vroeger besproken gevallen, waar geen parallellisme met vs. 1. 2 bestaat (in Háv. 1 bestaat het alleen in vs. 3—4 onderling), en waar in het verspaar duidelijk twee syntactische groepen onderscheiden zijn [1]), de opvatting, dat de twee verzen tot één geworden zijn, te huldigen. De strofe in de lægebog staat in dit opzicht op een verder gevorderd standpunt. Dat zij een overgangsvorm zou zijn tusschen fornyrđislag en ljóđaháttr geloof ik niet; daartoe is zij te gekunsteld. Eer berust zij op een zelfstandige ontwikkeling van de in Vafþr. 42 optredende variatie onder invloed van andere verzen, die een kunstig parallellisme vertoonen.

Over andere verdubbelingsverschijnselen zie beneden p. 128 v.

Met Vafþrúdnismál zijn de mogelijkheden van ljóđaháttr, zelfs van de gewone vormen, niet uitgeput. Dit gedicht is tamelijk regelmatig. Maar er komen veel sterkere veranderingen in het tempo voor. Vooral Hávamál is rijk aan verschijnselen van dezen aard. Ik bespreek een paar voorbeelden:

[1] Zoo is het althans in zes of zeven van de negen gevallen.

Háv. 76: *Deyr fé, deyja frændr, deyr sjalfr et sama; en*

orđstírr deyr aldregi, hveims sér góđan getr.

Twee halve strofen; de tweede begint met optact.

Eerste helft. Vs. 1: twee eenlettergrepige maten. Vs. 2: één maat van twee lettergrepen, één van één. Geen optact. Vs. 3: geen optact; eerste maat één lettergreep; tweede twee; derde twee, waarvan de eerste grammatisch kort is volgens den regel. Het heele stuk loopt met halve en kwartnoten behalve in de laatste maat, die twee achtsten heeft en dan rust.

Tweede helft. Rustige optact ($\frac{1}{4}$); dan twee éénlettergrepige voeten; van de tweede maat gaat echter de helft af voor den rustigen optact van het tweede vers.

Vs. 5: optact met een verbum, dat door herhaling de aandacht trekt; dan één syllabe en twee syllaben met rust.

Vs. 6 geen optact. Geheel beweging in kwarten.

Op onvergelijkelijke wijze geeft het rhytme de rhetorica der strofe weer. In de eerste helft tweemaal *deyr*, éénmaal *deyja*, telkens vóórop in den zin, als hoofdwoord, en telkens met éérste heffing èn alliteratie. In de tweede helft keert het woord als herinnering weer, maar is niet meer hoofdwoord; *hier* immers wordt medegedeeld, *wat* er *niet* sterft. Daarom staat in den zin hier *orđstírr* voorop, en in het vers zijn dìt woord en *aldregi* betoond. *deyr* komt eenigszins op den achtergrond maar wordt toch niet terzijde geschoven; het krijgt een plaats met bijtoon, een zwaren optact, waarvoor dan ook een halve maat is opengelaten (na de tweede syllabe van *orđstírr*).

In vs. 6 wordt *góđan* nog even sterk op den voorgrond gebracht door alliteratie en wel als eerste allitereerende woord.

Háv. 75: *Veita hinn, er vætki veit: margr verdr af audi*[1])

api; madr er audigr, annarr ó-audigr: skylit þann vætki[1]) *vá*[1]).

De strofe loopt bijna geheel in kwarten. Behalve de natuurlijke

[1]) Waarschijnlijke conjectuur.

wijzigingen van deze beweging aan het einde der verzen, zijn de eenige afwijkingen een paar drielettergrepige maten.

Háv. 67: *Hér ok hvar mundi mér heim um bođit, ef þyrptak*

at málungi mat, eđa tvau lær hengi at ens tryggva vinar, þars ek

hafđa eitt etit.

In deze strofe is alles beweging; heele maten loopen in achtsten, ook zestienden treden op, en dan eensklaps weer een halve noot. Ook dit niet zonder grond; *eitt*, dat is het woord, waar het op aankomt, en dat in zijn tegenstelling met *tvau* de gierigheid van den gastheer schildert.

Hoe teekenachtig het rhytme is, hoezeer het zich weet aan te passen aan de bedoeling der strofe, kan men aan tallooze voorbeelden zien. Ik haal hiervoor nog aan de tweede helft van Loks. 34:

Hymis meyjar hofđu þik at hlandtrogi ok þér í munn migu.

De spotter Loki overstelpt zijn tegenstander met leelijke woorden; daarom praat hij haastig en begint met twee maten van vier lettergrepen, — allemaal precies even lang als een doorloopende stroom. Dan blijft hij eensklaps een heele maat op één syllabe hangen. Welke? *hland.* Dan weer wat sneller. Maar hij heeft nog een woord, dat op den voorgrond moet komen, en dat wordt voorbereid door langzamer tempo, waarbij ook *þér* beter kan uitkomen; dan komt het: *munn*, waarop *migu* een snel einde aan de rede maakt. De rekking over een maat heeft hier volkomen de werking van een zwaar zinaccent: „*ze p—sten je in je mónd*".

De hiervoor besproken strofe Háv. 67 vertaal ik in Nederlandschen ljóđaháttr als volgt:

hier en ginds ware als gast ik genoodigd, als 'k geen eten bij 't

middagmaal mocht, of twee schapenbouten hingen in den schoorsteen

van mijn vriend voor één, die 'k verorberd had.

Men ziet, dat die maten met vier syllaben, waaronder een paar heel zware, ook voor ons taalgevoel niet het minste bezwaar opleveren, ja stilistische verdiensten hebben. Het komt maar op het verband en de bedoeling aan. Die *schapenbouten* in één maat zijn humoristisch, in twéé maten worden zij deftig en zijn dàn in strijd met den ironischen toon der strofe. Zulke verzen zijn dan ook volstrekt niet zeldzaam. Zie nog Háv. 72, 4—6: *sjaldan* | *bauta-* | *steinar standa* | *brautu* | *nær, nema* | *reisi* | *niðr at* | *nið. steinar standa*, dat is een geval als *hengi at ens. vinar þars ek*[1]).

Deze wisselingen in snelheid van taaltempo zijn ook in moderne verzen heel gewoon. Ik zal nu een zeer bekend Nederlandsch gedicht noemen, welks schema een volkomen parallel van de ljóðaháttrstrofe is, en dat zoowel de bovenmatig rustige en langzame beweging van Háv. 76 als de onrustige snelle van Háv. 67 toont. Wij hebben slechts voor een deel de trochaeen in jamben om te zetten. Het is het gedicht van Piet Hein. Ik bespreek de tweede strofe:
klommen ze | *niet als* | *katten in de* | *mast, en* | *vochten ze* | *niet als* | *leeuwen?* | 𝄽 *ze* | *sloegen de* | *Spanjaards ge-* | *ducht op der* | *bast; je* | *kon ze in* | *Holland hooren* | *schreeuwen.*

Ook hier eerst 2 × 2 maten, beginnend met heffing, maar het tweede vers (d. i. in dit gedicht de tweede helft van het eerste) met optact (*als*); de getallen der syllaben zijn 3. 2. 4. Dan vs. 3 met optact (*en*), daarop 3 maten (syllaben 3. 2. 2, in de laatste maat niet ♪ ♪, maar ♩ ♩, daar wij geen korte betoonde open syllaben kennen). In de vierde maat rust benevens de optact van het volgende vers. Dan volgen in vs. 4—5 (volgens de telling van het gedicht vs. 3) 3. 3. 3. 1 syllaben; vs. 2 en 5 eindigen namelijk op een heffing; de tweede helft der vierde maat heeft den optact van het laatste vers, en hier hebben wij nu 3. 4. 2 syllaben. De viersyllabige maat is zeer interessant: *Holland hooren*, een pendant van *schapenbouten*; *steinar standa*.

Bij de voortzetting is de gang uitgesproken jambisch, maar overigens is het metrum een pendant van Háv. 76:

♩ | 𝅗𝅥‿ | ♩ *Piet Hein!* 𝅗𝅥 | 𝅗𝅥 *Deyr fé,*

♩ | 𝅗𝅥‿ | ♩ *Piet Hein!* ♩ ♩ | 𝅗𝅥 *deyja frændr,*

♩ | ♩ ♩ | ♩ ♩ | 𝅗𝅥‿ | ♩ *Piet Hein, zijn naam is klein.* 𝅗𝅥 | ♩ ♩ | ♪ ♪ 𝄽
deyr sjalfr et sama

[1]) Stiliseering van de snelle beweging vindt men in skaldenpoëzie. Háttatal str. 7: *klofinn spyr ek* | *hjálm fyrir* | *hilmis* | *hjarar egg* | *duga* | *seggir* enz.

Daarentegen hebben de slotverzen weer het snelle rhytme: *Zijn daden bennen* | *groot, zijn* | *daden bennen* | *groot, hij heeft ge-* | *wonnen de* | *zilver-* | *vloot.* (het laatste vers met drielettergrepigen optact, die $\frac{3}{4}$ van de vorige maat inneemt). De herhaling van het laatste vers behoort tot dė muzikale compositie. Hier is het tempo tweemaal langzamer gemaakt, en de duur van het vers is dus de dubbele.

Bijzondere formaties bij ljóđaháttr.

Afgezien van de variëteiten, die ontstaan door versnelling en verlangzaming van het tempo komen bij ljóđaháttr ook een aantal wijzigingen voor, die blijkbaar het doel hebben, het oratorisch effect te verhoogen. Geen ander Oudnoorsch metrum heeft zulk een rijkdom aan formaties. Verscheidene van deze zijn onderling nauw verwant; zij bestaan in eene verlenging der strofe. Ofschoon er geen directe aanwijzingen voor den historischen ontwikkelingsgang bestaan, heeft men toch allen grond om aan te nemen, dat deze verwante verschijnselen een gemeenschappelijk punt van uitgang hebben. En daar zij bij andere metra ontbreken, spreekt er veel voor, dat zij hun grond hebben in den oorsprong zelf van ljóđaháttr.

Twee van deze formaties hebben wij reeds ontmoet, en één er van hebben wij nader besproken. Het is het optreden van twee korte verzen in plaats van één lang vers. Wij zagen, dat dit zijn grond hierin heeft, dat het lange vers (3. 6) door contractie van twee korte ontstaan is. Het optreden van twee korte in plaats van een lang vers is dus in zijn oorsprong niets dan een toevalligheid, — een onvolkomenheid, als men wil. Maar gelijk overal in de kunst de nieuwe vormen ontstaan door opzettelijk gebruik van het toevallige, zoo ook hier. Toevallig is het een fout; met opzet gebruikt, is het een versiering. Het opzet moet echter blijken, en het blijkt voor alles uit de plaats, waar de variatie wordt aangewend. Daarom mag zij niet naar willekeur met den gewonen vorm wisselen maar wordt bewaard voor rhetorische doeleinden. Het geval is volkomen analoog met de reguleering der driesyllabige verzen, die oorspronkelijk toevallig optraden maar later hun vaste plaats kregen als oneven verzen in kviđuháttr. Deze primitieve vorm is echter niet zeer gebruikelijk geworden; de Edda kent betrekkelijk weinig voorbeelden. Blijkbaar maakte hij te zeer een toevalligen indruk, om tot groote beteekenis te komen. En in de voorbeelden, die wij besproken hebben, zien wij dan ook, dat meer dan eenmaal nog een ander kenmerk van opzettelijkheid aangebracht is, het onderling parallellisme in Háv. 1, het parallellisme met een vorig verspaar

in Háv. 141, de bijzondere alliteratieverhoudingen in Vafþr. 42.

Van deze twee verzen, die voor één staan, kan de zoo dikwijls voorkomende verdubbeling van het slotvers zijn uitgegaan. Dit berust dan op de combinatie van twee formaties: het slotvers met drie heffingen en de twee slotverzen van gelijken vorm maar oorspronkelijk met twee heffingen. Men krijgt er nu twee met drie heffingen. De voorbeelden zijn talrijk. Skírn. 29, 6—7 (vs. 7 met de p. 118 besproken verkorting). 34, 7—8. 35, 9—10. 30, 6—7. Sigrd. 13, 9—10. 14, 6—7 (bij Bugge 5—6). Loks. 13, 6—7 [1]. 62, 6—7. 65, 6—7. Hetzelfde verschijnsel komt bij vs. 3 voor: Háv. 109, 3—4, Háv. 112—137, 3—4. Skírn. 28, 3—4. Verdubbeling van beide verzen Sigrd. 18. Potentieering van dit stijlmiddel, bestaande in verdrievoudiging van een vers Sigrd. 19, 7—9 [2]. Ook in de meeste dezer verzen vinden wij verschijnselen van parallellisme en eigenaardige stafrijmverhoudingen, waarop ik terugkom.

Een combinatie van de besproken twee manieren bestaat hierin, dat wel voor het slotvers twee korte verzen in de plaats treden, maar toch nog een slotvers van den gewonen vorm volgt. Dit volgens het beginsel 2a = b. 2a + b = 2b. Wanneer men niet let op het verband met de pas besproken gevallen, zien zulke strofen er uit, alsof vs. 1—2 resp. 4—5 verdubbeld zijn. Een voorbeeld vonden wij Vafþr. 43 (daarentegen is str. 38 anders te beoordeelen; zie p. 121). Een ander voorbeeld staat Skírn. 31; hier kunnen met geen mogelijkheid twee verzen geschrapt worden.

Nadat het begrip van verdubbeling eenmaal is ingevoerd, gaat men steeds verder. Een volgende stap is de verlenging der strofe met een halve strofe (3 verzen). Zoo Vafþr. 55 (slotstrofe!). Andere voorbeelden: Háv. 102 (slot van een vertelling). 103 (een inleiding). Sigrdr. 10. 12. 13, alle sterk rhetorische strofen; de laatste is een slotstrofe eener afdeeling van het runengedicht. Zooals uit de voorbeelden blijkt, is deze vorm vooral voor slot, en ook wel voor begin, gezocht [3].

Soms worden meer dan één dezer stijlmiddelen gecombineerd. Zoo Sigrdr. 13: 3 halve strofen en verdubbeling van vs. 9; zóó ook Skírn. 35; Skírn. 30: verdubbeling van vs. 6 en daarop nog 3 verzen. 34: eerste helft twee korte verzen in plaats van het lange, bovendien in de tweede helft verdubbeling van het laatste vers.

[1] Loks, 23, 7 is een toevoegsel; het vers stamt uit 21.

[2] De verdubbeling van Sigrdr. 19, 3 houd ik niet voor oorspronkelijk, daar vs. 3 naar mijn opvatting geïnterpoleerd is.

[3] Soms schijnt zulk een toevoegsel jonger, bv. Háv. 6, waar de inhoud van vs. 7—9 in geenerlei verband met 1—6 staat; Háv. 27, waar 7—9 volkomen hetzelfde zeggen als 4—6, ten deele zelfs in dezelfde woorden. — In Grímn. 29 is de vorm ontstaan door foutieve opname van 3 verzen uit str. 30.

De nauwe onderlinge samenhang van al deze formaties blijkt ook nog hieruit, dat zij in dezelfde gedichten voorkomen — Grímnismál, Grógaldr en Fjǫlsvinnsmál zijn er vrij van —, en voorts, dat zij alle zoo veelvuldig gepaard gaan met eigenaardige rijmkunsten en verschijnselen van parallellisme. Psychologisch is dit zeer begrijpelijk. De metrische verdubbeling, ontstaan uit een toevallige formatie, wordt zoodra zij opgemerkt is, gebruikt voor rhetorische doeleinden, d. i. om op een strofe of een deel van een strofe een bijzonderen nadruk te leggen. Hier ontmoet zij een ander verschijnsel, dat hetzelfde doel dient: de herhaling der gedachte. Ook de metrische verdubbeling is een herhaling, maar een formeele. De formeele — metrische — herhaling, gecombineerd met den wensch om den zin te herhalen, voert tot de vorming van parallelle verzen. Zulke paren bestonden reeds in vs. 1—2 en 4—5; de toepassing van dezelfde beginselen op de verdubbelde verzen spreekt eigenlijk van zelf. En het gebruik van gelijke woorden in verschillende verzen voert van zelf tot eigenaardige stafrijmverhoudingen.

Over de parallelle verzen heeft Läffler kort geleden zeer uitvoerige en zeer overtuigende studiën gepubliceerd en daarin veel vooroordeel en misverstand opgeruimd. Wanneer ik dit onderwerp in bijzonderheden zou behandelen, zou ik mij slechts aan plagiaat kunnen schuldig maken. Ik zal mij daarom tot enkele opmerkingen bepalen.

Het is van beteekenis, dat de parallelle verzen niet tot die gedichten beperkt zijn, waarin de hierboven genoemde verdubbelingsverschijnselen voorkomen. Grógaldr, Fjǫlsvinnsmál, Fáfnismál, de niet tot het runengedicht behoorende strofen van Sigrdrifumál [1]) leveren alle hun contingent, evenzoo Lokasenna, dat overigens alleen een paar voorbeelden voor verdubbeling van vs. 6 heeft. Wij vinden hier bevestigd, dat de oorsprong der parallelle verzen een andere is dan die der verdubbelingen.

Het parallellisme heeft zich ontwikkeld bij vs. 1—2. 4—5, die van ouds paren vormen; daarna is het door bewuste overdracht ook toegepast op de jongere — door verdubbeling van vs. 3 en 6 ontstane — versparen, en hier is het te kunstiger, naarmate meer bijzonderheden binnen een enger taalstof moesten worden aangebracht, want bij het oude parallellisme stond ook het derde vers nog ter dispositie; men krijgt hier drie alliteratiesystemen verdeeld over drie verzen; bij de parallelle lange verzen daarentegen zijn de drie systemen over twee verzen verdeeld.

1) De uit Sigrdr. voor verdubbeling aangevoerde strofen behooren alle tot het runengedicht.

Wat nu de eenvoudige systemen betreft, Läffler toont, dat hier de twee korte verzen met hetzelfde woord of met nauw verwante woorden beginnen; daarop wijken zij in uitdrukking af, maar deze afwijkende deelen allitereeren onderling en zij duiden veelal verwante begrippen aan — identieke begrippen, een tegenstelling, vaste groepen —; het derde vers begint met hetzelfde woord of een nauw verwant woord, spreekt dan een eigen gedachte uit en alliteereert op zich zelf, een alliteratie, waaraan nu natuurlijk de eerste heffing, die reeds aan de vorige verzen gebonden is, geen deel heeft. Men ziet dus het drievoudig alliteratiesysteem met het parallellisme der verzen samengaan. Bij andere halve strofen kàn zulk een drievoudig systeem voorkomen, maar hier is het regel. Ik wil naar aanleiding hiervan de opmerking maken, dat dit wel heel kunstig is, maar dat de regel toch forscher klinkt, dan hij in den grond is. Immers waar het parallellisme bestaat in een gelijk beginwoord, dat alliteereert, daar is bijna van zelf gegeven, dat er meer moet volgen. Wanneer het gelijke woord niet als voldoende wordt beschouwd, om den band tusschen de verzen te vormen, dan volgt daaruit van zelf, dat verderop in het verspaar nog een alliteratiesysteem vereischt is; bij deze rhetorische verzen, die, wat de alliteratie betreft, niet op gelijken voet met andere konden behandeld worden, heeft men zich niet willen tevreden stellen met iets minder dan het gewone; men gaf dus iets meer. Slechts dit is een additioneele regel, dat nu ook het derde vers met hetzelfde woord begint. Het is alsof hier nog eens kort wordt samengevat, wat reeds breeder in het vorige gegeven is. (Voorbeeld: *Lengi ek svaf, lengi ek sofnuđ var, lǫng eru lýđa læ.* Of: *Lítilla sanda lítilla sæva lítil eru geđ guma*). Läffler merkt ook op, dat parallelle korte verzen in den regel ongeveer gelijk gebouwd zijn. Hij schrijft dit hieraan toe, dat deze verzen een gelijk getal heffingen hebben. Deze verklaring acht ik niet voldoende, daar ik meen, dat het aantal heffingen in vs. 1—2 en 4—5 altijd gelijk is, en wel altijd twee. Toch is het heel duidelijk, dat de overeenstemming in rhytme hier grooter is dan in vele andere versparen. Ik geloof dat de oorzaak hoofdzakelijk gelegen is in den gelijken aanhef. Wij hebben reeds aan Vafþrúdnismál kunnen zien, hoezeer in vs. 2. 5 de optact overweegt. Onder 110 verzen vonden wij optact bij 98; 12 zijn er zonder optact, en van deze zijn er 7 gelijk. Deze 7 echter behooren tot een parallel verspaar (*Fjǫlđ ek fór, fjǫlđ ek freistadak*). Doordat er geen optact is, is dikwijls de tweede maat meer gevuld dan in andere gevallen, waar vs. 2. 5 in het midden van de maat sluiten. Ook daardoor kan meer gelijkheid met vs. 1 ontstaan, behalve

waar, zooals in het pas genoemde geval, vs. 1 verkort is; dàn ontstaat hierdoor ongelijkheid met vs. 1, maar dan gaat ook de regel van den gelijken bouw niet op. Een bijkomstige oorzaak van gelijkheid in rhytme kan zijn het parallellisme in gedachte in het tweede deel van de verzen; dit geeft herhaaldelijk aanleiding tot het gebruik van woorden van gelijken rhytmischen vorm (*sanda — sæva. bókrúnar — bjargrúnar*). Niettemin is, gelijk ook Läffler gezien heeft, het tweede vers herhaaldelijk langer dan het eerste. Dit heeft zeker zijn grond hierin, dat het eerste vers over het algemeen in ljóđaháttr neiging tot verkorting heeft en dikwijls drielettergrepig is. Misschien is het zelfs op den duur als een regel gevoeld; althans in de twee strofen in Háttatal hebben zoowel vs. 1 als 4 dit syllabenaantal.

Het parallellisme kan niet slechts anaphorisch maar ook epiphorisch en zelfs beide te gelijk zijn. In de twee laatste gevallen krijgt men natuurlijk eindrijm. Ook dit kan men eigenlijk niet als een bedoelde versiering opvatten; het is een natuurlijk gevolg van het gelijke slotwoord (voorb. Loks. 54, 1—2). — Voor anaphorisch-epiphorisch parallellisme van drie verzen zie het hierboven p. 122 vv. besproken voorbeeld. Het natuurlijk gevolg is hier een viervoudig alliteratiesysteem. Immers zijn er twee systemen (een aan het begin en een aan het einde) voor de drie verzen, voorts één voor de beide eerste, en één voor het derde. Het is in zoover een verlenging van het type *Fjǫlđ ek fór* enz. Dat en waarom ik toch niet geloof, dat het verlengde verzen zijn, heb ik t. a. p. uiteengezet; de verbreeding geldt alleen het parallellisme; metrisch zet ook vs. 3 met zijn vier heffingen een anderen vorm voort.

Het is merkwaardig, dat onder deze kunst de stijl niet lijdt, gelijk bij de talrijke skaldische voorschriften. Dit komt hiervandaan, dat *deze* vormkunst juist aan den natuurlijken stijl beantwoordt, want herhaling is van ouds een stijlmiddel van den eersten rang. Daarom vinden wij deze verschijnselen dan ook in de populaire poëzie en zijn zij pas van hier in de skaldenkunst overgegaan. En wanneer Läffler, om ons deze verzen te doen verstaan, uit Finsche, Hebreeuwsche en Duitsche poëzie volkomen analoge voorbeelden aanhaalt, geschiedt dit niet zonder grond. Immers wie de door dezen geleerde uit Goethe aangehaalde verzen met verstand gelezen had, zou niet in Háv. 76, 3 *deyr*, in Háv. 53, 3 *lítil eru*, in Vafþr. 3, 2. 3 *fjǫld ek* voor optacten verklaard hebben, zooals Heusler in zijn geschrift over ljóđaháttr doet. Zie hierover Läffler I, 118 vv.

STRENGE LJÓðAHÁTTR.

In Háttatal komen twee strofen voor, die ik hier citeeren zal. De eene is in ljóđaháttr, de andere in de variatie, die als galdralag wordt aangeduid. Het zijn str. 100 en 101.

100. *Gløggva grein*
hefk gørt til bragar,
svás tírætt hundrad talit;
hródrs ørverdr
skala madr heitinn vera,
ef svá fær alla hátta ort.

101. *Sóttak fremd,*
sóttak fund konungs,
sóttak ítran jarl,
þás ek reist,
þás ek renna gat
kaldan straum kili,
kaldan sjá kili.

Ik bespreek eerst, wat deze strofen gemeen hebben. Het is duidelijk, dat de strofe in hooge mate gestiliseerd is. Voor vs. 1. 4 geldt als regel 3 syllaben; echter zijn er twee vormen, t. w. ♩́ ♩́ | ♩ (100, 1. 101, 1. 101, 4) en 𝅝 | ♩́ ♩́ (100, 4). Vers 3. 6 gaan uit op ♩́ (´) (100, 6. 101, 3) of ♪́ ♪ (´ ×) (100, 3. 101, 6; is wisseling bedoeld?); daarvóór staat ♩́ ♩ (´) (100, 3. 100, 6. 101, 3) óf 𝅝́ (´) (101, 6; alleen als ♪́ ♪ volgt). De eerste maat van vs. 3. 6 heeft heeft driemaal twee, éénmaal drie syllaben.

Voor str. 100 geldt verder het volgende. Vs. 3. 6 beginnen met een optact, waarvan het aantal syllaben nog willekeurig is (1 en 2). Ook vs. 2. 5 hebben optact en eindigen in 't midden der tweede maat (slot ♪́ ♪); de eerste maat is ♩́ ♩.

Bij str. 101 is dit anders. De oorzaak is, dat deze strofe geheel uit parallelle verzen bestaat. Daar vs. 1. 4 geen optact hebben, hebben dus 2. 3 en 5 er ook geen [1]. Het gevolg daarvan is, dat vs. 2. 5 niet in 't midden maar aan het einde van de maat

[1] Vs. 6 is wel niet aan 1. 5, maar aan 7 [illegible]. Ook hier is dus het parallellisme oorzaak van het ontbreken van optact.

sluiten; in beide heeft de tweede maat 3 syllaben (rhytme ♩́ ♪̀ ♪ resp. ♪́ ♪̀ ♩). Vs. 2 en 5 zijn zoodoende beide langer dan vs. 1 en 4, en de gelijkheid in bouw is dus niet volkomen (vgl. hierboven p. 132). Voorts is vs. 6 verdubbeld, en hier heerscht volkomen gelijke bouw met anaphorisch en epiphorisch parallellisme.

Het is alles consequent, en Snorri blijkt het volkomen te beheerschen. Maar de strofen zijn skaldenstrofen en dragen de kenmerken daarvan. Met het formeele is men tevreden; de inhoud is niet adaequaat aan den verheven vorm. In 101 wordt niets uitgedrukt, dat door de herhaling mooi op den voorgrond treedt, en zoo is toch ook hier de kunst tot kunstvaardigheid geworden. — Twijfelachtig komt mij daarentegen een formeele aanmerking voor, die Läffler 1, 38 maakt, namelijk hiertegen, dat Snorri *fund konungs* samenvat in één maat. Hij kende uit de oude litteratuur voorbeelden als *góđ kona* (Gróg. 1, 2) en zette daarmee *fund konungs* op één lijn. Maar *góđ kona* is één begrip, onder één hoofdaccent samengevat, wat voor *fund konungs* niet geldt. Läffler meent daarom, dat *ko-* een heffing had moeten hebben. Indien Läffler gelijk heeft, kan men ook hieruit weer zien, hoe in de skaldenpoëzie het onmiddellijk rhytmisch gevoel is geweken voor theoretische speculatie. De syllaben zijn geteld; hun grammatische quantiteit is gewogen, veel meer dan dat in oude poëzie gebeurde, maar ten koste van het natuurlijke rhytme. Indien ik twijfel aan de gegrondheid van Läffler's aanmerking, is het ook alleen, omdat ik niet zeker ben, dat een groep als deze werkelijk in oude poëzie niet zou kunnen voorkomen in gevallen, waar in het midden van de maat een sterke bijtoon is, zóó sterk, dat die bijna met den hoofdictus gelijk staat. Maar een afwijking tusschen metrisch en taalkundig rhytme blijft het [1]).

Läffler definieert aan het slot van zijn tweede opstel 'galdralag' als „een halve ljóđaháttr-strofe, die twee anaphorische en streng parallelle lange verzen heeft, ten deele identiek naar inhoud en vorm, en die verbonden zijn door minstens één alliteratiesysteem". In hoofdzaak is dit ongetwijfeld juist. Maar lettende op de strofe van Snorri, de eenige, die onder de benaming 'galdralag' is overgeleverd, zou men toch de vraag kunnen stellen, of er niet nog meer toe behoort, en of onder 'galdralag' niet verstaan wordt een

[1]) Ik merk op, dat Snorri op gelijke wijze in de groep *Mims einar Mims* in de daling zet (str. 3). Maar een fout tegen het oude gebruik is het toch niet. Wij hebben ook vroeger veel voorbeelden gevonden, dat een syllabe, die in proza een hoofdtoon heeft, op de helft van de maat staat.

ljóðaháttr-strofe van zeven verzen, waarin het parallellisme geheel is doorgevoerd. Dan zou deze strofe ook het eenig voorbeeld zijn. Daar staat echter tegenover, dat deze doorvoering van het beginsel door de geheele strofe ongetwijfeld een skaldisch kunststuk is, een gewrocht der bekende stiliseering van eigenaardigheden der oude poëzie. Het is dan maar de vraag, hoe oud de benaming 'galdralag' is. Is deze skaldisch, dan kan men er ook de gestiliseerde strofe mee bedoeld hebben; indien ouder, dan is ook zeker een eenvoudiger vorm bedoeld. Juist in spreuken komt het parallellisme veel voor, maar altijd in geringer graad ofschoon met meer verheffing van stijl.

DRÓTTKVÆTT.

Dróttkvætt is een skaldisch metrum, en men kan dan ook verwachten, alleen den strengen vorm — zij het ook in meer en min strenge variëteiten — aan te treffen.

In het viersyllabige metrum komen tallooze verzen met vijf en zeer vele met zes syllaben voor. Op deze wijze ontstond, doordat het getal van vijf regel werd, een nieuwe vorm: málaháttr. Het vers behield twee maten, maar een bij-ictus in één van deze, die in fornyrðislag slechts facultatief is, werd hier regel. In málaháttr echter komen dikwijls verzen van zes syllaben voor. Ook dit kan regel worden, en ook dan ontstaat een nieuwe vorm. De bij-ictus wordt dan tot een hoofd-ictus, en het vers krijgt drie maten. Op deze wijze geloof ik, dat dróttkvætt ontstaan is. De overwoekerende bijsyllaben hebben ten slotte den ouden vorm gebroken. Daarna is het vers gestiliseerd, zoodat men nu niet meer naar welgevallen ook vijf of omgekeerd zeven of acht syllaben kan gebruiken.

Een analoog geval in de folkeviser heeft Von der Recke aangetoond. Het is treffend, dat wij dit juist in de folkeviser vinden. Want deze hebben met de Edda gemeen het vrije rhytme, dat niet de syllaben maar de icten telt, en hier doen zich dus analoge verschijnselen voor. Er is ook overigens in stijl en rhytmiek der folkeviser veel, dat aan de oude poëzie herinnert. Von der Recke citeert in zijn reeds meermalen aangehaald werk p. 62 een strofe, die door overtollige syllaben van tweeregelig vierregelig is geworden, en wel met twee overgangsvormen:

1. IJslandsch (Ísl. Fornkvaedi II, 11):

Fyrsti | *tenningr um* | *taflbord* | *rann*,
jomfrúin | *tapadi*, | *Liniki* | *rann*.

2. Noorweegsch:

Förste Guld- | *terning pa* | *Tavlebord* | *randt,*
Ungersvend | *table, skjøn* | *Jomfru hun* | *randt.*

In plaats van drie dactyli in den eersten vorm zijn er hier reeds zes.

3. Deensch (E):

Den | *første Gang Guld-* | *terning over* | *Tavlebordet* | *randt*
Den | *Baadsmand han* | *table og* | *Jomfruen* | *randt.*

Drie maten van vier syllaben en drie van drie; bovendien in beide verzen optact.

4. Deensch (C):

Den | *første* | *Gang Guld-* | *tær-* | *ning*
Over | *Tavle-* | *bordet* | *randt,* |
Den | *liden* | *Baadsmand* | *tab-* | *te,*
Og | *den skjøn* | *Jomfru* | *randt.*

In den derden en vierden vorm is de eerste helft volkomen gelijk. Maar nog kan deze in vier maten gezegd worden, en de tweede helft van vorm 3 toont, dat het zoo bedoeld is. Maar één druppel doet de emmer overloopen. In den vierden vorm zouden wij overal viersyllabige maten krijgen behalve juist op de grenzen der heele — en bij deze meting halve — verzen. Juist deze wijziging in het rhytme in het midden toont, dat wij hier met grenzen der verzen te doen hebben. Ook zou *den skjøn Jomfru* met *den* domineerend over de geheele groep onmogelijk zijn, terwijl *den* desnoods over *skjøn* kan domineeren, indien daarop — in de nieuwe maat — een accent volgt, dat zoowel *den* als *skjøn* te boven gaat. *liden Baadsmand* kan óók niet één maat zijn (sterkste accent op de 3e). Aandacht verdient het ook, dat het oorspronkelijk trochaeische vers nu volslagen jambisch geworden is; alle vier verzen hebben optact.

Gelijk de eerste helft dezer strofe in vorm 3 en 4 op twee wijzen gelezen kan worden, zoo zijn er ook in málaháttr verzen, die in dróttkvætt zeer goed op hun plaats zouden zijn, maar die alleen daarom tot málaháttr behooren, omdat hun omgeving dit metrum heeft. Voorbeelden: Am. 68, 6 *mist hefir þú þér* | *hollra* (hier kan ook een verdere maatstreep vóór *þú* staan). 64, 5—6 *Fyrir kved ek mér* | *minna at* | *fremja leik* | *þenna.* 85, 4 *at* | *blanda mér* | *drykkju.* 5 *snytt hefir þú* | *sifj- ungum*, enz.

Dat dróttkvætt inderdaad ontstaan is door trapsgewijze vermeerdering van het aantal syllaben in het oude metrum en daarop gevolgde stiliseering, is eene hypothese, die zich niet streng laat bewijzen. Sievers stelt het vers schematisch voor als één zijner vijf typen plus een vaste groep –́ × maar laat zich niet uit over de vraag, of het vers ook historisch zóó verstaan moet worden. Ik zie aanduidingen voor mijn opvatting vooreerst in de reeds genoemde omstandigheid, dat inderdaad de overgang van málaháttr tot dróttkvætt in vele opzichten maar één stap is, en wel een laatste stap op een weg, die ook tot málaháttr zelf geleid heeft, zoodat, om dit resultaat te bereiken, de ontwikkeling slechts behoefde door te gaan in de richting, die zij sedert lang had gekozen. Daarbij is er aan te denken, dat reeds in málaháttr de meest gezochte versuitgang –́ × is (het syllabenaantal 3 + 2 overweegt verre boven 2 + 3). Wanneer het aantal syllaben meer dan 5 is, vindt men de overschietende syllabe ook bijna altijd in de eerste maat. Hier is dus groote beweeglijkheid, en hier kunnen verschillende metrische groepen optreden; aan het einde daarentegen, waar –́ × reeds sterk overwoog, is deze groep vast geworden. Voorts wordt de genoemde ontwikkeling waarschijnlijk gemaakt door de analogie met het hierboven besproken geval uit de folkeviser, en eindelijk is het zeer moeilijk, zich een ander procédé voor te stellen. De denkbare mogelijkheden zijn niet talrijk. Dat het vers zou ontstaan zijn door willekeurige toevoeging van een maat bij het — eerst gestiliseerde — oude vers, is toch al zeer onwaarschijnlijk, vooral voor een metrum van zóó algemeene geldigheid.[1]) En aan een ontstaan langs natuurlijken weg door verkorting van een dubbel vers kan men ook moeilijk gelooven. Wij hebben de verkorting leeren kennen in de lange verzen van ljóðaháttr, maar zij staat geheel onder den invloed van natuurlijke rhytmiek en rhetorica. De deeling in tweeën blijft bewaard, maar er ontstaan rhytmische pauzen, èn — er ontstaat een verschil tusschen de verzen. Maar in dróttkvætt vinden wij één schema voor alle verzen en een getal 3, dat in eenvoudige poëzie geen rol speelt. Men moet òf na ieder vers een rust aannemen, en wel een gelijke, òf nergens, en in dit geval heerscht het getal 3 in den bouw van het vers en daardoor van het geheel. Ook dat kan moeilijk in natuurlijke rhytmische beweging ontstaan zijn. Wij moeten dus eerder gelooven aan skaldische uniformeering

1) Eene andere zaak is het, wanneer later op deze wijze een viermatige achtsyllabige variatie gemaakt wordt. Deze berust op eene bewuste vergelijking; zij verhoudt zich schematisch tot dróttkvætt gelijk dróttkvætt tot fornyrdislag. Maar deze opzettelijke analogieformatie heeft een zeer beperkt gebruik.

van een verschijnsel, dat als licentie ontstaan was, en dan dringt zich van zelf het verlengde málaháttrvers als voorbeeld op [1]). Het is duidelijk, dat de skalden hier weer de principes van telling en meting der syllaben hebben toegepast, zooals zij dit ook bij andere metra deden. Bij hen is dus de hoofdregel: 'er moeten 6 syllaben zijn', en pas daaruit volgen de 3 heffingen. De quantiteit der syllaben, de mogelijkheid van oplossing, van het gebruik eener korte syllabe in heffing na éene hoofd- of sterk bijtonige lettergreep, deze dingen regelen zij nu gelijk bij de overige metra.

Het is dan ook geen wonder, dat het juist dit syllabengetal is, waarop de commentaar op Háttatal den nadruk legt. Hier staat (Uitg. Möbius p. 1): 'in iedere kwartstrofe *(fjórđungr)* zijn twee verzen *(vísuorđ)*; in ieder vers zes syllaben *(samstǫfur)*'. Dan wordt over alliteratie, en dan over binnenrijm gesproken. De commentaar maakt fijne onderscheidingen naar de plaats, waar deze dingen staan, en naar den aard van het rijm. Hier treedt nu de leer op van den *hǫfuđstafr* en de *stuđlar*. De hoofdstaf staat normalerwijze in de eerste syllabe van het tweede vers; p. 21 wordt als een bijzondere vorm opgegeven, dat in vs. 2 de tweede syllabe alliteereert — in verzen, die met optact beginnen, wat er niet bij staat.

De vele variaties van dróttkvæt, die in Háttatal onderscheiden worden, berusten alle op willekeurige regels, die ongetwijfeld uit toevallige voorbeelden geabstraheerd zijn. Zij representeeren een andere periode in de ontwikkeling der kunst; in dit verband moeten zij onbesproken blijven.

[1]) Een vorm, waarin 6 syllaben regelmatig met 5 wisselen, is nog bewaard (als *leyfi*). Voorbeeld Háttatal str. 7. Hier heeft ook het vijfsyllabige vers 3 heffingen — en een rust.

HOOFDSTUK II.

ANGELSAKSISCHE EN DUITSCHE METRIEK.

Bij het onderzoek van fornyrđislag, het Oudnoorsche metrum, dat het kortst staat bij dat der ags. en du. gedichten, hebben wij een reeks karakteristieke trekken geconstateerd, die ik aan het begin van dit hoofdstuk memoreeren wil.

1. Het metrum is dalend. Het bleek uit het groote overwicht der verzen zonder optact en uit het snelle herstel der dalende beweging in verzen met optact, en het vond zijn verklaring in de accentverhoudingen der Germaansche talen.

2. De groote meerderheid der optacten behoort tot de even verzen. Dit is in zijn oorsprong een gevolg van syntactische verhoudingen, daar vooral bijzinnen met optact beginnen en een bijzin bij voorkeur in een even vers begint, althans niet in het eerste of vijfde vers der strofe.

3. Ten gevolge van het op verschillende plaatsen besproken compensatiebeginsel bevatten beide maten der optactverzen gemiddeld minder taalmateriaal dan de correspondeerende maten van verzen zonder optact.

4. De rhytmische wet, die de maat beheerscht, waardoor de eerste syllabe, welke altijd in de heffing staat, over de tweede, of, als er meer zijn, over alle verdere syllaben domineert, geldt ook voor het vers. Hier gaat de eerste maat boven de tweede, en deze meerderheid uit zich behalve door de accentuatie ook door den grooteren rijkdom aan taalmateriaal. De eerste maat heeft gemiddeld meer verlengingen en minder verkortingen dan de tweede. Uitzonderingen zijn te verklaren als gevolg van den strijd tusschen twee vormen, waarin dezelfde rhytmische neiging zich openbaart (p. 62).

5. Dezelfde wet geldt ook nog voor het verspaar. Het oneven vers is zwaarder gebouwd dan het even vers. Het duidelijkst toont zich dit onderscheid, wanneer men de eerste en derde maat van het verspaar met elkander vergelijkt; de eerste maat heeft dan een grooter aantal verlengingen en een kleiner aantal verkortingen. Dat

dit verschil niet een gevolg hiervan is, dat onder de even verzen een grooter aantal optactverzen is, bleek uit een afzonderlijke vergelijking der verzen zonder en met optact. De eerste maat domineert dus over de drie volgende. Minder geprononceerd was de verhouding van de tweede maat tot de vierde, maar wij vonden gegevens (p. 66), die tot een overwicht der eerstgenoemde konden voeren. Tusschen tweede en derde maat bevonden wij de verhouding zoo, dat de derde het in toongewicht won, terwijl, wat het taalmateriaal betreft, de verhouding gecompliceerder bleek.

6. In overeenstemming met het bovenstaande is de lengte van het oneven vers gemiddeld grooter dan van het even vers.

7. Het aantal optactsyllaben beperkt zich in den regel tot 1 of 2; bij Vsp. is 1 verreweg in de meerderheid; 3 komt tweemaal voor.

Het naaste doel van het hier volgend onderzoek is na te gaan, in hoeverre de genoemde eigenaardigheden in de ags. du. poëzie weerkeeren, hetzij op dezelfde wijze, hetzij in gewijzigden vorm, en of zich een ontwikkelingsgang der techniek laat constateeren. Dit onderzoek wordt gevoerd aan eenige uitgezochte stukken in de beide talen uit verschillende perioden. Deze stukken zijn slechts een klein deel van de ontzaglijke stof, die vooral in het ags. overgeleverd is. Zij zijn echter voldoende voor het trekken van hoofdlijnen; door de bewerking van meerdere stukken zal echter nog menige bijzonderheid aan den dag gebracht kunnen worden. Omtrent de scandeering van een aantal verzen is twijfel mogelijk. Het aantal onzekere gevallen is echter niet zoo groot, dat de wijzigingen in de getallen, die bij een afwijkende opvatting ontstaan, voor ons eindresultaat van beteekenis kunnen zijn. Gelijk voor de behandelde on. gedichten worden ook voor deze stukken aan het einde van dit geschrift de versnummers der schemata medegedeeld en de twijfelachtige gevallen toegelicht.

Omtrent de hier volgende schemata, die in denzelfden geest bewerkt zijn als die van Vsp. Hym. en Vafþr., zij vooruit nog het volgende opgemerkt. Verschillen in betoning binnen één maat zijn met het oog op de groote quantiteit der stof en het groot aantal verscheidenheden, dat toch al ter sprake moet komen, niet in aanmerking genomen; een uitzondering vormt slechts het geval, dat op een lange syllabe met bijtoon in een normale maat een korte heffingssyllabe volgt. De bijtoon moest hier geconstateerd worden met het oog op de bepaling van de lengte van het vers. Deze verschillen in betoning spelen trouwens bij de latere ontwikkeling van het vers een steeds geringere rol. Waar het aantal meerlettergrepige maten 50 % en meer wordt, en waar een maat tot 7 syllaben kan

hebben, wordt de vraag, of in zulk een maat nog plaats is voor een sterken bijtoon, er een van secundaire beteekenis.

Het aantal der optactsyllaben is bij de Duitsche stukken in getallen aangegeven; deze verdienen de voorkeur boven eindelooze reeksen kruisjes. Voor de maten zelf, waar toch de quantiteit der eerste syllabe moest worden aangegeven, heb ik aan de gewone schrijfwijze, die ook in andere stukken gevolgd is, de voorkeur gegeven boven een afwijkend systeem, dat te ingewikkeld zou zijn en bovendien moeilijker te lezen is.

Hier volgen dus de schemata van:

1. Béowulf 759—858 (Be. 1) [1]).
2. Béowulf 320—420 (421) [2]) (Be. 2).
3. Béowulf 2073—2172 (Be. 3).
4. Byrhtnođ 2—101 (By. 1) [1]).
5. Byrhtnođ 102—201 (202) [2]) (By. 2).
6. Heliand 1381—1480 (Hel. 1) [1]).
7. Heliand 3589—3688 (Hel. 2).
8. Hildebrandslied (Hild.) [2]).
9. Mûspilli (Musp.) [2]).

SCHEMATA.

Béowulf 759—858.

*Onev**en verzen.*

I Zonder optact (69).

Uitgang.						
´	6	*1a.*	´ | ´	1	*2a.*	´ | ´ 3
◡́ ×	8	*b.*	´ | ´	3	*b.*	´ | ´ 3
´ ·	40	*c.*	´ · ´	2	*c.*	´ | ´ 1
´ ·	6		op ´	6	*d.*	´ | ´ 1
´ × ×	7					op ◡́ × 8
´	1					
´ ·	1					
	69					

[1]) De stukken van Béowulf, die als Be 1. 2. 3 onderscheiden worden, liggen ook chronologisch uiteen, en wel is Be 1 het oudste, Be 3 het jongste der 3 stukken. Zie hierover mijn werk „Die altenglische Heldendichtung 1. Béowulf", Halle 1912. De onderscheiding der stukken uit Byrhtnod en Heliand met de cijfers 1. 2 dient alleen ter aanduiding.

[2]) Over de nauwkeurige begrenzing dezer stukken zie de aanmerkingen bij de toelichting aan het slot van dit werk.

[Be. 1. oneven verzen]

3a.	⊥ ×	′ · 17	4a.	′ · | ⊥ · ′ 2	5a.	⊥ | ⊥ · ′ 2	
b.	ᴗ × × |	⊥ × 3	b.	⊥ · ′ | ⊥ · ′ 1	b.	′ · | ⊥ · ′ 5	
c.	⊥ × × |	⊥ · 16	c.	⊥ · · | ⊥ · ′ 2		op ′ · 7	
d.	⊥ × × × |	′ 4	d.	⊥ · · · | ⊥ · ′ 1			
		op ⊥ · 40		op ⊥ · ′ 6			

6. ′ \| ⊥ · · 1   7. ⊥ · \| ⊥ · ′ 1

op ⊥ · 1   op ⊥ · ′ 1

Eerste maat.

1e maat.		⊥	ᴗ ×	⊥ ×	ᴗ × ×	⊥ × ×
⊥ 2		5a : 2	7 : 1	1a : 1	2b : 3	1b : 3
ᴗ × 1		2	1	2a : 3	3b : 3	3c : 16
′ · 29				3a : 17	4b : 1	4c : 2
ᴗ × × 7				4a : 2	7	21
⊥ · 21				5b : 5		
⊥ · · · 3		′ · · ·	⊥ · · ′	6 : 1	ᴗ × × × ×	
′ · · ′ 5		1c : 2	2c : 1		2d : 1	
⊥ · · ′ 1		4d : 1	3d : 4	29	1	
69		3	5			

Boven het 4-syllabig schema: 2c : 1
2d : 1
3c : 16
Boven 5-syllaben: 3d 4   3d : 4
4   4c : 2
4d : 1
Beneden het schema.   5b : 5
1a : 1   6 : 1
1   7 : 1
32

II. Met optact (31).

Uitgang.					
⊥ 10	1a.	× × | ⊥ × | ⊥ 8	2a.	· | ⊥ · | ᴗ × 2	
ᴗ × 10	b.	· | ′ · · | ⊥ 1	b.	· · | ′ | ᴗ × 3	
⊥ × 9	c.	· | ′ · · | ⊥ 1	c.	· · · | ⊥ | ᴗ × 1	
′ · 1		op ⊥ 10	d.	· · · ⊥ | ᴗ × 2	
′ · 1			e.	× × | ⊥ × × | ᴗ × 2	
31				op ⊥ · 10	

[Be. 1. oneven verzen.]

3a.	× × | ´ | ´ ×	3
b.	× × × | ⊥́ | ´ ×	2
c	| ◡́ × | ⊥́ ×	2
d.	× × | ⊥́ × | ´ ×	1
e.	× | ⊥́ × × | ⊥́ ×	1
	op ⊥́ ×	9

4.	× | ⊥́ × × | ⊥́ × ×	1
	op ´ × ×	1
5.	× | ´ × × | ⊥́ × × ×	1
	op ⊥́ × × ×	1

Eerste maat.

1e maat.		⊥́	◡́ ×	⊥́ ×	◡́ × ×	⊥́ × ×
´	11	*2a* : 2	*3c* : 2	*1a* : 8	*3e* : 1	*1b* : 1
´ ×	3	*2b* : 3	*3d* : 1	*2d* : 2	*4* : 1	*1c* : 1
⊥́	11	*2c* : 1	3	*5* : 1	2	*2e* : 2
⊥́ ×	2	*3a* : 3		11		4
´ × ×	4	*3b* : 2				
	31	11				

Optact.

1 syllabe.	*2 syllaben.*	*3 syllaben.*
1b : 1	*1a* : 8	*2c* : 1
2a : 2	*1c* : 1	*3b* : 2
3c : 2	*2b* : 3	3
3e : 1	*2d* : 2	
4 : 1	*2e* : 2	
5 : 1	*3a* : 3	
8	*3d* : 1	
	20	

Boven het viersyllabig schema, indien de optact voor één geldt.

Beneden het schema: 0		*Boven 5 syllaben.*
	1b : 1	
	1c : 1	
	2e : 2	*3e* : 1
	3e : 1	*4* : 1
	4 : 1	*5* : 1
	5 : 1	3
	7	

[Be. 1.
even verzen.]

Even verzen.

I. Zonder optact (60).

Uitgang.
´ 11
⊥ 2
⊥ 33
´ · 13
⊥ 1
60

1a. ⊥ × × | ´ 7
b. ´ | ´ 3
c. ⊥ × × × | ´ 1
op ´ 11

2a. ´ ⊥ | ◡́ × 1
b. ´ ' | ´ 1
op ⊥ 2

3a. ⊥ × | ´ 18
b. ◡́ × × | ´ 2
c. ⊥ | ⊥ 10
d. ◡́ × × × | ⊥ × 1
e. ⊥ × ´ | ´ 2
op ´ 33

4a. ⊥ ⊥ · 6
b. ⊥ | ´ · 4
c. ⊥ | ⊥ 3
op ⊥ · 13

5. ´ | ◡́ × × × 1
op ⊥ 1

Eerste maat.

1^e maat.
⊥ 7
◡́ × 4
⊥ × 22
◡́ × × 3
⊥ × × 17
◡́ × × × 4
⊥ × × × 3
60

´
4a : 6
5 : 1
7

◡́ ×
4b : 4
4

⊥ ×
2a : 1
3a : 18
4c : 3
22

◡́ × ×
2b : 1
3b : 2
3

⊥ × ×
1a : 7
3c : 10
17

´
1b : 3
3d : 1
4

⊥ × × ×
1c : 1
3e : 2
3

Boven het viersyllabig schema.
1c : 1
3c : 10
3d : 1
3e : 2
4c : 3
17

Boven 5 syllaben.
3e : 2
2

Beneden het schema: 0.

[Be. 1. even verzen.]

II. Met optact (40).

Uitgang.						
⊥̀ 20	*1a.*	´ ´ | ⊥ · | ⊥̀	13	*2a.*	´ | ⊥ | ᴗ́ ´	1
ᴗ́ · 12	*b.*	´ · ´ | ⊥ ´ | ´	2	*b.*	· · | ⊥̀ | ᴗ́ ´	7
⊥ × 8	*c.*	× × | ⊥ × × | ⊥	1	*c.*	´ · · | ´ | ᴗ́ ×	1
	d.	× ´ · | ⊥ · · | ⊥	3	*d.*	· | ⊥ ´ | ᴗ́ ·	2
40	*e.*	´ | ᴗ́ ´ ´ ´ | ⊥̀	1	*e.*	· | ᴗ́ · · | ᴗ́ ×	1
		op ´	20		op ´ ´	12

3a.	× | ⊥ | ⊥ ×	1
b.	· · | ⊥ | ⊥ ·	1
c.	| ᴗ́ · | ´ ·	3
d.	´ · | ᴗ́ ´ | ⊥ ´	3
	op ⊥ ·	8

Eerste maat.

1e maat.		
⊥	11	
ᴗ́ ×	6	
⊥ ×	17	
ᴗ́ × ×	1	
´ × ×	4	
ᴗ́ × × ×	1	
	40	

⊥	ᴗ́ ×	⊥ ×	ᴗ́ × ×	⊥ × ×
2a : 1	*3c* : 3	*1a* : 13	*2e* : 1	*1c* : 1
2b : 7	*3d* : 3	*1b* : 2	1	*1d* : 3
2c : 1	6	*2d* : 2		4
3a : 1		17	ᴗ́ × × ×	
3b : 1			*1e* : 1	
11			1	

Optact.

1 syllabe.	*2 syllaben.*	*3 syllaben.*
1e : 1	*1a* : 13	*1b* : 2
2a : 1	*1c* : 1	*1d* : 3
2e : 1	*2b* : 7	*2c* : 1
3a : 1	*2d* : 2	6
3c : 3	*3b* : 1	
7	*3d* : 3	
	27	

[Be. 1.

Boven het viersyllabig schema.

1d : 3
1e : 1
4

Beneden het schema.
0.

Béowulf 320—420 (421).

Oneven verzen.

1. Zonder optact (68).

Uitgang.	
´	2
⏑́ ×	2
⊥ ×	40
⏑́ × ×	7
⊥ × ×	11
´	6
	68

1a.	⏑́ × × | ´	1
b.	⏑́ × × × | ´	1
	op ´	2
2a.	´ ⊥ | ´	1
b.	´ | ´	1
	op ´ ×	2
3a.	⊥ × | ⊥ ×	18
b.	´ ´ × | ´ ´	6
c.	⊥ × | ⊥ ´	8
d.	´ × × × | ⊥ ×	2
e.	´ × × × | ⊥ ×	4
f.	⊥ × × × × | ⊥ ×	2
	op ⊥ ´	40
4a.	⊥ × | ´ × ×	3
b.	⏑́ × × | ´ × ×	1
c.	´ | ´ × ×	2
d.	⊥ × × × | ´ × ×	1
	op ´ × ×	7
5a.	⊥ | ⊥ ´	3
b.	⏑́ × | ⊥ ´	1
c.	⊥ × | ⊥ × ×	7
	op ´	11
6a.	⊥ | ´ × × ×	1
b.	⏑́ × | ´ × × ×	1
c.	⊥ × | ´ × × ×	4
	op ´	6

Eerste maat.

1e maat.	
´	4
⏑́ ×	2
⊥ ×	33
⏑́ × ×	8
⊥ × ×	11
´	3
⊥ × × ×	5
⊥ × × × ×	2
	68

´
5a : 3
6a : 1
4

⏑́ ×
5b : 1
6b : 1
2

⊥ ×
2a : 1
3a : 18
4a : 3
5c : 7
6c : 4
33

⏑́ × ×
1a : 1
3b : 6
4b : 1
8

⊥ × ×
2b : 1
3c : 8
4c : 2
11

⏑́ × × ×
1b : 1
3d : 2
3

⊥ × × ×
3e : 4
4d : 1
5

⊥ × × × ×
3f : 2
2

[Be. 2. oneven verzen.]

Boven het viersyllabig schema.

3c :	8
3d :	2
3e :	4
3f :	2
4c :	2
4d :	1
5c :	7
6c :	4
	30

Boven 5 syllaben.

3e :	4
3f :	2
4d :	1
	7

Boven 6 syllaben.

3f :	2
	2

Beneden het schema: 1a : 1

1

II. Met optact (32).

Uitgang.

⊥	12
ᴗ́	9
⊥ ×	10
ᴗ́ × ×	1
	32

1a.	´ · | ´ · | ´	6
b.	· · ´ | ´ | ⊥	1
c.	× | ᴗ́ × · | ⊥	1
d.	× × | ᴗ́ × | ⊥	1
e.	× × × | ᴗ́ × · | ⊥	1
f.	| ⊥ · | ´	1
g.	× × | ᴗ́ × × | ´	1
	op ⊥	12

2a.	× | ⊥ | ᴗ́ ·	2
b.	× × | ⊥ | ᴗ́ ×	4
c.	× × × | ⊥ | ᴗ́ ·	1
d.	× | ⊥ · | ᴗ́ ·	1
e.	× × | ´ × × | ᴗ́ ×	1
	op ᴗ́ ×	9

3a.	· | ´ | ´	1
b.	· | ´ | ⊥	3
c.	× × | ᴗ́ × | ´	3
d.	× × × | ᴗ́ × | ´	1
e.	× | ⊥ × × | ´ ·	1
f.	× | ᴗ́ × × × | ⊥ ·	1
	op ⊥ ×	10

4.	× | ⊥ × × | ᴗ́ × ×	1
	op ᴗ́ × ×	1

Eerste maat.

1e maat.

´	11
ᴗ́ ×	4
⊥ ×	8
ᴗ́ × ×	5
⊥ × ×	2
´ · ·	2
	32

´	ᴗ́ ×	´ ×	ᴗ́ × ×
2a : 2	*3c* : 3	*1a* : 6	*1c* : 1
2b : 4	*3d* : 1	*1b* : 1	*1d* : 1
2c : 1	4	*2d* : 1	*1e* : 1
3a : 1		8	*2e* : 1
3b : 3	⊥ × ×		*3e* : 1
11	*1f* : 1	ᴗ́ × × ×	5
	4 : 1	*1g* : 1	
	2	*3f* : 1	
		2	

[Be. 2. oneven verzen.]

Optact.

1 syllabe.	*2 syllaben.*	*3 syllaben.*
1c : 1	*1a* : 6	*1b* : 1
1f : 1	*1d* : 1	*1e* : 1
2a : 2	*1g* : 1	*2c* : 1
2d : 1	*2b* : 4	*3d* : 1
3a : 1	*2e* : 1	4
3e : 1	*3b* : 3	
3f : 1	*3c* : 3	
4 : 1	19	
9		

Boven het viersyllabig schema.

1f : 1	*Boven 5 syllaben.*
1g : 1	*3e* : 1
3e : 1	*3f* : 1
3f : 1	*4* : 1
4 : 1	3
5	*Beneden het schema.*
	0

Even verzen.

I. Zonder optact (49).

Uitgang.

⊥	7
⊥ ·	3
´ `	26
´ · ·	5
´ ·	8
	49

1a.	⊥ · · | ´	5
b.	⏑́ · · | ⊥	1
c.	⊥ · · · | ⊥	1
	op	⊥	7

2a.	⏑́ · ⊥ | ⏑́ ·	2
b.	⊥ · · | ⏑́ ·	1
	op	⏑́ ·	3

3a.	⊥ × | ⊥ ×	19
b.	⏑́ × × | ´ ·	2
c.	´ | ⊥ ×	4
d.	´ · | ⊥ ×	1
	op	⊥ ×	26

4a.	⊥ × | ⏑́ · ·	3
b.	⏑́ × × | ⏑́ × ×	2
	op	⏑́ · ·	5

5a.	⊥ | ⊥ × ×	6
	⏑́ · | ⊥ × ×	2
			8

[Be. 2.
even verzen].

Eerste maat.

1e maat.	
⊥	6
⊥ ·	2
⊥ ×	22
∪ × ×	6
⊥ × ×	9
´ · · ·	2
⊥ × × ×	2
	49

´	´	⊥ ×	∪ × ×
5a : 6	5b : 2	3a : 19	2a : 2
6	2	4a : 3	3b : 2
		22	4b : 2
			6

⊥ × ×	∪ × × ×	⊥ × × ×
1a : 5	1b : 1	1c : 1
3c : 4	3d : 1	2b : 1
9	2	2

Boven het viersyllabig schema.

1c : 1
2b : 1
3c : 4
3d : 1
7

Boven 5 syllaben: 0.
Beneden het schema: 0.

II. Met optact (51).

Uitgang.	
´	25
⊥ ´	8
´ ´	15
⊥ · · ·	1
⊥ · · ·	2
	51

1a.	×	⊥	´	3
b.	× ×	´ ×	⊥	9
c.	× × ×	´ ×	´	2
d.	× ·	∪ × ×	´	3
e.	× ×	∪ × ×	⊥	1
f.	· × × ×	∪ × ×	⊥	1
g.	×	⊥ × ·	⊥	2
h.	× × ×	⊥ × ×	´	4
			op ⊥	25

2a.	× ×	⊥	∪ ×	3
b.	· · ·	⊥	⊥	2
c.	× ×	⊥ ×	∪ ×	1
d.	·	⊥ ×	∪ ×	1
e.	× ·	⊥ ·	⊥ ·	1
			op ⊥	8

3a.	×	´	´ ×	3
b.	× ×	´	⊥ ×	3
c.		´	⊥	2
d.		´	´ ×	2
e.	×	∪ ×	⊥ ×	4
f.	× ×	∪ ×	⊥ ×	1
			op ⊥ ×	15

4.		´	⊥	1
			op ∪ × ×	1

5a.	×	⊥	⊥	1
b.		⊥	⊥ × ×	1
			op ´	2

[Be. 2.
even verzen.]

Eerste maat.

1e maat.		⊥	⏑́ ×	⊥ ×	⏑́ × ×	⊥ × ×
⊥	15	*2a* : 3	*3d* : 2	*1a* : 3	*1d* : 3	*1g* : 2
⏑́ ×	8	*2b* : 2	*3e* : 4	*1b* : 9	*1e* : 1	*1h* : 4
⊥ ×	17	*3a* : 3	*3f* : 1	*1c* : 2	*1f* : 1	6
⏑́ × ×	5	*3b* : 3	*4* : 1	*2c* : 1	5	
⊥ × ×	6	*3c* : 2	8	*2d* : 1		
	51	*5a* : 1		*2e* : 1		
		5b : 1		17		
		15				

Optact.

1 syllabe.	*2 syllaben.*	*3 syllaben.*	*4 syllaben.*
1a : 3	*1b* : 9	*1c* : 2	*1f* : 1
3a : 3	*1d* : 3	*1e* : 1	*2e* : 1
3d : 2	*1g* : 2	*1h* : 4	2
5a : 1	*2a* : 3	*2b* : 2	
9	*2c* : 1	*2d* : 1	
	3b : 3	*3c* : 2	
	3e : 4	*3f* : 1	
	4 : 1	*5b* : 1	
	26	14	

Boven het viersyllabig schema: *1g* : 2
1h : 4
Boven 5 syllaben: 0. *5a* : 1
Beneden het schema: 0. *5b* : 1
8

Béowulf 2073—2172.

Oneven verzen.

1. Zonder optact (82).

Uitgang.	
⊥	3
⊥ ×	54
⊥ × ×	6
⏑́ × ×	16
⏑́ × × ×	3
	82

1a.	⊥ × × | ⊥	1
b.	⏑́ × × × | ⊥	1
c.	⊥ × × × × | ⊥	1
	op ⊥	3

2a.	⊥ × | ⊥ ×	23
b.	⏑́ × × | ⊥ ×	2
c.	⊥ × × | ⊥ ×	20
d.	⏑́ × × × | ⊥ ×	1
e.	⊥ × × × | ⊥ ×	5
f.	⊥ × × × × | ⊥ ×	1
g.	⊥ × ⏑́ × × × | ⊥ ×	1
h.	⊥ × × ⏑́ × | ⊥ ×	1
	op ⊥ ×	54

[Bv. 3. oneven verzen.]

3*a*. ⊥ · | ˋ × × 5
b. ⊥ · | ˋ × × 1
op ˋ × × 6

4*a*. ⊥ | ⊥ · 4
b. ⏑́ × | ⊥ 6
c. ⊥ × | ⊥ · · 6
op ⊥ 16

5*a*. ˋ · | ˋ × × × 1
b. ⊥ | ˋ · 2
op ˋ · 3

Eerste maat.

1e maat.

⊥ 4
ˋ · 7
⊥ × 36
⏑́ × × 2
⊥ × × 22
⏑́ × × × 2
⊥ × × × 6
⊥ × × × × 1
⊥ × × × × × 1
⊥ × × × × × × 1
82

⊥
4a : 4
4

´ ·
1b : 6
5a : 1
7

´ ×
2a : 23
3a : 5
4c : 6
5b : 2
36

⏑́ × ×
2b : 2
2

⊥ × ×
1a : 1
2c : 20
3b : 1
22

⏑́ × × ×
1b : 1
2d : 1
2

⊥ × × ×
1c : 1
2e : 5
6

⊥ × × × ×
2f : 1
1

⊥ × × × × ×
2g : 1
1

⊥ × × × × × ×
2h : 1
1

Boven het viersyllabig schema: *1c* : 1, *2c* : 20, *2d* : 1, *2e* : 5, *2f* : 1, *2g* : 1, *2h* : 1, *3b* : 1, *4c* : 6, *5b* : 2 — 39

Boven 5 syllaben: *2e* : 5, *2f* : 1, *2g* : 1, *2h* : 1 — 8

Boven 6 syllaben: *2f* : 1, *2g* : 1, *2h* : 1 — 3

Boven 7 syllaben: *2g* : 1, *2h* : 1 — 2

Boven 8 syllaben: *2h* : 1 — 1

Beneden het schema: 0.

II. Met opface 18.

Uitgang.

´ 11
⏑́ × 4
⊥ × 3
18

1*a*. × × | ´ · | ´ ˋ 8
b. | ⊥ × | ⊥ 3
op ´ 11

2*a*. × × | ⊥ | ⏑́ × 2
b. × · · | ´ | ´ 2
op ´ 4

3*a*. × × | ´ × | ´ · 1
b. × × × | ´ × | ⊥ × 1
c. × | ⊥ × × | ⊥ × 1
op ⊥ × 3

[Ps. 3. oneven verzen.]

1e *maat.*	
	4
	2
	11
⊥ × ×	1
	18

Eerste maat.

⊥	◡́ ×		⊥ × ×
2a : 2	*3a* : 1	*1a* : 8	*3c* : 1
2b : 2	*3b* : 1	*1b* : 3	1
4	2	11	

Optact.

1 syllabe.	*2 syllaben.*	*3 syllaben.*
3c : 1	*1a* : 8	*1b* : 3
1	*2a* : 2	*2b* : 2
	3a : 1	*3b* : 1
	11	6

Boven het viersyllabig schema 3c : 1

1 (zessyllabig).

Beneden het schema: 0.

Even verzen.

I. Zonder optact (66).

Uitgang.	
⊥	16
	3
	36
	11
	66

1a.	⊥ × ×	⊥	9
b.	◡́ × × ×	⊥	7
		op ⊥	16

2a.	⊥ ⊥	◡́ ×	1
b.	◡́ × ⊥	◡́ ×	1
c.	⊥ × ×	◡́ ×	1
		op ◡́ ×	3

3a.	⊥ ×	⊥	25
b.	◡́ × ×	⊥ ×	3
c.	⊥ × ×	⊥ ×	7
d.	◡́ × × ×	⊥ ×	1
		op ⊥	36

4a.	⊥	⊥ × ×	6
b.	◡́ ×	⊥ × ×	5
		op ⊥ × ×	11

Eerste maat.

1e *maat.*	
⊥	6
◡́ ×	5
⊥ ×	26
◡́ × ×	4
⊥ × ×	17
	8
	66

⊥	◡́ ×	⊥ ×	◡́ ×
4a : 6	*4b* : 5	*2a* : 1	*2b* : 1
6	5	*3a* : 25	*3b* : 3
		26	4

⊥ × ×	
1a : 9	*1b* : 7
2c : 1	*3d* : 1
3c : 7	8
17	

[Be. 3. even verzen.]

Boven het 4-syllabig schema: 3c : 7
Boven 5 syllaben: 0. 3d : 1
Beneden het schema: 0. 8

II. Met optact (34).

Uitgang.
–́ 21
⏑́ × 7
–́ × 5
⏑́ × × 1
34

1a. × × | –́ | –́ 1
b. × | –́ | –́ 2
c. × × | –́ | –́ 11
d. × × × | –́ | –́ 2
e. × × | ⏑́ × × | –́ 1
f. × × | –́ × × | –́ 3
g. × × × | –́ × × | –́ 1
op –́ 21

2a. × | –́ | ⏑́ × 2
b. × × | –́ | ⏑́ × 4
c. × × × | –́ | ⏑́ × 1
op ⏑́ × 7

3a. × | –́ | –́ × 1
b. × × × | –́ | –́ × 1
c. × | ⏑́ × | –́ × 3
op –́ × 5

4. × × | –́ | ⏑́ × × 1
op ⏑́ × × 1

Eerste maat.

1e maat.
–́ 11
⏑́ × 3
–́ × 15
⏑́ × × 1
–́ × × 4
34

–́
1a : 1
2a : 2
2b : 4
2c : 1
3a : 1
3b : 1
4 : 1
11

⏑́ ×
3c : 3
3

–́ ×
1b : 2
1c : 11
1d : 2
15

⏑́ × ×
1e : 1
1

–́ × ×
1f : 3
1g : 1
4

Optact.

1 syllabe
1b : 2
2a : 2
3a : 1
3c : 3
8

2 syllaben.
1a : 1
1c : 11
1e : 1
1f : 3
2b : 4
4 : 1
21

3 syllaben.
1d : 2
1g : 1
2c : 1
3b : 1
5

[Be. 3.
even verzen.]

Boven het viersyllabig schema: *1f* : 3
1g : 1

Boven 5 syllaben: 0. 4

Beneden het schema: *1a* : 1

1

Byrhtnod 2—101.

Oneven verzen.

I. Zonder optact (48).

Uitgang.

⊥	5
⊥́ ×	5
⊥ ×	26
⊥ × ×	1
⊥ × ×	9
◡ × × ×	2
	48

1a. ⊥ × × \| ⊥ 3
b. ◡ × × × \| ⊥ 1
c. ⊥ × × × × \| ⊥ 1
op ⊥ 5

2. ⊥ × × \| ◡ × 5
op ◡ × 5

3a. ⊥ × \| ⊥ × 6
b. ◡ × × \| ⊥ × 1
c. ⊥ × × \| ⊥ × 7
d. ◡ × × × \| ⊥ × 4
e. ⊥ × × × \| ⊥ × 6
f. ⊥ × × × × \| ⊥ × 2
op ⊥ × 26

4. ⊥ × × × \| ◡ × × 1
op ◡ × × 1

5a. ⊥ \| ⊥ × × 2
b. ⊥ × \| ⊥ × × 1
c. ⊥ × \| ⊥ × × 3
d. ⊥ × × \| ⊥ × × 2
e. ⊥ × × × \| ⊥ × × 1
op ⊥ × × 9

6a. ⊥ × \| ◡ × × × 1
b. ⊥ × \| ◡ × × × 1
op ◡ × × × 2

Eerste maat.

1e maat.

⊥	2
◡ ×	2
⊥ ×	10
◡ × ×	1
⊥ × ×	17
◡ × × ×	5
⊥ × × ×	9
⊥ × × × ×	2
	48

⊥	◡ ×	⊥ ×	◡ × ×	⊥ × ×
5a : 2	*5b* : 1	*3a* : 6	*3b* : 1	*1a* : 3
2	*6a* : 1	*5c* : 3	1	*2* : 5
	2	*6b* : 1		*3c* : 7
		10		*5d* : 2
				17

◡ × × ×	⊥ × × ×	⊥ × × × ×
1b : 1	*1c* : 1	*3f* : 2
3d : 4	*3e* : 6	2
5	*4* : 1	
	5e : 1	
	9	

[By. 1. oneven verzen.]

Boven het viersyllabig schema: 1c : 1
3c : 7
3d : 4
3e : 6
3f : 2
4 : 1
5c : 3
5d : 2
5e : 1
6b : 1
28

Boven 5 syllaben: 3e : 6
3f : 2
4 : 1
5d : 2
5e : 1
12

Boven 6 syllaben: 3f : 2
5e : 1

Beneden het schema: 0. 3

II. Met optact (52).

Uitgang.

⊥́	16
⏑́ ´	6
⊥́ ´	25
⏑́ ´ ´	2
⊥́ ´ ´	3
	52

1a.	× | ⊥́ × | ⊥́	1
b.	× × | ´ | ´	5
c.	| ⊥́ | ⊥́	2
d.	× × × × | ⊥́ × | ´	1
e.	× × | ⏑́ | ⊥́	1
f.	| ⏑́ × × | ⊥́	2
g.	× | ⊥́ × × | ⊥́	1
h.	× × | ⊥́ × × | ´	3
	op ⊥́	16

2a.	× × | ⊥́ ¦ ⏑́ ×	2
b.	× × × ¦ ´ | ⏑́ ×	1
c.	× × × × ¦ ⊥́ | ⏑́ ×	2
d.	× × | ⊥́ × ⏑́ ×	1
	op ⏑́ ×	6

3a.	¦ ´ | ⊥́ ×	1
b.	| ´ | ⊥́ ×	3
c.	| ´ | ⊥́ ×	1
d.	× | ⏑́ × | ⊥́ ×	1
e.	| ´ | ⊥́ ×	1
f.	× × | ⊥́ × | ⊥́ ×	4
g.	| ⏑́ | ⊥́ ×	1
h.	× ⏑́ × × × | ⊥́ ×	1
i.	× ¦ ⊥́ × × × ´	10
j.	¦ ⊥́ × × × × | ⊥́ ×	2
	op ⊥́	25

4.	| ´ × × × ¦ ´ × ×	2
	op ´ × ×	2

5a.	× ¦ ´ ¦ ´ × ×	1
b.	× ¦ ⊥́ × × ´ × ×	2
	op ´ × ×	3

[Bv. 1. oneven verzen.]

1e maat.	
´	11
⊥	1
´	15
´ ×	4
´ ×	6
◡́ × ×	1
⊥ × ×	12
⊥ × × ×	2
	52

Eerste maat.

⊥	⊥ ×	´	◡́ × ×
2a : 2	*3d* : 1	*1a* : 1	*1e* : 1
2b : 1	1	*1b* : 5	*1f* : 2
2c : 1		*1c* : 2	*3g* : 1
3a : 2		*1d* : 1	4
3b : 3		*2d* : 1	
3c : 1		*3e* : 1	
5a : 1		*3f* : 4	
11		15	

⊥ × ×	◡́ × × ×	´ · ·	⊥ × × × ×
1g : 1	*3h* : 1	*3i* : 10	*3j* : 2
1h : 3	1	*4* : 2	2
5b : 2		12	
6			

Optact.

1 syllabe.	*2 syllaben.*	*3 syllaben.*	*4 syllaben.*
1a : 1	*1b* : 5	*1c* : 2	*1d* : 1
1g : 1	*1e* : 1	*1f* : 2	*2c* : 2
3a : 1	*1h* : 3	*2b* : 1	3
3d : 1	*2a* : 2	*3c* : 1	
3e : 1	*2d* : 1	6	
3g : 1	*3b* : 3		
3h : 1	*3f* : 4		
3i : 10	19		
3j : 2			
4 : 2			
5a : 1			
5b : 2			
24			

Boven het viersyllabig schema: *1g* : 1, *1h* : 3, *3e* : 1, *3f* : 4, *3g* : 1, *3h* : 1, *3i* : 10, *3j* : 2, *4* : 2, *5a* : 1, *5b* : 2 — 28

Boven 5 syllaben: *3h* : 1, *3i* : 10, *3j* : 2, *4* : 2, *5b* : 2 — 17

Boven 6 syllaben: *3i* : 10, *3j* : 2, *4* : 2, *5b* : 2 — 16

Boven 7 syllaben: *3j* : 2 — 2

Beneden het schema: 0.

[By. 1. even verzen.]

Even verzen.

I. Zonder optact (54).

Uitgang.

◡́ ×	1
⊥ ×	43
◡́ × ×	5
⊥ × ×	4
` · · ·	1
	54

1. ⊥ × | ◡́ × 1
op ` · 1

2a. ⊥ · | ´ · 31
b. ` · · | ⊥ · 2
c. ⊥ × × | ⊥ × 8
d. ` · · · | ´ · 2
op ⊥ × 43

3a. ⊥ × ◡́ × × 2
b. ´ × × | ◡́ × × 3
op ◡́ × × 5

4a. ` | ⊥ × × 3
b. ◡́ × | ⊥ × × 1
op ´ · × 4

5. ` | ` × × × 1
op ` × × × 1

Eerste maat.

1e maat.

⊥	4
` ·	1
` ·	34
◡́ · ·	2
⊥ · ´	11
◡́ × × ×	2
	54

⊥	◡́ ×	⊥ ×	◡́ × ×	⊥ × ×	◡́ × × ×
4a : 3	*4b* : 1	*1* : 1	*2b* : 2	*2c* : 8	*2d* : 2
5 : 1	1	*2a* : 31	2	*3b* : 3	2
4		*3a* : 2		11	
		34			

Boven het viersyllabig schema: *2c* : 8
Boven 5 syllaben: 0. *2d* : 2
Beneden het schema: 1 : 1 *3b* : 3
1 13

II. Met optact (46).

Uitgang.

⊥	19
◡́ ×	8
⊥ ·	17
◡́ × ×	2
	46

1a. · | ` | ´ 1
b. × × | ⊥ × | ⊥ 5
c. · · · | ´ · | ´ 5
d. · · · · | ` · | ´ 1
e. · · | ` · · ´ 1
f. · | ⊥ · · | ⊥ 1
1g. · · | ´ · · | ⊥ 3
1h. · · | ´ · · ´ 1
i. · | ` · · · | ´ 1
op ´ 19

3a. | ` | ` × 1
b. · · | ´ ⊥ × 1
c. × | ◡́ × | ` × 1
d. × × | ◡́ × | ´ · 5
e. × × × | ◡́ × | ` × 1
f. · · | ´ · | ´ · 1
3g. · | ⊥ × × | ⊥ · 5
3h. × | ◡́ × × × | ´ · 2
op ´ · 17

2a. · · | ⊥ | ◡́ × 3
b. · · · | ´ ´ · 3
c. · | ´ · | ´ · 1
d. · · · | ´ · · ´ 1
op ◡́ × 8

4a. · · · ´ | ◡́ × × 1
b. | ´ · · · | ◡́ × × 1
op ´ · 2

[Bv. 1. even verzen.]

Eerste maat.

1e maat.	
⊥	9
´ ×	7
⊥ ×	15
⏑́ × ×	1
⊥ × ×	10
´ × × ×	4
	46

⊥	⏑́ ×	⊥ ×	⏑́ × ×
2a : 3	*3c* : 1	*1a* : 1	*1e* : 1
2b : 3	*3d* : 5	*1b* : 5	1
3a : 1	*3e* : 1	*1c* : 5	
3b : 1	7	*1d* : 1	
4a : 1		*2c* : 1	
9		*2d* : 1	
		3f : 1	
		15	

⊥ × ×	´ × × ×
1f : 1	*1i* : 1
1g : 3	*3h* : 2
1h : 1	*4b* : 2
3g : 5	
10	4

Optact.

1 syllabe	*2 syllaben.*	*3 syllaben.*	*4 syllaben.*
1a : 1	*1b* : 5	*1c* : 5	*1d* : 1
1f : 1	*1e* : 1	*1h* : 1	1
1i : 1	*1g* : 3	*2b* : 3	
3a : 1	*2a* : 3	*2d* : 1	
3c : 1	*2c* : 1	*3e* : 1	
3g : 5	*3b* : 1	11	
3h : 2	*3d* : 5		
4b : 1	*3f* : 1		
13	*4a* : 1		
	21		

Boven het viersyllabig schema: *1f* : 1, *1g* : 3, *1h* : 1, *1i* : 1, *3f* : 1, *3g* : 5, *3h* : 2, *4b* : 1 — 15

Boven 5 syllaben: *3g* : 5, *3h* : 2, *4b* : 1 — 8

Boven 6 syllaben: 0.

Beneden het schema: 0.

[By. 2.
oneven verzen.]

Byrhtnod 102–201 (202).

Oneven verzen.

1. Zonder optact (46).

Uitgang.

⊥	3
⊥ ×	29
◡́ [illegible]	3
[illegible]	10
◡́ × × ×	1
	46

1. [illegible] | [illegible] 3
op [illegible] 3

2a. ⊥ × | ⊥ × 5
b. ◡́ × × | ⊥ × 1
c. ⊥ × × | ⊥ × 16
d. ◡́ × × × | ⊥ × 1
e. ⊥ × × × | ⊥ × 6
op ⊥ × 29

3a. ⊥ × × | ◡́ × × 1
b. [illegible] | [illegible] 2
op ◡́ × × 3

4a. ⊥ [illegible] | ⊥ × × 4
b. [illegible] | [illegible] 4
c. [illegible] | [illegible] 2
op [illegible] 10

5. [illegible] | [illegible] 1
op ◡́ × × × 1

Eerste maat.

1ᵉ maat.

⊥	4
◡́ ×	0
⊥ ×	10
◡́ × ×	1
⊥ × ×	20
◡́ × × ×	3
⊥ × × ×	8
	46

⊥: *4a* : 4 — 4

⊥ ×: *2a* : 5; *4b* : 4; *5* : 1 — 10

◡́ × ×: *2b* : 1 — 1

⊥ × ×: *1* : 3; *2c* : 16; *3a* : 1 — 20

◡́ × × ×: *2d* : 1; *3b* : 2 — 3

⊥ × × ×: *2e* : 6; *4c* : 2 — 8

Boven het viersyllabig schema: *2c* : 16
2d : 1
2e : 6
3a : 1
3b : 2
4b : 4
4c : 2
5 : 1
33

Boven 5 syllaben: *2e* : 6
4c : 2

Boven 6 syllaben: *4c* : 2
2

Beneden het schema: 0.

[Bv. 2. oneven verzen.]

II. Met optact (54).

Uitgang.			
⊥ 24			
⏑́ × 8			
⊥ × 18			
⏑́ × × 3			
⊥ × × 1			
54			

1a.	×	⊥ ×	⊥	5
b.	× ×	⊥ ×	⊥	5
c.	× × ×	⊥ ×	⊥	3
d.	× ×	⏑́ × ×	⊥	2
e.	×	⊥ × ×	⊥	1
f.	× ×	⊥ × ×	⊥	8
			op ⊥	24

2a.	×	⊥	⏑́ ×	1
b.	× ×	⊥	⏑́ ×	2
c.	× × × ×	⊥	⏑́ ×	1
d.	× ×	⏑́ ×	⏑́ ×	1
e.	×	⊥ ×	⏑́ ×	1
f.	× ×	⊥ ×	⏑́ ×	1
g.	× × ×	⊥ ×	⏑́ ×	1
			op ⏑́ ×	8

3a.	×	⊥	⊥ ×	2
b.	× ×	⏑́ ×	⊥ ×	2
c.	×	⊥ ×	⊥ ×	1
d.	× ×	⊥ ×	⊥ ×	2
e.	×	⊥ × ×	⊥ ×	2
f.	×	⏑́ × × ×	⊥ ×	1
g.	×	⊥ × × ×	⊥ ×	7
h.	×	⏑́ × × × ×	⊥ ×	1
			op ⊥ ×	18

4a.	×	⏑́ ×	⏑́ × ×	1
b.	× ×	⊥ × ×	⏑́ × ×	1
c.	×	⏑́ × × ×	⏑́ × ×	1
			op ⏑́ × ×	3

5.	×	⊥	⊥ × × ×	1
			op ⊥ × × ×	1

Eerste maat.

1e maat.	
⊥	7
⏑́ ×	4
⊥ ×	19
⏑́ × ×	2
⊥ × ×	12
⏑́ × × ×	2
⊥ × × ×	7
⏑́ × × × ×	1
	54

⊥	⏑́ ×	⊥ ×	⏑́ × ×
2a : 1	*2d* : 1	*1a* : 5	*1d* : 2
2b : 2	*3b* : 2	*1b* : 5	2
2c : 1	*4a* : 1	*1c* : 3	
3a : 2	4	*2e* : 1	⊥ × ×
5 : 1		*2f* : 1	*1e* : 1
7		*2g* : 1	*1f* : 8
		3c : 1	*3e* : 2
		3d : 2	*4b* : 1
		19	12

⏑́ × × ×	⊥ × × ×	⏑́ × × × ×
3f : 1	*3g* : 7	*3h* : 1
4c : 1	7	1
2		

[By. 2. oneven verzen.]

Optact.

1 syllabe.	*2 syllaben.*	*3 syllaben.*	*4 syllaben.*
1a : 5	*1b* : 5	*1c* : 3	*2c* : 1
1e : 1	*1d* : 2	*2g* : 1	1
2a : 1	*1f* : 8	4	
2e : 1	*2b* : 2		
3a : 2	*2d* : 1		
3c : 1	*2f* : 1		
3e : 2	*3b* : 2		
3f : 1	*3d* : 2		
3g : 7	23		
3h : 1			
4a : 1			
4b : 1			
4c : 1			
5 : 1			
26			

Boven het 4-syllabig schema: *1e* : 1
1f : 8
Boven 5 syllaben: *3e-h* : 11 *3c-h* : 14
4b : 1 *4b* : 1
Boven 6 syllaben: *3g-h* : 8 *4c* : 1 *4c* : 1
8 13 *5* : 1
Boven 7 syllaben: 0
26

Beneden het schema: *2d* : 1
1

Even verzen.

I. Zonder optact (64).

Uitgang.
´ 7
´ · 3
⊥ × 49
´ · · · 1
⊥ × × 4
64

1a. ⊥ × × | ⊥ 4
b. ⏑́ × × × | ⊥ 2
c. ⊥ × × × | ´ 1
op ⊥ 7

2a. ´ · · | ⏑́ × 1
b. ´ · | ⏑́ × 2
op ⏑́ × 3

3a. ´ · | ´ · 24
b. ´ · · | ⊥ × 6
c. ⊥ × × | ´ · 18
d. ⏑́ × × × | ⊥ × 1
op ´ · 49

4. ⏑́ × × | ´ × × 1
op ´ × × 1

5a. ´ | ´ × × 3
b. ⊥ × | ´ × × 1
op ´ × × 4

[By. 2. even verzen.]

Eerste maat.

1e maat.		⊥	⊥ ×	◡́ × ×	´ × ×
´	3	*5a* : 3	*3a* : 24	*3b* : 6	*1a* : 4
´ `	0		*5b* : 1	*4* : 1	*2a* : 1
⊥ ×	25	3			*3c* : 18
´ ` ×	7		25	7	
⊥ × ×	23				23
´ ` ×	5		◡́ × × ×	⊥ × × ×	
´ ` ` ×	1		*1b* : 2	*1c* : 1	
	64		*2b* : 2	1	
			3d : 1		
			5		

Boven het viersyllabig schema: *1c* : 1
3c : 18
Boven 5 syllaben: 0. *3d* : 1
5b : 1
Beneden het schema: 0. 21

II. Met optact (36).

Uitgang.				
⊥	21			
◡́ ×	2			
⊥ ×	13			
	36			

1a.	` ` | ´ ` ` | ´	9	*3a.*	× | ´ | ⊥ ×	1
b.	` × | ´ ` | ´	6	*b.*	× × | ⊥ | ⊥ ×	3
c.	× × | ◡́ × × | ⊥	1	*c.*	× × × | ⊥ | ⊥ ×	1
d.	` | ´ ` × | ´	2	*d.*	× × × × × | ´ | ⊥ ×	1
e.	` | ´ ` × | ´	2	*e.*	× × | ´ × | ⊥ ×	2
f.	| ´ ` | ⊥	1	*f.*	` ` | ´ × | ⊥ ×	1
	op ⊥	21	*g.*	× | ´ × | ⊥ ×	1
			h.	| ⊥ | ⊥ ×	1
2a.	` | ´ | ´ `	1	*i.*	` | ´ × ` | ⊥ ×	2
b.	| ´ | ´ `	1		op ⊥ ×	13
	op ◡́ ×	2			

Eerste maat.

1e maat.		⊥	◡́ ×	⊥ ×	◡́ × ×
´	7	*2a* : 1	*3e* : 2	*1a* : 9	*1e* : 1
◡́ ×	3	*3a* : 1	*3f* : 1	*1b* : 6	1
⊥ ×	18	*3b* : 3	3	*2b* : 1	
◡́ × ×	1	*3c* : 1		*3g* : 1	◡́ × × ×
⊥ × ×	6	*3d* : 1	´ ` ×	*3h* : 1	*1f* : 1
◡́ × × ×	1	7	*1d* : 2	18	1
	36		*1e* : 2		
			3i : 2		
			6		

[By. 2.
even verzen.]

Optact.

1 syllabe.	2 syllaben.	3 syllaben.	4 syllaben.	5 syllaben.
3a : 1	1a : 9	1b : 6	0	3d : 1
3g : 1	1c : 1	1e : 2		1
3i : 2	1d : 2	1f : 1		
4	2a : 1	2b : 1		
	3b : 3	3c : 1		
	3e : 2	3f : 1		
	18	3h : 1		
		13		

Boven het viersyllabig schema: 1d : 2
1e : 2
1f : 1
3g : 1
3h : 1
3i : 2
9

Boven 5 syllaben: 3i : 2
2

Beneden het schema: 0.

Heliand 1381—1480.

Oneven verzen.

I. Zonder optact (54).

Uitgang.

⊥	3
⊥ ×	7
´ ×	29
⏑́ × ×	4
´ × ×	9
⏑́ × × ×	2
	54

1a.	⊥ × ×	´	1
b.	⏑́ × × ×	´	2
		op ´	3
3a.	⊥ ×	⊥ ×	5
b.	⏑́ × ×	⊥ ×	1
c.	⊥ × ×	⊥ ×	4
d.	⏑́ × × ×	⊥ ×	4
e.	⊥ × × ×	⊥ ×	5
f.	´ × × × ×	⊥ ×	1
g.	⊥ × × × ×	´ ×	3
h.	⏑́ × × × × ×	⊥ ×	1
i.	⊥ × × × × ×	⊥ ×	2
j.	⊥ × × × × × ×	⊥ ×	3
		op ⊥ ×	29
6a.	´ × ×	´ × × ×	1
b.	´ × × × × ×	´ × × ×	1
		op ´ × × ×	2

2a.	⊥ ×	´ ×	1
b.	⊥ × ×	´ ×	1
c.	⊥ × × ×	´ ×	3
d.	´ × × × ×	´ ×	1
e.	⊥ × × × × ×	´ ×	1
		op ´ ×	7
4a.	⏑́ ×	´ × ×	1
b.	⏑́ × ×	´ × ×	1
c.	⊥ × ×	´ × ×	1
d.	´ × × ×	´ × ×	1
		op ´ × ×	4
5a.	´ ×	⊥ × ×	2
b.	⊥ ×	´ × ×	2
c.	⊥ × ×	´ × ×	2
d.	´ × × ×	´ × ×	3
		op ´ × ×	9

[Hel. 1.
oneven verzen.]

Eerste maat.

1e maat.

´ 2
´ ´ 1
´ 8
⏑́ × × 2
´ 10
´ 6
´ 12
⏑́ × × × × 2
´ 3
⏑́ × × × × × 2
´ 3
´ 3
54

´	´ ×	´ ×	⏑́ × ×
5a : 2	*4a* : 1	*2a* : 1	*3b* : 1
		3a : 5	*4b* : 1
		5b : 2	
2	1	8	2

´ × ×	´ × × ×	´ × × ×	´ × × × ×
1a : 1	*1b* : 2	*2c* : 3	*2d* : 1
2b : 1	*3d* : 4	*3e* : 5	*3f* : 1
3c : 4		*4d* : 1	
4c : 1		*5d* : 3	
5c : 2			
6a : 1			
10	6	12	2

´ ×	´	´ × × × × ×
3g : 3	*3h* : 1	*2e* : 1
	6b : 1	*3i* : 2
3	2	3

´ × × ×
3j : 3
3

Boven het 4-syllabig schema: 2c-e : 5
3c-j : 23
4c-d : 2
5b-d : 7
6a-b : 2
39

Boven 5 syllaben: 2e : 1
3e-j : 15
4d : 1
5c-d : 5
6a-b : 2
24

Boven 6 syllaben: 2e : 1
3g-j : 9
5d : 3
6b : 1
14

Boven 7: 3i-j : 5
6b : 1
6

Boven 8: 3j : 3
3

Beneden het schema: 0.

[Hel. 1.
oneven verzen.]

II. Met opmaat (46).

Uitgang.

´ 12
⏑́ · 14
⊥́ × 17
⏑́ · · 1
⏑́ · · 1
⏑́ × × × × × 1
46

1a. 1 | ´ · | ´ 2
b. 2 | ´ | ⏑́ 5
c. 3 | ⊥́ × | ⊥́ 1
d. 4 | ⊥́ × | ⊥́ 4
op ´ 12

3a. 2 | ⊥́ | ⊥́ × 1
b. 1 | ⏑́ | ⊥́ × 2
c. 2 | ´ · | ⊥́ × 3
d. 3 | ´ · | ⊥́ × 1
e. 3 | ⏑́ × × | ⊥́ × 1
f. 1 | ´ · · | ⊥́ × 3
g. 2 | ⊥́ × × | ⊥́ × 1
h. 4 | ´ · | ⊥́ × 1
i. 2 | ⊥́ × × × | ⊥́ × 1
j. 1 | ⊥́ × × × × | ⊥́ × 2
k. 2 | ´ × · | ⊥́ × 1
op ´ 17

2a. 2 | ⊥́ | ⏑́ × 1
b. 3 | ´ | ⏑́ × 1
c. 4 | ⏑́ | ⏑́ × 3
d. 1 | ⏑́ × | ⏑́ × 1
e. 1 | ⏑́ · | ⏑́ × 2
f. 3 | ⊥́ · | ⏑́ × 1
g. 4 | ´ · | ⏑́ × 1
h. 3 | ´ · · | ⏑́ × 1
i. 4 | ⊥́ × × | ⏑́ × 1
j. 3 | ⏑́ · · · | ⏑́ × 1
k. 2 | ⏑́ × × · · · | ⏑́ × 1
op ⏑́ × 14

4. 1 | ⊥́ × × × × × | ⏑́ × × 1
op ⏑́ × × 1

5. 1 | ´ | ⏑́ × × × 1
op ´ × × × 1

6. 2 | ´ ´ · · · · · 1
op ⏑́ × × × × × 1

Eerste maat.

1^e maat.

´ 6
⏑́ 3
⊥́ 21
⏑́ × × 1
⊥́ × × 7
⏑́ × × × 1
⊥́ ×́ × × 2
⊥́ × × × × 3
⏑́ · · · · · 1
⊥́ · · · · · 1
46

⊥́	´ ·	⊥́ ×	⏑́ · ·	⊥́ × ×
2a-c : 5	*2d* : 1	*1a-d* : 12	*3e* : 1	*2h-i* : 2
3a : 1	*3b* : 2	*2e-g* : 4	1	*3f-h* : 5
6	3	*3c-d* : 4		7
		5 : 1		
		21		

⏑́ × × ×	⊥́ × × ×	⊥́ × × × ×	⏑́ × ×	⊥́ × × × ×
2j : 1	*3i* : 1	*3j-k* : 3	*2k* : 1	*4* : 1
1	*6* : 1	3	1	1
	2			

[Hel. 1. oneven verzen.]

Optact.

Optact.	*1 syllabe.*	*2 syllaben.*	*3 syllaben.*	*4 syllaben.*
1 syll. 14	*1a* : 2	*1b* : 5	*1c* : 1	*1d* : 4
2 „ 15	*2d.e* : 3	*2a k* : 2	*2b.f.h.j* : 4	*2c.g.i* : 5
3 „ 7	*3b.f.j* : 7	*3a.c.g.i.k* : 7	*3d.e* : 2	*3h* : 1
4 „ 10	*4* : 1	*6* : 1	7	10
46	*5* : 1	15		
	14			

Boven het 4-syllabig schema: *2h-k* : 4
3c-k : 14
4 : 1
5 : 1
6 : 1
21

Boven 5 syllaben: *2k* : 1
3f-k : 9
4 : 1
5 : 1
6 : 1
13

Boven 6 syllaben: *2k* : 1
3i-k : 4
4 : 1
6 : 1
7

Boven 7 syll.: *3j.k* : 3
4 : 1
6 : 1
5

Boven 8 syll.: *4* : 1
6 : 1
2

Boven 9 syll.: *6* : 1
1

Beneden het schema: *2d* : 1
1

Even verzen.

I. Zonder optact (30).

Uitgang.
´ 1
⊥ 3
⊥ × 25
⊥ × × 1
30

1. ´ · | ´ 1
op ´ 1

2a. ´ | ⏑ × 1
b. ⊥ · · · | ⊥ 1
c. ⏑ × × × × | ⏑ × 1
op ⊥ · 3

3a. ⊥ × | ´ · 14
b. ⏑ × × | ⊥ × 1
c. ⊥ × × | ⊥ × 8
d. ⊥ · · · | ⊥ × 1
e. ⊥ · · · | ⊥ × 1
op ⊥ · 25

4. ´ · | ´ · 1
op ⊥ × × 1

[Hel. 1.
even verzen.]

Eerste maat.

1e maat.	
–́	0
⏑́ ·	1
–́ ×	15
⏑́ × ·	1
–́ × ×	9
⏑́ × × ×	2
´ × × ×	1
⏑́ × × × ×	1
	30

⏑́ ×	´ ×	⏑́ × ×	–́ × ×
4 : 1	*2a* : 1	*3b* : 1	*1* : 1
	3a : 14		*3c* : 8
1	15	1	9

⏑́ × × ×	–́ × × ×	⏑́ × × × ×
2b : 1	*3e* : 1	*2c* : 1
3d : 1		
2	1	1

Boven het viersyllabig schema: *2c* : 1
3c-e : 10
11

Boven 5 syllaben: *3e* : 1
1

Beneden het schema: 0

—

II. Met optact (70).

Uitgang.	
´	34
⏑́	21
–́ ×	14
⏑́ · ·	1
	70

1a.	2	´ ×	–́	5
b.	3	´ ·	´	5
c.	4	´ ×	–́	6
d.	5	´ ×	–́	3
e.	6	´ ×	–́	4
f.	7	´ ·	–́	1
g.	8	⏑́ ×	–́	1
h.	3	´ × ×	–́	1
i.	4	´ ×	⏑́	1
j.	5	´ × ×	–́	1
k.	6	´ × ×	–́	1
l.	5	´ ×	´	1
m.	6	´ ×	´	1
n.	10	´ ×	´	1
o.	5	´ × ×	´	1
p.	8	´ ×	´	1
			op ´	34

2a.	2	–́	´ ×	2
b.	3	–́	⏑́ ×	1
c.	4	–́	⏑́ ×	4
d.	5	–́	⏑́ ×	1
e.	6	–́	´ ×	1
f.	7	´	´ ·	2
g.	3	⏑́ ×	⏑́ ×	1
h.	2	–́ ×	´ ×	2
i.	3	–́ ×	´ ×	2
j.	4	–́ ×	´ ×	1
k.	4	´ × ×	´ ×	1
l.	2	´ × ×	´ ×	1
m.	5	´ × ×	´ ×	1
n.	7	´ × ×	´ ×	1
			op ´ ×	21

[Hel. 1. over verzen]

3a.	3	´	ˋ ×	1
b.	1	´ ·	ˋ ×	2
c.	2	⏑́ ×	⊥ ×	1
d.	3	ˋ ·	ˋ ×	1
e.	5	ˋ ·	ˋ ×	2
f.	6	ˋ ·	ˋ ×	1
g.	7	ˋ ·	ˋ	1
h.	1	⊥ ×	⊥ ×	1
i.	4	⊥ ×	⊥ ×	1
j.	5	⊥ ×	ˋ ×	1
k.	6	´ ·	´	1
l.	7	⊥ ×	⊥ ×	1
		op	ˋ ×	14

4.	4	ˋ ´	´ · ·	1
		op	⏑́ × ×	1

Eerste maat.

1e maat.	
´	12
ˋ ×	10
´ ×	35
´ × ×	5
⊥ × ×	6
⏑́ × × ×	2
	70

⊥		ˋ ·		⊥ ×	
2a-f	11	*2g*	1	*1a-g*	25
3a	1	*3b-g*	8	*2h-j*	5
		4	1	*3h-l*	5
	12		10		35

⏑́ × ×		⊥ × ×		⏑́ × × ×	
1h-k	4	*1l-n*	3	*1o-p*	2
2k	1	*2l-n*	3		2
	5		6		

Optact.

Optact.	
1 syll.	3
2 ,,	11
3 ,,	12
4 ,,	15
5 ,,	11
6 ,,	9
7 ,,	6
8 ,,	2
9 ,,	0
10 ,,	1
	70

1 syllabe.		*2 syllaben.*		*3 syllaben.*		*4 syllaben.*	
3b.h	3	*1a*	5	*1b.h*	6	*1c.i*	7
	3	*2a.h.l*	5	*2b.g.i*	4	*2c.j.k*	6
		3c	1	*3a.d*	2	*3i*	1
			11		12	*4*	1
							15

5 syllaben.		*6 syllaben.*		*7 syllaben.*		*8 syllaben.*		*10 syllaben.*	
1d.j.l.o	6	*1e.k.m*	6	*1f*	1	*1g.p*	2	*1n*	1
2d.m	2	*2e*	1	*2f.n*	3		2		1
3e.j	3	*3f.k*	2	*3g.l*	2				
	11		9		6				

[Hel. 1. even verzen.]

Boven het 4-syllabig schema
(indien de optacten voor één syllabe gelden): *1l-p*: 5
2l-n: 3
Boven 5 syllaben: 0.
3h-l: 5
13
Beneden het schema (onder dezelfde voorwaarde): 2g : 1
1

Heliand 3589—3688.

Oneven verzen.

1. Zonder optact (50).

Uitgang.	
⊥	2
´ ×	34
⊥ × ×	2
´ × ×	10
´ × × ×	2
	50

1a.	´	´	1
b.	⏑́ × × × ×	´	1
	op	´	2
3a.	⊥ × ×	⊥ ·	1
b.	´ · ·	⊥ ·	1
	op	⊥ ·	2
4a.	´	⊥ × ×	2
b.	⏑́ ×	⊥ × ×	1
c.	⊥ ×	⊥ × ×	3
d.	⏑́ × ×	⊥ × ×	1
e.	⊥ × × ×	⊥ × ×	2
f.	⏑́ × × × ×	´	1
	op	´ ·	10

2a.	⏑́ ×	´ ·	1
b.	⊥ ×	· ´ ·	9
c.	⏑́ × ×	´ ×	1
d.	⊥ × ×	´ ·	6
e.	⏑́ × × ×	´ ·	9
f.	⊥ × × ×	´ ·	2
g.	⏑́ × × × ×	´ ×	1
h.	⊥ × × × ×	´ ×	4
i.	´ × × × × ×	´ ×	1
	op	´	34
5a.	⊥	⏑́ × × ×	1
b.	⊥	´	1
	op	´	2

Eerste maat.

1e maat.	
´	3
⏑́ ×	2
⊥ ×	12
⏑́ × ×	2
⊥ × ×	8
´	9
⊥ × × ×	5
⊥ × × × ×	3
´ × × × ×	4
⊥ × × × × ×	1
´ × × × × × ×	1
	50

´	⏑́ ×	´ ×	⏑́ × ×
1a : 2	*2a* : 1	*2b* : 9	*2c* : 1
5a : 1	*4b* : 1	*4c* : 3	*4d* : 1
3	2	12	2

´ ·	⏑́ × × ×	´ ×	´ × ×
1a : 1	*2e* : 9	*2f* : 2	*1b* : 1
2d : 6	9	*4e* : 2	*2g* : 1
3a : 1		*5b* : 1	*4f* : 1
8		5	3

⊥ × × × ×	⊥ × × × × ×	⊥ × × × × × ×
2h : 1	*2i* : 1	*3b* : 1
1	1	1

[Hel. 2. oneven verzen.]

Boven het viersyllabig schema: 1b : 1
2d-i : 23
3a-b : 2
4c-f : 7
5b : 1
34

Boven 5 syllaben: 2f-i : 8
3b : 1
4e-f : 3
5b : 1
13

Boven 6 syllaben: 2h-i : 5
3b : 1
4e-f : 3
5b : 1
10

Boven 7 syllaben: 2i : 1
3b : 1
2

Boven 8 syllaben: 3b : 1
1

Beneden het schema: 2a : 1
1

II. Met optact (50).

Uitgang.
´ 13
◡́ × 6
⊥ × 22
◡́ × × 3
⊥ × × 5
◡́ × × × 1
50

1a. 1 | ⊥ × | ´ 1
b. 2 | ⊥ × | ´ 3
c. 3 | ⊥ × | ´ 3
d. 4 | ⊥ | ⊥ 5
e. 3 | ⊥ × × | ´ 1
op ⊥ 13

2a. 2 | ◡́ × | ´ × 1
b. 1 | ⊥ × | ◡́ × 2
c. 2 | ⊥ × | ⊥ × 1
d. 5 | ⊥ | ⊥ × 1
e. 2 ⊥ × × × × | ◡́ × 1
op ◡́ × 6

3a. 2 | ⊥ | ⊥ × 1
b. 6 | ⊥ | ⊥ × 1
c. 3 | ⊥ | ⊥ × 2
d. 1 | ⊥ | ⊥ × 2
e. 3 | ⊥ | ⊥ × 1
f. 4 | ⊥ | ⊥ × 1
g. 1 | ◡́ × × | ´ 2
h. 1 | ´ | ´ 4
i. 2 | ´ | ⊥ × 1
j. 1 | ´ | ⊥ × 2
k. 1 | ⊥ × | ⊥ × 3
l. 1 | ´ × | ⊥ × 1
m. 2 | ´ × | ⊥ × 1
op ⊥ × 22

4a. 2 | ◡́ × × | ◡́ × × 1
b. 1 | ⊥ × × × | ◡́ × × 1
c. 1 | ⊥ × × × × | ◡́ × × 1
op ◡́ × × 3

5a. 1 | ⊥ | ⊥ × × 1
b. 3 | ⊥ | ⊥ × × 1
c. 1 | ⊥ | ´ × 1
d. 1 | ⊥ × × × | ⊥ × × 2
op ⊥ × × 5

6. 1 | ´ | ⊥ × × × 1
op ◡́ × × × 1

[Hel. 2. [illegible]]

Eerste maat.

1e maat.

´	2
⏑́ ×	3
⊥ ×	22
⏑́ × ×	3
⊥ × ×	7
⏑́ × × ×	1
⊥ × × ×	5
⏑́ × × × ×	3
⊥ × × × ×	4
	50

´
3a-b : 2
2

⏑́ ×
2a : 1
3c : 2
3

⊥ ×
1a-d : 12
2b-c : 3
3d-f : 4
5a-b : 2
6 : 1
22

⏑́ × ×
3g : 2
4a : 1
3

⊥ × ×
1e : 1
2d : 1
3h : 4
5c : 1
7

⏑́ × × ×
3i : 1
1

⊥ × × ×
3j : 2
4b : 1
5d : 2
5

⏑́ × × × ×
3k : 3
3

⊥ × × × ×
2e : 1
3l-m : 2
4c : 1
4

Optact.

Optact.

1	syll.	24
2	,,	10
3	,,	8
4	,,	6
5	,,	1
6	,,	1
		50

1 syllabe.
1a : 1
2b : 2
3d.g.h.j.k.l : 14
4b-c : 2
5a.c.d : 4
6 : 1
24

2 syllaben.
1b : 3
2a.c.e : 3
3a.i.m : 3
4a : 1
10

3 syllaben.
1c.e : 4
3c.e : 3
5b : 1
8

4 syllaben.
1d : 5
3f : 1
6

5 syllaben.
2d : 1
1

6 syllaben.
3b : 1
1

Boven het viersyllabig schema
(indien optact voor 1 syllabe telt en oplossing geldt):

Boven 5 syllaben:
2e : 1
3h-m : 12
4b-c : 2
5a-d : 5
20

1e : 1
2d-e : 2
3d-m : 18
4a-c : 3
5a-d : 5
6 : 1
30

[Hel. 2. oneven verzen.]

Boven 6 syllaben: 2*e* : 1
3*j-m* : 7
Boven 7 syllaben: 3*l-m* : 2 — 4*b-c* : 2
4*c* : 1 — 5*c-d* : 3
5*d* : 2 — 13
5

Beneden het schema (onder dezelfde voorwaarden).
2*a* : 1
1

Even verzen.

I. Zonder optact (27).

Uitgang.

´	6
◡́ ×	1
⊥ ×	11
◡́ × ×	2
⊥ × ×	5
⊥ × × ×	2
	27

1*a*. ⊥ × × | ´ 2
b. ◡́ × × × | ⊥ 1
c. ⊥ × × × | ´ 3
op ⊥ 6

2. ´ × × × | ◡́ × 1
op ◡́ × 1

3*a*. ⊥ × | ´ 8
b. ◡́ × × | ⊥ × 1
c. ⊥ × × | ´ 1
d. ◡́ × × × | ⊥ × 1
op ´ 11

4. ⊥ × | ◡́ × × 2
op ◡́ × × 2

5*a*. ⊥ | ´ × 2
b. ´ × | ´ × 3
op ´ × × 5

6. ´ | ⊥ × × 2
op ⊥ × × 2

Eerste maat.

1e maat.

´	4
◡́ ×	3
⊥ ×	10
◡́ × ×	1
⊥ × ×	3
◡́ × × ×	3
´	3
	27

´ — 5*a* : 2, 6 : 2 — 4
◡́ × — 5*b* : 3 — 3
´ × — 3*a* : 8, 4 : 2 — 10
◡́ × × — 3*b* : 1 — 1

⊥ × × — 1*a* : 2, 3*c* : 1 — 3
◡́ × × × — 1*b* : 1, 2 : 1, 3*d* : 1 — 3
⊥ × × × — 1*c* : 3 — 3

Boven het viersyllabig schema: 1*c* : 3
3*c-d* : 2
6 : 2
7

Boven 5 syllaben 0.

Beneden het schema 0.

[Hel. 2 even verzen.]

II. Met opmaat. (73)

Uitgang.

–́	30
´ ⏑	13
–́ ×	27
⏑́ × ×	1
–́ × ×	1
´	1
	73

1a.	2 |	´	| ´	4
b.	3 |	´	´	6
c.	4 |	´	| ´	4
d.	5 |	´	| ´	3
e.	6 |	´	´	1
f.	3	⏑́ × ×	´	1
g.	4 |	⏑́ × ×	´	1
h.	6 |	⏑́ × ×	´	1
i.	2 |	–́ × ×	| ´	2
j.	3 |	–́ × ×	´	1
k.	4 |	–́ × ×	´	1
l.	5	–́ × ×	´	1
m.	6	–́ × ×	´	2
n.	5 |	´	| ´	1
o.	2 |	´	| ´	1
			op ´	30

3a.	2 |	´	| ´	1
b.	3 |	´	´ ×	2
c.	1 |	⏑́ ×	´	3
d.	2 |	⏑́ ×	´ ×	2
e.	3 |	⏑́ ×	´ ×	5
f.	5 |	´	´ ×	2
g.	7 |	´	´ ×	1
h.	8 |	⏑́ ×	–́ ×	1
i.	1 |	´	| ´ ×	1
j.	7 |	⏑́ × ×	| ´ ×	1
k.	4 |	–́ × ×	| ´ ×	2
l.	6 |	´	´ ×	1
m.	7 |	–́ × ×	´ ×	1
n.	4 |	⏑́ × × ×	| ´ ×	1
o.	1	´	´ ×	2
p.	1 |	⏑́ × × × × ×	´	1
			op ´ ×	27

2a.	2	´	| ⏑́ ×	1
b.	3	´	⏑́ ×	1
c.	4 |	´	⏑́ ×	1
d.	9 |	–́	´	1
e.	3 |	´	⏑́ ×	1
f.	4 |	´	⏑́ ×	1
g.	5 |	–́ ×	| ⏑́ ×	1
h.	3 |	´	⏑́ ×	4
i.	5 |	–́ × ×	⏑́ ×	1
j.	7 |	–́ × ×	⏑́ ×	1
			op ´	13

4	3 |	´	| ´	1
			op ´	1
5	1 |	´	| ´	1
			op –́ × ×	1
6	2 |	´	| ´	1
			op ´	1

Eerste maat.

1e maat.

–́	9
´	14
´	23
⏑́ × ×	4
–́ × ×	17
⏑́ × × ×	2
–́ × × ×	3
⏑́ × × × × ×	1
	73

´	⏑́ ×	–́ ×	´
2a-d : 4	*3c-h* : 14	*1a-e* : 18	*1f-h* : 3
3a-b : 3	14	*2e-g* : 3	*3j* : 1
5 : 1		*3i* : 1	4
6 : 1		*4* : 1	
9		23	

´	⏑́ × × ×	–́ × × ×	⏑́ × × × × ×
1i-m : 7	*1n* : 1	*1n* : 1	*3p* : 1
2h-j : 6	*3o* : 1	*3o* : 2	1
3k-m : 4	2	3	
17			

[Hel. 2.
even verzen.]

Optact.

Optact.		
1	syll.	8
2	„	12
3	„	22
4	„	11
5	„	9
6	„	5
7	„	4
8	„	1
9	„	1
		73

1 syllabe.	*2 syllaben.*	*3 syllaben.*
3c.i.o.p : 7	*1a.i.o* : 7	*1b.f.j* : 8
5 : 1	*2a* : 1	*2b.e.h* : 6
8	*3a.d* : 3	*3b.e* : 7
	6 : 1	*4* : 1
	12	22

4 syllaben.	*5 syllaben.*	*6 syllaben.*
1c.g.k : 6	*1d.l.n* : 5	*1e.h.m* : 4
2c.f : 2	*2g.i* : 2	*3l* : 1
3k.n : 3	*3f* : 2	5
11	9	

7 syllaben.	*8 syllaben.*	*9 syllaben.*
2j : 1	*3h* : 1	*2d* : 1
3g.j.m : 3	1	1
4		

Boven het viersyllabig schema
(indien optact voor één syllabe telt en oplossing geldt):

1i-o : 9
2h-j : 6
3i-p : 10
4 : 1
5 : 1
6 : 1
28

Boven 5 syllaben: 1o : 1
3k-p : 8
9

Boven 6 syllaben: 3o-p : 3
3

Boven 7 syllaben: 3p : 1
1

Beneden het schema 0.

[Hild. oneven verzen.]

Hildebrandslied.

Oneven verzen (65).

I. Zonder optact (38).

Uitgang.

⊥	1
⊥ ·	16
⊥ ·	8
⊥ ·	11
´ ·	2
	38

1.	⊥ × × × ×	⊥	1
		op ⊥	1
2a.	⊥ ×	⊥ ×	5
b.	´	⊥ ×	1
c.	⊥ × ×	⊥ ×	3
d.	´ × × ×	⊥ ×	1
e.	⊥ × × ×	⊥ ×	2
f.	⏑́ × × × ×	⊥ ×	2
g.	⊥ × × × ×	⊥ ×	1
h.	⏑́ × × × × ×	⊥ ×	1
		op ⊥	16

3a.	´ × ×	⏑́ × ×	1
b.	´ × ×	⏑́ × ×	1
c.	⏑́ × × ×	⏑́ × ×	2
d.	´ × ×	⏑́ × ×	2
e.	´	´ ·	1
f.	´ · × ×	⏑́ × ×	1
		op ⏑́ × ×	8
4a.	´	´	3
b.	⏑́ × ×	⊥ × ×	2
c.	´	´	2
d.	⊥ × ×	´	2
e.	⊥ × × ×	´	1
f.	⏑́ × × × × ×	⊥ × ×	1
		op ⊥ × ×	11

5a.	⏑́ ×	⏑́ ×	1
b.	⊥ ×	⏑́ ×	1
		op ⏑́ ×	2

Eerste maat.

1ᵉ maat.

´	0
´ ×	1
´ ×	9
´ × ×	4
´ × ×	4
´ × × ×	5
´ × ×	6
⏑́ × × × ×	2
⊥ × × × ×	4
⏑́ × × × ×	2
´ · × × ×	1
	38

⏑́ ×	´	´	⊥ × ×
5a : 1	*2a* : 5	*2b* : 1	*2c* : 3
1	*4a* : 3	*3a* : 1	*3b* : 1
	5b : 1	*4b* : 2	4
	9	4	

´	´	´ × × × ×	⊥ × × × ×
2d : 1	*2e* : 2	*2f* : 2	1 : 1
3c : 2	*3d* : 2	2	*2g* : 1
4c : 2	*4d* : 2		*3e* : 1
5	6		*4e* : 1
			4

´ × ×	⊥ × × ×
2h : 1	*3f* : 1
4f : 1	1
2	

Boven het 4-syllabig schema: 1 : 1
2e-h : 10
3b-f : 7
4a-f : 11
5b : 1
30

Boven 5 syllaben: 1 : 1
2e-h : 6
3d-f : 4
4e-f : 6
17

Boven 6 syllaben: 2g-h : 2
3e-f : 2
4d-f : 4
8

Boven 7 syllaben: 3f : 1
4e-f : 2
3

Boven 8 syllaben: 3f : 1
1

Beneden het schema 0.

II. Met optact (27).

Uitgang.

´ 8
⏑́ × 2
⊥́ × 14
⏑́ × × 2
⊥́ × × × 1
27

1a. 3 | ´ | ´ 2
b. 4 | ´ | ´ 1
c. 1 | ⏑́ × × | ´ 2
d. 2 | ⊥́ × × | ´ 3
op ´ 8

2a. 4 | ⊥́ × | ´ 1
b. 1 | ⊥́ × × × × × | ´ 1
op ´ 2

4a. 3 | ´ | ⏑́ × × 1
b. 1 | ´ × × | ⏑́ × × 1
op ⏑́ × × 2

5. 4 | ⊥́ | ⊥́ × × × 1
op ´ 1

3a. 1 | ´ | ´ 1
b. 2 | ´ | ´ 2
c. 4 | ´ | ´ 1
d. 2 | ⏑́ × | ´ 1
e. 1 | ´ | ⊥́ 1
f. 2 | ´ | ⊥́ 1
g. 3 | ´ | ´ 1
h. 4 | ⏑́ × × | ´ 1
i. 1 | ⊥́ × × | ´ 1
j. 2 | ´ | ⊥́ 1
k. 3 | ´ | ⊥́ 1
l. 1 | ⏑́ × × × | ´ 1
m. 4 | ⏑́ × × × × | ´ 1
op ´ 14

Eerste maat.

1e maat.

´ 6
⏑́ × 1
⊥́ 7
´ × 3
´ × 7
´ × 1
´ × 1
⊥́ 1
27

´	⏑́ ×	⊥́ ×	´	⊥́ × ×
3a-c : 4	3d : 1	1a-b : 3	1c : 2	1d : 3
4a : 1		2a : 1	3h : 1	3i-k : 3
5 : 1		3e-g : 3		4b : 1
6	1	7	3	7

⏑́ × × ×	⏑́ × × × ×	⊥́ × × × × ×
3l : 1	3m : 1	2b : 1
1	1	1

[Hild. even verzen.]

Optact.

Optact.		
1	syll.	8
2	,,	8
3	,,	5
4	,,	6
		27

1 syllabe.		*2 syllaben.*		*3 syllaben.*	
1c	: 2	*1d*	: 3	*1a*	: 2
2b	: 1	*3b. d. f. j*	: 5	*3g. k*	: 2
3a. e. i. l	: 4		8	*4a*	: 1
4b	: 1				5
	8				

4 syllaben.	
1b	: 1
2a	: 1
3c. h. m	: 3
5	: 1
	6

Boven het viersyllabig schema: *1d* : 3, *2b* : 1, *3e-m* : 9, *4b* : 1, *5* : 1 — 15

Boven 5 syllaben: *2b* : 1, *3i-m* : 5, *4b* : 1, *5* : 1 — 8

Boven 6 syllaben: *2b* : 1, *3m* : 1 — 2

Boven 7 syllaben: *2b* : 1 — 1

Beneden het schema: 0.

Even verzen (62).

I. Zonder optact. (34).

Uitgang.	
´	0
⊥ ×	5
´ ×	24
´ ⊥ ×	2
´ × ×	3
	34

1a.	´ × | ⊥ ×	1
b.	´ × × | ´ ×	2
c.	´ × × × | ´ ×	2
	op ⏑ ×	5

2a.	´ × | ´ ×	12
b.	⏑ × × | ⊥ ×	1
c.	⊥ × × | ⊥ ×	10
d.	⏑ × × × | ⊥ ×	1
	op ´ ×	24

3a.	´ × × | ´ × ×	1
b.	´ × × × | ´ × ×	1
	op ´ × ×	2

4a.	⊥ | ⊥ × ×	1
b.	´ × × × | ´ × ×	1
c.	⊥ × × × × | ⊥ × ×	1
	op ´ ⊥ ×	3

[Hild. [illegible]]

Eerste maat.

I. maat.	
´	1
´	0
´	13
´	1
⊥ × ×	11
⏑́ × × ×	4
⊥ × × ×	3
´ × × × ×	1
	34

´	´ ×	⏑́ × ×	⊥ × ×
4a : 1	1a : 1	2b : 1	2c : 10
	2a : 12		3a : 1
1	13	1	11

⏑́ × × ×	´ × ×	⊥ × ×
1b : 2	1c : 2	4c : 1
2d : 1	4b : 1	
3b : 1		
4	3	1

Boven het viersyllabig schema: 1c : 2
2c-d : 11
Boven 5 syllaben: 4b-c : 2 3a-b : 2
2 4b-e : 2
Boven 6 syllaben: 4b-e : 2 17
2
Boven 7 syllaben: 4c : 1
1

Beneden het schema: 0.

II. Met optact (28).

Uitgang.	
⊥	13
´	5
´	9
⊥ × × ×	1
	28

1a.	5	´ ·	´	1
b.	2	´	´	2
c.	3	´ ·	´	4
d.	4	´	´	1
e.	1	´	´	1
f.	2	⊥ × ×	´	2
g.	4	⊥ × ×	´	1
h.	5	⊥ × ×	´	1
			op ´	13

3a.	2	´	´	1
b.	4	´	´ ×	1
c.	2	´	´	2
d.	5	⏑́ ×	´ ×	1
e.	6	⏑́ ×	´ ×	1
f.	1	⊥ ×	´ ×	1
g.	4	⊥ ×	´ ×	1
h.	1	´ ·	´ ×	1
			op ´	9

2a.	6	·	⏑́ ×	1
b.	2	⊥ ×	⏑́ ×	1
c.	5	⊥ ×	⏑́ ×	1
d.	6	⊥ ×	´	1
e.	5	´ × ×	⏑́ ×	1
			op ´	5

4.	1	´	´	1
			op ´	1

[Hild. even verzen]

1e maat.

⊥	4
´ ·	5
´	12
⏑́ × ×	1
⊥ × ×	6
	28

Eerste maat.

´	´ ×	´	´ × ×	⊥ × ×
2a : 1	*1a* : 1	*1b-d* : 7	*2e* : 1	*1e-h* : 5
3a-b : 2	*3c-e* : 4	*2b-d* : 3	1	*3h* : 1
4 : 1	5	*3f-g* : 2		6
4		12		

Optact.

1 syll.	4
2 ,,	8
3 ,,	4
4 ,,	4
5 ,,	5
6 ,,	3
	28

Optact.

1 syllabe.	*2 syllaben.*	*3 syllaben.*
1e : 1	*1b. f* : 1	*1c* : 4
3f. h : 2	*2b* : 1	4
4 : 1	*3a. c* : 3	
4	8	

4 syllaben.	*5 syllaben.*	*6 syllaben.*
1d. g : 2	*1a. h* : 2	*2a. d* : 2
3b. g : 2	*2c. e* : 2	*3e* : 1
4	*3d* : 1	3
	5	

Boven het viersyllabig schema
(indien optact voor één syllabe telt en oplossing geldt):

		1e-h : 5
Boven 5 syllaben:	*3h* : 1	*3f-h* : 3
	4 : 1	*4* : 1
Beneden het schema: 0	2	9

Mûspilli.

Oneven verzen.

I. Zonder optact (36).

Uitgang.

´	1
⏑́ ×	2
⊥ ×	27
⏑́ × ×	2
⊥ × ×	3
´	1
	36

1.	´	´	1
	op	´	1
2a.	⏑́ × ×	⏑́ ×	1
b.	´ × × ×	⏑́ ×	1
	op	⏑́	2
3a.	´	⊥ ×	4
b.	⊥ × ×	⊥ ×	7
c.	⏑́ × × ×	⊥ ×	2
d.	⊥ × × ×	⊥ ×	8
e.	⏑́ × × ×	⊥ ×	1
f.	⊥ × × ×	⊥ ×	3
g.	⊥ × × × ×	⊥ ×	1
h.	´	⊥ ×	1
	op	⊥ ×	27

[illegible]

4a. ⊥ × | ⏑́ × × 1
b. [illegible] | [illegible] 1
op [illegible] 2

5a. [illegible] | [illegible] 1
b. ⊥ × × × | ⊥ × × 1
c. [illegible] | [illegible] 1
op [illegible] 3

6. ⊥ × × × × | ⏑́ × × × 1
op ⏑́ × × × 1

Eerste maat.

1e maat.	
⊥ ×	7
⏑́ × ×	1
⊥ × ×	8
⏑́ × × ×	2
⊥ × × ×	9
⏑́ × × ×	1
⊥ × × × ×	6
⊥ × × × × ×	1
⊥ × × × × × ×	1
	36

⊥ ×	⏑́ × ×	⊥ × ×	⏑́ × ×	⊥ × × ×
1 : 1	2a : 1	3b : 7	3c : 2	3d : 8
3a : 4	1	4b : 1	2	5b : 1
4a : 1		8		9
5a : 1				
7				

⏑́ × × ×	⊥ × × × ×	⊥ × × × × ×
3e : 1	2b : 1	3g : 1
1	3f : 3	1
	5c : 1	
	6 : 1	⊥ × × × × × ×
	6	3h : 1
		1

Boven het viersyllabig schema: 2b : 1
3b-h : 23
4b : 1
5a-c : 3
6 : 1
29

Boven 5 syllaben: 2b : 1
3d-h : 14
5b-c : 2
6 : 1
18

Boven 6 syllaben: 3f-h : 5
5b c : 2
6 : 1
8

Boven 7 syllaben: 3g-h : 2
5c : 1
6 : 1
4

Boven 8 syllaben: 3h : 1
1

Beneden het schema: 1 : 1
1

Twijfelachtig 2a : 1 (sterke bijtoon op skal).

[Musp.
oneven verzen]

II. Met optact (64).

Uitgang.	
⊥	20
⊥́ ×	14
⊥ ·	26
⊥́ ´ ·	3
⊥ × ×	1
	64

1a.	4	´	⊥́	1
b.	6	⊥́	⊥́	1
c.	2	⊥ ·	⊥	1
d.	3	⊥ ×	⊥	1
e.	5	⊥ ×	⊥́	1
f.	1	´ · ·	⊥̈	1
g.	2	´	´	6
h.	3	´ · ·	⊥́	3
i.	4	´ · ·	⊥́	1
j.	5	⊥ ·	⊥	2
k.	2	⊥́ · ·	⊥	1
l.	2	⊥ × × ×	⊥	1
			op ⊥́	20

2a.	4	´	⊥́ ×	1
b.	7	⊥́	⊥́ ×	1
c.	8	´ ×	⊥́ ×	1
d.	3	´ ×	´ ×	2
e.	1	⊥́ × ×	´ ×	1
f.	3	´ × ×	⊥́ ×	1
g.	4	´ × ×	⊥́ ×	1
h.	1	⊥́ × ×	⊥́ ×	1
i.	3	´ × ×	⊥́ ×	1
j.	4	⊥ × ×	⊥́ ×	1
k.	2	⊥́ × × ×	⊥́ ×	1
l.	1	⊥́ × × × ×	⊥́ ×	1
m.	7	´ × × × ×	⊥́ ×	1
			op ⊥́ ×	14

3a.	3	´	´ ×	2
b.	4	⊥	⊥́ ×	2
c.	5	⊥́	⊥ ×	1
d.	6	´	´ ×	1
e.	2	◡́ ×	´ ×	1
f.	4	◡́ ×	´ ×	1
g.	6	◡́ ×	´ ×	1
h.	1	´	´ ×	1
i.	4	´	´ ×	1
j.	6	´ ·	´ ×	2
k.	1	◡́ × ×	´ ×	1
l.	4	◡́ × ×	⊥́ ×	1
m.	1	´ ·	´ ×	2
n.	2	⊥ × ×	´ ×	1
o.	1	◡́ × × ×	´ ×	1
p.	1	⊥́ · ·	⊥ ×	3
q.	2	´ · ·	´ ×	2
r.	5	⊥ × × ×	´ ×	1
s.	1	⊥́ × × × × ×	´ ×	1
			op ⊥	26

4a.	1	⊥́	⊥́	1
b.	2	⊥́ ·	⊥́	1
c.	1	⊥́ ·	⊥́	1
			op ⊥́	3

5.	1	´ ·	´ ·	1
			op ⊥ × ×	1

[Musp. · neven verzen.]

Eerste maat.

1 maat.	
′	9
◡́ ×	5
⊥ ×	9
◡́ × ×	5
⊥ × ×	22
◡́ × × ×	3
⊥ × × ×	7
⊥ × × × ×	3
′ × × × × ×	1
	64

′	◡́ ×	⊥ ×	◡́ × ×
1a : 1	*1b* : 1	*1c-e* : 3	*2e-g* : 3
2a-b : 2	*2c* : 1	*2d* : 2	*3k-l* : 2
3a-d : 6	*3e-g* : 3	*3h-j* : 4	5
9	5	9	

⊥ × ×	◡́ × × ×	′	⊥ × × × ×
1f-j : 13	*1k* : 1	*1l* : 1	*2l-m* : 2
2h-j : 3	*2k* : 1	*3p-r* : 6	*4c* : 1
3m-n : 3	*3o* : 1	7	3
4a-b : 2	3		
5 : 1			
22			

⊥ × ×
3s : 1
1

Optact.

Optact	
1 syll.	16
2 ,,	15
3 ,,	10
4 ,,	10
5 ,,	5
6 ,,	5
7 ,,	2
8 ,,	1
	64

1 syllabe.	*2 syllaben.*	*3 syllaben.*	*4 syllaben.*
1f : 1	*1c.g.k.l* : 9	*1d.h* : 4	*1a.i* : 2
2e.h.l. : 3	*2k* : 1	*2l.f.i* : 4	*2a.g.j* : 3
3h.k.m.o.p.s : 9	*3e.n.q* : 4	*3a* : 2	*3b.f.i.l* : 5
4a.c : 2	*4b* : 1	10	10
5 : 1	15		
16			

5 syllaben.	*6 syllaben.*	*7 syllaben.*	*8 syllaben.*
1e.j : 3	*1b* : 1	*2b.m* : 2	*2c* : 1
3c.r : 2	*3d.g.j* : 4	2	1
5	5		

Boven het viersyllabig schema
(indien optact voor één syllabe telt en oplossing geldt):

				1f-l : 15
Boven 5 syllaben:			*1l* : 1	*2h-m* : 6
			2l-m : 2	*3h-s* : 17
Boven 6 syllaben:		*2l-m* : 2	*3m-s* : 11	*4a-c* : 3
		3p-s : 7	*4a-c* : 3	*5* : 1
Boven 7 syllaben:	*3s* : 1	*4c* : 1	*5* : 1	42
	4c : 1	*5* : 1	18	
Boven 8 syllaben: 3s : 1	2	11		
1				

[Musp. even verzen]

Beneden het schema (onder dezelfde voorwaarden):

1a : 1
1b : 1 (hier echter 6-syllabige optact).
2c : 1 (8-syllabige optact).
3

Even verzen.

I. Zonder optact (29).

Uitgang.
´ 1
◡́ × 2
´ 21
◡́ × × 4
´ · · 1
29

1. ⊥́ × ´ 1
op ´ 1

2a. ´ ´ 1
b. ´ ´ 1
op ´ 2

3a. ´ | ´ 5
b. ◡́ × × | ´ 5
c. ⊥́ × × | ´ 10
d. ⊥́ × × × | ´ 1
op ´ 21

4a. ´ | ´ 3
b. ´ | ´ 1
op ´ 4

5. ⊥́ × | ⊥́ × × × 1
op ⊥́ × × × 1

Eerste maat.

1e maat.
⊥́ × 8
´ 5
´ · 13
´ · · 2
⊥́ × × × 1
29

⊥́ ×
1 : 1
2a : 1
3a : 5
5 : 1
8

◡́ × ×
3b : 5
5

⊥́ × × ×
3d : 1
1

⊥́ × ×
3c : 10
4a : 3
13

´
2b : 1
4b : 1
2

Boven het viersyllabig schema: *3c-d* : 11
4a-b : 4
5 : 1
16

Boven 5 syllaben: *3d* : 1
5 : 1
2

Beneden het schema: *1* : 1
2a : 1
2

[Musp even verzen]

II. *Met optact (70).*

Uitgang.

–́	20
ˊ ×	15
ˊ `	31
⏑́ × ×	2
–́ × ×	2
	70

1a.	2	–́ `	–́	3
b.	3	–́ `	ˊ	1
c.	4	–́ ×	–́	3
d.	7	–́ `	–́	1
e.	4	⏑́ × ×	ˊ	1
f.	2	–́ × ×	–́	4
g.	3	–́ × ×	–́	2
h.	4	–́ × ×	ˊ	1
i.	5	–́ ` `	ˊ	1
j.	6	–́ × ×	–́	1
k.	4	–́ × × ×	ˊ	1
l.	5	–́ × × ×	–́	1
			op –́	20

3a.	1	ˊ	–́ ×	1
b.	3	ˊ	–́ ×	1
c.	4	ˊ	ˊ ×	1
d.	2	⏑́ ×	–́ ×	1
e.	1	–́ ×	–́ ×	8
f.	1	ˊ × ×	–́ ×	3
g.	3	ˊ × ×	–́ ×	1
h.	4	ˊ × ×	ˊ ×	1
i.	1	–́ × ×	ˊ ×	7
j.	4	–́ × ×	–́ ×	1
k.	1	⏑́ × × ×	ˊ ×	3
l.	1	–́ × ` `	–́ ×	3
			op ˊ `	31

2a.	2	–́ ×	⏑́ ×	2
b.	3	–́ ×	⏑́ ×	1
c.	4	ˊ ×	⏑́ ×	2
d.	5	–́ ×	⏑́ ×	1
e.	6	–́ ×	⏑́ ×	2
f.	7	ˊ ×	⏑́ ×	1
g.	3	⏑́ × ×	⏑́ ×	1
h.	4	⏑́ × ×	ˊ `	1
i.	5	⏑́ × ×	ˊ `	1
j.	3	–́ ` `	⏑́ ×	2
k.	4	–́ × ×	⏑́ ×	1
			op ˊ ×	15

4a.	3	–́	ˊ × ×	1
b.	1	–́ `	ˊ × ×	1
			op ⏑́ × ×	2

5a.	4	ˊ	–́	1
b.	2	ˊ ×	–́ × ×	1
			op –́ ` `	2

Eerste maat.

1e maat.

–́	5
⏑́ ×	2
–́ `	26
⏑́ × ×	9
–́ × ×	20
⏑́ × × ×	3
–́ × × ×	5
	70

–́		ˊ ×		–́ `		⏑́ × ×	
3a-c	3	*3d*	1	*1a-d*	8	*1e*	1
4a	1	*5b*	1	*2a-f*	9	*2g-i*	3
5a	1		2	*3e*	8	*3f-h*	5
	5			*4b*	1		9
					26		

–́ × ×		⏑́ × × ×		–́ × × ×	
1f-j	9	*3k*	3	*1k-l*	2
2j-k	3		3	*3l*	3
3i-j	8				5
	20				

[Musp. even verzen]

Optact.

Optact.	
1 syll.	26
2 ..	11
3 ..	10
4 ..	14
5 ..	4
6 ..	3
7 ..	2
	70

1 syllabe.		*2 syllaben.*		*3 syllaben.*	
3a.e.f.i.k.l	25	*1a.f* :	7	*1b.g* :	3
4b	1	*2a* :	2	*2b.g.j* :	4
	26	*3d* :	1	*3b.g* :	2
		5b :	1	*4a* :	1
			11		10

4 syllaben.		*5 syllaben.*		*6 syllaben.*		*7 syllaben.*	
1c.e.h.k :	6	*1i.l* :	2	*1j* :	1	*1d* :	1
2c.h.k :	4	*2d.i* :	2	*2e* :	2	*2f* :	1
3c.h.j :	3		4		3		2
5a :	1						
	14						

Boven het viersyllabig schema
(indien optact voor één syllabe telt en oplossing geldt):

				1f-l :	11
		Boven 5 syllaben: *1k-l* :	2	*2j-k* :	3
		3i-l :	14	*3e-l* :	27
Boven 6 syllaben: *3l* :	3		16	*4b* :	1
	3			*5a-b* :	2
					44

Beneden het schema: 0.

HET RHYTME.

1. De optact.

De oudere ags. poëzie heeft het gevoel voor het dalend rhytme bewaard. Gelijk in het on. blijkt dit uit het betrekkelijk sterke overwicht der verzen zonder optact. De getallen zijn op telkens 200 verzen:

Be. 3	*geen optact* 148	*optact*	52.
Be. 1	 129	..	71.
Be. 2	 117	..	83.
By. 2	 110	..	90.
By. 1	 102	..	98.

Be. 1. 2 staan betrekkelijk kort bij elkander. De toename van het aantal optactverzen tegenover Vsp. en Hym. is reeds belangrijk. Be. 3 staat in dit gelijk in andere opzichten op een ouderwetscher standpunt, dat niet uit een teruggang verklaard behoeft te worden maar eer toont, dat verschillende scholen de traditie op niet geheel

gelijke wijze vastgehouden hebben. In de beide stukken van By. is daarentegen het aantal optacten in hooge mate vermeerderd; in By. 1 is het ongeveer de helft.

De duitsche verhoudingen zijn als volgt:

Hild.	*geen optact*	72	*optact*	55 (op 127).
Hel. 1	„ „	84	„	116 (op 200).
Hel. 2	„ „	77	„	123.
Musp.	„ „	65	„	134 (op 199).

Het Hildebrandslied staat in dit opzicht nog bijna op het standpunt van Be. 2 (ruim 43 °/₀ over $41\frac{1}{2}$ °/₀ in Be. 2.). Toch is er reeds toename. Deze zet zich voort over Hel., waar de optact reeds verre overweegt, naar Musp., dat met zijn 134 optactverzen een eindpunt representeert, veel verder gaande dan het ags. eindpunt Byrhtnod.

De verdeeling dezer optacten over de oneven en de even verzen is de volgende:

	Oneven verzen.	*Even verzen.*	*Percentage der oneven verzen.*
Be. 3	18	34	$34\frac{8}{13}$.
Be. 2	32	51	$38\frac{46}{83}$.
Be. 1	31	40	$43\frac{47}{71}$.
By. 1	52	46	$53\frac{3}{49}$.
By. 2	54	36	60.
Hel. 1	46	70	$39\frac{19}{29}$.
Hel. 2	50	73	$40\frac{80}{123}$.
Musp.	64	70	$45\frac{35}{67}$.
Hild.	27	28	$49\frac{1}{11}$.

De oude, op grammatische gronden berustende regel, dat de meerderheid der optactverzen even verzen zijn, geldt nog bijna zonder uitzondering, maar de tegenstelling is toch reeds in Be. zwakker dan in de on. bronnen (Vsp. oneven verzen 36, even vv. 82, percent. oneven v. $30\frac{30}{59}$; Hym. oneven vv. 25, even vv. 42, percentage oneven vv. $37\frac{21}{67}$). Bij de neiging der ags. poëzie, om met een even vers een zin te beginnen, is dat ook begrijpelijk. De natuurlijke regel is eerst traditioneel geworden, daarna verzwakt; eindelijk verdwijnt hij. Be. 3 neemt hier weer het oudste standpunt in, moderner dan Vsp. maar nog iets ouderwetscher dan Hym. In By. is de regel geheel vergeten en de verhouding omgekeerd. In Duitschland voert de weg over Hel., die tusschen Be. 1 en Be. 2 in staat, naar Musp., terwijl Hild. hier met zijn ongeveer gelijke verdeeling het eindpunt representeert.

Zwaarte van den optact. In Be. is 2 syllaben het getal, dat verreweg het meest voorkomt. Daarnaast vindt men 1 en 3 syllaben: slechts 2 voorbeelden voor 4 syllaben staan in Be. 2. De getallen zijn:

	Be. 1	Be. 2	Be. 3
1 syllabe	15	18	9
2 syllaben	47	15	32
3 syllaben	9	18	11
4 syllaben	0	2	0

Dit beteekent reeds een belangrijke toename tegenover de on. bronnen (Vsp. 1 syll. 81, 2 syll. 35, 3 syll. 2, 4 syll. 0; Hym. 1 syll. 48, 2 syll. 19, 3 of 4 syll. 0).

In Byrhtnođ overweegt nog het getal 2, maar zoowel het getal 1 als 3 is naar verhouding toegenomen, en wij vinden ook in beide stukken voorbeelden voor meer dan 3 syllaben:

	By. 1	By. 2
1 syllabe	37	30
2 syllaben	40	41
3 „	17	17
4 „	4	1
5 „	0	1

Op Duitsch gebied neemt het aantal syllaben in den optact zeer sterk toe, zoodat het vers er geheel door ontwricht wordt. Men vindt tot 10 lettergrepen. Het bescheidenst is nog Hild.; het verst gaat Hel.:

	Hild.	Musp.	Hel. 2	Hel. 1
1 syllabe	12	12	32	17
2 syllaben	16	26	22	26
3 „	9	20	30	19
4 „	10	21	17	25
5 „	5	9	10	11
6 „	3	8	6	9
7 „		4	1	6
8 „		1	1	2
9 „			1	
10 „		—	—	1

Het getal 2 is nog wel dat, dat gemiddeld meer voorkomt dan eenig ander, maar telt men de optacten van meer dan 2 syllaben samen, dan staan zij in Hild. en Musp. ongeveer gelijk met de som van de één- en de tweelettergrepige optacten, en bij Hel. 1. 2 overtreffen zij deze verre.

Er bestaat nu ook in de zwaarte van den optact een verschil tusschen oneven en even verzen. En wel is in de meeste stukken

de optact der even verzen belangrijk zwaarder dan die der oneven verzen. Bij Hel. en Hild. is het verschil zóó in het oog loopend, dat de twee groepen verzen daardoor een zeer verschillend karakter krijgen:

	Be. 1		Be. 2		Be. 3	
	oneven v.	*even v.*	*oneven*	*even v.*	*oneven*	*even v.*
1 syll.	8	7	9	9	1	8
2 syll.	20	27	19	26	11	21
3 syll.	3	6	4	14	6	5
4 syll.	—	—	—	2	—	—

	By. 1		By. 2	
	oneven v.	*even v.*	*oneven*	*even v.*
1 syll.	24	13	26	4
2 syll.	19	21	23	18
3 syll.	6	11	4	13
4 syll.	3	1	1	0
5 syll.	—		—	1

	Hel. 1		Hel. 2		Hild.		Musp.	
	oneven	*even*	*oneven*	*even*	*oneven*	*even*	*oneven*	*even*
1 syll.	14	3	24	8	8	4	16	26
2 „	15	11	10	12	8	8	15	11
3 „	7	12	8	22	5	4	10	10
4 „	10	15	6	11	6	4	10	14
5 „	—	11	1	9	—	5	5	4
6 „	—	9	1	5	—	3	5	3
7 „	—	6	—	4	—	—	2	2
8 „	—	2	—	1	—	—	1	—
9 „	—	—	—	1	—	—	—	—
10 „	—	1	—	—		—	—	—

Deze eigenaardigheid schijnt niet op een ouden regel te berusten. In Vsp. en Hym. zijn de verhoudingen omgekeerd. Wij vinden hier:

	Vsp. *oneven v.*	*even v.*	Hym. *oneven v.*	*even v.*
1 syll.	19	62	16	32
2 „	16	19	9	10
3 „	1	1	—	—

De eensyllabige optact overweegt hier zoowel bij de oneven als bij de even optactverzen, maar het sterkst bij de laatstgenoemde. Mogelijk staat dit hiermee in verband, dat de samenhang tusschen de versparen minder eng is dan tusschen de verzen, die een paar vormen, zoodat, wanneer toch eenmaal een oneven vers een optact heeft, een syllabe meer minder stoornis in het rhythme brengt dan bij een even vers. Voor de latere wijziging moet een bijzondere

oorzaak zijn. Deze zal gelegen zijn in de oude neiging, om de twee maten van het tweede vers niet te overladen. Bij de toename van het syllabenaantal der verzen heeft men het tweede vers niet gespaard, maar de behoefte, om toch aan het slot van het verspaar het rhytme te doen uitkomen, heeft er toe gevoerd, de toename van het tweede vers zooveel mogelijk in den optact te leggen. Van deze gezichtspunten uit zijn dan de uitzonderingen te beoordeelen. Bij Be. 3, die ook in andere opzichten den optact op de oude wijze behandelt, kan de afwijking van de andere stukken slechts verklaard worden als een rest van vasthouden aan den ouden, uit de on. poëzie bekenden regel. De getallen van Byrhtnoð toonen den jongeren regel, die ook voor Be. 1. 2 geldt, alleen eenigszins verzwakt. In de Duitsche poëzie treedt de nieuwe regel zeer sterk op in Hild. en wordt in Hel. tot een uiterste gedreven, terwijl Musp., die ook in andere opzichten met de techniek niet overweg kan, den regel in zijn tegendeel verkeert. Aan een nawerken van het vroegere gebruik te denken, is bij dit gedicht, waarvan de optactverhoudingen totaal door de war zijn, onmogelijk.

2. De gewichtsverhouding der maten van het verspaar.

Wanneer wij bij de bepaling van den grammatischen inhoud der afzonderlijk maten de optacten niet bij de tweede maat van het vorige vers meetellen, vinden wij de volgende getallen voor verkorting en verlenging:

		1e *maat.*	2e *maat.*	3e *maat.*	4e *maat.*
Be. 1	*verkort*	17	34	28	45
	verlengd	34	11	29	14
Be. 2	*verkort*	21	25	31	43
	verlengd	25	17	19	10
Be. 3	*verkort*	17	18	25	47
	verlengd	34	19	29	11
By. 1	*verkort*	16	32	21	27
	verlengd	54	14	27	5
By. 2	*verkort*	15	35	13	33
	verlengd	53	12	36	4
Hild.	*verkort*	8	11	10	23
	verlengd	34	14	25	1
Hel. 1	*verkort*	12	36	23	59
	verlengd	56	13	21	1
Hel. 2	*verkort*	10	21	30	50
	verlengd	51	18	32	9
Musp.	*verkort*	14	37	7	38
	verlengd	64	5	14	3

Vierde maat. Uit bovenstaande tabel blijkt, dat in alle stukken zonder uitzondering de vierde maat het lichtst gebouwd is. Bij de meeste blijkt het zoowel uit het cijfer voor de verkortingen als uit dat voor de verlengingen; het eerstgenoemde is het hoogste, het tweede het laagste der vier. Geringe afwijkingen toonen de stukken uit Byrthtnođ, waar de tweede maat een zeer klein overwicht in verkortingen heeft, maar dit wordt meer dan opgewogen door een veel grooter overwicht in verlengingen. Omgekeerd heeft in Be. 1 de tweede maat drie verlengingen, maar tevens 11 verkortingen minder dan de vierde. De regel is dus zonder uitzondering en draagt slechts in een paar stukken een iets minder uitgesproken karakter dan in de overige. [1])

Eerste maat. Niet minder duidelijk dan de getallen voor de vierde spreken die voor de eerste maat van het verspaar. Uit de tabel op p. 189 blijkt terstond, dat in alle stukken het cijfer voor verlenging bij de eerste maat verreweg het grootste is. Dat voor verkorting is in den regel het kleinste. Uitzonderingen vormen hier alleen By. 2, waar de derde maat een iets kleiner getal heeft (verschil 2), opgewogen door een groot verschil in verlengingen (17), en Musp., waar de verhoudingen over het geheel verward zijn geworden; toch staat ook hier over een verschil van 7 verkortingen, waarmee de derde maat in de minderheid blijft, een verschil van 20 verlengingen in het nadeel van dezelfde maat.

Het verschijnsel, dat de eerste maat de zwaarste van het verspaar is, stamt uit de oude poëzie; wij hebben het zoowel bij Vsp. als bij Hym. waargenomen. En ook de positie der vierde maat komt vrijwel overeen met onze vroegere ervaringen; slechts komt haar minderheid vooral tegenover de derde ook in het taalmateriaal wat duidelijker tot uitdrukking dan in de besproken on. bronnen, waar twee rhytmische neigingen, die met elkander strijd voerden, de verkorting der vierde maat beperkten (p. 62)[2]). Het overwicht der eerste maat zoowel als de minderheid der vierde zijn in de ags. en du. poëzie tot het einde toe bewaard; het eerste dezer beide verschijnselen wordt in de jongere bronnen tot een uiterste gedreven. Zoowel toch in By. als in Hel. en Hild. bedraagt het aantal verlengde eerste maten meer dan de helft, en in Musp.

[1]) De verhoudingsgetallen tusschen tweede en vierde maat worden onregelmatiger, wanneer men verzen zonder en met optact afzonderlijk beschouwt. Het duidelijkst spreekt de regel dan in de Duitsche bronnen.

[2]) Dat de afkeer van den uitgang op een heffingssyllabe niet meer bestaat, blijkt uit de schemata ten duidelijkste. De uitgang ⊥ komt, vooral juist bij even verzen, bijna in alle groepen veel meer voor dan ◡́ ×.

stijgt het zelfs tot 61. Maar nog op andere wijze is dit overwicht op den duur geoutreerd, en dit toont weer, dat men slechts met het voortwoekeren van een traditie te doen heeft en niet meer met een levend rhytmisch gevoel. De verzwaring toch van een maat, bestaande in de toevoeging van een of meer syllaben bij het obligate tweetal, kan een rhytmische beteekenis hebben, zoolang zij een redelijke grens niet te boven gaat. In fornyrdislag is drie syllaben heel gewoon, vier is reeds zeldzamer, vijf een hooge uitzondering [1]), en in de oudere deelen van Be. is de toestand dezelfde. In de eerste maat van Be. 1 komen voor:

3	syllaben	met	korte	eerste	9
3	,,	,,	lange	,,	25
4	,,	,,	korte	,,	3
4	,,	,,	lange	,,	5
5	,,	,,	korte	,,	1

en hooger gaat het getal niet. Toch is hier de verlengde vorm reeds zeer gewoon, het cijfer voor ⏊ × × (25) wordt alleen overtroffen door dat voor ⏊ × (40), maar van overdrijving is nog geen sprake. Evenzoo is Be. 2, waar wij vinden 13 ⏑́ × ×, 13 ⏊ × ×, 5 ⏑́ × × ×, 5 ⏊ × × ×, 2 ⏊ × × × ×. Maar reeds in Be. 3 komen een paar langere vormen voor, en By. gaat wel de 5 syllaben niet te boven, maar het aantal drie- en viersyllabige maten is toegegenomen. De getallen zijn:

	Be. 3	*By. 1*	*By. 2*
´	2	5	3
´	23	23	32
⏑́ × × ×	2	6	5
⏊ × × ×	6	21	15
⏑́ × × × ×	0	0	1
⏊ × × × ×	1	4	0
⏊ × × × × ×	1	0	0
⏊ × × × × × ×	1	0	0

[1]) De overladen maten, die soms in ljóðaháttr voorkomen, hebben een bijzondere artisticke bedoeling, en toch gaan ook deze zelden boven 4 syllaben uit, alleen op de grens tusschen twee verzen, wanneer een maat een tweeden voet benevens een volgenden optact inhoudt. Het voortwoekeren van de syllabentoename kent ook het on., maar de kunst grijpt hier reguleerend in en schept nieuwe metra, waarin voor een vasten bijtoon of voor een nieuwe heffing plaats is (málaháttr en dróttkvætt). De willekeur is hier door een nieuwen regel gebonden, en de langere formatie houdt op, storend te werken.

Het rhytmisch gevoel is hier blijkbaar nog bewaard. Anders in de Duitsche bronnen.

	Hild.	*Hel. 1*	*Hel. 2*	*Musp.*
´ × ×	7	3	5	6
´ × ×	11	17	15	30
◡́ × × ×	6	7	10	5
⊥́ × × ×	6	14	10	16
´ × × × ×	3	2	6	1
´ × × × ×	4	6	8	9
◡́ × × × × ×	2	3	0	0
⊥́ × × × × ×	1	4	1	2
´ × × × × × ×	1	3	1	1

Reeds Hild. toont sterke toename; de som der maten boven 3 syllaben (23) gaat reeds die met 3 (18) — welke zelf een verzwaring is [1]) — te boven, en van deze 23 gaan er zelfs 11 boven 4, en het proces zet zich voort in Hel. Musp. heeft voor de zeer hooge getallen iets lager cijfers, maar heeft tot 9 maal ⊥́ × × × × en gaat ook tot 7 syllaben. De regel is dus in deze bronnen geworden: de eerste maat moet liefst zwaarder zijn dan de drie volgende; het aantal lettergrepen is ongelimiteerd.

Verhouding tusschen eerste maat en optact. Wat de verhouding van de eerste maat tot den optact betreft, hier geldt van ouds de regel, dat na optact verzwaring zeldzaam is. Dit ligt voor de hand. Het oude vers gaat zelden boven 5 syllaben. Bij de bespreking van málaháttr werd aangetoond, dat het verzwaarde vers ´ × × × | ´ × zich verhoudt tot × × | ´ × × | ⊥́ × gelijk het normale ´ × × | ´ × tot × | ´ × | ⊥́ ×. Twee tweelettergrepige maten na optact beteekenen dus reeds een verzwaring. Bij het toenemen van het aantal syllaben in de eerste maat blijft nu deze verhouding tusschen verzen met en zonder optact bestaan. In Be. 1 is voor de eerste maat in optactverzen de zwaarste vorm ⊥́ × × met 4 exemplaren (op 31) tegenover 21 (benevens 9 zwaardere) op 69 in de verzen zonder optact. Be. 2 heeft in 32 optactverzen 2 maal ⊥́ × × en 2 maal ◡́ × × × en gaat daar niet boven; de 68 verzen zonder optact daarentegen hebben 11 ⊥́ × × ×, 3 ◡́ × × × ×, 5 ´ × × × ×, 2 ´ × × × × ×. Sterker nog bij Be. 3: 18 verzen met optact; daaronder 1 ⊥́ × ×; maar 82 verzen zonder optact; daar-

[1] Rhytmisch is ook de vorm ´ × × ×, die overigens bij de getallen voor verlenging niet meegeteld is, een verzwaring.

onder 22 ⊥́ ´ ·, 2 ᴗ́ · · ´, 6 ⊥́ ´ ´ ´ en nog 3 zwaardere gevallen tot 7 syllaben toe. By. kenmerkt zich als een eindpunt door verzwakking van den regel, die echter nog te herkennen is:

	By. 1.		*By. 2.*	
	zonder opt.	*met opt.*	*zonder opt.*	*met opt.*
aantal	*48*	*52*	*46*	*54*
⊥́ × ×	17	6	20	12
ᴗ́ × × ×	5	1	3	2
⊥́ × × ×	9	12	8	7
ᴗ́ ´ ´ ´ ´	0	0	0	1
⊥́ × ×′× ×	2	2	0	0

De zwaarste vormen komen hier zoowel bij de verzen met als zonder optact voor, maar de som der verzwaarde maten in de twee groepen toont, dat de regel nog nawerkt.

Ook op het vasteland is het verschil bewaard:

	Hild.		*Hel. 1.*		*Hel. 2.*		*Musp.*	
	zond.	*m. opt.*	*zond.*	*m. opt.*	*zond.*	*m. opt.*	*zond.*	*m. opt.*
Aantal.	*38*	*27*	*54*	*46*	*50*	*50*	*36*	*64*
⊥́ × ×	4	7	10	7	8	7	8	22
ᴗ́ ´ ´ ´	5	1	6	1	9	1	2	3
⊥́ × × ×	6	0	12	2	5	5	9	7
ᴗ́ × × × ×	2	1	2	0	3	3	1	0
⊥́ ´ ´ ´ ´	4	0	3	3	4	!	6	3
ᴗ́ × × × × ×	2	0	2	1	0	0	0	0
⊥́ × × × × ×	0	1	3	1	1	0	1	1
ᴗ́ × × × × × ×	0	0	0	0	0	0	0	0
⊥́ × × × × × ×	1	0	3	0	1	0	1	0

De 36 gevallen op 64 in de optactverzen van Musp. ($56\frac{1}{4}$ °/₀) zijn naar verhouding minder dan de 28 op 36 in verzen zonder optact (ruim 77 °/₀). Bovendien is hier bij de optactverzen de lichtste der verzwaarde vormen, de drielettergrepige, sterk overwegend. Ook hier geldt dus nog het verschil.

Het bewaard blijven van dezen regel heeft duidelijk zijn grond hierin, dat optact en eerste maat beide aan het begin van het vers staan. Een optact, vooral een lange, bij verzwaarde eerste maat beteekent dus dubbele verzwaring van den aanhef. Daarom zal men ook niet vinden de verbinding van den zwaarsten optact met de zwaarste eerste maat. De zwaarste gevallen in Hel. 2 zijn: 5-syl-

labige optact en ´ × × in de eerste maat, 2-syllabige optact met volgend ´ × × × × ×. In Hel.1 komt voor 2 + ⏑ ´ ´ ´ ´ ´ ´, in Musp. 5 × ⏊ × × ×.

Derde maat. In de oude poëzie domineert in het enkele vers de eerste maat boven de tweede, dus ook in het verspaar de derde boven de vierde. Deze verhouding is, gelijk wij zagen in het ags. en du., waar de vierde maat overal de lichtste is, bewaard. Maar een verhouding van gelijken aard als tusschen de maten bestaat van ouds tusschen de verzen. Het eerste vers is zwaarwichtiger dan het tweede. De eerste en derde maat correspondeeren nu met elkander als beginmaten van verzen. Maar de eerste maat is de beginmaat van het zwaarwichtigere vers, en zij is dus zwaarder dan de derde. Ook deze verhouding is bewaard. Alle eigenaardigheden van de eerste maat keeren in de derde terug, — maar op kleiner schaal. De derde maat heeft dus ook neiging tot verlenging en betrekkelijk weinig neiging tot verkorting; zij verhoudt zich tot de vierde gelijk de eerste tot de tweede.

De tabel op p. 189 toont *1.* verkortingen: minder dan de vierde maat [1]), meer dan de eerste. Uitzonderingen vinden wij alleen bij de eindpunten By.2 en Musp., waar de eerste maat meer verkortingen heeft, een onregelmatigheid, die wel wordt opgewogen door de verhouding der verlengingen, maar die toch, vooral bij Musp., toont, dat de regel verzwakt is (zie boven p. 190). *2.* verzwaringen: meer dan de vierde maat, minder dan de eerste. De regel gaat voor alle stukken zonder uitzondering op.

Gelijk de eerste maat toont de derde een toenemende neiging tot sterke aanzwelling, maar zij blijft ook in syllabenaantal bij de eerste ten achter. Dit blijkt uit de volgende vergelijkingen:

	Be. 1		*Be. 2*		*Be. 3*		*By. 1*		*By. 2*	
	1ᵉm.	*3ᵉm.*	*1ᵉm.*	*3ᵉm.*	*1ᵉm.*	*3ᵉm.*	*1ᵉm.*	*3ᵉm.*	*1ᵉm.*	*3ᵉm.*
´ × ×	25	21	13	15	23	21	23	21	32	29
⏊ × ×	3	5	5	2	2	8	6	6	5	6
´ × × ×	5	3	5	2	6	0	21	0	15	1
⏊ × × × ×	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0
´ × × × ×	—	—	2	0	1	0	4	0	0	0
´ × × × × ×	—	—	—	—	1	0	—	—	—	—
´ ´ × × × × ×	—	—	—	—	1	0	—	—	—	—

[1] Ook in optactverzen is in verband met de veelvuldige verkorting der vierde maat verkorting der derde zeldzamer dan in de on. bronnen.

	Hild.		*Hel. 1*		*Hel. 2*		*Musp.*	
	1ᵉ m.	*3ᵉ m.*	*1ᵉ m.*	*3ᵉ m.*	*1ᵉ m.*	*3ᵉ m.*	*1ᵉ m.*	*3ᵉ m.*
⊥ × ×	11	17	17	15	15	20	30	33
⏑́ · ×	6	4	7	4	10	5	5	5
⊥ × × ×	6	3	14	1	10	6	16	6
⏑́ × × × ×	3	0	2	1	6	0	1	0
⊥ × × × ×	4	1	6	0	8	0	9	0
⏑́ × × × × ×	2	0	3	0	0	1	0	0
⊥ × × × × ×	1	0	4	0	1	0	2	0
⏑́ × × × × × ×	0	0	0	0	0	0	0	0
⊥ × × × × × ×	1	0	3	0	1	0	1	0

Overal bestaat de neiging, om het getal van 2 syllaben te boven te gaan, de vorm ⊥ × × is herhaaldelijk zelfs rijker gepresenteerd dan bij de eerste maat; ook 4 syllaben is nog zeer gewoon, ofschoon het getal reeds sterk achterblijft; 5 syllaben is reeds een uitzondering, en daarboven houdt het op. Ook deze tegenstelling is dus bij het aanzwellen der maten niet opgeheven maar eer nog meer op den voorgrond getreden.

Ook bij de derde maat gelijk bij de eerste bestaat in dit opzicht verschil tusschen verzen zonder en met optact. Gelijk te wachten was, komen bij de eerstgenoemde de meeste verzwaarde en de zwaarste vormen voor. Men moet echter in de duitsche gedichten reeds ⊥ × × in den grond als normaal erkennen; in dezen vorm blijven de optactverzen niet achter. Uitzonderingen vindt men weder bij de eindpunten By. en Musp.

	Be. 1		*Be. 2*		*Be. 3*		*By. 1*		*By. 2*	
	zond.	*m. opt.*	*zond.*	*m. opt.*	*zond.*	*m. opt.*	*zond.*	*m. opt.*	*zond.*	*m. opt.*
aantal	*60*	*40*	*49*	*51*	*66*	*34*	*54*	*46*	*64*	*36*
⊥ · ·	17	4	9	6	17	4	11	10	23	6
⏑́ · · ·	4	1	2	0	8	0	2	4	5	1
´ · · ·	3	0	2	0	—	—	—	—	1	0

	Hel. 1		*Hel. 2*		*Hild.*		*Musp.*	
	zond.	*m. opt.*	*zond.*	*m. opt.*	*zond.*	*m. opt.*	*zond.*	*m. opt.*
aantal	*30*	*70*	*27*	*73*	*34*	*28*	*29*	*70*
⊥ × ×	9	6	3	17	11	6	13	20
⏑́ × × ×	2	2	3	2	4	0	2	3
⊥ × × ×	1	0	3	3	3	0	1	5
⏑́ × × × ×	1	0	0	0	0	0	—	—
⊥ × × × ×	—	—	0	0	1	0	—	—
´	—	—	0	1	—	—	—	—

Bij By. 1 hebben de verzen met optact een klein overwicht aan verlengingen, maar door By. 2 wordt dit ruimschoots goed gemaakt. Anders in de du. poëzie. In Hild. en Hel. 1 is de regel zeer duidelijk; voor Hel. 2 geldt hij nog, wanneer men niet let op de absolute getallen maar op de percentage; voor Musp. geldt hij niet meer. [1]) Niet alleen de meeste zware gevallen maar ook de zwaarste komen hier juist bij optactverzen voor.

Deze overlading van de eerste maat der even optactverzen is ongetwijfeld een anomalie, die ook pas op den duur grootere proporties aanneemt. De drie stukken van Be. staan nog niet ver van den toestand, die wij in Vsp. en Hym. vonden. *Hier* kwam onder de even optactverzen nergens verlengde eerste maat voor. Bij Be. zijn de getallen:

Be.1	5	op	40	d. i.:	$12\frac{1}{2}$ $^0/_0$
Be.2	6	op	51	d. i.:	$11\frac{39}{51}$ $^0/_0$
Be.3	4	op	34	d. i.:	$11\frac{13}{17}$ $^0/_0$.

Dan nemen de getallen toe:

By.1	14	op	46	d. i.:	$30\frac{10}{23}$ $^0/_0$	gemiddeld
By.2	7	op	36	d. i.:	$19\frac{4}{9}$ $^0/_0$	bijna 25 $^0/_0$.
Hel.1	8	op	70	d. i.:	$11\frac{3}{4}$ $^0/_0$	gemiddeld
Hel.2	23	op	73	d. i.:	$31\frac{37}{73}$ $^0/_0$	ruim $21\frac{1}{2}$ $^0/_0$.
Hild.	6	op	28	d. i.:	$21\frac{3}{7}$ $^0/_0$	
Musp.	28	op	70	d. i.:	40 $^0/_0$.	

De overlading der eerste maat bij deze verzen berust zonder twijfel op het voorbeeld der verzen zonder optact. Naarmate hier het aantal syllaben toenam, en naarmate de optact een element werd, dat door zijn omvang rhytmisch geen beteekenis meer kon hebben maar als een vreemd toevoegsel voor het vers geplakt werd, begon men het optactvers te bouwen naar het voorbeeld van het optactlooze vers. Tot volslagen verwarring is het echter pas in Musp. gekomen.

De oude manier is, dat juist even optactverzen gaarne verkorte eerste maat hebben. Vsp. heeft er 70 op 82 ($85\frac{15}{41}$ $^0/_0$), Hym. 34 op 42 ($80\frac{20}{21}$ $^0/_0$)

[1]) Wanneer men er van uitgaat, dat in de du. poëzie ⏊ ´ ´ voor normaal kan gelden, dan is in Hel. 2 de verhouding 6 op 27 (zonder opt.) tegenover 6 op 73 (met opt.). Telt men ´ · ´ mee, dan wordt het verschil minimaal, maar het blijft toch bestaan (33[illegible] der verzen zonder over $30\frac{10}{23}$ $^0/_0$ der verzen met optact). Bij Musp. daarentegen hebben de verzen zonder optact nog wel een overwicht aan verlengingen, indien men ⏊ × × meetelt ($55\frac{5}{29}$ $^0/_0$ over 40 $^0/_0$), maar wanneer men alleen de zwaardere maten telt, keert de verhouding om (10[illegible] over 11[illegible]). Dit is weer een belangrijk kenmerk van het verval der techniek.

De verhoudingen in Be. staan reeds tamelijk ver hier vandaan, de getallen zijn:

Be.1 17 op 40 d. i.: $42\frac{1}{2}$ %
Be.2 23 op 51 d. i.: $45\frac{5}{51}$ %
Be.3 14 op 34 d. i.: $41\frac{3}{17}$ %.

Dan nemen de getallen verder af in By:

By.1 16 op 46 d. i.: $34\frac{18}{23}$ %
By.2 10 op 36 d. i.: $27\frac{7}{9}$ %.

Op hetzelfde standpunt ongeveer staan Hel. en Hild., terwijl bij Musp. een minimum bereikt wordt:

Hel.1 22 op 70 d. i.: $31\frac{3}{7}$ %
Hel.2 23 op 73 d. i.: $31\frac{37}{73}$ %
Hild. 9 op 28 d. i.: $32\frac{1}{7}$ %
Musp. 7 op 70 d. i.: 10 %.

Het gevoel voor de rhytmische beteekenis dezer verkorting is in de jongere bronnen verloren gegaan — in Be. heerscht voor een groot deel nog duidelijk het compensatiesysteem; — maar zij blijft voorkomen uit traditie. Daarnaast echter treedt, gelijk wij zagen, in verzen van dezelfde categorie de verlenging op, nog lang in geringer percentage, maar om eindelijk in Musp. een volledige overwinning te behalen (vgl. de getallen p. 196 met de bovenstaande).

De verhouding van de derde maat tot de tweede is van ouds inconstant. De derde heeft toonoverwicht maar niet altijd overwicht in taalmateriaal. Bij Hym. had de derde maat ook hierin het overwicht, bij Vsp. wogen de twee maten ongeveer tegen elkander op. Ten gevolge van de toename der verlengingen in de derde maat zijn de verhoudingen ten gunste van deze verschoven; in alle stukken is het cijfer voor de verlengingen bij deze maat het tweede, onmiddellijk volgend op de eerste maat. Bij de verkortingen daarentegen is de onvaste verhouding blijven bestaan; meer verkortingen heeft de tweede maat in 6 groepen: Be.1 By.1 By.2 Hel.1 Hild. Musp., de derde in drie groepen Be.2 Be.3 Hel.2. Het is geen toeval, dat twee van deze Be.2 Be.3 oude stukken zijn, waar de nieuwe behandeling der derde maat nog weinig vorderingen gemaakt heeft; de afwijking in Hel.2 is misschien eer als toeval te beschouwen; telt men de cijfers van Hel.1 en 2 bijeen, dan is dat voor de tweede maat grooter (57 verkortingen over 53 in de derde).

3. De lengte van het geheele vers.

Het is niet mogelijk, eene in alle opzichten bevredigende bepaling te geven van den omvang van ieder vers, vooral daar reeds in verzen, die de gewone maat niet te boven gaan, de waarde eener syllabe voor een deel van haar plaats afhangt. Reeds in het oude vers is het aantal syllaben, dat in optact kan voorkomen, eenigszins wisselend, zonder dat dit voor de rest van het vers van beteekenis is. Het normale vers met optact heeft in zijn later deel een syllabe minder, dan het zou hebben, indien het geen optact had, maar of die optact uit een of uit twee syllaben bestaat, daarvan bemerkt men in het volgend deel van het vers niets. Bij langere optacten is het nu de vraag, hoe deze te berekenen zijn. Zij overvullen zeker het vers op een gansch andere wijze dan de een- of tweelettergrepige optacten, maar wanneer wij al hun syllaben meetellen, krijgen wij zóó onregelmatige getallen, dat er niets uit te leeren is. En het is ook wel duidelijk, dat ook hier nog voor den bouw van het vers de vraag, of er optact is, van meer beteekenis is, dan de vraag, hoe lang de optact is. Twee verzen, wier schematiseering gelijk is, afgezien van het aantal optactsyllaben, staan korter bij elkander dan twee verzen met verschillend schema en een gelijk aantal optactsyllaben. Onder deze omstandigheden is een vergelijking der verzen als geheel niet anders mogelijk dan zoo, dat men de optacten apart behandelt, gelijk hierboven ook geschied is, en overigens bij de beschouwing van het schema de optacten voor één syllabe rekent. Met dezen maatstaf rekenend, zal men over het algemeen bevinden, dat optactverzen korter zijn dan verzen zonder optact. Dit resultaat is eenigszins artificieel, maar de methode, waarmee het bereikt wordt, laat zich niet vermijden, en daar deze onregelmatigheid bij alle groepen op gelijke wijze begaan wordt, verhindert zij ons niet, groepen te vergelijken, waarbij dit onderscheid niet in aanmerking komt, dus groepen optactverzen met andere groepen optactverzen, en groepen verzen zonder optact onderling. Als basis voor de vergelijking neemt men het best het zoogenaamd viersyllabige vers. Het is dezelfde methode, die ook bij Vsp. en Hym. is aangewend. Vijf syllaben gelden voor normaal, wanneer eene grammatisch korte syllabe in de heffing staat. Na een heffing, die een geheele maat vult, en na een grammatisch lange syllabe met sterken bijtoon geldt volgens de bekende regels zoowel ⏑́ × als —́ en ´ × × als normaal quantum voor eene maat. In de tabellen op p. 141 vv. is nu opgegeven het aantal verzen, dat volgens de

hier genoemde beginselen het viersyllabig schema te boven gaat, en evenzoo het aantal verzen boven 5, 6 syllaben enz. (5 syllaben beteekent hier dus: het normale quantum + 1). Wij vinden nu in de jongere poëzie een toename van het aantal verzen boven het viersyllabig schema, en tevens een toename van het aantal syllaben in deze verzen. Dit kan ons niet verwonderen bij de sterke toename der eerste en derde maat, waar geen vermindering op een andere plaats tegenover staat. Tevens vinden wij, wat na het vroeger behandelde evenmin verwondering wekt, dat de oude verhouding tusschen oneven en even verzen, die hierin bestaat, dat de even verzen zwaarder zijn, bewaard is. Het aantal verzen beneden het schema is gering, maar toch komen zij tot het einde toe voor. De getallen zijn:

	oneven verzen.			*even verzen.*		
	zond. opt.	*m. opt.*	*som.*	*zond. opt.*	*m. opt.*	*som.*
Be. 1. *aantal*	*69*	*31*	*100*	*59*	*41*	*100*
boven 4 syllaben	32	7	39	17	4	21
„ *5* „	4	3	7	2	0	2
beneden het schema	1	0	1	0	0	0
Be. 2. *aantal*	*68*	*32*	*100*	*49*	*51*	*100*
boven 4 syllaben	30	5	35	7	8	15
„ *5* „	7	3	10	0	0	0
„ 6 „	2	0	2	0	0	0
beneden het schema	1	0	1	0	0	0
Be. 3. *aantal*	*82*	*18*	*100*	*66*	*34*	*100*
boven 4 syllaben	39	1	40	8	4	12
„ *5* „	8	1	9	0	0	0
„ *6* „	3	0	3	0	0	0
„ *7* „	2	0	2	0	0	0
„ *8* „	1	0	1	0	0	0
beneden het schema	0	0	0	0	1	1
By. 1. *aantal*	*48*	*52*	*100*	*54*	*46*	*100*
boven 4 syllaben	28	28	56	13	15	28
„ *5* „	12	17	29	0	8	8
„ *6* „	3	16	19	0	0	0
„ *7* „	0	2	2	0	0	0
beneden het schema	0	0	0	1	0	1

	oneven verzen.			*even verzen.*		
	zond. opt.	*m. opt.*	*som.*	*zond. opt.*	*m. opt.*	*som.*
By. 2. *aantal*	*46*	*54*	*100*	*64*	*36*	*100*
boven 4 syllaben	33	26	59	21	9	30
,, *5* ,,	8	13	21	0	2	2
,, *6* ,,	2	8	10	0	0	0
beneden het schema	0	1	1	0	0	0
Hel. 1. *aantal*	*54*	*46*	*100*	*30*	*70*	*100*
boven 4 syllaben	39	21	60	11	13	24
,, *5* ,,	24	13	37	1	0	1
,, *6* ,,	14	7	21	0	0	0
,, *7* ,,	6	5	11	0	0	0
,, *8* ,,	3	2	5	0	0	0
,, *9* ,,	0	1	1	0	0	0
beneden het schema	0	1	1	0	1	1
Hel. 2. *aantal*	*50*	*50*	*100*	*27*	*73*	*100*
boven 4 syllaben	34	30	64	7	28	35
,, *5* ,,	13	20	33	0	9	9
,, *6* ,,	10	13	23	0	3	3
,, *7* ,,	2	5	7	0	1	1
,, *8* ,,	1	0	1	0	0	0
beneden het schema	1	1	2	0	0	0
Hild. *aantal*	*38*	*27*	*65*	*34*	*28*	*62*
boven 4 syllaben	30	15	45	17	9	26
,, *5* ,,	17	8	25	2	2	4
,, *6* ,,	8	2	10	2	0	2
,, *7* ,,	3	1	4	1	0	1
,, *8* ,,	1	0	1	0	0	0
beneden het schema	0	0	0	0	0	0
Musp. *aantal*	*36*	*64*	*100*	*29*	*70*	*99*
boven 4 syllaben	29	42	71	16	44	60
,, *5* ,,	18	18	36	2	16	18
,, *6* ,,	8	11	19	0	3	3
,, *7* ,,	4	2	6	0	0	0
,, *8* ,,	1	1	2	0	0	0
beneden het schema	1	3	4	2	0	2

De sterke tegenstelling tusschen oneven en even verzen geldt voor alle bronnen zonder uitzondering. De tegenstelling tusschen

verzen met en zonder optact geldt voor de meeste gevallen maar leent zich niet tot ver reikende conclusies, daar zij door onze wijze van berekening verscherpt is. Toch is er hier aan te herinneren, dat zij ook voor de on. bronnen geldt, waar de optacten korter zijn, en dat zij dus op een traditie berust. Maar belangwekkender dan de regel zijn hier de uitzonderingen. De eindpunten By. en Musp., maar in een paar bijzonderheden ook Hel., toonen getallen, die aanwijzen, dat de optactverzen, ook waar de optact slechts voor één syllabe geteld wordt, toch in lengte voor de verzen zonder optact niet onderdoen en zelfs meer dan eenmaal er boven uitgaan. Wij vinden hierdoor weer bevestigd, dat voor deze dichters de optact geheel tot eene zelfstandige formatie geworden is, een toevoegsel, dat geen organisch deel van het vers is en nu ook voor den verderen bouw daarvan nauwelijks meer eenige beteekenis heeft.

In de percentage der verzen, die het schema te boven gaan, zien wij gestadige toename, bij de oneven verzen van $35\ ^{0}/_{0}$ in Be. 2 tot 71 in Musp. (Hild. met 45 op 65, d. i. $69\frac{3}{13}\ ^{0}/_{0}$ staat hier het kortst bij), in even verzen van 12 in Be. 3 tot 60 in Musp. (Hild. met 26 op 62, d. i. $41\frac{29}{31}\ ^{0}/_{0}$ staat tusschen Hel. en Musp.). Op ags. gebied is de lijn in de oudere periode neer- en opgaande; Be. 3 heeft bij de even — maar niet bij de oneven — verzen de laagste cijfers, gelijk dit stuk ook in enkele andere opzichten een strengeren regel volgt. Dan stijgt de lijn naar By. Op Duitsch gebied staat Hel. niet ver van het ags. uiterste in By.; dan stijgt de lijn over Hild. naar Musp.

Ook in den graad, waarin het normale schema overschreden wordt, zien wij regelmatige toename. In Be. 1 is 6 syllaben het hoogste; Be. 2 heeft reeds 2 voorbeelden voor 7; Be. 3 heeft er 2 boven 7 en 1 boven 8; By. 1. 2 met 19 resp. 10 exemplaren boven 6 syllaben gaat daar weer boven uit, maar 9 syllaben komen niet voor; By. 1 heeft éénmaal 8 syllaben. Dan komen de du. bronnen met de talrijke voorbeelden boven 6 en 7, opgaande tot 10.

Het resultaat van dit onderzoek is, dat al de eigenaardigheden, die hierboven p. 139 v. werden opgesomd als karakteristieke trekken van de gedichten in fornyrđislag, die wij hiervoor onderzochten, in de ags. poëzie terugkeeren. Zij blijven grootendeels ook tot het einde toe geheel of gedeeltelijk bewaard. Maar onveranderd blijven zij niet. Bij de meeste is het gevoel voor hun rhytmische beteekenis verloren gegaan, en nu bestaan er twee mogelijkheden: òf zij verzwakken en gaan ten slotte verloren, kunnen zelfs in de extreme vormen in hun tegendeel verkeeren, òf zij worden geoutreerd,

en wel in eene mate, die met alle redelijkheid spot. Beide wegen voeren ten slotte tot den ondergang van het vers.

DE ALLITERATIE.

De alliteratie in de Westgermaansche verzen toont een ontwikkeling en verval, geheel parallel met de verschijnselen, die zich op het gebied der rhytmiek laten waarnemen. Ik zal mij ook bij de behandeling van dit onderwerp in hoofdzaak bepalen tot de stukken, die aan het in dit werk gevoerde onderzoek ten grond liggen. Enkele verschijnselen echter zal ik met wat meer materiaal toelichten. De regel, dien de meeste verzen volgen, is dezelfde als in het Oudnoorsch: de derde heffing van het verspaar alliteréert met de eerste of de tweede of met beide. Het zijn de afwijkingen, waarin zich het verloop toont. Ik bespreek deze voor ieder der bronnen afzonderlijk. Verschillende stukken uit dezelfde bron worden slechts onderscheiden, wanneer daartoe aanleiding bestaat.

Béowulf.

I. Alliteratie der vierde heffing.

Deze komt op de volgende wijzen voor:

1. Er is één alliteratiesysteem, waaraan de derde en vierde heffing beide deel hebben. In de door ons behandelde stukken komt maar één zoodanig vers voor: 395: *Nú gé móton* | *gangan in éowrum* | *gúđ-* | *geat(a)wum.* Andere voorbeelden zijn:

426: *þing wiđ þyrse. Ic þé nú þá.*
1151: *forhabban in hređre. Þá wæs heal hroden.*
657: *þrýđærn Dena búton þé nú þá.*
2916: *þǽr hine Hetware hilde gehnǽgden* [1]).
2296: *hát and* | *hréohmód,* | *hlǽw oft ymb-* | *hwearf.*

Gezocht is de vorm niet, maar hij is uit andere poëzie overgeleverd en niet geheel verdwenen.

2. Er is één alliteratiesysteem, waaraan wel de vierde maar niet de derde heffing deelneemt. In de behandelde stukken geen voorbeelden; van elders voer ik aan:

292: *wǽpen and ge-* | *wǽdu;* | *ic éow* | *wísige.*
3103: *wundur under* | *wealle;* | *ic éow* | *wísige.*
560: *þréatedon* | *þearle;* | *ic him* | *þénode.*

In al deze voorbeelden is *ic* betoond en draagt de derde heffing. De vorm is nog zeldzamer dan de vorige.

[1]) Dit vers valt tegelijk onder eene andere categorie, namelijk **III 1 b**.

3. Twee alliteratiesystemen. De vierde heffing heeft deel aan een van beiden. Hier onderscheiden wij:

a. Kruisalliteratie der heffingen onderling.

α: schema *a b a b:*

343: *béodgenéatas; Béowulf is mín nama.*

365: *þæt híe, þéoden mín! wid þé mólon.*

374: *þém tó hám forgeaf Hrédel Géata.*

397: *létad hildebord hér onbidian.*

418: *forþan híe mægenes cræft minne cúdon.*

Evenzoo 829. 2091. 2162. 2170 [1]).

β: schema *a b b a:*

355: *þé mé sé | góda á- | gifan | þenced.*

779: *þæt hit | á mid ge | -mete | manna | ǽnig.*

813: *ac | hine sé | módega | mǽg | Hygeláces.*

2158: *Cwæd þæt hyt | hæfde | Hiorogár | cyning.*

De vorm komt minder voor dan de vorige maar is toch insgelijks zeer gezocht [2]).

b. De derde heffing allitereert volgens den gewonen regel; de vierde allitereert met een syllabe in het eerste vers, die een bijtoon heeft (op het midden van de eerste of tweede maat). Over dezen veel voorkomenden vorm zie onder **II 2a.**

II. Alliteratie eener syllabe, die niet in de heffing staat en geen optactsyllabe is.

1. De op deze wijze allitereerende syllabe heeft deel aan het eenige alliteratiesysteem van het vers. Het aantal allitereerende syllaben kan dan zijn twee, drie en vier. Waar de syllabe in quaestie in een der beide verzen de eenige is, die allitereert, zou het vers niet in orde zijn, wanneer men haar niet meetelde.

a. Twee syllaben.

790(= 806): *on þám | dæge | þysses | lífes. þám* is niet toonloos maar toch niet praegnant gebruikt. Rekking over een geheele maat is

---

1) De vorm is zeer gezocht. Uit de volgende, niet volledige, opgave voor het geheele gedicht moge dat blijken: 19. 32. 39. 88. 98. 201. 209. 282. [343. 365. 374. 397. 418.] 525. 566. 589. 591. 653. 699. [839] 893. 907. 919. 971. 1140. 1143. 1182. 1201. 1204. 1262. 1301. 1314. 1342. 1403. 1443. 1445. 1475. 1488. 1512. 1611. 1705. 1824. 1849. 1910. 1937. 1939. 1968. 2030. 2066. [2091. 2162. 2170.] 2181. 2186. 2187. 2224. 2235. 2261. 2267. 2397. 2465. 2479. 2515. 2567. 2637. 2665. 2726. 2745. 2875. 2954. 2970. 2998. 3074. 3163. Vele voorbeelden staan groepsgewijze kort bijeen; men lette bijvoorbeeld op de inleiding of op het twaalftal van 2030 tot 2267. Maar zelden ontbreken zij in een langer stuk geheel. De tusschen [ ] geplaatste zijn die, welke reeds in den tekst aangehaald zijn.

2) De volgende — onvolledige — lijst heb ik aangeteekend: 237. [355] 535. 649. 708. [779. 813.] 1184. 1294. 1535. 1573. 1721. 1728. 1892. 1933. 2020. 2053. 2152. [2158.] 2204. 2272. 2337. 2377. 2385. 2406. 2615. 2707. 3058. 3081. 3165. 3181.

dus in strijd met den zin. De maat bevat twee syllaben; er is een kleine afwijking tusschen metrisch en taalkundig accent; het eerste draagt *on*, het tweede *þǽm*. Evenzoo zou men thans dichten: *ín die dágen.*

854: *swylce geong* | *manig* | *of* | *gomen-* | *wáde. geong* heeft een toon, maar behoeft daarom geen heele maat in te nemen. En *swylce*, 'evenzoo' kan zeer goed in de heffing staan.

2111: *Hwílum eft on-* | *gan* | *eldo ge-* | *bunden.*

De zin verzet zich positief tegen een heffing op *eft. eft* beteekent hier niet 'iterum, denuo' maar 'deinde' en heeft dus geen bijzonder zwaren toon. *Hwílum* is betoond gelijk 2107 (beide malen aan het begin van een oneven vers). Onbetoond is het woord 2108 b. 2109 b.

Uit andere deelen van het gedicht voer ik een paar toevallige voorbeelden aan.

932: *þæt wæs un-* | *géara,* | *þæt ic* | *ǽnigra* | *mé.*

Men kan bij het eerste vers even twijfelen tusschen 2 + 3 en 3 + 2. Maar de laatstgenoemde verdeeling is rhytmisch beter. Vgl. beneden over 444. Voor *un-* in de daling vgl. o. a. 2120 *wíf unhýre.* Daarentegen draagt *un-* een heffing, aan het begin van een vers, in tweelettergrepige woorden, als het versterkend staat — waar de beteekenis sterk moet uitkomen, bv. 573. 2188. 357 [1]).

1560: *búton hit wæs* | *máre,* | *þonne* | *ǽnig mon* | *óðer.*

Het is volkomen duidelijk, dat *ǽnig* en niet *man* een hoofdtoon moet hebben. Maar *mon* allitereert. Een volkomen ontwijfelachtig geval gelijk dit en enkele andere geeft ook steun aan zulke, die desnoods een andere opvatting zouden toelaten, indien zij alleen stonden.

b. Drie syllaben allitereeren.

400: *þrýþlíc* | *þegna héap.* | *Sume þǽr* | *bidon.*

Er is gezegd, dat de helden opstonden, maar *sommigen* bleven daar achter. *Sume* is dus geen optact, en *þǽr*, dat allitereert, kan geen maat vullen.

376: *heard hér* | *cumen,* | *sóhte* | *holdne* | *wine.*

Toelichting is overbodig.

417: *þéoden* | *Hróðgár,* | *þæt ic þé* | *sóhte.*

398: *wudu wæl-* | *sceaftas* | *worda ge-* | *þinges.*

Na onze vorige ervaringen zullen wij zeker niet alleen om de alliteratie het vers verdeelen in een lichte eerste maat van den vorm ´ × en een sterk verzwaarde tweede. Over het plaatsen van tweede leden van composita in de heffing, terwijl het eerste in het vers sterken bijtoon heeft; zie boven p. 97 v.

Het geval komt geheel overeen met talrijke gevallen in de Oud-

[1] Dubbele betoning van *un*, ook in proza, blijkt in het on. uit den dubbelen vorm van het praefix *u* en *ó*. Zie Kock, Svensk Ljudhistoria II, 157.

noorsche poëzie. Hier gelijk ginds is in sommige gevallen twijfel mogelijk; de doorslag wordt gegeven door verschillende omstandigheden, daaronder door de sterkte van het overwicht van het eerste lid in het compositum. 322 *heard handlocen* is waarschijnlijk 1 + 3. Want *hand* duidt hier het begrip aan, waar het voornamelijk op aankomt. Maar *wælsceaftas* is precies hetzelfde als *sceaftas*. Vgl. boven p. 204 bij vs. 932 over de dubbele plaatsing in het vers van woorden, die met *un-* beginnen.

Andere voorbeelden:

816*a*: *atol ǽg-* | *læca*, een geval als het pas besprokene.

444*a*: *etan un-* | *forhte*, een geval als 932, maar nog duidelijker, daar bij een andere verdeeling *etan* (◡ ×) een maat vult en veel te sterk op den voorgrond gebracht wordt.

1265*b*: *Þanon wóc* | *fela*, weer een zeer sprekend geval. Caïn is na den moord op zijn broeder in de woestijn gevlucht. Van hèm *(Þanon)* stammen enz. *wóc* kan hier niet een maat vullen.

c. Vier syllaben allitereeren:

3119: *federgearwum* | *fús* | *fláne full-* | *éode.*

In de derde maat allitereeren twee syllaben.

2. Het vers bevat twee alliteratiesystemen. Aan één van deze beide heeft een syllabe met bijtoon deel. De gevallen zijn van verschillenden aard:

a. In een aantal gevallen is één der systemen geheel normaal; de derde heffing allitereert met de eerste of de tweede of beide. Maar de vierde allitereert met een syllabe met bijtoon in het eerste vers. Zóó krijgt men een bijzonder geval van kruisalliteratie (**I 3b**). In het geheel allitereeren dan 5 of 4 syllaben.

Voorbeelden:

320: *Strǽt wæs* | *stánfáh* | *stíg* | *wísode.*

Zeer dikwijls is de op deze wijze allitereerende syllabe het tweede lid van een compositum:

33: *ísig and* | *útfús* | *æðelinges* | *fær*

1319: *fréan* | *Ingwina*, | *frægn, gif him* | *wǽre.*

Daar de behandelde stukken toevallig niet veel materiaal opleveren, geef ik hier een — niet volledige lijst — uit het geheele gedicht.

5 rijmsyllaben (3 en 2): 33. 49. 65. 288. 305. 320. 755. 938. 1023. 1065. 1128. 1161. 1162. 1243. 1454. 1460. 1594. 1650. 1702. 1852. 2108. 2120. 2161. 2300. 2317. 2449. 2593. 2731. 2819. 2965. 2987. 3105. 3149.

4 rijmsyllaben (2 en 2): 1319. 1947. 1995. 2075. 2285. 2588. 2794. 2817. 2982. 3078. 3089. 3147. 3166.

Bij 2231, waar het slot van het eerste vers verloren is, bestaat onzekerheid, tot welke dezer twee groepen het vers behoort.

In 3066 is het beginsel gepotentieerd; twee syllaben buiten de heffing alliteréeren:

Swá wæs | ***Béowulfe***, *þá hé* | ***biorges*** | ***weard*** [1]).

b. Een enkel maal alliteréert op deze wijze een syllabe zonder heffing in het tweede vers met een der heffingen in het eerste.

2668: ***feorh*** | ***ealgian***, | *ic* ***þé*** ***ful-*** | *læstu.*

c. Beide verzen bevatten een dergelijke syllabe.

1385: ***Ne*** | ***sorga*** | ***snotor*** *guma!* | ***Sélre*** *bid* | ***æghwæm.***

Het tweede systeem wordt hier geheel door syllaben met bijtoon gevormd.

III. Alliteratie van den optact.

Gelijk de on. poëzie, kent ook Béowulf gevallen, waar het boven iederen twijfel verheven is, dat de optact deel aan de alliteratie heeft. Meestal is de rol van den optact in dit opzicht gering, maar enkele gevallen zijn van meer beteekenis.

1. Eén alliteratiesysteem.

a. De optact neemt in het systeem een onmisbare plaats in. Het geval is zeer zeldzaam; in de behandelde stukken staat één voorbeeld:

2156: ***snotra*** | *fengel,* ***sume*** | *worde* | *hét.*

De zin leert, dat *sume* geen hoofdtoon heeft. Het woord staat in den optact maar neemt in de alliteratie de plaats van den hoofdstaf in.

b. De optact heeft deel aan een systeem, dat ook zonder hem volledig is:

387: ***séon*** | ***sibbege-*** | *dryht* | ***samod*** *æt-* | *gædere.*

De meest natuurlijke betoning is, dat de hoofdtonen in het eerste vers vallen op *sibb-* en *dryht.*

2. Twee alliteratiesystemen. Kruisalliteratie.

388: *ge-* | ***saga*** *him éac* | ***wordum***, *þæt hié* ***sint*** | ***wil-*** | *cuman.*

Ook 2152, boven (p. 203 aanm. 2) geteld tot dé voorbeelden voor gewone kruisalliteratie, valt hieronder, wanneer men het eerste vers leest × × | ⊥ | ⊥ × in plaats van ´ × | ⊥ × ×, gelijk in de schematiseering geschied is. Daar het vers een aanhef is — na een rede —, houd ik de schematiseering met beginbetoning voor juist; in een optelling echter zou het accent veranderen. Niettemin ware het ook dan een bruikbaar vers.

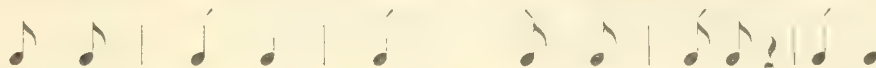
Een paar andere voorbeelden:

2367: ***Ofer-*** | ***swam*** *þá* | ***sioleda*** *bigong* | *sunu* ***Ecg-*** | *þéowes.*

De eerste syllabe van *Ofer-* en van *Ecgþéowes* treden genoeg op den voorgrond, om de alliteratie in het gehoor te doen vallen.

[1]) Deze scansie is de eenig mogelijke. *Swá* kan hier niet in den optact staan.

2633: *Ic þæt | mǽl ge- | man, þǽr wé | medu | þégun.*

Þǽr wordt zeker voldoende gehoord, om met *þé(gun)* te alliteereren. Daarentegen twijfel ik ten opzichte van *þæt* met het oog op de plaatsing van het woord na *Ic*, dat in den optact domineert. Maar op gelijke wijze domineert *þǽr* over *wé*.

2989: ***Hé*** *þá | frætwum | féng* *ond him | fǽgre ge- | hét.*

3107: ***ond*** *| þonne ge- | ferian | fréan | úserne.*

Byrhtnoð.

I. Alliteratie der vierde heffing.

1. De derde en vierde heffing hebben deel aan het eenige systeem:

29: *Mé | sendon tó | þé | sæmen | snelle.*

32: *Þæt gé þisne | gárrǽs mid | gafole for- | gyldon.*

192: *Godwine and | Godwig, | gúðe ne | gýmdon.*

Vier gelijke rijmstaven.

2. Eén systeem, waaraan de vierde heffing deel heeft, de derde niet:

45: *Ge- | hýre þú, | sǽlida, hwæt þis | folc | segeð.*

Wat het hoofdsysteem betreft, behoort hiertoe ook:

75: *wigan wígheardne, sé wæs háten **Wulfstán**.* (Vgl. **II 2b**). In de voortzetting 288. 315.

3. Twee systemen; kruisalliteratie.

a. De 4 heffingen onderling.

α. a b a b.

68: *Hí þǽr | **Pantan** **stréam** mid | prasse be- | **stódon**.*

98: *ofer | **scír** | **wæter** | **scyldas** | **wégon**.*

170: *bæd | gangan | ford | góde ge- | féran.*

Evenzoo 24. 63 en in de voortzetting 255. 256. 285. 311. 320.

β. a b b a.

34: *Ne | þurfe wé ús | spillan, gef gé | spédaþ tó þám.*

151: *þurh þone | æþelan | Æþelredes | þegen.*

159: ***Eode*** *þá ge- | syrwed | secg tó þám | eorle.*

167: *ne | mihte hé ge- | healdan | heardne | méce.*

189: *hé ge- | hléop þone | eoh, þé | áhte his | hláford.*

197: *þé hé him tó | dugúþe ge- | dón | hæfde.*

Zoo 19. 30. 56. In de voortzetting 289. 314.

b. De vierde heffing allitereert met een syllabe zonder heffing. Zie **II 2a.**

II. Alliteratie eener syllabe, die niet in de heffing staat en geen optactsyllabe is.

1. Eén systeem.

a. Twee rijmsyllaben. Geen voorbeeld.

b. Drie rijmsyllaben.

5: *þá þæt* | ***Offan*** | *mǽg* | ***ǽrest on-*** | *funde.*

116: *Þǽr* ***wærd*** | ***wícingum*** | ***wiþerléan*** *á-* | *gyfen* [1].

Zie nog 181. 206.

c. Vier rijmsyllaben:

96: ***Wódon*** *þá* | ***wælwulfas,*** *for* | ***wætere*** *ne* | ***murnon.***

Tweede maat 𝅘𝅥 𝅘𝅥𝅮 𝅘𝅥𝅯 𝄾 𝅘𝅥𝅯.

Zoo 113.

2. Twee systemen.

a. De vierde heffing allitereert met eene syllabe met bijtoon in het eerste vers.

59: *Ne* | *sceole gé swá* | ***sófte*** | ***sinc*** *ge-* | ***gangan.***

92: ***Byrhthelmes*** | ***bearn,*** | ***beornas*** *ge-* | ***hlyston.***

93: *Nú* ***éow*** *is ge-* | ***rýmed,*** *gád* | ***riccne*** *tó* | ***ús.***

102: ***wyrcan*** *þone* | ***wíhagan*** *and þæt* | ***werod*** | ***healdan.***

133: ***ǽgþer hýra*** | ***ódrum*** | ***yfeles*** | ***hogode.***

140: ***Fród*** *wæs se* | ***fyrdrinc,*** *hé lét his* | ***francan*** | ***wadan.***

Zoo 20. 151. Vgl. onder **I 3a** β.

Gepotenticeerd met twee alliteratiesyllaben buiten de heffing:

147: ***hlóh*** *þá* | ***módi man;*** *sǽde* | ***metode*** | ***þanc.***

Uit de voortzetting (vs. 202—325) behooren hierbij:

262: ***grame*** | ***gárberend,*** *and* | ***god*** | ***bǽdon.***

300: *ǽr him* | ***Wigelínes*** | ***bearn*** *on þám* | ***wæle*** | ***lǽge.***

b. De vierde heffing allitereert volgens **I 2** met een of twee heffingen in het eerste vers; de derde heffing allitereert met een syllabe met bijtoon in het eerste vers.

75: ***wigan*** | ***wígheardne,*** *sé wæs* | ***háten*** | ***Wulfstán.***

Leest men *wigan wíg-* | *heardne,* wat ik in dit geval niet voor juist houd, daar de zin sterke betoning van *wíg* eischt, maar wat toch mogelijk is, dan allitereert de derde heffing met de tweede, de vierde met de eerste en met een syllabe met bijtoon. Het vers behoort dan onder **I 3a** β, en voor den bijtoon vormt het ook dan een zelfstandige groep.

c. De tweede heffing rijmt met de derde, de eerste heffing met eene syllabe met bijtoon in hetzelfde vers:

79: *Þǽr* | ***stódon*** *med* | ***Wulfstáne*** | ***wigan*** *un-* | *forhte.*

Bij een andere scansie (*Þǽr* in de heffing) valt dit vers onder **d.**

---

[1] 61 *grim gúdplega ǽr wé gofol syllon* behoort volgens de schematiseering (p. 154) niet hierbij. Maar wel indien men het eerste vers leest [illegible], wat verre van onmogelijk is.

d. Twee syllaben buiten heffing allitereeren onderling.

α. Beide syllaben behooren tot hetzelfde vers.

Vs. 79 kan op deze wijze gelezen worden, zie onder **c**.

β. De syllaben behooren tot verschillende verzen:

130: ***Wód*** *þá* | ***wíges heard***, | ***wǽpen*** | *úp áhóf*.

Hiertoe behoort ook uit de voortzetting het gecompliceerde geval 224; zie onder **IV**.

Uit de voortzetting is nog te noemen 318; zie bij **III 2c**.

Het is treffend, dat onder 12 (13) voorbeelden, die onder **2a—d** besproken zijn, er 6 zijn, waar de syllabe, die op deze wijze rijmt, een tweede lid van een compositum is. [1] De uit Béowulf bekende wijze is dus in gebruik gebleven.

III. Alliteratie van den optact. Gelijk in Béowulf zijn de gevallen niet zeer talrijk en over het algemeen niet van groote beteekenis. Enkele zeer duidelijk sprekende voorbeelden toonen echter, dat het verschijnsel niet toevallig is.

1. Eén-allitatiesysteem.

a. De in optact allitereerende syllabe is voor het stafrijm onmisbaar. Komt niet voor.

b. Het systeem is ook zonder de optactsyllabe, die er deel aan heeft, volledig.

156*a*: ***for-*** | *lét* | ***forheardne*** | ***faran*** enz.

257*a*: ***bæd*** *þæt* | ***beorna ge-*** | *hwyle* | ***Byrhtnoð*** | *wrǽce*.

2. Twee systemen.

a. De optact allitereert met eene heffingssyllabe in hetzelfde vers:

101*b*: ***Byrhtnoð*** *mid* | ***beornum***. ***He*** *mid* | ***bordum*** | ***hét***.

223*b*: ***for-*** | ***héawen*** *æt* | ***hilde***. ***Mé*** *is* | *þæt* | ***hearma*** | ***mǽst***.

177*a*: ***þæt*** *min* | ***sáwol*** *tó* | ***þé*** | ***síðian*** | *móte*.

b. De optact allitereert met eene heffingssyllabe in het andere vers:

86*a*: ***ongunnon*** | ***lytegian*** | *þá* | ***láðe*** | ***gystas*** (*a b b a*).

270*b*: ***hwílon*** *hé on* | ***bord*** *scéat*, ***hwílon*** | ***beorn*** | *tǽsde*.

Volgens het rhytme kan het tweede *hwílon* slechts in den optact staan, maar toch is het een rhetorische herhaling, die niet anders dan in het oor kan vallen.

299*b*: ***hé*** *wæs on* ***ge-*** | ***þrang*** ***hýra*** | ***þréora*** *bana*.

Zoo 250*a*. 294*a*. 231*b*.

Een combinatie toont:

121: ***þám*** | ***bár-*** | ***þéne***, ***þá*** *hé* | ***byre*** | *hæfde*.

Beide optacten allitereeren hier met de tweede heffing.

c. De optact allitereert met eene syllabe in het andere vers, die geen heffing is:

[1] Van de 3 onder **I b—c** besprokene komt er 1 bij.

318: *ac ic mé be | healfe | mínum | hláf- | orde.*

Dit vers behoort oók onder **II 2d** *β*.

IV. Meer gecompliceerde gevallen.

Het eenige meer gecompliceerde geval in By. is

221: ***He wæs** | **ǽgþer mín** | **mǽg** | **and mín** | **hláford**.*

Een andere scansie is niet wel mogelijk. Wanneer men in het tweede vers *and* tot optact maakt, moet *mín* een maat vullen. Hier zijn drie systemen:

1. Opt. 1 rijmt met 4e heffing.

2. 1e heffing met 3e heffing.

3. Bijtonige syllabe 1e maat met bijtonige syllabe 3e maat.

Vs. 183 ontbreekt de alliteratie. Bij een gedicht, dat juist op dit gebied van zoo groote kunstvaardigheid getuigt, is deze afwijking zeker aan de overlevering toe te schrijven.

Heliand.

I. Alliteratie der vierde heffing.

1. De derde en vierde heffing hebben deel aan het eenige alliteratiesysteem. Geen voorbeeld.

2. Eén systeem, waaraan de vierde heffing deel heeft, de derde niet. Geen voorbeeld.

3. Twee systemen. Kruisalliteratie.

a. De heffingen onderling.

α. a b a b.

1464: ***barno** ge- | **huilicum**, | that gi ne **mugun** mid ge- | **bolgono** | **hugi**.*

3655: *the thar bi | **Hiericho**- | **burg** | te themo | **godes** | **barne***[1].

β. a b b a. Geen voorbeeld.

b. De vierde heffing allitereert met eene syllabe zonder heffing. Zie **II 2a**.

II. Alliteratie eener syllabe, die niet in de heffing staat en geen optactsyllabe is.

1. Eén systeem.

a. Twee rijmsyllaben. Geen voorbeeld.

b. Drie rijmsyllaben.

1133: ***uuordhuuise** | man: | so huue so that an thesoro | **uueroldi** gi- | dol.*

3677: *that | **feld** mid **fagaron** | palmun, | al so is | **fard** ge- | buride.*

[1] Het eerste rijm is *j g*. Hetzeltde rijm komt herhaaldelijk voor, o. a. 1473. 3547. 3612 (op de tweede plaats insgelijks *Hiericho-godes*). Wil men het hier niet laten gelden, dan zou het vers onder 2 vallen. Het rijm *g* vóór niet palatalen klinker — *j* heeft in het Oudsaksisch geen voldoenden steun in de taalgeschiedenis en is een bewijs hiervoor, dat men de techniek van Angelsaksische dichters geleerd heeft.

Wel vormt *fagaron palmun* één begrip, maar of het gevoel voor den hierop gebaseerden regel voor de betoning nog zóó sterk is, dat men daarom een vijflettergrepigen tweeden voet moet aannemen, mag met recht betwijfeld worden. Het rhytme wijst de hier gegeven verdeeling aan.

3632: *uuerdad eft | iunga | aftar | kumane.*

Het is echter mogelijk, het eerste vers als optactvers op te vatten.

Hierbij ook het hoofdsysteem van 1381, dat door een tweede systeem tot **III 2b** behoort (zie aldaar).

Voorts 3598 (5 rijmsyllaben, daar een optact meerijmt); zie onder **III 1b** [1]).

1423: *uuord uuidar- | uuerpen thea her so gi- | uuarea | man.*

2. Twee systemen.

a. De vierde heffing allitereert met eene syllabe met bijtoon in het eerste vers.

1384: *gumon umbi thana | godes sunu | gerno | suido.*

1389: *Oc mac ic in | secg- | ean ge- | sidos | mina.*

1451: *frahon (friehan C) is | friunda gehuuane, endi scal is | fiund | hatan.*

Zwakker is:

1392: *fagar mid | firihun obar | folc | manag.*

b. Een syllabe zonder heffing in het tweede vers allitereert met eene heffing in het eerste vers:

3628: *ac he | dago ge- | hwilikes | duod | oderhueder.*

Men kan ook *duod* als optact opvatten. Dan valt het vers tegelijk onder **I 2** en onder **III 2b**.

III. Alliteratie van den optact.

1. Eén alliteratiesysteem.

a. De in optact alliterateerende syllabe is voor het stafrijm onmisbaar. Komt niet voor.

b. Het systeem is ook zonder de optactsyllabe, die er deel aan heeft, volledig.

1385*b*: *uueros an | uuilleon: uuas im thero | uuordo | niud.*

1400*a*: *latad iuua Tiuhl | mikil | liudiun | skinan.*

1409*b*: *helidos an | hallu. Thau hall ai sculun gi iuuua helag | uuord.*

1470*b*: *ge- modi gi- mahlean: sidor maht thu | medmos thina.*

3598*b*: *bi- | suek si mid | sundiun. that sie | sin- | sconi.*

[1]) Onzeker is 3609: *giuuarhte an is uuillion. Thius uuerold uuas tho so farhuerbid. uuas* is de derde syllabe in een maat van 6 syllaben, waaronder behalve de eerste geen enkele door den zin op den voorgrond treedt. Indien *uuas* meegeteld wordt, alliteeren 4 syllaben.

Dit vers behoort ook onder **II 1**

2. Twee systemen.

a. De optact allitereert met eene heffingssyllabe in hetzelfde vers:

1393*b*: *uulitig endi | uunsam, ni mugun iuuua | uuerk | mikil.*

1397*b*: *unrisilic gi- | uuerc, ni mugun iuuua | uuord than mer.*

3651*b*: *an thin | berhtun | bu. That mendun thea | blindun man.*

b. De optact allitereert met eene heffingsyllabe in het andere vers.

1457: *togeat im | hluttran | hugi, | holda | treuua.*

3687: *allaro | uuiho | uunsamost. Tho | uuel imo an | innen.*

In deze 2 voorbeelden allitereert opt. 1 met heffing 4. — Geeft men *togeat* resp. *allaro* een heffing, dan vallen de verzen onder **II 2** en vormen daar een afzonderlijke afdeeling.

1381: *So sprac he tho | spahlico | endi sagda | spel | godes.*

1414: *endi | so gi- | frummien, so it an | forn- | dagun.*

3619: *Ok mac ic giu gi- | tellien, of gi thar | to | uilliad.*

3613: *siu ni mahte im tho | er uuerden | er than | uualdand | god.*

Opt. 2 en heffing 1.

c. De optact allitereert met eene syllabe in het andere vers, die geen heffing is.

1468*a*: *uuider | odran | man | inuuit | hugis.*

3633*b*: *uueros a- | uuahsane, uuttat sie eft | uurd | far- | nimid.*

Het treft hier gelijk bij Béowulf, dat de verzen met bijzondere rijmverhoudingen niet gelijkelijk over het gedicht verdeeld zijn. Van de 28 onder **I—III** besproken gevallen behooren 17 tot vs. 1381—1480, 11 tot 3589—3688. Van de 17 eerstgenoemde staan er 10 in de eerste 50 en 8 in de eerste 20 verzen. Op de oorzaak van dit verschijnsel wil ik hier niet ingaan, maar ongetwijfeld verdient het een onderzoek. In Béowulf hangt het duidelijk met verschillen in ouderdom en dichter samen.

Vergelijken wij het tot dusverre onderzochte materiaal, dan is een duidelijke ontwikkeling in een bepaalde richting waar te nemen. In Béowulf vonden wij alle licenties der on. poëzie terug, maar toch met zekere wijziging. Dat bij één alliteratiesysteem de derde heffing rijmt en de vierde niet, is zoo goed als tot een vasten regel geworden; het aantal voorbeelden, dat de vierde met of zonder de derde rijmt, is minimaal. Daarentegen is kruisalliteratie sterk ontwikkeld, en deze gewoonte heeft een combinatie aangegaan met de oude wijze, om een syllabe met bijtoon te laten allitereeren, zóó dat bij een dubbel systeem gaarne zulk een syllabe meedoet. In het bijzonder tweede leden van composita worden daarvoor uitgekozen. Dat van ouds de optact kàn allitereeren,

is onthouden, maar de gevallen zijn nog niet talrijk en treden niet sterk op den voorgrond [1].

Byrhtnođ heeft zich van dit standpunt nog niet ver verwijderd. De onregelmatigheden zijn echter eer toe- dan afgenomen. Voor alliteratie der vierde heffing, ook bij één systeem, heeft het gedicht verscheidene voorbeelden. Kruisalliteratie is gezocht in alle vormen, waarin Béowulf het kent, en evenzoo de alliteratie van een syllabe buiten de heffing. Hier is de verscheidenheid reeds grooter (zie de onderverdeeling van II2). Duidelijk zichtbaar is ook de toename in belangrijkheid van de rol, die de optact in de alliteratie speelt. En eindelijk hebben wij hier reeds een voorbeeld voor een gecompliceerder geval met drie systemen.

In Hel. is de zaak in zeker opzicht vereenvoudigd. Diverse vormen zijn uitgestorven of opzettelijk verwijderd. De vierde heffing rijmt alleen in kruisalliteratie, niet in het éénig systeem.

Bij kruisalliteratie tusschen de heffingen is de vorm *a b a b* alleenheerschend of zoo goed als alleenheerschend [2] geworden. Alliteratie van syllaben zonder heffing komt nog voor, en wel in verschillende nuances; met name het gebruik van tweede leden van composita is nog bekend, maar het aantal voorbeelden is toch niet groot, en sommige nuances ontbreken. Daarentegen is de alliteratie in den optact sterk toegenomen, wat alweer uit een vergelijking der cijfers blijkt. Van 28 verzen met rijmbijzonderheden zijn er 16, waar deze bijzonderheid in den optact gelegen is. De optact is dus geworden tot een belangrijke plaats voor het stafrijm. Dat dit met zijn toename in syllabenaantal samenhangt, ligt voor de hand. Daarom vinden wij dan ook Byrhtnođ reeds op dezen weg.

Dat de beperking der overige vrijheden in het stafrijm in Heliand op opzettelijke besnoeiing berust, blijkt uit de beide bronnen, die wij nu nog bespreken zullen, Hild. en Musp. Hier neemt de teugelloosheid groote proporties aan.

Hildebrandslied.

I. Alliteratie der vierde heffing.

1. De derde en vierde heffing hebben deel aan het eenige systeem.

25: *her was* | *Ótachre* | *ummett* | *irri.*

[1] In het on. is de oorspronkelijke toestand dezelfde. Alleen in een metrum, dat aan de optacten een bijzondere beteekenis geeft (ljóđaháttr), is ook de rol van de alliteratie bij den optact uitgebreid. (Zie p. 111.)

[2] In de bovenbehandelde stukken komt *abba* niet voor.

Het vers behoort alleen dan tot deze categorie, indien de lezing *irri*, waarover twijfel bestaat, juist is.

Hierbij kan men ook rekenen de gevallen, waar uitsluitend de derde en vierde heffing allitereeren. Zie **IV**.

2. Eén systeem, waaraan de vierde heffing deel heeft, de derde niet.

17: *dat* | ***Hiltibrant*** *hétti min* | *fater.* | *ih heittu* | ***Hadubrant.***

Het vers is door bijsyllaben gecompliceerd, maar wordt hier slechts aangehaald met het oog op het verschijnsel, dat aan de orde is.

51: *dâr man mih* | *eo* | ***scerita*** *in* | *folc* | ***sceotantero.***

60: *gûdea gi-* | ***meinûn;*** | *niuse dê* | ***môtti.***

3. Twee systemen. Kruisalliteratie.

a. De vier heffingen onderling.

α. a b a b:

7: ***Hiltibrant*** *gi-* | ***mahalta,*** — *her was* | ***hêrôro*** | ***man.***

9: ***fôhêm wortum,*** *hwer sîn* | ***fater*** | ***wâri.***

24: ***fateres*** | ***mînes;*** *dat uuas sô* | ***friuntlaos*** | ***man.***

40: ***spenis*** *mih mit dînêm* ***wortun,*** ***wili*** *mih dînu* | ***speru werpan.***

Ook dit voorbeeld is gecompliceerd; zie **III 2b.**

β. a b b a: Geen voorbeeld.

b. De vierde heffing allitereert met eene syllabe zonder heffing. Geen ander voorbeeld dan het gecompliceerde **III 2b.**

II. Alliteratie eener syllabe, die niet in de heffing staat en geen optactsyllabe is.

1. Eén systeem.

3 rijmsyllaben:

16: ***alle anti*** | *frôte,* *dea* | *êr hina* | *wârun.*

Over de mogelijkheid, om 41 hierbij te tellen, zie **III 1.**

Hierbij kan men ook tellen 61, waar het tweede vers niet meerijmt. Zie **IV.**

2. Twee systemen.

3: ***Hiltibrant*** *enti* | ***Hadubrant*** *untar* | ***heriun*** | *twêm.*

Aan het tweede systeem hebben alleen twee syllaben met bijtoon deel.

Van gelijken aard zijn 14. 36. 44, 45, met dit onderscheid, dat hier de twee namen en dus ook de twee allitereerende syllaben met bijtoon in verschillende verzen staan.

Overladen is:

17: *dat* | ***Hiltibrant hêtti*** *min* | *fater.* | *ih* ***heittu*** | ***Hadubrant.***

1e systeem: heffing 1. 4. bijtoon 1e en 3e maat.

2e systeem: bijtoon 1e en 4e maat. In het geheel 6 rijmsyllaben.

Onderverdeeling als bij By. en Hel. is bij deze afdeeling onmogelijk; men kan slechts de afzonderlijke gevallen beschrijven.

III. Alliteratie van den optact.

1. Eén systeem:

41*b*: *pist also gi-* | *altêt* | *man,* *sô dû êwin* | ***inwit*** | *fuortôs.*

Mogelijk is, ook *also* mee te tellen. Wanneer men *êwin* buiten den optact zet aan het begin van de derde maat, dan behoort het vers onder **II 1**.

2. Twee systemen.

a. De optact allitereert met eene heffingssyllabe in hetzelfde vers:

50*a*: *ih **wallôta*** | ***sumaro** enti* | ***wintro*** | ***sehstic** ur* | *lante.*

b. De optact allitereert met eene heffing in ieder der beide verzen:

40*b*: ***speniis** mih mit dînen* ***wortun,*** ***wili** mih dînu* | ***speru** **werpan.***

Vgl **I 3a** *z.*

c. Twee optacten rijmen onderling, deels te gelijk met een heffing.

18: ***forn** her* | ***ôstar** gi-* | *weit,* ***flôh** her* | ***Ôtachres*** | *nid.*

27: *her was **eo*** | ***folches** at* | *ente* *imo was **eo*** | ***fehta** ti* | *leop.*

IV. Volkomen onregelmatige vormen.

In 4 versparen ontbreekt het stafrijm geheel, zonder dat uit den zin blijkt, dat de tekst bedorven is. De plaatsen zijn 10—11 (*fireo in folche, eddo hwelihhes cnuosles dû sîs*, in de uitgaven tot 2 verzen gemaakt met aangenomen verlies van 10b en 11a). 15 *(dat sagêtun mi ûsere liuti)*. 31 *(dat dû neo dana halt mit sus sippan man)*. 46 *(wela gisihu ih in dînêm hrustim)*. Het groote aantal dezer verzen doet vermoeden, dat wij niet met een fout in de overlevering te doen hebben maar in de techniek van den dichter. Dat werpt ook licht over de volgende plaatsen. In 61 heeft het eerste vers 3 rijmsyllaben: ***hwerdar** sih **hiutu** dero **hregilo*** (deze verdeeling van het verspaar is de eenig mogelijke [1]); wil men al verkeerdelijk *dero hregilo* bij het tweede vers doen, gelijk in de uitgaven geschiedt, dan wordt het toch optact). Dan volgt *rûmen muotti. rûmen* mag niet in *hruomen* veranderd worden; daartegen verzet zich *erdo* in 62. Hier ontbreekt dus het stafrijm in het tweede vers [2]). Het blijkt, dat de dichter met de alliteratie al evenmin wist om te gaan als met het rhytme. Hij weet nog, dat het wenschelijk is, dat twee of meer syllaben gelijke beginconsonant hebben, en in den regel kiest hij daartoe de heffingen uit, die door hun zwaren toon van zelf het meest in aanmerking komen. Maar de oude kunstvaardigheid, waarmee men syllaben buiten de heffing soms mee liet rijmen, voor het grootste deel volgens tamelijk strenge regels, is geworden tot een vrijheid om een willekeurig aantal rijmsyllaben —

---

[1]) *hre* draagt eene heffing; de eerste heffing kan slechts op *hwerdar* vallen. Het tweede vers heeft een vorm, die in het gedicht heel gewoon is (12 voorbeelden), terwijl de vorm absoluut onmogelijk zou zijn, indien de woorden *dero hregilo* hierbij behoorden.

[2]) Aan een onzuiver stafrijm *hr : r* is nauwelijks te denken.

tot 6 toe in 17 — over het verspaar uit te strooien, en omgekeerd wordt de alliteratie als een sieraad opgevat, dat ook wel ontbreken mag, hetzij in één vers, hetzij in beide. Dat dit niet aan de overlevering ligt, blijkt hieruit, dat dezelfde teugelloosheid in nog hooger mate in Musp. heerscht.

In dit licht zal ook vs. 48 te bezien zijn. In het gedicht, dat volgens alle taalkundige en litterairhistorische criteria Nederduitsch is, is het overgeleverde *reccheo,* waarop de voorstanders der Hoogduitsche hypothese zich telkens weer beroepen, onbegrijpelijk. Waarschijnlijk heeft de dichter gezegd *wreccheo.* Dit rijmde met *wurti,* en het eerste vers rijmde niet mee. De Hoogduitsche opteekenaar heeft onder invloed van zijn dialect *reccheo* geschreven, waardoor een toevallig rijm met *rîche* is ontstaan.

De alliteratie is in Hild. veel meer verloopen dan in Hel. Toch laten zich de vormen van Hild. niet uit die van Hel. afleiden. Want naast de vele teugelloosheden komen enkele oude dingen voor, die in Hel. niet meer bestaan. Het belangrijkste is het allitereeren der vierde heffing in versparen met één systeem. Het is daarom, dat hierboven de regelmatigheid van Hel. in de alliteratie werd toegeschreven aan een bijzondere zorg van den dichter, die in zijn voorbeelden nog wel kon zien, wat het meest normale was. Maar deze voorbeelden moeten meer vrijheden gehad hebben.

Mûspilli.

I. Alliteratie der vierde heffing.

1. De derde en vierde heffing hebben deel aan het eenige alliteratiesysteem.

3: *enti si den | lihhamon | likkan | lâzzit.*

90: *sô dâr | **manno** noh- | hein   uuiht pi- | **midan** ni | **mak**.*

Minder zeker is:

19: *daz | Elias in demo | **uuige**   ar- | **uuartit** | **uuerde**,* daar *uuerde* ontbreekt en op conjectuur berust.

Alliteratie van derde en vierde heffing onderling ook 37 (zie **II 2**).

2. Eén systeem, waaraan de vierde heffing deel heeft, de derde niet.

15: ***selida** âno | **sorgûn**;   dâr nist | neoman | **siuh**.*

54: ***mâno** | vallit; | prinnit | **mittilagart**.*

Het parallellisme eischt betoning van *prinnit* gelijk van *vallit.*

58: *denne daz | **preita** | uuasal | allaz var- | **prennit**.*

62: *ni | **uueiz** mit **uuiu** | puaze,   sô | verit si za | **uuize**.*

Het vers behoort ook onder **II 1.**

78: *dâr uuirdit diu | **suona**,   dia man dâr | io | **sagêta**.*

Over een tweede systeem in dit vers zie **III 2.**

Ook 59 (zie **IV**) behoort hierbij, in zoover als wel de vierde maar niet de derde heffing deel heeft aan het hoofdsysteem.

3. Twee systemen. Kruisalliteratie.

a. De vier heffingen onderling.

α. a b a b.

80: ***uuechant*** | ***deotá*** | ***uuissant*** *ze* | ***dinge.***

94: *dár ni ist eo só* | *listic* | ***man,*** *der dár iouuiht ar-* | *tingan* ***megi.***

β. a b b a.

5: *daz* | *andar fone* | ***pehhe,*** *dar* | ***págant*** *si* | *umpi.*

7: *za* | ***uuederemo*** | ***herie*** *si gi-* | ***halôt*** | ***uuerde.***

b. De vierde heffing allitereert met eene syllabe zonder heffing. Geen voorbeelden.

II. Alliteratie eener syllabe, die niet in de heffing staat en geen optactsyllabe is.

1. Eén systeem.

a. Twee rijmsyllaben:

19: *allero* ***manno*** | *uuelihemo, daz in es sin* | ***muot*** *ki-* | *spane.*

b. Drie rijmsyllaben: 62 (aangehaald onder **I 2**).

c. Vier rijmsyllaben:

52: *ênic in* | *erdu,* | *aha ar-* | *truknêt.*

2. Twee systemen.

37: *Daz hórtih* | ***rahhón*** *dia* | ***uuerolltreht-*** | ***uuison.***

De tweede heffing allitereert met een bijtonige syllabe in de derde maat; de derde heffing met de vierde. — Om *reht* in de heffing te kunnen plaatsen, schematiseert men het tweede vers ´ : ⊥ × | ⊥ × × en richt zelfs de interpretatie naar de metrische hypothese in; „fromme leute in der welt" zou het woord beteekenen. Maar „vrome lieden" kunnen niet de toekomst voorspellen, daarentegen wel „zij, die kennis hebben van het toekomstig lot der wereld". Dat beteekent het woord, en het is dus te deelen *uueroldreht-uuison.*

De verdere voorbeelden behooren alle tot de gecompliceerde (**IV**).

III. Alliteratie van den optact.

1. Eén systeem.

a. De in optact allitereerende syllabe is voor het stafrijm onmisbaar.

22: ***pehhes*** | ***pina;*** *dár* ***piutit*** *der* | *Satanáz* | *altist.*

53: *muor var-* | ***suuilgit*** *sih,* ***suilizôt*** | *lougiu der* | *himil.*

b. Het systeem is ook zonder de optactsyllabe, die er deel aan heeft, volledig.

30: ***uuanta*** *hiar in* | ***uuerolti*** | *after ni* | ***uuer-*** | *kôta.*

57: *dár ni mac denne mák andremo | helfan vora demo mú-spille.*

82: *lóssan sih ar dero | lêuuo | vazzón, scal imo avar sin | lîp pi- | queman.*

Deze voorbeelden hebben 3 rijmsyllaben.

De volgende hebben er 4:

39: *der | **uuarc** ist ki- | **uuáfanit**: denne **uuirdit** untar in | **uuíc** ar- | hapan.*

66: *ni **uueiz** der **uuénago** man, **uuielihan** | **uuartil** er habét.*

In dit voorbeeld rijmen twee optactsyllaben.

2. Twee systemen.

De optact rijmt met eene heffing in het andere vers:

8: ***uuanta** ipu sia daz | **Sata-** | názses ki- | **sindi** ki- | **uuinnit**.*

1°. opt. 1 en 4e heffing.

2°. 1e en 3e heffing.

11: *upi sia avar ki- **halónt** **die**, **die** dár fona **himile** | quemant.*

1°. 1e en 3e heffing.

2°. 2e heffing en opt. 2.

65: ***denne** ni **darf** er | **sorgén**, **denne** er ze **deru** **suonu** quimit.*

1°. heffing 1. bijtoon 1. opt. 2.

2°. heffing 2. 3.

Dit vers behoort eigenlijk reeds onder **IV**.

78: ***dâr** uuirdit **diu** | **suona**, **dia** man **dâr** | io | **sagêta**.* Het vers behoort ook onder **I 2**.

IV. Meer gecompliceerde en volkomen onregelmatige vormen.

59: ***enti** | **fiur** **enti** | luft iz | **allaz** **ar-** | **furpit**.*

1°. opt. 1. bijtoon 1. (opt. 2?) heffing 3. bijtoon 3.

2°. heffing 1 en 4.

92: ***allero** **lido** | **uuelih** **unzi** in den | **luzigun** | **vinger**.*

1. heffing 1. opt. 2.

2. bijtoon 1. heffing 3.

Zie ook **III 2,** vs. 65.

De alliteratie ontbreekt geheel:

13: *die pringent sia | sár | úf in | himilo | rihi.*

Müllenhoff geeft dit vers een kruisje, maar deze ridderorde is geen rijmstaf.

61: *diu | marha ist far- | prunnan, diu | séla stét pi- | dungan.*

Dit vers heeft — onzuiver — eindrijm, maar afgezien hiervan, dat het dus in een allitereerend gedicht een onding is, tenzij men, gelijk de Oudnoorsche dichters doen, met verstand van het rijm gebruik maakt, is deze omstandigheid ook geen excuus, want 62 heeft ook eindrijm en allitereert toch, en 13 heeft geen eindrijm en allite-

reert toch niet. Er heerscht dus de grootst mogelijke verwarring. Eindelijk 97, een volzin, die noch stafrijm, noch eindrijm, noch rhytme heeft, en ook niet kan verwijderd worden, daar de zin in 98 wordt voortgezet.

Wat zien wij hier? Het verval is volkomen. De vrijheid, om met de alliteratie naar welgevallen om te springen, heeft haar toppunt bereikt. Na deze proeve van bekwaamheid blijft er niet anders over dan het maar op te geven en het met andere namaak te gaan probeeren.

HOOFDSTUK III.

OORSPRONG EN ONTWIKKELING VAN HET ALLITERATIEVERS.

Wanneer wij in het bovenstaande van het Oudnoorsche vers zijn uitgegaan en de behandeling van het ags. en du. vers daarbij aangesloten hebben, dan hebben wij daarmee niet willen zeggen, dat de laatstgenoemde uit het eerstgenoemde ontstaan zijn. Dit zou reeds om chronologische redenen onmogelijk zijn, want de oudste ags. poëzie is ouder dan de oudste ons bekende oudnoorsche. In de gekozen volgorde ligt ook niet het oordeel opgesloten, dat het on. vers in alle opzichten op het meest oorspronkelijke standpunt staat. Dit punt blijft te onderzoeken en zal ons in het volgende bezig houden. De gekozen volgorde berust alleen hierop, dat de on. verzen doorzichtiger zijn, en dat de ags. en du. verzen zich beter later verstaan van de on. uit, dan het omgekeerde het geval zou zijn. Wel is waar ligt hierin een vingerwijzing, waar de relatief oorspronkelijkste toestand zal te zoeken zijn, maar het laatste woord is daarmee nog niet gesproken. Het ligt voor de hand, dat het gemeenschappelijk uitgangspunt slechts door een vergelijking te vinden zal zijn.

Het groot aantal gewichtige overeenstemmingen tusschen het on. en het ags. vers laat geen twijfel over, of beide zijn uit één grondvorm ontstaan. Omtrent dezen grondvorm mogen wij met recht aannemen, dat hij, althans in beginsel, de eigenaardigheden bezat, die wij aan beide zijden aantreffen. Bij de bijzonderheden, die men slechts aan één zijde vindt, doet zich de vraag voor, of zij zich hier nieuw ontwikkeld hebben, dan of zij aan de andere zijde verloren zijn.

Dat in het ten grond liggende vers het rhytme in hoofdzaak dalend was, bewijst de overeenstemming tusschen het on. en het

ags. Dit dalend karakter is in het on. veel duidelijker uitgesproken dan in het ags. Dat het on. in dit opzicht op het oorspronkelijker standpunt staat, kan men uit verschillende gegevens afleiden: 1. hieruit, dat, gelijk hierboven aangetoond werd, deze beweging haar grond in oorspronkelijk taalkundige verhoudingen heeft; de beginbetoning van het vers correspondeert met de beginbetoning van het woord. 2. uit de omstandigheid, dat de afwijking, die bestaat in de toename van het aantal verzen met eene andere betoning in de jongere poëzie wordt voortgezet. De lijn loopt dus van de on. poëzie over Be. [1]) naar de jongere ags. en de du. poëzie, niet van Be. over de on. naar de jongere poëzie [2]). 3 uit het groot aantal verzen van den meest typisch dalenden vorm ⊥ × | ⊥ ×, dat in alle groepen, tot in de jongste toe, voorkomt [3]). Dit vers was dan ook ongetwijfeld in den gemeenschappelijken grondvorm het meest gebruikelijke, en daar wij vroeger gezien hebben, dat de overige eenvoudige vormen zich direct tot dit vers herleiden laten, wekt dat ook geen verwondering.

De wijzigingen van het vers, die bestaan in verkorting en verlenging, waren aan het oude metrum bekend.

1. Verkorting, bestaande in de syncope van één of meer dalingen. Wanneer dit verschijnsel alleen optreedt, krijgt men de 3- resp. 2-syllabige verzen. In het on. zijn beide versvormen bewaard; het drielettergrepige komt in fornyrđislag herhaaldelijk voor maar krijgt zijn bijzondere plaats in een speciaal kunstmetrum; het tweesyllabige blijft beperkt tot een speciaal metrum, dat groote beweeglijkheid

1) De grootere gestrengheid in dit opzicht in Be. 3 toont dat de oudere ags. poëzie den ouden regel nog niet vergeten had. Ook hier gelijk in het on. strijden een vrijere en een strengere richting met elkander; hier wint de vrijere het. Ik moet er hier opmerkzaam op maken, dat het probleem, hoe het komt, dat Be. 3 in sommige opzichten ouderwetscher versvormen toont dan Be. 1. 2, niet opgelost zou worden door de veronderstelling, dat Be. 3 ouder was dan de 2 andere stukken (een hypothese, die met de stofgeschiedenis in volslagen strijd zou zijn, daar Be. 3 een gedicht, waartoe reeds Be. 1 en 2 behoorden, tot bron heeft gehad). Immers Be. 3 toont in andere opzichten jongere versvormen dan Be. 1. 2. en door een hypothese als de hier aangeduide zou de vraag dus in anderen vorm terugkeeren.

2) Dat het metrum van Béowulf in veel opzichten moderner is dan dat van Vsp. en Hym., ofschoon deze gedichten 2 à 3 eeuwen jonger zijn, behoeft geen verwondering te wekken, daar de ags. poëzie zich vroeg sterk ontwikkeld heeft en ook in de stofbehandeling moderner is dan vele Eddaliederen. En wat een andere zijde van den vorm betreft: Be. representeert reeds het breede epos tegenover het meer oorspronkelijke balladeachtige Eddalied.

3) In de gedichten, waar verlenging van de eerste maat zeer sterk overweegt, blijft ´ × | ´ × toch in de even verzen de meest voorkomende vorm. Zie bv. Hild. waar de talrijke schema's telkens door 1, zelden door 2. 3. 4. 5, éénmaal door 10 voorbeelden gerepresenteerd worden. Maar ´ × | ´ × komt in de even verzen 12 maal voor. En de genoemde 10 voorbeelden hebben den naasten verwant van ´ × | ´ × namelijk ´ × × | ´ ×.

toelaat. In het ags. toonen enkele driesyllabige verzen, dat deze vorm bekend is, maar bij de grootere neiging tot verbreeding van het vers is de verkorte vorm zeldzaam geworden.

2. Verlenging. *a.* Door toevoeging van een of meer syllaben aan een maat. Deze was bekend, want zij komt aan beide zijden voor. Ook de voorkeur, die hierbij aan de eerste maat van het vers en in het bijzonder van het verspaar gegeven wordt, is oud. Speciaal Noorsch is de artistieke wijze waarop deze vorm gebruikt wordt, om een bepaald rhytmisch effect te weeg te brengen. Dit hangt met den strofenbouw samen. — Ook de verlenging van de derde en vierde maat behoort van ouds tot de mogelijkheden.

b. Door optact. Ook dit aan beide zijden; over de toename van het verschijnsel, reeds in Be., maar in steeds hooger mate in de jongere bronnen, is reeds herhaaldelijk gesproken.

Deze twee dingen, verkorting en verlenging, gaan niet noodzakelijk samen. Was dat het geval, dan zouden zij elkander opheffen, en wij zouden geen verkorte en verlengde verzen hebben. Metrisch mogelijk zijn zulke verzen, doordat de spraakstof gerekt en samengedrongen kan worden, zoodat in hetzelfde tijdspatium meer en minder syllaben kunnen worden uitgesproken. Maar wij hebben naast de metrische ook rhytmische behoeften leeren kennen, die maken, dat in vele gevallen de twee genoemde dingen wel samengaan; volgens het vroeger besproken compensatiesysteem staat over een plus aan eene zijde dikwijls een minus aan de andere. Dit is echter geen wet van Perzen en Meden; het is veeleer een quaestie van fijnheid van oor en techniek. Waar deze fijnheid bestaat, ontstaan de variatievormen, die men gewoon is met de letters B—E aan te duiden (zie p. 16). Deze variaties komen nu zoowel in het on. als in het ags. voor, en zij behooren dus tot het oude vers. Het on., dat van de verlengingen een spaarzamer en meer bewust gebruik maakt, bewaart het best het gevoel voor den samenhang tusschen verlenging en verkorting, dus voor de compensatie, en staat dus ook hierin op het oude standpunt. Maar groote stukken van Be. staan hier toch niet ver van af, en het gevoel, dat na een optact een lichter vers moet volgen, dan anders het geval zou zijn, is nooit geheel verloren gegaan; vooral bij de even verzen openbaart het zich tot het laatst toe. Daarentegen is van het bewustzijn, dat op een verlengde maat een verkorte moet volgen, op den duur weinig overgebleven; het aantal optactlooze verzen met verlengde eerste maat en verkorte tweede is reeds in Be. veel kleiner dan dat met verlengde eerste en normale tweede; op den duur kan men alleen zeggen, dat zelden beide maten van een vers bovenmatig verlengd zijn.

De op syntactische verhoudingen berustende eigenaardigheid, dat het even vers meer optacten heeft dan het oneven vers, vinden wij aan beide zijden. De verschillen zijn in het on. het sterkst, en dat dit oorspronkelijk is, blijkt hieruit, dat hier de samenhang met den zinsbouw ook bij de jongere ontwikkeling is vastgehouden. Hieruit immers verklaart het zich, dat in de achtregelige strofe de cijfers voor den optact regelmatig klimmen van vs. 1 naar vs. 5 (begin van een halve strofe), vs. 3. 7 (begin van een kwartstrofe), eindelijk 2. 4. 6. 8. In Béowulf, waar de zin dikwijls met een even vers begint, hebben niettemin de even verzen naar verhouding de meeste optacten, maar het verschil tusschen oneven en even verzen wordt minder, daar de regel niet meer of in minder mate door den zinsbouw gesteund wordt. Men vindt ook niet zelden volzinnen, die met optact beginnen: *Þá wið duru healle, Wulfgár éode.*

Een gewichtsverhouding tusschen eerste en tweede maat van het vers en tusschen oneven en even vers heeft in de oude poëzie bestaan, in dier voege, dat de eerste maat en het oneven vers gemiddeld zwaarder zijn dan de tweede maat en het even vers. Wat de maten betreft: de eerste toont sterkere neiging tot verlenging, de tweede tot verkorting. Wat de verzen betreft: de neiging tot verzwaring van de eerste maat is bij het oneven vers grooter dan bij het even vers; de neiging tot verkorting der tweede is, niettegenstaande een enkele tegenwerkende omstandigheid, bij het even vers grooter. Deze tegenstelling wordt door het grooter aantal optacten in even verzen niet opgewogen. In de Westgerm. poëzie blijft dit verschil tot op het einde bewaard, alleen in Musp. is het verzwakt; in het on. hebben de dichters reguleerend ingegrepen; in Vsp. bv. is het duidelijk aanwezig, maar in de strengere metra, die het verlengde vers verwerpen, is het verloren, en in enkele metra, met name kviduháttr en ljóðaháttr is door bijzondere ontwikkeling de verhouding omgekeerd.

Wat de lengte van het geheele vers betreft, moeten wij wel aan den toestand in het on., die nog een norm erkent, de prioriteit toekennen. De absolute voorschriften van de skalden-poëzie zijn zeker jonger, maar toch reguleeren zij slechts, wat in hoofdtrekken aanwezig was. Vier syllaben wordt als norm gevoeld; het voorkomen van vijf en drie syllaben zijn licenties; een nog grooter en nog kleiner aantal is niet verboden, en hun gebruik hangt van het oordeel der dichters af, maar hoe verder van de 4, hoe verder van het normale. Alleen hieruit verklaart zich ook het compensatiestelsel, dat geen zin zou hebben, indien een plus of minus in het syllaben-aantal in het geheel niet opgemerkt of niet als een af-

wijking gevoeld werd. Dat 4 syllaben als normaal gevoeld werd, ook al hield niemand zich er strikt aan, laat zich ook verklaren uit den rhytmus, die geheel op het getal 2 berust. De toenemende langere vormen zoowel in het westgerm. als in het on. berusten dus op jonger ontwikkeling. Zij komen aan beide zijden voor, maar het is de vraag, of men ze aan de gemeenschappelijke periode mag toeschrijven. Indien deze de licentie kende, dat een vers 5 of 6 syllaben bevatte, dan konden daaruit onafhankelijk wel op twee plaatsen 7 of 8 worden. Wat ons verbiedt, deze vormen aan de oudere periode toe te schrijven, is vooreerst de groote overeenstemming tusschen het vrijere fornyrđislag der Edda en het grootste gedeelte van Be., welke bronnen in dit opzicht niet sterk uiteenloopen, — het aantal verlengde verzen is in Be. wel grooter, maar in Be. I gaan toch maar 7 verzen boven de 5 syllaben uit en geen boven de 6, en zoo is het ook elders in groote stukken van het gedicht, — en voorts de verschillende ontwikkeling der sterk verlengde vormen aan de beide zijden. Want terwijl deze in het ags. een begin beteekenen van het verval, dat langzaam maar zeker nadert en in de uiterste vormen tot werkelijkheid geworden is, ontstaan in het on. uit de verlengde vormen nieuwe metra, málaháttr en dróttkvætt, en wordt tevens fornyrđislag gestiliseerd en op het regelmatige viertal syllaben teruggebracht. De afwijking van het viertal kan dus in den vorm, die aan het ags. en het on. vers ten grond ligt, niet zoo heel groot geweest zijn.

Wat hier gezegd is van de lengte van het geheele vers, geldt ook van den optact. Het compensatiesysteem toont, dat hij rhytmisch geacht wordt gelijk te staan met een syllabe in de daling. De norm is dus één syllabe. Maar gelijk in de daling ook twee syllaben kunnen staan, vooral als zij niet zwaar zijn, zoo ook in den optact. Zoo is dan ook de toestand in fornyrđislag. In Be. is dit reeds toegenomen; 2 syllaben is het gemiddelde, 3 komen zeer veel voor, 4 zijn niet uitgesloten; een regel is er niet. In het on. vinden wij deze verlengde optacten alleen in speciale metra, met name in ljóđaháttr, waar zij, wanneer zij voorkomen, een rhytmische beteekenis hebben en meewerken tot het voortbrengen der versnellingen en verlangzamingen, die voor bepaalde vormen van dit metrum karakteristiek zijn. De lange optacten behooren dus tot de afzonderlijke ontwikkeling.

Wij leeren een grondvorm kennen, die niet ver afgestaan heeft ven het vrije fornyrđislagvers der Edda, zooals wij dat o. a. uit de Vsp. kennen. Daarentegen zijn andere Eddagedichten als Hym. reeds aan een strenger vorm gebonden.

Is daarom de versbouw der Edda in alle opzichten oorspronkelijker dan die van het ags. vers? Neen. Er is één punt, maar een zeer gewichtig, waarin de ags. poëzie oorspronkelijker schijnt te zijn, namelijk hierin, dat zij niet strofisch is. De strofe is een meer ontwikkelde vorm dan het vers en het verspaar; reeds daarom moet men, waar beide naast elkaar voorkomen en het duidelijk is, dat een van beide vormen uit den anderen ontstaan is, den stichischen vorm voor oorspronkelijk houden. Men kan zich ook moeilijk voorstellen, hoe de strofische vorm, indien hij vroeger geheerscht had, geheel had kunnen verdwijnen. De strofenvorming ligt ook geheel in de lijn der noorsche dichters, die zoo'n bijzonder werk van het formeele maken en het beginsel van deeling in tweeën zoo consequent hebben volgehouden en doorgevoerd. Zij hebben het omhoog toegepast gelijk omlaag. Het uitgangspunt kunnen toevallige groepen van 4 verzen geweest zijn; het toevallige werd tot regel gemaakt, omdat het paste. Later werden twee zulke groepen bijeengevoegd tot een strofe. Maar nog zien wij de strofe in wording. De Vsp. heeft strofen van 4 en van 8 verzen; dat die van 4 verzen hier alleen in het werk van een jonger dichter voorkomen, bewijst, dat ook in dit opzicht een strenger en een minder strenge vorm hebben bestaan; de vorm van den oudsten Voluspádichter is, gelijk wij zagen, ook in andere opzichten strenger dan die van den tweeden dichter. Maar wij hebben niet slechts strofen van 4 en van 8 verzen; talrijk zijn ook die van 6 en 10, die door de uitgevers om uitsluitend metrische redenen weggeëmendeerd worden, terwijl in den inhoud der verzen, die men schrapt, volstrekt niets is, dat tegen ze pleit. Daarentegen heeft men in de weinige gevallen, waar het aantal verzen oneven is, altijd met een fout te doen; er ontbreekt hier altijd iets aan den samenhang.

De gang van zaken is dus, dat de versparen tot groepen vereenigd zijn; twee paar, drie paar, vier paar, vijf paar. Langzamerhand gaat men voor alle strofen een gelijk aantal versparen eischen, en door het gevoel voor symmetrie, dat de noorsche dichters in zoo hooge mate bezitten, geleid, geeft men spoedig de voorkeur aan de getallen 2 en 4; eindelijk wordt 4 paar regel.

Het is wel mogelijk, dat een begin van deze ontwikkeling valt in de gemeenschappelijke periode. Een onderzoek van de verhouding van ags. strofen of althans strofeachtige groepen tot de on. zou dit moeten uitmaken. Ik ga daarop hier niet in, omdat hier de hoofdlijnen scherp getrokken moeten worden, behoud mij echter voor, later op deze en andere détails terug te komen.

Ook omtrent de alliteratie in het vers, dat aan het on. en het ags. vers ten grond ligt, kan men zich door vergelijking een voorstelling maken. De meest normale vorm heeft reeds hier er in bestaan, dat de derde heffing van het verspaar met de eerste of tweede of met beide allitereerde. Maar reeds kwam voor: alliteratie der vierde heffing, naast de derde en zonder deze, kruisalliteratie, zoowel in den vorm *abab* als *abba*, alliteratie van een bijtonige syllabe in het midden der maat, en in enkele gevallen alliteratie in den optact. De alliteratie der vierde heffing kan een herinnering aan een ouder veelvuldiger gebruik zijn, — men ziet namelijk niet in, waarom deze heffing van den beginne af zou zijn buitengesloten, terwijl het zeer begrijpelijk is, dat men den eisch met het oog op de moeilijkheden der techniek heeft laten vallen. De alliteratie van zwakker betoonde deelen van het vers maakt meer den indruk, in haar oorsprong een licentie te zijn, ter tegemoetkoming aan technische bezwaren. Indien dan maar de syllabe zwaar genoeg betoond was, om het stafrijm in het oor te doen vallen. Daar de optact in zijn eenvoudiger vorm zelden noemenswaarden toon heeft, is de vrijheid, om dezen te laten allitereeren, een verder gaande licentie, die dan ook pas op den duur belangrijke afmetingen aanneemt. De kruisalliteratie daarentegen maakt meer den indruk van een opzettelijke versiering, en deze is eer in haar oorsprong een teeken van grooter dan van geringer technische vaardigheid. Zij is dus minder een licentie dan een kunstmiddel.

Het gebruik, dat aan beide zijden van deze bijzondere vormen gemaakt wordt, is weer niet geheel hetzelfde. De reguleering gaat in het on. niet zoo ver als bij de rhytmische vormen; de alliteratie van optact treedt naar verhouding het meest in ljóđaháttr op en is ook daar niet gewoon; de andere verschijnselen komen sporadisch in verschillende metra voor. Voor het ags. eigenaardig is de bijzondere verbinding van alliteratie der vierde heffing met een bijtonige syllabe in het eerste vers, waardoor een bijzondere vorm van kruisalliteratie ontstaat. Dit is een begin van reguleering, die echter niet consequent doorgezet is. Het rijmen der optacten en van allerlei willekeurige syllaben neemt pas in de jongere poëzie groote proportiën aan.

Het grondvers, zooals wij het hebben leeren kennen, is nog geen oorspronkelijk vers; daarvoor is het veel te variabel, en in zeker opzicht ook te fijn. Om deze fijnheid te ontwikkelen, is tijd noodig geweest. Maar geen andere vorm, die er naast staat, biedt zich ter vergelijking aan. Willen wij dus meer van zijn geschiedenis weten, dan moeten wij vragen, wat het ons zelf vertellen kan. En het

draagt zijn geschiedenis op zijn voorhoofd geschreven. Waar wij gezien hebben, dat de meest voorkomende vorm ♩́ ♩ | ♩́ ♩ (–́ ⏑ | –́ ⏑) is, dat deze vorm toeneemt, naarmate men teruggaat, dat alle andere vormen zich daaruit laten afleiden, en dat deze vorm in overeenstemming is met het natuurlijk taalrhytme, daar kunnen wij nu ook den laatsten stap doen en verklaren, dat de vorm, waaruit het alliteratievers ontstaan is, een trochaeische dipodie is. Men moet alleen vragen, of aan het begin een streng vers staat, of een vers met licenties. En dat laat zich historisch niet uitmaken. Maar het ligt voor de hand, dat de licenties er geweest zijn. De trochaeische dipodie is in zijn oorsprong geen kunstmetrum; het is een vorm, die zeer gemakkelijk onopzettelijk ontstaan kan. De plechtige rede zal dikwijls in trochaeen geklonken hebben, voor men zich bewust was, verzen te spreken. Maar toen men op den rhytmus attent werd, werd hij voorschrift. In die overgangsperiode van onzekerheid, of men slechts verheven taal of poëzie sprak, zal in menige plechtige rede een syllabe meer of minder geklonken hebben, dan het geval zou zijn geweest, indien er metrische voorschriften bestonden, maar het gewicht der voordracht zal zonder raisonneeren de syllaben zóó verdeeld hebben, dat zij toch rhytmisch klonken. Zóó ontstonden de eerste licenties tegelijk met de eerste verzen. Zij ontwikkelden zich met deze en langzamerhand ontstond er een bewustzijn, hoever de licenties gaan kunnen. Dit bewustzijn was reeds tamelijk sterk ontwikkeld, toen de on. en de ags. poëzie uiteengingen. En nu gaat ieder zijn eigen weg. Aan beide zijden nemen de licenties toe. Maar terwijl men in het Noorden zich er precies rekenschap van geeft, wat men toelaat, en aan de door licenties ontstane vormen nu een vaste plaats begint te geven in bepaalde metra, zoodat er ten slotte algeheele gebondenheid ontstaat, laat men in het ags. en daarna in hooger mate in het Nederduitsch, en ten slotte in de hoogste mate in de weinige Hoogduitsche proeven aan de licenties vrijen loop, en het gevolg is, dat het vers eindelijk geen vers meer is en de concurrentie moet opgeven tegen een nieuwen vorm, die met radicale wijzigingen uit het iets minder verloopen vers gemaakt, insgelijks uit Noord-Duitschland geïmporteerd wordt.

De ontwikkeling der metriek levert een belangrijke bijdrage voor de geschiedenis der poëzie, en zij bevestigt de resultaten, waartoe het onderzoek der stofgeschiedenis voert. Tacitus vertelt, dat de Germanen in gedichten hunne helden bezingen, en wij hebben

geen grond, de waarheid van dit getuigenis te betwijfelen. Maar omtrent de bijzonderheden dezer gedichten weten wij niets, evenmin ten opzichte van hun inhoud als van hun vorm. Al wat men hierover verkiest te fantaseeren, is geen wetenschap, maar geloof. Het is niet onwaarschijnlijk, dat de trochae, die wij als het fundamenteele element van het ons bekende alliteratievers hebben gevonden, ook hier den grondslag gevormd heeft. Want deze formatie is zeer eenvoudig, en zij is in overeenstemming met het rhytme van de taal. Maar het is onmogelijk, de metriek der verzen, die wij kennen in het on., het ags., het nd. en het hd., te beschouwen als verschillende zelfstandige voortzettingen van dat Oudgermaansche vers. Daartoe zijn deze verzen te nauw met elkander verwant, en daartoe is te duidelijk de ontwikkelingslijn, die deze metra met elkander verbindt. Deze overeenstemmingen kunnen slechts berusten op cultuuraanraking. Het gemeenschappelijk uitgangspunt is een vers, dat kort bij het Oudnoorsche staat en zich daarvan eigenlijk alleen hierdoor onderscheidt, dat er nog geen strofenvorming heeft plaats gehad, of dat deze althans nog in haar begin staat. Bij dit vers sluit zich het ags. aan, hierbij het nederd., hierbij het hoogd. De stammen, waar wij deze poëzie vinden, bewonen een samenhangend geographisch gebied. Maar dan is het wel duidelijk, waar deze poëzie thuis hoort. Het is de poëzie der Noordzeevolken. De nauwe samenhang tusschen ags. en on. metriek verklaart zich uit de oude woonplaats der Angelsaksen. In Zuid-Denemarken, Sleeswijk, Holstein, de streek, waar Angelsaksen en Skandinaviërs elkander ontmoetten, is deze poëzie ontstaan [1]).

Nadat het direct verband tusschen ags. en on. poëzie verbroken

[1] In dit verband wil ik niet ingaan op de vraag, die een onderzoek overwaard is, in hoeverre er samenhang bestaat met de Oudiersche alliteratie-poëzie, die in een vroege periode insgelijks een vers met twee heffingen gekend heeft, en die bevoegde beoordeelaars uit Latijnsch rhetorenproza afleiden. Eene analogie biedt deze poëzie zeker in het ontstaan van een regelmatig op- en neergaande beweging uit verheven proza. Ik ben op deze analogie pas opmerkzaam gemaakt door Van Hamel, nadat ik deze studie ten einde had gebracht; zij is dus op mijn resultaat niet van invloed geweest; des te zekerder staat dit door de genoemde analogie. Indien er een historische samenhang bestaat, wat zich wel laat vermoeden, maar waarover voorloopig niets zekers te zeggen is, zou men bij den ouderdom van het Skandinavisch-Angelsaksische vers nauwelijks aau directen invloed van het Iersch kunnen denken maar eer aan een gemeenschappelijke bron. Het laat zich zeer goed denken, dat de Noordzee volken op hun reizen naar Gallië kennis maakten met het alliteereerende proza, en dat deze kennismaking voor het ontstaan van hun vers niet zonder beteekenis is geweest. Zelfs is dit mogelijk, wanneer men niet aan directe overname denkt. Het zou niet de eenige cultuurverovering zijn, die deze volken door hun verbindingen over zee gemaakt hebben, terwijl de stammen van het binnenland òf achterbleven òf later onder den te sterken druk van vreemde opgelegde cultuur het slechts brachten tot slaafsche navolging.

was, doordat de Angelsaksen naar Engeland verhuisden en de leiding der litteraire beweging in de Skandinavische landen in handen van noordelijker wonende stammen kwam, bleef de communicatie tusschen de Angelsaksen en het vasteland bewaard, en de invloed der Angelsaksische letterkunde openbaart zich in de kloosterlitteratuur. Hier komt dan ook de alliteratiepoëzie tot zekeren bloei, hoofdzakelijk als bijbelpoëzie. Niettemin toont het Hildebrandslied, dat het vers ook gebruikt is voor den heldenzang [1]). Welke dezer stoffen hier het eerst bewerkt werden, laat zich niet met zekerheid zeggen; naar de chronologie der documenten te oordeelen, komt de prioriteit aan den heldenzang toe. In beide richtingen hebben de Angelsaksen het voorbeeld gegeven. Het vers, dat wij uit Nederduitschland kennen, is reeds in hooge mate gemoderniseerd; het staat niet meer op het standpunt van Béowulf. De voorbeelden zijn gedichten geweest, waarin de nieuwigheden, die wij o. a. in By. vinden, reeds aanwezig waren. Echter waren het ook niet de meest extreme ags. vormen; dat toonen de weinige punten, waarin By. zich nog verder van den oorspronkelijken vorm verwijdert dan de du. poëzie. Maar de du. dichters gaan verder dan hun voorbeelden [2]). Zoowel in Hild. als in Hel. heeft het vers reeds zóó sterke

Een op zich zelf interessante poging, om het ags. vers in direct verband te brengen met het lat. cursus-proza doet Fijn van Draat in Anglia N. F. dl. 26. Maar hij verzuimt hier te letten op den samenhang tusschen het ags. en het on. vers en op de ontwikkeling in het vers, en hij heeft geen bezwaar, verzen met een zeer verschillend aantal icten door elkaar te laten voorkomen, wanneer zij slechts eenige gelijkenis met zulke rhetorische groepen hebben. Niet velen zullen bv. toegeven, dat een vers als *þæt hie heora winedrihten* 4 heffingen heeft. Maar juist is de erkenning van 3- en meersyllabige maten. En wel kan men naar aanleiding van het genoemde opstel de vraag stellen, of de eigenaardige ontwikkeling van het vers in het ags., met name de toename van het aantal syllaben in de eerste maat, misschien niet uitsluitend van binnen uit geschied is maar ook tot op zekere hoogte den invloed van vreemde voorbeelden verraadt. Ik wil mij hier niet vóór deze meening uitlaten maar haar ook niet a priori verwerpen. De outreering van dit verschijnsel op het vaste land is natuurlijk weer een andere zaak.

[1]) Dat het Hildebrandslied Saksisch is, heb ik aangetoond in de Verslagen en Mededeelingen dezer Akademie, 4e Reeks Deel IX. Daar is ook oudere litteratuur over deze vraag aangehaald.

Dat het alliteratievers in Noord-Duitschland — van Zuid-Duitschland is in het geheel geen sprake — in de oudere periode op breede schaal en buiten de kloosters voor den heldenzang zou gebruikt zijn, daarvoor hebben wij geen aanwijzing. Het Hildebrandslied is het eenige document, en dit draagt alle kenmerken van een namaakkunst. De gedichten, die in de Þiđrekssaga gebruikt zijn, zijn jonger. Wel gaan deze terug op oudere gedichten, maar hier missen wij weer iederen grond om te beweren, dat zij niet in kloosters zijn ontstaan. In geen geval kan de breede ontwikkeling der heldensage in Noord Duitschland een reden zijn, om een zelfstandig alliteratievers aan te nemen, waar het eenige alliteratievers, dat wij kennen, duidelijk van Angelsaksischen oorsprong is.

[2]) Van Hamel maakt mij er opmerkzaam op, dat de ags. vertaling van de os. Genesis doorgaande overbodige woordjes weglaat en het vers besnoeit. Lang nadat

veranderingen ondergaan en in zoo hooge mate zijn rhytme verloren, dat het ten doode gedoemd is. Het is althans in Hel. tot een vers op perkament geworden, dat niet langer in de ziel maar slechts in het schrift leeft. Toch toont het nog zooveel levenskracht, dat het nog eenmaal naar een naburig dialect wordt overgebracht; men gaat het ook in het hoogd. namaken. Maar hier toont het geen nieuwe levensvatbaarheid. De dichters in dit dialect, die het gebruiken, missen alle gevoel voor de beweging van het vers; uitwendige dingen maken zij na, maar terwijl zij sommige eigenaardigheden over het hoofd zien, drijven zij andere tot het uiterste, en de mislukte pogingen worden door geen nieuwe gevolgd. Het eenige gedicht van eenigen omvang, dat wij hebben, is Musp.; dat er niet meer geweest zijn, heeft men natuurlijk niet het recht, met zekerheid te zeggen. Maar zoolang men de geschiedenis der poëzie opmaakt uit dat, wat wij weten, en niet uit dat, wat wij niet weten, leveren den getuigenissen, die wij bezitten in vier dialecten, een duidelijke aanwijzing, waar deze poëzie geboren is, en waar zij is gestorven.

Deze ontwikkeling komt nu geheel overeen met die der stof. Ook hier staan aan het begin de stoffen, die de Skandinavische poëzie met de ags. gemeen heeft, de Skjoldungenhistorie, behandelend de gebeurtenissen, die samenhangen met de vestiging van het oudste Deensche koninkrijk, een stof, die de Angelsaksen van het vasteland meegenomen hebben naar hun nieuwe woonplaats. Dan volgen de stoffen, die in het Noorden en in Duitschland verbreid en in Engeland in minder mate bekend zijn, van welke de belangrijkste de Nibelungensage is. De oudste vormen der vertelling zijn Skandinavisch, afgezien van het weinige, dat de ags. poëzie weet, dat nog ouder is. Dan komt de Nederduitsche overlevering, die wel is waar pas in de Þidrekssaga uitvoerig tot ons gekomen is, maar zich toch in enkele sporen reeds een paar eeuwen vroeger vertoont, en daar de stof toch voor een deel Duitsch van oorsprong is, in haar eerste begin niet jonger kan zijn dan de on. liederen, die deze dingen behandelen. In Zuid-Duitschland zijn in deze periode de eenige zwakke sporen enkele namen in oorkonden, die aan oude verhalen doen denken.

In de 12e eeuw dringt de poëzie naar het Zuiden door, maar nu is de tijd voor het alliteratievers op het vasteland lang voorbij; de stoffen gaan zuidwaarts in een jonge strofe, de in Nederduitsch-

dus het vers in Duitschland door gebrekkige techniek ontaard was, beheerschten de Angelsaksische dichters de techniek nog in die mate, dat zij bij het vertalen de gebrekkige verzen konden verbeteren. De Duitsche poëzie is derhalve in haar fouten wel zelfstandig.

land, misschien onder den invloed van de fornyrdislagstrofe, ontstane Nibelungenstrofe. Zie over deze vragen mijne Untersuchungen über den Ursprung und die Entwicklung der Nibelungensage, I—III, Halle 1906—9; Untersuchungen über die Hildesage, Zschr. f. d. Phil. dl. 40; Das Eckenlied und seine Quellen, Beitrage z. gesch. d. d. Spr. u. Lit. dl. 32; Die Dichtungen von dem Kampfe im Rosengarten, Arkiv. f. Nord. Fil. dl. 24; Die Sagen von Ermanarich und Dietrich von Bern, Halle 1910, waar voor al deze stoffen een gelijke ontwikkelingsgang wordt aangetoond. Zij zijn of Skandinavisch of Nederduitsch, ontwikkelen zich òf in één van deze beide landen, òf, gelijk de Nibelungensage, in beide gemeenschappelijk, en worden in een jonger periode — de twaalfde eeuw of nog later — naar het Zuiden en Zuidoosten gebracht en naar Nederduitsche voorbeelden in het Hoogduitsch bewerkt.

De resultaten van het onderzoek der stofgeschiedenis en der metriek zijn dus met elkander in de meest volkomen harmonie.

TOELICHTING BIJ DE SCHEMATA.

Aan de in dit geschrift opgestelde schemata beantwoorden volgens de daar geldende berekening de volgende verzen:

Vǫluspá.

Vs. 1. *Zonder opt.*

Vs. 1. I. Zonder optact.

op ⊥́	*1.* ⊥́ · ` | ⊥́ 1 : str. 26.	*3a.* ⊥́ × | ⊥́ × 19 : str. 2. 3. 5. 7. 17. 24. 31. 36. 37. 41. 43. 44. 50. 51. 52. 53. 57. 60. 63.	op ⊥́
op ⊥́	*2a.* ⏑ ⊥́ ⊥ | ⊥́ · 1 : str. 4.		
	2b. ⊥́ · ` | ⊥́ ´ 3 : str. 39. 46. 59.		

Quantiteitsbepaling. Om willekeur in de behandeling van onzekere gevallen te vermijden, heb ik de volgende veel aangenomen regels, wier absolute geldigheid zeker aan twijfel onderhevig is, bij de samenstelling der schemata laten gelden:

1. Een syllabe op grammatisch langen klinker vóór een klinker, die tot hetzelfde woord behoort, geldt voor kort. Dus 2,5 *níu man ek* ⏑́ × ×̀ ×.

2. Een syllabe op grammatisch langen klinker vóór een klinker, waarmee een volgend woord begint, geldt voor kort indien beide syllaben in dezelfde halve maat staan. Dus 55,8 *þá er hefut* (♪́ ♪ ♩̀) ⊥́ ` . Evenzoo 59,7 *sá er á*. In den grond is dit van weinig beteekenis, daar ook de groep ⊥́ × × de beweging ♪́ ♪ ♩̀ kan hebben. Maar de verzen moesten een plaats in het schema hebben, en het valt niet te ontkennen, dat het geval *þá er* niet heel ver van *níu* afstaat. Daarentegen geldt zulk een syllabe voor lang als de volgende syllabe in de tweede helft van de maat staat en dus een meer onafhankelijk accent heeft. Dus *nú eru* (30,9) (♪́ ♪̀ ♪) ⊥́ ` .

3. Een monosyllabum met korten klinker eindigend op één consonant geldt voor lange syllabe, ook indien het volgend woord met een klinker begint. Dus 6,4 *ok um þat* (♪́ ♪ ♪̀) ´ ` .

Deze regels gelden voor syllaben in de heffing. Bij syllaben, die geen heffing dragen, is slechts zelden aanleiding tot quantiteitsbepaling, en nergens, waar de quantiteit van beteekenis is, doen zich gevallen van den aard der hierboven genoemde voor.

Vsp. Vers 1. *I 3a. str. 44.* Het stefvers luidt: *Geyr nú Garmr mjǫk.* Slechts op één plaats ontbreekt, alleen in ***R*** (bovendien in ***H*** op eene plaats, die niet in aanmerking komt), *nú*. Deze plaats is str. 44. Voor de schematiseering is de juiste vorm van het vers gebruikt.

3b. ⏑́ × ×̀ | ⏑́ ⏑ 1 : str. 62. — 3e. ⏑́ ⏑ ⏑̀ ⏑ | ⏑́ ⏑ 1 : str. 20. — Vgl.
3c. ⏊ ⏑ ⏑̀ | ⏑́ ⏑ 2 : str. 10. 30. — 3f. ⏑́ ⏑ ⏑̀ ⏑ | ⏑́ 2 : str. 22. 29.
3d. ⏊ ⏑̀ ⏑ | ⏑́ ⏑ 19 : str. 1. 8. 18. 19. 21. 28. 32. 35. 38. 40. 42. 45. 48. 55. 56. 61. 64. 65. 66. — 4. ⏑́ ⏑ ⏑ | ⏑́ ⏑̀ 1 : str. 6. — op ⏑́ ⏑̀
5a. ⏑́ | ⏑́ ⏑̀ 1 : str. 47. — op ⏑́ ⏑̀
5b. ⏑́ ⏑ | ⏑́ ⏑̀ 1 : str. 27.

Vs. 1. Met opt.

II. Met optact.

op ⏊ — × × | ⏊ × | ⏑́ 1 : str. 33.

Vs. 5. Zonder opt.

Vs. 5. I. Zonder optact.

op ⏑́ × — 1. ⏑́ ⏑ | ⏑́ 3 : str. 35. 52. 56,9.

op ⏊ — 2a. ⏊ × | ⏊ × 20 : str. 3. 4. 6. 7. 8. 10. 18. 20,9. 21,7. 28,11. 30,5, 31. 39,7. 42. 46. 47. 48. 50. 57. 59.

2b. ⏑́ ⏑ ⏑̀ | ⏑́ ⏑ 1 : str. 24.

2c. ⏊ ⏑ ⏑̀ | ⏊ 1 : str. 16.

2d. ⏊ ⏑̀ ⏑ | ⏑́ ⏑ 16 : str. 5. 9. 17. 20,5. 23. 25. 26. 27. 30,9. 40. 41. 44. 45. 56. 61. 66.

2e. ⏑́ × ×̀ × | ⏑́ 2 : str. 2. 19.

2f. ⏊ × ×̀ × | ⏑́ 3 : str. 1. 22. 55.

3a. ⏊ | ⏊ × ×̀ 2 : str. 28,5. 32. — op ⏊ × ×

3b. ⏑́ × | ⏊ ×̀ × 1 : str. 51.

3c. ⏊ ⏑ | ⏑́ ⏑̀ 1 : str. 38.

Vs. 5. Met opt.

II. Met optact.

op ⏊ — 1a. × | ⏊ × | ⏑́ 4 : str. 33. 37. 43. 60.

1b. ⏑́ ⏑ ⏑ | ⏊ × | ⏑́ 1 : str. 62.

2. × | ⏑́ × | ⏊ × 2 : str. 53. 63,3. — op ⏊ ×

3c. str. 10. 30. De keuze tusschen ⏑́ ⏑ ⏑̀ | ⏑́ ⏑ en ⏑́ ⏑ ⏑ | ⏑́ ⏑̀ ⏑ is dikwijls moeilijk en niet altijd zeker. De voorliefde van het gedicht voor drielettergrepige eerste maat spreekt veelal voor de eerste opvatting. Een rol speelt hier zeker hetgeen vooraf gaat en hetgeen volgt. In *Veit hon Heimdallar* (27,1) is *Heimdallar* gemakkelijker in één maat te spreken dan de woorden *Móðsognir* en *valkyrjar* in str. 10 en 30; voorts is *Þá var* en *Sá hon* een geringer volume, en bovendien hebben wij voor str. 30 de analogie van andere verzen, die met *Sá (sér) hon* beginnen. Maar onmogelijk is het niet, dat ook 27,1 bestaat uit 3 + 2. Zie nog p. 43 aanm. 1, en over het gebruik van tweede leden van composita in de heffing p. 96 vv.

II. str. 33,1. Zie Addenda en Corrigenda.

Vers 5. *I 2d. str. 30,9. 2e. str. 2,5.* Zie boven p. 232 de opmerkingen over quantiteitsbepaling.

II 2. str. 63,3. Dit vers is oorspronkelijk het eerste vers eener tweede halve strofe, wat aan den bouw der strofe nog heel goed te zien is; na vs. 2 is een syntactische insnijding, na vs. 5 niet. De halve strofe is eene oude variant van 62,5—8; zie Zschr. f. d. Phil. 36. 343. Vs. 5 behoort dus tot de groep verzen 3.7.

Vs. 3.7. Zonder opt. — Vsp.

Vers 3.7. I. Zonder optact.

op — *1.* 1 : str. 6,3. 8,7. 16,7. 38,3.

op — *2a.* | 11 : str. 1,7. 37,7. 39,3. 39,9. 42,7. 43,7. 55,3. 57,7. 65,3. 66,3. 66,7.

2b. | 1 : str. 4,7.

op — *3a.* | 1 : str. 22,3.

3b. | 40 : str. 2,7. 4,3. 6,7. 7,7. 10,3. 17,7. 18,3. 18,7. 19,3. 20,3. 20,11. 21,9. 28,3. 29,3. 30,7. 31,3. 31,7. 32,3. 33,7. 35,3. 35,7. 37,3. 41,7. 42,3. 43,3. 44,3. 45,7. 45,9. 46,7. 48,7. 51,7. 52,3. 53,7. 55,7. 56,11. 59,3. 61,3. 62,7. 63,5. 64,3.

3c. | 1 : str. 59,7.

3d. ⊥ | ⊥ × 2 : str. 24,3. 62,3.

3e. ⊥ × × | ⊥ × 14 : str. 1,3. 6,9. 10,7. 17,3. 20,7. 22,7. 28,7. 28,9. 30,3. 30,11. 36,3. 46,3. 50,7. 57.3.

3f. | 2 : str. 52,7. 56,7.

3g. | 4 : str. 5,3. 5,7. 5,9. 24,7.

4a. ⊥ × | ◡ × × 3 : str. 19,7. 26,7. 48,3. — op ◡ × ×

4b. | 1 : str. 23,7.

5a. | 2 : str. 10,7. 11,3. — op ⊥ × ×

5b. | 4 : str. 3,7. 8,3. 32,7. 47,3.

Vs. 3.7. Met opt.

II. Met optact.

op ⊥ — *1a.* | 1 : str. 21,3.

1b. | 1 : str. 21,5.

1c. 8 : str. 26,3. 40,3. 44,7. 45,11. 47,7. 50,3. 53,3. 56,3.

1d. | | 7 : str. 2,3. 3,3. 7,3. 33,3. 38,7. 39,5. 60,7.

1e. | 1 : str. 29,5.

2. | ⊥ | 5 : str. 25,7. 27,3. 60,3. 61,5. 64,7. — op ◡ ×

Vers 3.7. *I 2a. str. 65,3.* Juister misschien.

3a. str. 22,3. Over de redenen, om aan het onregelmatige vers niet te veranderen, zie p. 53 en aanm.

3b. str. 20,3. Men kan twijfelen, of dit vers niet te lezen is , een zeldzaam type, waarvoor Vsp. anders geen voorbeeld heeft. Het nauw verwante | is hier onmogelijk, daar *þeim* allitereert. *Þeim* moet dus op den voorgrond treden, maar dan kan het ook een heffing dragen; vgl. 32,7.

str. 63,5. Zie boven bij vs. 5 *II 2. str. 63,3.*

3c. str. 59,7. Zie boven p. 232.

3d. str. 24,3. Dit vers heeft in de overlevering den vorm , met bijtoon op *enn*. Echter is *enn* een later toevoegsel van den man, die str. 21—22 ingevoegd heeft. (Zschr. f. d. Phil. 26, 300). Vóór dien tijd had het vers den vorm ⊥ × | ⊥ ×. Neemt men dit in aanmerking, dan wordt het getal voorbeelden voor ⊥ in vs. 3.7 van 2 op 1 gereduceerd.

5a. . Waar in een maat van den vorm geen bijaccent is aangegeven, beteekent dit, dat het bijaccent bij de berekening niet in aanmerking komt. In de tweede maat is het dikwijls zwakker dan in de eerste, en in sommige gevallen is het niet met zekerheid uit te maken, welke syllabe het draagt. Vgl. p. 28.

5b. str. 32,7. De zin eischt betoning van *Sá*.

II 1a, 1b. str. 21,3. 5. Zie boven over vs. 3.7 *I 3a.* str. 22,3.

Vsp.

op ⊥ × *3a.* × | ⊥ | ⊥ 1 : str. 51,3.
3b. × | ⊥ | ⊥ × 1 : str. 45,3.

3c. × | ◡ × | ⊥ × 2 : str. 27,7. 28,13.
3d. | ⊥ × | ⊥ 1 : str. 9,7.

Even v. zonder opt.

Even verzen. I. Zonder optact.

op ⊥ *1a.* ⊥ | ⊥ 1 : str. 31,8.
1b. ⊥ | ⊥ 6 : str. 29,2. 36,4. 38,4. 51,8. 56,10. 57,2.
1c. ⊥ | ⊥ 1 (9maal): str. 27,8.

op ◡ × *2a.* ⊥ | ⊥ 11 : str. 16,8. 17,2. 20,10. 32,8. 33,4. 45,6. 55,2. 56,6. 59,6. 62,4. 66,6.
2b. ⊥ | ⊥ 2 : str. 50,2. 55,8.

op ⊥ × *3a.* ⊥ | ⊥ × 1 : str. 42,4.
3b. ⊥ × | ⊥ × 82 : str. 1,2. 1,6. 2,2. 2,4. 4,4. 4,8. 5,2. 6,6. 8,2. 8,4. 8,6. 9,6. 10,2. 10,6. 17,8. 18,6. 19,4. 19,8. 20,12. 21,2. 21,4. 21,6. 21,8. 22,8. 23,6. 23,8. 24,4. 24,6. 24,8. 25,6. 25,8. 26,2. 26,6. 27,2. 27,4. 27,6. 28,10. 28,12. 30,2. 30,10. 30,12. 31,2. 31,4. 31,6. 32,4. 37,4. 38,2. 38,6. 38,8. 39,2. 39.6. 40,4. 40,6. 41,2. 41,4. 43,2. 44,8. 45,4. 45,12. 46,4. 50,8. 52,4. 53,6. 53,8. 55,6. 56,2. 56,8. 56,12. 57,4. 59,2. 59,4. 59,8. 60,4. 60,8. 61,6. 62,2. 62,6. 63,2. 63,4. 64,2. 64,6. 64,8.
3c. ◡ × × | ⊥ 5 : str. 1,4. 4,2. 35,4. 39,8. 47,8.
3d. ⊥ | ⊥ 5 : str. 6,4. 21,10. 22,4. 22,6. 35,6.
3e. ⊥ | ⊥ 10 : str. 6,10. 17,4. 18,2. 20,8. 44,6. 45,8. 45,10. 46,6. 48,2. 66,8.
3f. ⊥ | ⊥ 1 : str. 51,2.
3g. ⊥ × × × | ⊥ × 1 : str. 48,4.
4. ⊥ | ⊥ 2 : str. 17,6. 20,2. op ◡ × ×
5a. ⊥ | ⊥ × × 6 : str. 7,4. 7,6. 28,6. 47,2. 53,2. 61,2. op ⊥ × ×
5b. ◡ × | ⊥ × × 2 : str. 2,6. 66,2.
5c. ⊥ × | ⊥ × × 2 : str. 19,2. 20,6.

Even v. met opt.

II. Met optact.

op ⊥ *1a.* | ⊥ | ⊥ 2 : str. 6,8. 13,4.
1b. | ⊥ | ⊥ 8 : str. 1,8. 20,4. 22,2. 24,2. 26,4. 28,4. 28,8. 65,4.
1c. ⊥ 1 : str. 28,2.
2a. | ⊥ | ⊥ 17 : str. 2,8. 3,6. 30,8. 33,6. 36,2. 40,2. 40,8. 42,6. 43,6. 46,8. 47,6. 48,6. 52,6. 53,4. 56,4. 57,6. 64,4. op ⊥

Even verzen. *I 2b. str. 55,8.* Zie boven p. 232.

3d. str. 6,4. Zie boven p. 232.

II 2a. str. 64,4. Ik heb mij hier veroorloofd, den vorm *Gjuker* als den juisten aan te nemen en daarnaar te scandeeren. Volgens de overlevering heeft het vers den vorm ⊥ ⊥ en vermeerdert het het aantal driesyllabige verzen met één.

2b. × | ´ | ´ × 1 : str. 16,6. — Vsp.
op ⊥ × *3a.* | ´ | ´ × 10 : str. 3,8. 6,2. 7,8. 29,4. 30,4. 32,2. 37,6. 39,4. 42,2. 55,4.
3b. | ´ ⊥ 33 : str. 3,4. 4,6. 5,4. 7,2. 8,8. 10,4. 10,8. 18,4. 18,8. 29,6. 30,6. 32,6. 33,2. 35,2. 37,2. 41,6. 43,8. 44,2. 44,4. 46,2. 47,4. 50,4. 50,6. 51,4. 51,6. 52,2. 52,8. 57,8. 60,2. 60,6. 61,4. 65,2. 66,4.
3c. × × | ⊥ | ´ × 9 : str. 3,2. 5,6. 5,8. 5,10. 9,8. 19,6. 26,8. 42,8. 45,2.
3d. × × | ⊥ | ⊥ × 1 : str. 37,8.

Hymiskviđa.

Eerste vers. Zonder opt.

Vers 1. I. Zonder optact.

op ⊥ *1.* ´ ` | ⊥ 4 : str. 15. 18. 31. 39.
2a. ´ ⊥ | ◡ × 8 : str. 2. 10. 20. 21. 25. 27. 28. 29. — op ⊥ ×

3b. str. 5,4. Wat het vers beteekent, is niet volkomen zeker, en daarom heb ik aangenomen, dat de voorlaatste syllabe lang is, waardoor een veel voorkomende metrische vorm ontstaat. Maar indien de eenige lezing, die een verstaanbaren zin geeft, juist is, dan staat er *und himinjęđur*, en het vers wordt ´ ⊥ ⊥ ´. Dat is zeer goed mogelijk. De jonge strofe heeft meer bijzondere ofschoon niet geheel alleenstaande versvormen (vs. 9.11).

Str. 35.2 behoort volgens de overlevering (*undir*, beter echter *und*) tot *3c.*

Hym. Vers 1 *I 1. str. 15. Hvern létu þeir.* Men kan twijfelen, of de beweging ´ ` ´ ⊥ is of ´ ´ `. Voor de eerstgenoemde betoning spreekt 1. dat het gedicht evenals de Vsp. een voorliefde voor verlengde eerste maat heeft, in het bijzonder in oneven verzen 34 gevallen; daarnaast 21 in even verzen, en in de allereerste plaats in vs. 1 (13 gevallen), terwijl eenlettergrepige eerste maat bij optactlooze verzen zeer zeldzaam is. 2. dat, waar geen syllabe in dit vers door den zin aangewezen is, om zóó op den voorgrond te treden, dat er aanleiding bestaat, haar een heele maat te laten vullen, het minder hinderlijk is, dat in de minder zwaarwichtige tweede maat maar één syllabe staat dan in de eerste. Men kan en moet zelfs in deze tweede maat een rust aannemen en lezen ´ ´; in de eerste maat zou men bij de deeling 1 + 3 krijgen ´. Gelijk str. 15,1 zijn te beoordeelen 10,5. 13,5.

2a. str. 2. 20. Zie boven pag. 40.

Str. 27. 29. Deze beide verzen *Gekk Hlórriđi* en *En Hlórriđi*, en evenzoo 16,3. 37,3 *verđr Hlórriđa. hafr Hlórriđa.* 4,6 *Ty'r Hlórriđa* zijn te lezen ⊥ ⊥ | ◡ ×, en wel op de volgende: gronden: 1. De naam Hlórriđi, die 5 maal voorkomt, staat steeds aan het einde van een vierlettergrepig vers, dus met éène syllabe er voor. Nu zijn 4 van deze plaatsen oneven verzen en 2 zelfs eerste verzen. Maar de eerste maat der oneven verzen heeft een afkeer van eenlettergrepigheid. Door te lezen ´ ´ ` × zouden wij door deze twee voorbeelden in vs. 1 het aantal gevallen verdubbelen. Daarentegen is de vorm ⊥ ⊥ | ◡ × in Hym. zeer gezocht; de oneven verzen hebben 27, de even verzen 29 voorbeelden. 2. Het ligt voor de hand, dat de 5 verzen bestaande uit een monosyllabum + een vorm van den naam *Hlorriđi* hetzelfde rhytme hebben. Maar door de eerste syllabe van *Hlorriđi* in de heffing te plaatsen, wordt men gedwongen, str. 29,1 anders te lezen dan de overige plaatsen. Want *En* kan niet een maat vullen en zou dus, indien *Hlor-* een heffing droeg, optact worden, terwijl *Hlorriđi* over twee maten verdeeld werd. Maar in de andere verzen kan het eerste woord geen optact zijn. Het rhytme zou dus 29,1 worden × | ⊥ ⊥ ×,

2b. ⏑́ ⏑ ` | ⏑́ ⏑ 2 : str. 11. 38. 3d. ⊥́ ` | ⊥́ 1 : str. 12. Hym.
op ´ ⏑ 3a. ⏑́ ⏑ | ⊥́ 1 : str. 31. 3e. ⏑́ ` | ´ ⏑ 6 : str. 6. 22.
3b. ⊥́ ⏑ | ⊥́ ⏑ 13 : str. 1. 3. 4. 26. 30. 32. 33.
5. 7. 8. 9. 13. 16. 19. 24. 3f. ⊥́ ⏑ ` | ´ × 2 : str. 14. 36.
35. 37. 4. ´ ` ´ 1 : str. 23.
3c. ⏑́ ` | ⊥́ 1 : str. 17.

II. Met optact.

Geen voorbeeld.

Vs. 5. Zonder opt.

Vers 5. I. Zonder optact.

op ⊥́ 1a. ⊥́ × | ⊥́ 1 : str. 9. 3b. ⏑́ ` | ⊥́ ⏑ 2 : str. 16. 28.
1b. ⊥́ × × | ⊥́ 3 : str. 10. 13. 19. 3c. ⊥́ ×̀ × | ´ 4 : str. 7. 11.
op ⏑́ × 2a. ´ ⊥́ | ⏑́ 2 : str. 5. 20. 17. 35.
2b. ⊥́ × ×̀ | ´ ⏑ 2 : str. 30. 38. 4. ⊥́ ` ⏑ | ⏑́ 1 : str. 34. op ⏑́ ⏑ ⏑
3a. ´ | ´ 9 : str. 1. 2. 4. 5a. ´ | ´ ⏑ 3 : str. 18. 32. 33. op ⊥́ ⏑ ⏑
11.7. 12. 22. 23. 27. 31. 5b. ´ | ´ 1 : str. 29.

Vs. 5. Met opt.

II. Met optact.

op ⊥́ 1a. ⊥́ ⏑ | ´ 3 : str. 8. 15. 21. 2. ⏑ | ´ ⏑́ 1 : str. 37. op ⏑́ ×
1b. × × | ⊥́ × | ⊥́ 1 : str. 3. 3. ⏑ | ⏑́ × | ´ 1 : str. 39. op ⊥́ ×

op de andere plaatsen echter ´ ´ ` ⏑. 3. Door deze wijze van lezen werd 29,1 een optactvers, wat overigens bij vs. 1 niet voorkomt. — *Hlórriði* is een compositum van gelijke rhytmische beweging als *bergbúi* (str. 2,1), *hlunngota* (20,1), en men kan hier met gelijk recht een natuurlijke betoning van het tweede lid verwachten, sterk genoeg, om plaatsing in de heffing toe te laten, als ginds. De zware bijtoon der eerste maat en de zwakkere heffing der tweede maat op lichte syllabe wegen voldoende tegen elkander op. — Aandacht verdient in 29,1. 37,3 het allitereeren eener syllabe met sterken bijtoon (zie p. 38 vv.), ook dit in overeenstemming met str. 2,1. 20,1. Deze wijze van allitereeren is juist bij den vorm ⏑́ ⏑ ⏑́ zeer gewoon; zie nog 21,1. 28,1. 5,5. 20,5 enz.

Str. 10. De beweging is ⊥́ ⊥́ | ⏑́ × om gelijke redenen als bij 27. 29. *En* draagt een heffing gelijk 29,1. Uitbreiding van *vá* over een geheele maat zou een zeer onnatuurlijken toon meebrengen. — In het licht van deze en andere gevallen is ook 38,1 zeker op te vatten als 3 + 2, ofschoon dit vers op zich zelf ook als optactvers kan gelezen worden. Eene metrische afwijking ware hier overigens niet onmogelijk, daar de strofe geïnterpoleerd is.

Str. 28. Dezelfde betoning; *ok* draagt de eerste heffing; *enn* vult niet een maat.

3f. Str. 14.1 2 zijn te deelen: *Sag[illegible] hanum hepr vel [illegible] hver hann s[illegible].*

Vers 5. *I 1b. str. 10. 13.* Zie bij vs. 1. *I 1*, str. 15.

2a. str. 5. 20. Evenmin *minn* als *sá* kan een maat vullen; wel allitereeren deze woorden. Zie bij vs. 1 *I 2a*, str. 27. 29.

II. 1a. str. 15. at Sifjar verr. Men kan met het oog op den zin twijfelen tusschen × | ⊥́ × | ⊥́ en ⊥́ | ⊥́ × ×̀. Maar de analogie met 3,5 *bað hann Sifjar ver*, waar geen grond is voor sterke betoning van het verbum, geeft den doorslag voor de eerste opvatting.

Vs. 3.7. Zonder opt. Hym.

Vers 3.7. I. Zonder optact.

op ⊥ *1a.* ⊥ | ⊥ 1 : str. 23,3.

1b. ⊥ | ⊥ 5 : str. 5,7. 7,3. 9,3. 12,3. 28,3.

op ⊥ *2a.* ⊥ ⊥ | ◡ × 19 : str. 2,3. 4,7. 5,3. 8,7. 10,3. 11,9. 13,3. 14,7. 16,3. 17,7. 19,3. 20,3. 22,3. 22,7. 23,7. 30,3. 30,7. 35,7. 37,3.

2b. ⊥ × | ◡ × 1 : str. 28,7.

2c. ⊥ | ⊥ 1 : str. 25,3.

op ⊥ × *3a.* ⊥ | ⊥ 20 : str. 2,7. 8,3. 9,7. 13,7. 14,3. 15,3. 15,7. 18,3. 19,7. 20,7. 21,3. 24,3. 24,5. 27,3. 29,3. 31,3. 33,3. 33,7. 34,7. 39,7.

3b. ⊥ | ⊥ 2 : str. 11,5. 21,7.

3c. ⊥ | ⊥ 1 : str. 29,7.

3d. ⊥ ×̀ × | ⊥ × 5 : str. 3,3. 7,7. 25,5. 27,7. 36,3.

3e. ⊥ | ⊥ 1 : str. 1,7. op ⊥

4a. ⊥ | ⊥ × × 3 : str. 32,7. 35,3. 38,3.

4b. ⊥ × × | ⊥ × × 1 : str. 37,7.

Vs. 3.7. Met opt

II. Met optact.

op ⊥ *1a.* | ⊥ | ⊥ 4 : str. 10,7. 12,7. 16,7. 39,3.

1b. × × | ⊥ × | ⊥ 5 : str. 3,7. 18,7. 32,3. 34,3. 38,7.

op ◡ × *2a.* | ⊥ | 6 : str. 1,3. 4,3. 17,3. 27,9. 31,7. 36,5.

2b. × × | ⊥ | ◡ × 2 : str. 11,3. 26,3.

3a. | ⊥ | ⊥ 1 : str. 6,3. op ⊥ ×

3b. × × | ⊥ | ⊥ × 1 : str. 26,5.

Even v. Zonder opt.

Even verzen. I. Zonder optact.

op ⊥ *1a.* ⊥ × | ⊥ 3 : str. 7,2. 21,4. 23,2.

1b. ⊥ ×̀ × | ⊥ 17 : str. 2,6. 3,2. 3,4. 3,6. 6,4. 8,2. 8,6. 9,2. 14,2. 21,8. 24,6. 25,6. 26,2. 32,2. 34,4. 36,4. 38,2.

1c. ⊥ | ⊥ 1 : str. 11,10.

op ◡ × *2a.* ⊥ | ⊥ 30 : str. 1,8. 2,2. 2,8. 4,6. 5,6. 8,4. 8,8. 9,8. 10,2. 10,8. 11,8. 12,4. 13,8. 15,8. 16,4. 16,8. 18,4. 18,8. 19,2. 21,2. 23,6. 24,4. 27,8. 29,4. 31,6. 33,4. 33,8. 34,2. 37,4. 38,8.

2b. ◡ × ×̀ | ◡ × 1 : str. 22,6.

op ⊥ × *3a.* ⊥ × | ⊥ × 47 : str. 1,2. 2,4. 3,8. 4,2. 4,8. 5,2. 5,8. 6,2. 9,6. 10,4. 10,6. 13,4. 14,6. 14,8. 15,2. 15,4. 16,2. 16,6. 17,4. 17,8. 18,6. 19,4. 19,6.

V e r s 3.7. *I. 2a. str. 16,3. 37,3.* Zie bij vers 1 *I 2a* str. 27. 29.

E v e n v e r z e n. *I. 2a. str. 29,4.* ⊥ | ⊥ volgens de alleen juiste lezing van *A brattstein gleri.*

2b. str. 22,6. sa er goð fa. Het aannemen van den tweelettergrepigen vorm *fia* is nauwelijks als een emendatie te beschouwen. *R* heeft *fia*, waar het accent op *i* natuurlijk grafisch is. De vorm ⊥ | ⊥ is de naaste verwant van ⊥ ⊥ | ⊥ ; ook hier alliteréert een syllabe met sterken bijtoon.

20,2. 20,4. 20,6. 21,6. 22,1. 22,8. 23,4. 23,8. 25,4. 26,4. 26,6. 27,2. 27,4. 27,10. 30,2. 30,4. 30,8. 31,2. 33,6. 34,8. 35,4. 37,6. 38,4. 39,8.

3b. ⊥́ × ` | ⊥́ 1 : str. 37,8.

3c. ⊥́ ` × | ´ 3 : str. 29,6. 32,6. 39,6. Hym.

4a. ´ | ´ × × 6 : str. 7,6. 12,8. 31,8. 34,6. 35,8. 36,2. op ´ ×

4b. ⊥́ × | ⊥́ × × 1 : str. 30.6.

Even v. Met opt.

II. Met optact.

op ⊥́

1a. × × | ´ | ´ 1 : str. 1,6.

1b. | ´ × | ⊥́ 5 : str. 13,2. 35,2. 36,6. 37,2. 38,6.

1c. × × | ⊥́ × | ⊥́ 3 : str. 22,2 29,2. 32,8.

op ⊥́ ×

2a. | ⊥́ | ⊥́ × 8 : str. 12,6. 13,6. 14,4. 17,2. 18,2. 24,2. 31,4. 39,2.

2b. × × | ⊥́ | ⊥́ × 5 : str. 17,6. 19,8. 25,2. 27,6. 28,8.

3a. × | ⊥́ | ⊥́ × 3 : str. 28,2. 28,4. 32,4. op ⊥́ ×

3b. × | ⊥́ × | ´ × 16 : str. 1,4. 4,4. 5,4. 7,8. 9,4. 11,2. 11,4. 11,6. 12,2. 15,6. 20,8. 28,6. 29,8. 33,2. 35,6. 39,4.

3c. × × | ⊥́ × | ⊥́ × 1 : str. 7,4.

Sonatorrek.

De plaatsen zijn onder den tekst meegedeeld.

Vafþrúðnismál.

Vs. 1.4.
Zonder opt.

Vers 1.4. I. Zonder optact.

op ´

1a. ⊥́ × | ⊥́ 9 : str. 3,1. 12,4. 25,4. 44,1. 46,1. 48,1. 50,1. 52,1. 54,1.

1b. ⊥́ ` | × 1 : str. 46,4.

1c. ⊥́ ` × | ´ 2 : str. 7,1. 10,1.

1d. ´ ` ´ 3 : str. 1,1. 16,1. 18,1.

1e. ´ ` | ´ 2 : str. 19,1. 55,1.

op ⏑́ ×

2a. ⊥́ × | ´ 1 : str. 1,1.

2b. ´ ` × | ´ 3 : str. 3,1. 4,4. 10,4.

3a. ´ | ´ × 2 : str. 29,4. 49,1. op ⊥́ ×

3b. ⊥́ × | ´ × 3 : str. 8,1. 16,4. 23,4.

3c. ´ × | ´ × 16 : str. 2,1. 5,1. 9,4. 18,4. 19,4. 25,1. 27,1. 33,4. 37,1. 41,4. 45,4. 47,1. 47,4. 52,4. 53,4. 55,4.

3d. ´ ` | ´ × 3 : str. 21,4. 38,6. 49,4.

3e. × × | ´ × 20 : str. 1,4. 7,1. 8,1. 9,1. 11,1. 12,1. 13,1. 14,1. 15,1. 17,1. 22,1.

Vafþr. Vs. 1.4. *I 1c. str. 7,1. at þú ert kunnr*, zekere emendatie van Bugge, *ouwer R.*
2b. str. 4,4 is eerder ´ × ` | ´ ×.

Vafþr.

29,1. 31,4. 35,1. 41,1. 44,4. 51,1. 51,4. 54,4. 55,7.

3f. ´ [illegible] | ´ 2 : str. 43,6. 50,4.

3g. ´ [illegible] | ´ 11 : str. 6,1. 20,1. 23,1. 24,1. 26,1. 28,1. 30,1. 32,1. 34,1. 42,1. 48,4.

op ⌣́ × × *4.* [illegible] | [illegible] 2 : str. 36,1. 38,1.

op ⊥ [illegible] *5a.* [illegible] | ´ [illegible] 1 : str. 53,1.

5b. ´ [illegible] | [illegible] 1 : str. 45,1.

5c. ´ [illegible] ⊥ [illegible] 2 : str. 6,4. 14,4.

5d. ´ [illegible] | ´ 1 : str. 40,1.

Vs. 1.4. Met opt

II. Met optact.

op ´ *1a.* [illegible] | ´ | ⊥ 1 : str. 32,4.

1b. [illegible] | [illegible] | ´ 2 : str. 28,4. 39,4.

1c. [illegible] | [illegible] | ´ 7 : str. 20,4. 24,1. 26,4. 31,1. 35,4. 36,4. 38,1.

1d. | ´ [illegible] | ´ 1 : str. 5,4.

1e. [illegible] | ´ [illegible] | [illegible] 2 : str. 22,4. 30,4.

op ⌣́ × *2.* × × | ⊥ × | ⌣́ × 1 : str. 2,4.

op ⊥ × *3a.* [illegible] | ´ | [illegible] 1 : str. 37,4.

3b. [illegible] | ´ | ´ [illegible] 4 : str. 11,4. 13,4. 15,4. 17,4.

3c. [illegible] | [illegible] | [illegible] 2 : str. 21,1. 39,1.

3d. [illegible] | [illegible] | ´ [illegible] 3 : str. 31,1. 42,4. 43,1.

3e. × × | ⊥ × | ⊥ × 1 : str. 33,1.

op [illegible] *4.* [illegible] | ´ | [illegible] 1 : str. 43,4.

Vs. 2.5. Zonder opt.

Vers 2.5. I. Zonder optact.

op ´ *1.* ⊥ × | ´ 2 : str. 11,5. 53,2.

op ⌣́ × *2.* ⊥ × | ⌣́ × 2 : str. 43,5. 50,5.

op ⊥ × × *3.* ´ [illegible] | ´ [illegible] 8 : str. 3,2. 4,2. 14,2. 46,2. 48,2, 50,2. 52,2. 54,2.

Vs. 2.5. Met opt.

II. Met optact.

op ´ *1a.* × × | [illegible] | ´ 1 : str. 6,5.

1b. × | ⊥ × | ⊥ 4 : str. 11,5. 13,5. 14,2. 53,5.

1c. [illegible] ´ | ´ 8 : str. 7,2. 7,5. 10,2. 12,2. 34,5. 38,2. 41,2. 42,2.

1d. × × × | ⊥ × | × 13 : str. 2,2. 4,5. 11,2. 13,2. 15,2. 17,2. 17,5. 18,2. 18,5. 19,5. 23,5. 41,5. 44,5.

op ⌣́ × *2a.* [illegible] | ´ | [illegible] 4 : str. 29,5. 47,2. 48,5. 52,5.

3e. str. 31,1 5 volgens *W*: *þar orar ættar koma allar saman.* De lezing van ***R*** is bedorven.

5b. str. 15,1. *Lif ok Leifþraser.* Op zich zelf is ook de scansie [illegible] mogelijk. Maar hier, waar het om de mededeeling van de namen te doen is en zij dus bijzonder moeten uitkomen, spreekt veel voor betoning der eerste syllabe.

II. 1a. str. 32,4. *hvé sá bǫrn gat.* Zoo in beide handschriften. Door te lezen *of gat*, zou het schema worden *1c.*

Vers 2.5. *II 1a.* Str. 6,5 wordt, indien men *sér* leest *2b* (zie p. 232).

1c. str. 7,5. Dat *frá* de juiste lezing is, blijkt uit de verbetering in ***R***.

2a. str. 48,5. De plaats is bedorven, het vers onverstaanbaar. Ik lees *er mar yfir.* Volgens de overlevering behoort het vers tot *2c.*

2b. · · | ⊥ | ⊥ · 11 : str. 20,5. 25,2. 25,5. 26,5. 31,2. 37,5. 39,5. 49,2. 51,2. 54,5. 55,8.

2c. ´ ´ · | ⊥ | ⊥ ´ 10 : str. 5,2. 5,5. 16,5. 19,2. 22,5. 24,5. 36,5. 39,2. 45,5. 55,2.

2d. × ´ ´ ´ | ⊥ | ⊥ ´ 2 : str. 6,2. 12,5.

2e. · | ⊥ ´ | ⊥ · 9 : str. 9,5. 21,2. 30,5. 32,5. 33,5. 38,5. 42,5. 43,2. 43,7.

2f. × ´ | ´ × | ⊥ × 15 : str. 20,2. 22,2. 23,2. 24,2. 26,2. 27,2. 28,2. 30,2. 31,5. 32,2. 34,2. 36,2. 45,2. 46,5. 51,5.

2g. · · ´ | ⊥ ´ | ⊥ × 8 : str. 8,2. 8,5. 9,2. 10,5. 29,2. 35,2. 35,5. 49,5.

2h. × × × × | ⊥ × | ⊥ × 3 : str. 1,5. 15,5. 16,2.

2i. × × × × × | ⊥ ´ | ⊥ ´ 1 : str. 55,5.

2j. × | ⊥ ` · | ◡́ × 1 : str. 21,5.

3a. × | ⊥ | ⊥ · 1 : str. 3,5.

3b. × × | ´ | ⊥ × 2 : str. 33,2. 38,7.

3c. × ´ ´ | ´ | ´ ´ 1 : str. 2,5.

3d. · ´ | ◡́ × | ⊥ × 3 : str. 1,2. 28,5. 47,5.

3e. ´ · | ⊥ · | ⊥ ´ 1 : str. 37,2.

Vs. 3.6. Zonder opt.

Vers 3.6. I. Zonder optact.

1a. ⊥ · | ⊥ · | ⊥ 1 : str. 3,6.

1b. ⊥ × | ⊥ × | ⊥ 9 : str. 6,3. 7,3. 16,6. 21,3. 21,6. 41,3. 43,3. 53,6. 55,6.

1c. ◡́ ´ ` | ⊥ ´ | ⊥ 1 : str. 37,3.

1d. ⊥ ` ´ | ⊥ · | ⊥ 5 : str. 4,3. 9,3. 17,6. 18,3. 47,6.

1e. ⊥ ` ´ ´ | ⊥ ´ | ⊥ 1 : str. 9,6.

1f. ⊥ | ⊥ · ´ | ⊥ 1 : str. 33,6.

1g. ´ · · ⊥ ´ · | ⊥ 1 : str. 36,6.

1h. ⊥ ´ ` · | ⊥ · ` | ⊥ 1 : str. 7,6.

1i. ´ ´ · · | ´ ` · | ´ 1 : str. 10,6.

2b. str. 55,8. De juiste lezing is: *deildak orđspeki*; de zin eischt schrapping van *mína*.

2c. str. 19,2, zie p. 111.

str. 22,5. 24,5. 36,5. Deze verzen zijn door eenvoudige contracties gemakkelijk tot *2b* te herleiden. Ook bij een paar andere verzen is dit mogelijk.

2d. str. 6,2 kan door een eenvoudige contractie tot *2c* herleid worden.

2f. str. 31,5. Zie bij vs. 1. 4. *I 3e.*

2g. str. 49,5. *þeira í* **R**, *þar er í* **A**. De waarschijnlijke lezing is *þeira er í*. Door deze te volgen, plaatst men het vers onder *2h*.

2i. str. 55,5 kan door contractie tot *2h* herleid worden (zie p. 110 aanm. 3).

3b. str. 38,7 is geïnterpoleerd; zie p. 121.

3d. str. 47,5 kan door contractie tot ´ | ´ · | ´ ´ herleid worden.

Vers 3.6. *I. 1g.* str. 36,6. *æ menn hann sjalfan um sjá. æ* draagt een heffing; *menn* is algemeen bedoeld; *sjalfan* met twee heffingen ware onnatuurlijk.

1h. str. 7,6. *nema þu enn snotrari sér*; de eerste syllabe draagt eene heffing; de eerste maat heeft 4 syllaben. Onnatuurlijk is zoowel een zeer sterke betoning van *þu* als het rekken van *snotrari* over twee maten. *þu* heeft echter een versbijtoon, correspondeerend met zijn beteekenis in den zin.

1i. str. 10,6. *hveim er við kaldrifjađan komr.* Het adjectief is over twee maten te verdeelen; het eerste lid valt in het midden der eerste maat. Voor *hveim er við* blijft een halve maat over; mogelijk is *hveims viđ.*

Vafþr.

op ◡́ ×

2a. … 10 : str. 5,6. 11,6. 12,3. 13,6. 14,3. 19,6. 26,6. 33,3. 37,6. 49,3.
2b. … 1 : str. 18,6.
2c. … 4 : str. 23,6. 25,6. 28,6. 51,6.
2d. … 21 : str. 3,3. 4,6. 8,3. 11,3. 13,3. 15,3. 17,3. 20,6. 30,6. 34,6. 35,6. 39,6. 44,3. 44,6. 46,3. 48,3. 50,3. 52,3. 53,3. 54,3. 54,6.
2e. … 3 : str. 14,6. 52,6. 55,9.
2f. … 5 : str. 12,6. 31,6. 47,3. 49,6. 55,3.
2g. … 1 : str. 41,6.
2h. … 1 : str. 43,8.
2i. … 1 : str. 48,6.
2j. … 4 : str. 5,3. 10,3. 29,3. 35,3.

Bovendien:

… 2 : str. 15,6. 16,3 (zie p. 118).
… 2 : str. 2,3. 27,3 (zie p. 118).
… 3 : str. 6,6. 22,6. 24,6 (p. 118).

Vs. 3.6. Met opt.

II. Met optact.

op ◡́ ·

1a. … 2 : str. 2,6. 29,6.
1b. … 4 : str. 25,3. 31,3. 50,6. 51,3.
1c. … ◡́ × 1 : str. 32,6.
1d. … 1 : str. 45,6.
1e. … 2 : str. 19,3. 38,8.
1f. … 1 : str. 46,6.
1g. … 2 : str. 1,6. 8,6.
1h. … 1 : str. 39,3.

2a. str. 11,6. *dag of. dag* kan als zelfstandig woord een halve maat vullen, is metrisch lang. Evenzoo 12,6 *mon* (*2f*).

2d. str. 3,3. *fjold ek reginda regin.* Dit vers komt ook str. 44. 46 enz. voor en is overgeleverd met en zonder het woord *of* vóór *reginda*. Läffler heeft er met recht op gewezen, dat het parallellisme met vs. 1. 2 bewijst, dat de vorm zonder *of* de juiste is.

2e. str. 52,6. In de groep *þá er um* ♩ ♩ ♩ is in het schema *þá* om wille der consequentie voor korte syllabe gerekend; zie p. 232. *um* ontbreekt in ***R***; ***A*** heeft *of*. Het vers is ook elders met *um* overgeleverd. En *um* is hier onmisbaar; *þá er* kan niet een maat vullen.

2h. str. 43,8. De eerste maat ◡́ × ×̀ × × is door eenvoudige contractie gemakkelijk tot … te herleiden.

2j. str. 29,3. 35,3. Dit zijn verzen als 5,3. Beter is het, *þá* te betonen, wat ook met den zin in overeenstemming is, dan *Bergelmir* over twee volle maten te rekken. Echter spreekt er veel voor, dat te scandeeren is ⊥ × ×̀ | ⊥ × | ◡́ ×.

II. 1g. str. 8,6. *ok þinna andfanga, jǫtunn.* Er is geen reden, om *ok þinna* in den optact te zetten en *and* over een maat te rekken. Een gelijk vers is 1,6; nauw verwant zijn de optactlooze verzen onder *I 2j*.

2. × | ⏑ × | ⏑ × 2 : str. 1,3. 45,3. 20,3. 22,3. 23,3. 24,3. 26,3. 28,3. 30,3. 32,3. 34,3. 36,3. 38,3.[1] (zie p. 115 en 118). Vaſpr.

Bovendien

× | ⏑ × ⏑ 1 : str.

42,6 ⏑ × en 42,7 × | ⏑ × | ⏑ zijn geen lange verzen maar behooren eer onder vs. 1.4 en 2.5 (zie p. 115 v. 120 vv.).

Béowulf 759—858 (Be. 1).

Oneven verzen. I. Zonder optact.

Oneven. Zonder opt.

1a. ⏊ × | ⏑ 1 : vs. 810.

1b. ⏑ × 3 : vs. 803. 829. 850.

1c. ⏑ × × × | ⏊ 2 : vs. 787. 815.

2a. ⏊ ⏊ | ⏑ × 3 : vs. 790. 806. 817.

2b. ⏑ × ⏊ | ⏑ × 3 : 776. 786. 854.

2c. ⏑ × × | ⏑ × 1 : 845.

2d. ⏑ × × × × | ⏑ × 1 : vs. 775.

3a. ⏊ × | ⏑ × 17 : vs. 759. 773. 788. 794. 797. 801. 807. 810. 828. 831. 833. 835. 836. 841. 842. 849. 857.

3b. ⏑ × × | ⏑ × 3 : vs. 761. 816. 826.

3c. ⏑ × × | ⏑ × 16 : vs. 762. 763. 774. 777. 780. 781. 783. 798. 805. 809. 814. 823. 837. 847. 852. 856.

3d. ⏊ × × × | ⏊ × 4 : vs. 785. 802. 825. 846.

4a. ⏑ ⏑ | ⏑ × × 2 : vs. 768. 819. op ⏑ × ×

4b. ⏑ × × | ⏑ × × 1 : vs. 784.

4c. ⏑ × × × ⏑ × × 2 : vs. 767. 782.

4d. ⏑ × × | ⏑ × × 1 : vs. 811.

5a. ⏑ | ⏑ × × 2 : vs. 795. 799. op ⏊ × ×

5b. ⏑ × | ⏑ × × 5 : vs. 764. 770. 818. 830. 839.

6. ⏑ × | ⏑ × × × 1 : vs. 769. op ⏑ × ×

7. ⏑ × | ⏑ ⏑ × × 1 : vs. 848. op ⏊ × × ×

II. Met optact.

Oneven. Met optact.

1a. × × | ⏑ × | ⏑ 8 : vs. 778. 789. 791. 821. 822. 834. 844. 858.

1b. ⏑ × × | ⏑ 1 : vs. 808.

1c. × ⏊ × × | ⏊ 1 : vs. 760.

2a. × | ⏑ × ⏑ 2 : vs. 840. 851. op ⏑

Be. 1. *Oneven verzen.*

I. 1a. 810. Wanneer men voor *fleondən* ongecontraheerden vorm inzet, valt dit vers onder *2a*.

1c. 815. *lifiende*. In de ags. verzen is de uit langen klinker ontstane *i* vóór vocaal, die niet wegvalt en geen geminatie bewerkt, voor een syllabe geteld. Evenzoo de *i* in den genitief plurale der *i*-stammen, voorzoover deze bewaard is: *Deniga*. Daarentegen niet de secundaire deels graphische *e* na palatale consonant in woorden als *sceean*.

2a. 790. 806. Zie boven p. 203.

2b. 854. Zie p. 204.

3b. 816. Zie p. 205.

II. 1a. 821. Men kan twijfelen, of *sceean* geen toon moet hebben. Maar een tweede maat met drie zware syllaben, die men dan zou krijgen, komt anders in dit stuk niet voor, en de alliteratie, ofschoon niet bewijzend, spreekt toch ook voor de hier gegeven scandeering. Over de *e* in de tweede syllabe van *sceean* zie bij *I 1c*.

[1] Over 42,3 zie Addenda en Corrigenda.

2b. · · | ⊥ · ´ 3 : vs. 766. 792. 793.
2c. · · | · ´ | ⊥́ ´ 1 : vs. 812.
2d. · | ´ · | ⊥́ ´ 2 : vs. 771. 853.
2e. · | ´ ´ · | ⊥́ · 2 : vs. 779. 800.
op ´ · 3a. · ´ ´ ⊥ | ⊥ · 3 : vs. 796. 832. 838.

3b. · ´ · | ⊥ | ⊥ × 2 : vs. 824. 843. Be.1.
3c. × | ⊥́ ´ | ⊥ · 2 : vs. 765. 855.
3d. ´ ´ | ⊥́ · | ⊥ ´ 1 : vs. 804.
3e. · | ⊥́ · · | ⊥ · 1 : vs. 827.
4. × | ⏑́ × × | ⊥ × × 1 : vs. 813. op ⊥ ×
5. · | ⊥ ´ | ⊥́ · · · 1 : vs. 772. op ⊥́ ´ ´

Even. Zonder optact.

Even verzen. I. Zonder optact.

op ⊥ 1a. ⊥ × × | ⊥ 7 : vs. 759. 783. 802. 815. 818. 839. 846.
1b. ⏑́ × × × | ⊥ 3 : vs. 767. 823. 849.
1c. ´ ´ · · | ⊥ 1 : vs. 827.
op ⏑́ × 2a. ⊥ ⊥ | ⏑́ × 1 : vs. 838.
2b. ⊥́ · ⊥ | ⊥́ · 1 : vs. 786.
op ⊥ × 3a. ⊥ · | ⊥ · 18 : vs. 760. 774. 779. 785. 790. 795. 799. 800. 803. 806. 810. 812. 829. 834. 848. 851. 853. 855.
3b. ⊥́ ´ | ⊥ ´ 2 : vs. 789. 832.

3c. ´ ´ ´ | ⊥ ´ 10 : vs. 768. 776. 784. 791. 792. 821. 822. 824. 830. 837.
3d. ⊥́ ´ ´ ´ | ´ · 1 : vs. 817.
3e. ⊥ · · | ⊥́ · 2 : vs. 769. 788.
4a. ⊥ | ´ · · 6 : vs. 761. 782. 787. 796. 808. 847. op ⊥ ·
4b. ⏑́ × | ⊥ × × 4 : vs. 770. 778. 826. 843.
4c. ⊥ × | ⊥ × × 3 : vs. 793. 840. 842.
5. ⊥ | ⊥́ · · · 1 : vs. 813. op ⊥́ ´ ´

Even. Met optact.

II. Met optact.

op ⊥ 1a. ´ · | ⊥ · | ´ 13 : vs. 762. 765. 781. 794. 797. 807. 811. 816. 836. 841. 850. 852. 857.

1b. ´ · · | ⊥ × | ⊥ 2 : vs. 773. 825.
1c. × × | ⊥ × × | ⊥ 1 : vs. 775.

3b. 843. *þára þé* is in den zin onbetoond.

4. 813. De scansie is niet geheel zeker, daar het vers maar één syllabe heeft, die op den voorgrond moet treden. Voor de eerste heffing kan men twijfelen tusschen *ac* en *hi(ne)*.

Even verzen.

I. 1b. 767. 823. Voor een sterk op den voorgrond brengen van *eallum*, door dit woord na een lichte maat aan het begin van een overladen maat te plaatsen, bestaat geen grond. Het woord heeft bijtoon in het midden der eerste maat; *wearđ* heeft een zwakke heffing, waarmee het vers sluit.

3b. 832. *þolian.* Zie bij oneven vv. *I 1c.*

4c. 840. *scéawian.* Zie bij oneven vv. *I 1c.*

II. 1a. 811. *wæs* ontbreekt in het hs, maar de algemeen aangenomen coniectuur is ontwijfelbaar.

836 *hróf.* Het hs. is defect, maar de lezing is, althans metrisch, zeker(*hr . .* afschrift B).

Be. 1.

1d. 3 : vs. 764. 772. 805.
1e. 1 : vs. 766.
op ⏑ · *2a.* 1 : vs. 844.
2b. 7 : vs. 763. 771. 801. 820. 828. 831. 835.
2c. 1 : vs. 798.

2d. 2 : vs. 819. 833.
2e. 1 : vs. 845.
3a. 1 : vs. 858. op ⊥ ·
3b. 1 : vs. 856.
3c. 3 : vs. 780. 804. 854.
3d. 3 : vs. 777. 809. 814.

Béowulf 320—420(421) (Be. 2).

Oneven. Zonder optact.

Oneven verzen. 1. Zonder optact.

op ⊥ *1a.* 1 : vs. 359.
1b. ⏑ × × × | ⊥ 1 : vs. 335.
op ⏑ × *2a.* 1 : vs. 376.
2b. 1 : vs. 329.
op ´ × *3a.* 18 : vs. 320. 323. 332. 334. 336. 343. 345. 346. 350. 352. 353. 357. 364. 366. 375. 391. 417. 420.
3b. 6 : vs. 379. 381. 389. 398. 401. 406.
3c. ⊥ × × | ⊥ × 8 : vs. 331. 342. 355. 369. 372. 393. 404. 413.
3d. 2 : vs. 327. 402.
3e. 4 : vs. 344. 395. 415. 419.

3f. 2 : vs. 338. 347.
4a. 3 : vs. 330. 380. 408. op ⏑ · ·
4b. 1 : vs. 321.
4c. 2 : vs. 328. 386.
4d. 1 : vs. 361.
5a. ⊥ | ⊥ × × 3 : vs. 322. 351. 394. op ⊥ × ×
5b. 1 : vs. 412.
5c. ⊥ × | ⊥ × × 7 : vs. 325. 326. 356. 358. 392. 400. 411.
6a. 1 : vs. 341. op ⏑
6b. 1 : vs. 333.
6c. 4 : vs. 348. 360. 371. 405.

Be. 2. Van de oneven verzen ontbreekt 390, van de even verzen 389 en 403. De oneven verzen zijn daarom berekend tot en met 420, de even verzen tot en met 421.

Oneven verzen.

1. 1a. 359. Wanneer men voor *fréan* een ongecontraheerden vorm inzet, krijgt men een versvorm in dit stuk niet voorkomend; de 2 nabijliggende gevallen onder de even verzen zijn anders, of, indien men tusschen de twee syllaben ook een consonant plaatst *3b*. Over de quantiteitsbepaling der stamsyllabe zie p. 232.

3b. 398. Zie p. 204.

3c. 355. *me* behoeft niet op den voorgrond te treden; *þe* heeft een zwakke heffing: 'die my de góede'.

393. Hier geldt hetzelfde raisonnement. Daar er geen grond is voor bovenmatige verheffing van *gé*, draagt *ond* de heffing.

3f. 347; zie de vorige aanmerking.

5a. 322. Zie p. 205.

Oneven. Met optact. Be.2.

II. Met optact.

op ˊ

1a. … 6 : vs. 340. 365. 374. 377. 397. 407.
1b. … 1 : vs. 410.
1c. … 1 : vs. 337.
1d. … 1 : vs. 403.
1e. … 1 : vs. 418.
1f. … 1 : vs. 387.
1g. … 1 : vs. 362.

op ◡ ×

2a. … 2 : vs. 382. 383.
2b. … 4 : vs. 349. 367. 373. 385.
2c. … 1 : vs. 354.
2d. … 1 : vs. 384.
2e. … 1 : vs. 414.

op ⊥

3a. … 1 : vs. 416.
3b. … 3 : vs. 363. 368. 378.
3c. … 3 : vs. 339. 370. 396.
3d. … 1 : vs. 324.
3e. … 1 : vs. 399.
3f. … 1 : vs. 388.

op ⏑

4. … 1 : vs. 409.

Even. Zonder optact.

Even verzen. I. Zonder Optact.

op ⊥

1a. … 5 : vs. 321. 322. 341. 396. 410.
1b. … 1 : vs. 391.
1c. … 1 : vs. 390.

op ⏑ ·

2a. … 2 : vs. 394. 400.
2b. … 1 : vs. 343.

op ˊ ·

3a. ⊥ × | ⊥ × 19 : vs. 324. 325. 327. 328. 333. 337. 339. 347. 351. 362. 363. 367. 368. 373. 374. 382. 385. 415. 418.
3b. … 2 : vs. 406. 416.
3c. … 4 : vs. 354. 398. 412. 417.
3d. … 1 : vs. 349.

op ⏑

4a. … 3 : vs. 361. 378. 397.
4b. … 2 : vs. 329. 387.

op ⊥

5a. … 6 : vs. 320. 340. 345. 371. 372. 377.
5b. … 2 : vs. 344. 370.

II. 1f. 387. Zie p. 206.
3b. 363. *þone gldestan.* Twijfel is mogelijk tusschen … en … .
368. Ik heb mij hier en 395b bij de lezing *wig- ‚gud-' geatwum* aangesloten.
Even verzen.
I. 1c. 390. *ābead*; de hoofdtoon valt op de tweede syllabe, vgl. 653.
2a. 394. *wilcuman* met heffing op het tweede lid; zie p. 204 over vs. 398.
400. Zie p. 204.
3a. 368. *þinceað.* Zie p. 243 bij vs. 815.
3c. 417. *þē* is in den zin te zwak betoond, om een heele maat te vullen; het woord valt in het midden der maat, het rhytme in ♪ ♪ ♪. *þæt* heeft een niet sterke heffing. Zie p. 245 bij vs. 355a. 393a.
4a. 397. *onbidian*, zie pag. 243 bij vs. 815.

Even.
Met optact.

Be.2.

II. Met optact.

op

1a. 3 : vs. 353. 356. 364.
1b. 9 : vs. 330. 348. 352. 381. 384. 405. 409. 413. 421.
1c. 2 : vs. 369. 419.
1d. 3 : vs. 326. 332. 375.
1e. 1 : vs. 359.
1f. 1 : vs. 392.
1g. 2 : vs. 357. 420.
1h. 4 : vs. 358. 366. 401. 404.

op ⏑ ×

2a. 3 : vs. 331. 379. 380.
2b. × × × | ⊥ | ⏑ × 2 : vs. 388. 399.
2c. 1 : vs. 376.
2d. 1 : vs. 408.
2e. × × × × 1 : vs. 346.

op \ ⊥ ×

3a. × | ⊥ | 3 : vs. 334. 365. 386.
3b. 3 : vs. 335. 383. 393.
3c. | ⊥ × 2 : vs. 338. 395.
3d. × | ⏑ × 2 : vs. 355. 414.
3e. × × | ⏑ × | ⊥ × 4 : vs. 342. 360. 407. 411.
3f. 1 : vs. 323.

op

4. 1 : vs. 350.

op

5a. 1 : vs. 402.
5b. 1 : vs. 336.

Béowulf 2073–2172 (Be.3).

Oneven
Zonder optact.

Oneven verzen. I. Zonder optact.

op

1a. 1 : vs. 2150.
1b. 1 : vs. 2153.
1c. 1 : vs. 2111.

op

2a. 23 : vs. 2076. 78. 80. 86. 88. 97. 99. 2100. 02. 09. 13. 16. 22. 27. 28. 40. 46. 51. 56. 62. 68. 69. 70.
2b. 2 : vs. 2091. 2103.

II. 3a. 386. *gamgan* — *gan* hs.
3c. 395. Zie p. 246 bij 368a.
4. 350. Zie p. 243 bij vs. 815a.
Be. 3. *Oneven verzen.*
I. 1c. 2111. Zie p. 204.
2a. 2076. *þær* draagt de eerste heffing; voor een verandering van *Hondscio* in *Hondsceoe*, om dit woord twee heffingen te kunnen geven, bestaat geen grond. Betoning van *þær* ook 2075, maar 2122b; zie aldaar.
2128. *fæðmum* Grundtvig: is het hs. bijna geheel verloren; *fæð* in afschrift A bewaard.

2c. ⊥ × × | ⊥ × 20 : vs. 2073. 76. 77. 87. 94. 96. 2101. 04. 15. 17. 19. 20. 26. 32. 33. 35. 49. 58. 64. 66.

2d. ⊥ × × × | ⊥ × 1 : vs. 2108.

2e. ⊥ × × × | ⊥ × 5 : vs. 2089. 92. 98. 2110. 45.

2f. ⊥ × × × × | ⊥ × 1 : vs. 2163.

2g. ⊥ × × × × × | ⊥ × 1 : vs. 2124.

2h. ⊥ × × × × × × | ⊥ × 1 : vs. 2172.

Be.3.

3a. ⊥ × | ⏑× × × 5 . vs. 2134. 41. 43. 54. 65. op ⏑× ×

3b. ⊥ × × | ⏑× × × 1 : vs. 2085.

4a. ⊥ | ⊥ × × 4 : vs. 2090. 2125. 38. 59. op ⊥ × ×

4b. ⊥ × | ⊥ × × 6 : vs. 2074. 2082. 2106. 12. 18. 47.

4c. ⊥ × | ⊥ × × 6 : vs. 2095. 2107. 23. 29. 44. 52.

5a. ⏑× | ⏑× × × 1 : vs. 2161. op ⏑× × ×

5b. ⊥ × | ⏑× × × 2 : vs. 2079. 2136.

II. Met optact.

op ⊥ *1a.* × × | ⊥ × | ⊥ 8 : vs. 2084. 2105. 21. 31. 37. 42. 55. 67.

1b. × × × | ⊥ × × × 3 : vs. 2081. 2114. 57.

op ⏑× *2a.* × × | ⊥ | ⏑× 2 : vs. 2083. 2139.

2b. × × × | ⊥ | ⏑× 2 : vs. 2130. 48.

3a. × × | ⊥ × | ⊥ × 1 : vs. 2171. op ⊥ ×

3b. × × × | ⊥ × | ⊥ × 1 : vs. 2160.

3c. × | ⊥ × × | ⊥ 1 : vs. 2093.

Even.
Zonder optact.

Even verzen. I. Zonder optact.

op ⊥ *1a.* ⊥ × × | ⊥ 9 : vs. 2073. 81. 92. 95. 97. 2115. 36. 54. 62.

1b. ⊥ × × × | ⊥ 7 : vs. 2086. 2100. 13. 19. 56. 69. 70.

2a. ⊥ ⊥ | ⏑× 1 : vs. 2110. op ⊥

2b. ⊥ × | ⊥ 1 : vs. 2158.

2c. ⊥ × × | ⊥ 1 : vs. 2140.

2c. 2087. Zie p. 204 over vs. 398.

3b. 2085. *gearo-* Grundtvig; *gearco A*, *geares B*; in het hs. niet meer te lezen.

4c. 2095. Voor betoning van *min* bestaat geen bijzondere grond; *þéoden min* is één begrip. *Þǽr* aan het begin is dikwijls betoond. Vgl. vs. 2076 (hierboven besproken).

2129. Er is geen reden, om *Hródgáre* over twee maten te verdeelen. *Þæt* aan het begin van een zin en van een vers komt meer voor een heffing in aanmerking dan de tweede syllabe van *Hródgáre*.

II. 2a. 2139. *grundsele* Grundtv., *gúdsele* Thorpe, wat metrisch op hetzelfde neerkomt. De afschriften hebben *sele*, wat metrisch om meer dan één reden onmogelijk is.

2b. 2148. De zin eischt geen betoning van *þá*. Maar men kan vermoeden, dat *þé* een toon eischt. De versvorm wordt dan: × × × | ⊥ | ⊥ ×. Het heele stuk heeft echter geen enkel optactvers op ⊥ ×. Waarschijnlijk verheft zich dus *þé* alleen boven *þá* ec.

De rhytmus is dan ♪ ♪ ♩ = ♩ ♩ ♪.

op ⊥ × *3a.* ⊥ ⏑ | ⊥ ⏑ 25 : vs. 2074. 76. 81. 83. 87. 95. 2106. 07. 14. 20. 21. 23. 29. 31. 37. 42. 44. 48. 53. 55. 57. 59. 60. 63. 67.

3b. ⊥ ⏑ ⏑ | ⊥ ⏑ 3 : vs. 2105. 12. 25.

3c. ⊥ ⏑ ⏑ | ⊥ ⏑ 7 : vs. 2111. 18. 30. 33. 39. 71. 72. Be.3.

3d. ⏑́ × × ⏑ | ⊥ × 1 : vs. 2082.

4a. ⊥ ⏑ ⏑ 6 : vs. 2075. 84. 85. 89. 2164. 68. op ⊥

4b. ⊥ × | ⊥ ⏑ 5 : vs. 2098. 2101. 02. 43. 52.

Even.
Met optact.

II. Met optact.

op ⊥ *1a.* ⏑ ⏑ | ⏑ ⊥ 1 : vs. 2166.

1b. × | ⊥ × | ⊥ 2 : vs. 2077. 78.

1c. ⏑ ⏑ | ⊥ ⏑ | ⊥ 11 : vs. 2091. 2103. 08. 09. 16. 24. 27. 28. 35. 49. 65.

1d. ⏑ ⏑ ⊥ ⏑ | ⊥ 2 : vs. 2146. 47.

1e. × × | ⏑́ × × | ⊥ 1 : vs. 2151.

1f. ⏑ | ⊥ ⏑ | ⊥ 3 : vs. 2134. 38. 41.

1g. ⊥ ⏑ ⏑ ⊥ 1 : vs. 2132.

op ⏑́ × *2a.* ⏑ | ⊥ | ⊥ ⏑ 2 : vs. 2079. 2150.

2b. × | ⊥ | ⊥ ⏑ 4 : vs. 2099. 2117. 22. 26.

2c. ⏑ | ⊥ | ⊥ ⏑ 1 : vs. 2093.

op ⊥ × *3a.* ⊥ | ⊥ | ⊥ × 1 : vs. 2090.

3b. × × × | ⊥ | ⊥ ⏑ 1 : vs. 2161.

3c. ⊥ × | ⊥ × 3 : vs. 2088. 2104. 45.

op ⏑́ × × *4.* ⏑ | ⊥ | ⏑́ × × 1 : vs. 2096.

Byrhtnod 2—101 (By. 1).

Oneven.
Zonder optact.

Oneven verzen. I. Zonder optact.

op ⊥ *1a.* ⊥ × × | ⊥ 3 : vs. 26. 47. 92.

1b. ⊥ ⏑ ⏑ | ⊥ 1 : vs. 53.

1c. ⊥ ⏑ ⏑ | ⊥ 1 : vs. 69.

op ⊥ ⏑ *2.* ⊥ × × | ⊥ × 5 : vs. 25. 49. 73. 97. 100.

Even verzen.

I. 3a. 2076. *onsæge*; de heffing op de tweede syllabe.

4a. 2168. *rénian*, algemeen aangenomen aanvulling van een B(ore) hs..

II. 1a. 2166 *don*. Zet men den ongecontraheerden vorm in, dan valt het vers onder *2b*.

1c. 2108. 2109. In tegenstelling met vs. 2107a. 2111a is *hwilum* hier onbetoond.

2128 *under*: *un* verloren in het hs.

1d. 2146. 2147. *međmas*, *minne* zijn de gebruikelijke en zeer waarschijnlijke aanvullingen; in het hs. zoo goed als geheel verloren.

2b. 2122. In tegenstelling met 2076 is hier de eigennaam drieletettergrepig. Onder de even verzen in dit stuk komt als tweede maat ⊥ × alleen voor, wanneer de eerste verkort is ⊥ en ⊥. Optact daarentegen komt hier meer voor dan in de oneven verzen (34 over 18). Indien *þær* geen toon heeft, is de zin meer voortzettend, en dat zal hier de opvatting zijn. 2076a daarentegen is dan een aanhef, wat ook met de positie aan het begin van een oneven vers overeenstemt.

2c. 2093. *hwæt þam* Grundtvig voor *hwæđum* A.

By. 1. Aan de stukken uit Byrhtnod ligt de tekst van Grein Wulcker Bibl. der ags. poezie[2] I. 1883 ten grond. Conjecturen worden slechts genoemd, als daartoe byzondere aanleiding bestaat.

Oneven verzen.

I. 2. 25. 100. Beide verzen zijn een aanhef: *þa* en *þær* zijn betoond.

By.1.

op [illegible]
3a. [illegible] 6 : vs. 3. 13. 15. 18. 39. 54.
3b. [illegible] 1 : vs. 94.
3c. [illegible] 7 : vs. 4. 12. 21. 30. 44. 99. 101.
3d. [illegible] 4 : vs. 8. 50. 55. 93.
3e. ⊥××× | ⊥× 6 : vs. 11. 19. 31. 33. 76. 80.
3f. ⊥×××× | ⊥× 2 : vs. 10. 28.

op ⏑̲××
4. [illegible] 1 : vs. 67.
op [illegible]
5a. [illegible] 2 : vs. 43. 61.
5b. ⏑̲× | [illegible] 1 : vs. 75.
5c. ⊥× | [illegible] 3 : vs. 38. 57. 65.
5d. [illegible] 2 : vs. 95. 96.
5e. ⊥××× | ⊥×× 1 : vs. 87.
op [illegible]
6a. [illegible] 1 : vs. 66.
6b [illegible] 1 : vs. 42.

Onever. Met optact.

II. Met optact.

op ⊥
1a. [illegible] 1 : vs. 58.
1b. ×× | ⊥× | ⊥ 5 : vs. 5. 27. 60. 68. 89.
1c. ××× | ⊥× | ⊥ 2 : vs. 51. 77.
1d. [illegible] 1 : vs. 71.
1e. [illegible] 1 : vs. 74.
1f. [illegible] 2 : vs. 16. 86.
1g. [illegible] 1 : vs. 29.
1h. [illegible] 3 : vs. 17. 22. 91.
op [illegible]
2a. [illegible] 2 : vs. 62. 98.
2b. ××× | ⊥ | ⏑̲× 1 : vs. 24.
2c. ×××× | ⊥ | ⏑̲× 2 : vs. 63. 88.
2d. ×× | ⊥ | [illegible] 1 : vs. 2.
op ⊥×
3a. × | [illegible] 1 : vs. 41.
3b. ×× | [illegible] 3 : vs. 6. 78. 82.
3c. [illegible] 1 : vs. 85.
3d. [illegible] 1 : vs. 48.
3e. [illegible] 1 : vs. 90.
3f. [illegible] 4 : vs. 32. 36. 37. 84.
3g. [illegible] 1 : vs. 52.
3h. [illegible] 1 : vs. 59.

3d. 93. Over de quantiteitsberekening van *ae* zie p. 232.

3e. 33. *pon,ne'* heeft zwakke heffing; door *ae* op den voorgrond te brengen, bederft men den zin.

5a. 43 is [illegible] en niet [illegible]. *[illegible] ase* is één begrip.

5b. 75. Zie p. 208.

5c. 38. *sámonnom* [illegible]; de zin eischt sterke betoning van *sá*.

6a. 66 *laqustréamas* [illegible] om gelijke reden.

II. *3d.* 48 l. *[illegible] hereqeatue.*

3e. 90 lees ik *[illegible]*. *[illegible]* houd ik voor een toevoegsel.

3f. 32. *[illegible]* kan op den voorgrond komen. Wil men dat niet, dan draagt *[illegible]* de heffing, en het vers wordt [illegible].

36. 37. 84 zijn alle eenigszins onzeker, daar evenals in 32 er geen syllabe is, die vol[illegible] aanspraak maakt op de eerste heffing. Alle kunnen gelezen worden met heffing op de eerste syllabe. Toch komt mij na herhaalde overweging de derde waarschijnlijker voor. [illegible]heid is een gebrek in de techniek van den dichter.

[illegible] 84. [illegible] komt wel weinig op den voorgrond maar moet toch boven *be* gaan. Vgl. [illegible] opmerking.

By. 1.

3i. × ¦ ⏑́ · · · | ′ 10 : vs. 7. 20. 23. 34. 35. 40. 56. 70. 81. 83.

3j. × ¦ ′ · · · | ′ · 2 : vs. 9. 14.

4. · | ⏑́ · · ′ · · 2 : vs. 46. 64. op ′ × ×

5a. × ′ | ⏑́ 1 : vs. 72. op ′

5b. | ′ · ¦ ′ · 2 : vs. 45. 79.

Even. Zonder optact.

Even verzen. I. Zonder optact.

op ⏑́ × *1a.* ′ · | ⏑́ · 1 : vs. 54.

op ⏑́ × *2a.* ⏑́ × | ⏑́ × 31 : vs. 2. 7. 14. 16. 18. 20. 24. 26. 29. 33. 37. 43. 46. 52. 53. 58. 59. 60. 62. 63. 67. 71. 73. 81. 83. 86. 87. 88. 95. 98. 99.

2b. ′ × | ′ · 2 : vs. 85. 100.

2c. ′ · · | ′ · 8 : vs. 5. 15. 65. 74. 80. 90. 92. 97.

2d. ⏑́ × × × | ⏑́ × 2 : vs. 22. 64.

3a. ′ · | ⏑́ 2 : vs. 17. 70. op ⏑́ · ·

3b. ′ · | ⏑́ 3 : vs. 6. 25. 51.

4a. ′ | ′ · 3 : vs. 27. 35. 94. op ⏑́ · ×

4b. ⏑́ × | ⏑́ × × 1 : vs. 79.

5. ⏑́ | ⏑́ · · 1 : vs. 42. op ⏑́ · · ·

Even. Met optact.

II. Met optact.

op ′ *1a.* · ′ · | ′ 1 : vs. 47.

1b. · ¦ ′ · | ′ 5 : vs. 23. 36. 50. 78. 101.

1c. · · ¦ ′ · | ′ 5 : vs. 10. 13. 28. 38. 39.

1d. · ′ · ′ · 1 : vs. 8.

1e. | ⏑́ ′ 1 : vs. 31.

1f. | ′ ′ 1 : vs. 49.

1g. ′ | ′ 3 : vs. 21. 34. 77.

1h. ¦ ′ ′ 1 : vs. 48.

1i. | ′ | ′ 1 : vs. 93.

op ⏑́ × *2a.* | ′ ′ 3 : vs. 15. 69. 91.

2b. ′ | ′ 3 : vs. 12. 44. 57.

2c. | ′ ¦ ⏑́ 1 : vs. 76.

2d. | ′ ′ 1 : vs. 30.

3a. ′ ⏑́ 1 : vs. 3. op ⏑́ ·

3b. | ′ | ′ 1 : vs. 9.

3c. ¦ ⏑́ | ′ 1 : vs. 56.

3d. ¦ ⏑́ ′ 5 : vs. 4. 40. 41. 61. 89.

3e. ⏑́ ′ 1 : vs. 19.

3f. | ′ ′ 1 : vs. 75.

3g. ¦ ′ | ′ 5 : vs. 11. 55. 66. 68. 84.

3h. ′ ¦ ′ 2 : vs. 32. 96.

4a. ′ | ′ 1 : vs. 82. op ′

4b. ′ | ′ 1 : vs. 72.

3c. 56. Gelijke verhouding als boven (32) tusschen *qe* en *fat*. In geen geval mag *anna* de eerste heffing hebben. Alsof er ook sprake kon zijn van andere schatten!

Even verzen.

I. 4a. 94. *god anna wat.* De rhetorica komt beter uit door *anna* dan door *wat* e[illegible] heffing te geven.

4b. 79. *unforhte.* De sterke toon op *un-* wordt door den zin vereischt. Daarom [illegible] en niet [illegible].

II. 1f. 49. Mogelijk is de juiste scansie × × | ⏑́ × | ⏑́ (*1b*).

1i. 93. Men kan twijfelen tusschen [illegible] en [illegible].

Byrhtnođ 102—201 (By. 2).

Oneven. Zonder optact.

Oneven verzen. I. Zonder optact.

op ⊥ 1. ⊥ · · | ⊥ · 3 : vs. 114. 146. 155.

op ⊥ × 2a. ⊥ × | ⊥ · 5 : vs. 113. 139. 161. 163. 168.

2b. ⏑́ × × | ⊥ · 1 : vs. 123.

2c. ⊥ × × | ⊥ · 16 : vs. 103. 104. 120. 124. 126. 131. 132. 140. 150. 153. 154. 165. 166. 181. 183. 187.

2d. ⊥ · · | ⊥ · 1 : vs. 194.

2e. ⊥ · · · | ⊥ · 6 : vs. 118. 133. 134. 159. 174. 192.

op ⊥ · · 3a. ⊥ · · | ⏑́ · · 1 : vs. 151.

3b. ⊥ · · · | ⏑́ · · 2 : vs. 110. 111.

op ⊥ · · 4a. ⊥ | ⊥ · · 4 : vs. 107. 122. 157. 169.

4b. ⊥ × | ⊥ × × 4 : vs. 116. 130. 143. 147.

4c. ⊥ · · · | ⊥ · · 2 : vs. 102. 196.

op ⊥ · 5. ⊥ · | ⏑́ · · · 1 : vs. 127.

Oneven. Met optact.

II. Met optact.

op ⊥ 1a. · | ⊥ · | ⊥ · 5 : vs. 162. 170. 173. 178. 195.

1b. · · | ⊥ · | ⊥ · 5 : vs. 105. 135. 141. 152. 158.

1c. · · · | ⊥ · | ⊥ · 3 : vs. 119. 149. 186.

1d. · · | ⊥ · · · | ⊥ · 2 : vs. 112. 172.

1e. · | ⊥ · · · | ⊥ · 1 : vs. 125.

1f. · | ⊥ · · | ⊥ · 8 : vs. 128. 144. 177. 184. 188. 189. 191. 198.

op ⊥ · 2a. · | ⊥ · | ⊥ · 1 : vs. 109.

2b. · · ⊥ | ⏑́ × 2 : vs. 145. 180.

2c. × × × × | ⊥ | ⊥ · 1 : vs. 142.

2d. · · ⊥ · | ⊥ · 1 : vs. 199.

2e. · ⊥ · | ⊥ · 1 : vs. 115.

2f. · ⊥ · | ⊥ · 1 : vs. 106.

2g. · · | ⊥ × | ⏑́ × 1 : vs. 175.

op ⊥ 3a. · | ⊥ | ⊥ · 2 : vs. 121. 148.

3b. · · | ⊥ · · ⊥ · 2 : vs. 129. 137.

By. 2. Daar 172b geheel ontbreekt, is van de even verzen 202 meegeteld, terwijl de oneven verzen tot en met 201 berekend zijn.

Oneven verzen.

I 2b. 123. Het woord *hyse* komt in het gedicht met enkele en dubbele s voor. Ik laat telkens den vorm gelden, die overgeleverd is.

2c. 165. 181. *þá* is betoond.

4b. 147. Zie pag. 208.

4c. 196. *gyf* staat in de heffing, daar geen der volgende syllaben domineeren kan.

II. 2a. 109. Wonderlijk is in deze poëzie de betoning *gegrundène*. Indien echter de overlevering juist is, kan het vers niet anders gelezen worden. Ettmühler leest *golde gegrundene* ⊥ × × | ⊥ × ×.

2d. 199. Een andere scansie is onmogelijk.

3c. × | ⊥ × | ´ × 1 : vs. 190.

3d. × × | ´ × | ⊥ × 2 : vs. 176. 200.

3e. ´ | ⊥ × × × ´ × 2 : vs. 160. 182.

3f. × | ` × × × | ⊥ ´ 1 : vs. 138.

3g. ´ | ⊥ ´ × × | ´ × 7 : vs. 108. 117. 136. 167. 171. 193. 201.

3h. ´ | ` × × × ´ | ⊥ × 1 : vs. 164. By 2.

4a. × | ` × | ` × ´ 1 : vs. 179. op ` × ×

4b. × × | ` × × × ` ´ ´ 1 : vs. 197.

4c. × | ` ´ × | ` ´ × 1 : vs. 185.

5. × | ´ | ´ × × 1 : vs. 156. op ⊥ ´ ´

Eren.
Zonder optact.

Even verzen. 1. Zonder optact.

op ⊥ *1a.* ⊥ ´ ´ | ⊥ 4 : vs. 134. 143. 154. 164.

1b. ` ´ ´ × | ⊥ 2 : vs. 156. 166.

1c. ⊥ ´ ´ × | ⊥ 1 : vs. 113.

op ◡́ × *2a.* ⊥ × × | ◡́ × 1 : vs. 108.

2b. ` ´ × × | ` ´ 2 : vs. 116. 151.

op ⊥ ´ *3a.* ⊥ × | ⊥ ´ 24 : vs. 105. 106. 109. 111. 112. 117. 119. 120. 124. 125. 129. 142. 162. 165. 167. 169. 173. 175. 178. 183. 184. 188. 191. 198.

3b. ` × × | ` 6 : vs. 123. 135. 149. 152. 200. 201.

3c. ` × ´ | ´ × 18 : vs. 115. 118. 126. 127. 132. 155. 158. 159. 160. 170. 171. 176. 177. 180. 181. 186. 192. 196.

3d. ◡́ × × × | ⊥ × 1 : vs. 128.

4. ◡́ × × | ◡́ × × 1 : vs. 133. op ◡́ × ×

5a. ´ | ´ × × 3 : vs. 110. 122. 141. op ⊥ × ×

5b. ⌣́ × | ⊥ × × 1 : vs. 130.

3d. 176. Alweer een weinig geprononceerd geval. De medegedeelde scansie schijnt toch de voorkeur te verdienen boven ⊥ × × × | ⊥ ×, wat voor de hand ligt, indien *minne* in het geheel niet op den voorgrond moet treden.

3g. 171. Voor *leng* is noch in het eerste noch in het tweede vers plaats. Ik houd het voor een toevoegsel.

201. *þearfe* ontbreekt, berust op aanvulling van Rieger. Thorpe's aanvulling *hilde* komt rhytmisch op hetzelfde neer.

4b. 197. Mogelijk ⊥ × × × | ◡́ × ×.

5. 156. Lezing en scansie onzeker.

Even verzen.

1. 3a. 183. *hegen lagen*, rhytmisch juist, maar de alliteratie ontbreekt (vgl. p. 210). Een coniectuur, die zin en rhytme beide sterk verandert (*bewegen* Grein), verdient toch geen aanbeveling.

3b. 152. *hyse.* Zee p. 252 bij 123a.

5a. 110. *bord ord onfeng.* Het in *ord* gelegen begrip treedt in den zin meer op den voorgrond dan *onfeng.*

Even.
Met optact.

II. Met optact.

By. 2.

op ´ *1a* ´ 9 : vs. 103. 107. 111. 136. 137. 138. 145. 161. 190.
1b. | ´ | ´ 6 : vs. 131. 144. 150. 157. 163. 168.
1c. ×× | ◡×× | × 1 : vs. 147.
1d. | ´ | ´ 2 : vs. 148. 179.
1e. | ´ | ´ 2 : vs. 139. 187.
1f. | | ´ 1 : vs. 174.
op ◡× *2a.* | ´ 1 : vs. 104.
2b. | ⊥ | 1 : vs. 140.

op ⊥ *3a.* | ´ | ´ 1 : vs. 197.
3b. ´ | ⊥× 3 : vs. 153. 182. 185.
3c. | ´ | ⊥× 1 : vs. 199.
3d. | ´ 1 : vs. 195.
3e. | | 2 : vs. 102. 121.
3f. | | 1 : vs. 193.
3g. | ⊥ | ´ 1 : vs. 202.
3h. | ´ | ´ 1 : vs. 194.
3i. | ⊥ | ⊥ 2 : vs. 146. 189.

Heliand 1381—1480 (Hel.1).

Oneven.
Zonder optact.

Oneven verzen. I. Zonder optact.

op ´ *1a.* ⊥×× | ⊥ 1 : vs. 1433.
1b. | ⊥ 2 : vs. 1397. 1450.
op ⊥ *2a.* | 1 : vs. 1475.
2b. | ´ 1 : vs. 1440.
2c. | ⊥ 3 : vs. 1424. 28. 66.
2d. 1 : vs. 1411.
2e. 1 : vs. 1451.
op ´ *3a.* ⊥× | ⊥× 5 : vs. 1390. 1401. 36. 47. 78.
3b. 1 : vs. 1385.

3c. ⊥×× | ⊥× 4 : vs. 1408. 23. 35. 37.
3d. ◡××× | ⊥× 4 : vs. 1393. 1409. 25. 73.
3e. | 5 : vs. 1389. 1426. 30. 39. 49.
3f. ◡×××× | ⊥× 1 : vs. 1453.
3g. ⊥×××× | ⊥× 3 : vs. 1419. 58. 76.
3h. | ´ 1 : vs. 1404.
3i. ´ 2 : vs. 1442. 55.

II. 3h. 194. Indien men *feore* met *ĕo* leest, behoort dit vers tot *3f.*

Hel. 1. In hoofdzaak is bij de stukken uit Hel. cod. ***M.*** gevolgd. De weinige gevallen, waar de lezing van ***C*** daarvoor in de plaats treedt, worden medegedeeld.

Oneven verzen.

I. 3g. 1419. Daar met uitzondering der eerste lettergreep van *aldom*, die de tweede heffing draagt, geen der volgende syllaben op den voorgrond treedt, draagt *than* de eerste heffing.

3j. ´ ´ 3 : vs. 1422. 27. 54.
op ´ *4a.* ´ ´ 1 : vs. 1472.
4b. ´ ´ 1 : vs. 1392.
4c. ´ ´ 1 : vs. 1464.
4d. ´ ´ 1 : vs. 1386.
op ´ *5a.* ´ ´ 2 : vs. 1396. 1446.
5b. ´ ´ 2 : vs. 1387. 1441.
5c. ´ | ´ 2 : vs. 1382. 1438.
5d. ´ | ´ 3 : vs. 1381. 1412. 44.
6a. ⊥ × × | ⏑ × × × 1 : vs. 1459. op ⏑ × × ×
6b. ´ | ´ 1 : vs. 1384.

Oneven. Met optact.

II. Met optact.

op ´ *1a.* 1 | ´ ´ 2 : vs. 1462. 80.
1b. 2 ⊥ × | ⊥ 5 : vs. 1415. 32. 34. 65. 68.
1c. 3 | ⊥ × | ⊥ 1 : vs. 1448.
1d. 4 ´ ´ 4 : vs. 1395. 98. 1416. 21.
op ⏑ × *2a.* 2 | ´ | ´ 1 : vs. 1391.
2b. 3 | ⊥ | ⏑ × 1 : vs. 1445.
2c. 4 ´ | ´ 3 : vs. 1400. 10. 13.
2d. 1 | ⏑ × ´ 1 : vs. 1456.
2e. 1 | ⊥ × | ´ 2 : vs. 1383. 1403.
2f. 3 | ⊥ × | ⏑ × 1 : vs. 1457.
2g. 4 | ´ ⏑ × 1 : vs. 1479.
2h. 3 | ⊥ × × ´ 1 : vs. 1431.
2i. 4 ⊥ × × ´ 1 : vs. 1405.
2j. 3 | ´ | ⏑ × 1 : vs. 1418.
2k. 2 ´ | ⏑ × 1 : vs. 1471.
3a. 2 | ´ | ⊥ × 1 : vs. 1467. op ⊥ ×
3b. 1 | ´ ´ 2 : vs. 1394. 1407.
3c. 2 | ⊥ × | ´ 3 : vs. 1411. 61. 74.
3d. 3 | ´ | ´ × 1 : vs. 1443.
3e. 3 | ⏑ × × | ⊥ × 1 : vs. 1417.
3f. 1 ⊥ × × ⊥ × 3 : vs. 1406. 70. 77.
3g. 2 | ⊥ × × | ´ 1 : vs. 1399.
3h. 4 | ⊥ × × | ⊥ × 1 : vs. 1469.
3i. 2 | ⊥ × × × | ´ 1 : vs. 1452.

3j. 1427. *andestid.* De zin eischt betoning van *an.*

II. 1b. 1434. De betoning *áthranà* is waarschijnlijker dan *áthràna;* vgl. mhd. *Étzelè*,

1c. 1448. *nahiston*, met bijtoon op de derde. Vgl. de vorige aanmerking. Bovendien heeft men hier oorspronkelijk langen klinker, die tot op heden nog niet verloren is.

2c. 1400. *lioht* en *mikil* gaan boven *latad.* Over de alliteratie zie p. 211.

1410. *landskepea* **M.**, *landscepi* **C.** *e* / uit *j* of ouden korten klinker vóór vocaal zijn in de stukken uit Heliand niet voor zelfstandige syllaben gerekend. In den regel hebben zij geminatie bewerkt maar zijn toch nog bewaard. Hun metrische beteekenis kan echter nauwelijks zóó groot zijn, dat zij niet slechts de vorige syllabe lang maken maar bovendien zelf voor een syllabe gelden, te minder, daar *i* juist als consonant de geminatie bewerkt. Alleen na *r*, die niet gemineerd is, geldt *i* voor syllabe. Sommige gevallen laten wel twijfel toe, maar een consequente behandeling is noodig. Het geval *landskepea* staat eenigszins apart, daar hier geen geminatie is, maar de opvatting is toch onzeker, en daar *C landscepi* heeft, heb ik het woord voor drielettergrepig laten gelden.

3c. 1461. 1474. *motun. odlead* hebben wel nadruk genoeg, om boven *that. ef* uit te komen.

Hel. 1.

3j. 1 | ⊥ × × × × ´ · 2 : vs. 1420. 60.

3k. 2 | ⊥ × × × × | ⊥ ´ 1 : vs. 1402.

4. 1 | ´ · ´ · ´ · | ⊥ ´ ´ 1 : vs. 1463. op ⊥ ´ ´

5. 1 | ´ ´ | ⊥ · ´ ´ 1 : vs. 1388. op ⊥ ´ ´ ´

6. 2 | ⊥ ´ · ´ | ⊥ ´ ´ ´ ´ ´ 1 : vs. 1429. op ⊥ ´ ´ ´ ´ ´

Even. Zonder optact.

Even verzen. I. Zonder optact.

op ⊥

1. ´ · · | ⊥ 1 : vs. 1448.

2a. ⊥ ⊥ | ⊥ ´ 1 : vs. 1468.

op ⏑ ×

2b. ⊥ · ´ ´ | ⊥ · 1 : vs. 1403.

2c. ⊥ · · · · | ⊥ · 1 : vs. 1461.

op ⊥ ×

3a. ⊥ × | ⊥ × 14 : vs. 1382. 84. 87. 91. 98. 1400. 05. 10. 16. 26. 30. 57. 74. 76.

3b. ⏑ × × | ⊥ × 1 : vs. 1383.

3c. ⊥ × × | ⊥ × 8 : vs. 1413. 15. 19. 21. 34. 40. 45. 79.

3d. ⏑ × × × | ⊥ × 1 : vs. 1477.

3e. ⊥ × × × | ⊥ × 1 : vs. 1399.

4. ⏑ × | ⊥ × × 1 : vs. 1418. op ⊥ × ×

Even. Met optact.

II. Met optact.

op ⊥

1a. 2 | ⊥ × | ⊥ 5 : vs. 1395. 1408. 44. 58. 59.

1b. 3 | ´ ´ | ⊥ 5 : vs. 1402. 06. 29. 35. 49.

1c. 4 | ⊥ · | ⊥ 6 : vs. 1385. 1417. 23. 27. 66. 75.

1d. 5 | ⊥ × | ⊥ 3 : vs. 1397. 1439. 42.

1e. 6 | ⊥ × | ⊥ 4 : vs. 1436. 53. 63. 78.

1f. 7 | ⊥ × | ⊥ 1 : vs. 1455.

1g. 8 | ⊥ × | ⊥ 1 : vs. 1409.

1h. 3 | ⏑ × × | ⊥ 1 : vs. 1473.

1i. 4 | ⏑ × × | ⊥ 1 : vs. 1388.

1j. 5 | ⏑ × × | ⊥ 1 : vs. 1462.

1k. 6 | ⏑ × × | ⊥ 1 : vs. 1428.

1l. 5 | ⊥ · | ⊥ 1 : vs. 1467.

1m. 6 | ´ · · | ⊥ 1 : vs. 1404.

1n. 10 | ⊥ × × | ⊥ 1 : vs. 1441.

1o. 5 | ⏑ × × × | ´ 1 : vs. 1390.

1p. 8 | ⊥ · · ´ | ´ 1 : vs. 1433.

op ⏑ ×

2a. 2 | ⊥ | ⏑ × 2 : vs. 1392. 1438.

2b. 3 | ⊥ | ⏑ × 1 : vs. 1414.

2c. 4 | ⊥ | ⏑ × 4 : vs. 1381. 1432. 51. 54.

3j. 1460. Lezing van *C giflihit* (*gefliit M.*).

6. 1429. De tegenstelling eischt den toon op *feldi*. Zet men het woord in den optact, dan krijgt men 6 ⊥ · · · ´ | ´ ; maar de zinbetoning is dan onjuist.

Even verzen.

I. 3c. 1421. Zie boven bij vs. 1410a. *irrien* is voor drielettergrepig gerekend (de dubbele *r* is niet door de *i* bewerkt), *uuillie* voor tweelettergrepig.

II. 1c. 1475. Zoo *C*, *ik* ontbr. in *M.*

1h. 1473. De *e* van *Iudeon*, uit langen klinker ontstaan en geen geminatie bewerkend, is hier en elders voor een syllabe geteld. — De eerste heffing op *Iu-*, niet op *o(dra)*; de bedoeling is immers: 'anderen, namelijk Joden'.

2c. 1451. 1454. *fiund* is voor eenlettergrepig gerekend. Een andere opvatting zou voeren tot het schema *opt.* ⊥ · ´ · , dat hoogst zeldzaam is (één in dit stuk) en waarvan het aantal voorbeelden niet noodeloos mag vermeerderd worden. (Over de korte eerste syllabe in een tweelettergrepig *fiund* zie p. 232).

Hel. 1.

2d. 5 | ´ | ◡́ · 1 : vs. 1393.
2e. 6 | ´ | ◡́ · 1 : vs. 1437.
2f. 7 | ´ | ´ · 2 : vs. 1401. 80.
2g. 3 | ◡ × | ◡ × 1 : vs. 1407.
2h. 2 | ⊥ × | ◡ × 2 : vs. 1431. 56.
2i. 3 | ⊥ × | ◡ × 2 : vs. 1411. 52.
2j. 4 | ⊥ × | ´ · 1 : vs. 1446.
2k. 4 | ◡ × | ◡ × 1 : vs. 1443.
2l. 2 | ⊥ × | ´ · 1 : vs. 1424.
2m. 5 | ⊥ × | ◡́ 1 : vs. 1412.
2n. 7 | ⊥ × | ◡́ 1 : vs. 1464.
op ⊥ × *3a.* 3 | ´ | ´ 1 : vs. 1469.

3b. 1 | ´ · | ´ · 2 : vs. 1396. 1465.
3c. 2 | ◡́ × | ´ × 1 : vs. 1447.
3d. 3 | ´ × | ´ × 1 : vs. 1425.
3e. 5 | ´ | ´ × 2 : vs. 1450. 1460.
3f. 6 | ´ × | ´ · 1 : vs. 1394.
3g. 7 | ´ · | ´ × 1 : vs. 1420.
3h. 1 | ⊥ × | ´ × 1 : vs. 1389.
3i. 4 | ´ × | ´ × 1 : vs. 1470.
3j. 5 | ´ × | ´ × 1 : vs. 1471.
3k. 6 | ´ · | ´ × 1 : vs. 1386.
3l. 7 | ⊥ × | ⊥ × 1 : vs. 1472.
4. 4 | ◡́ · | ◡́ · · 1 : vs. 1422. op ◡́ · ·

Heliand 3589—3688 (Hel. 2).

Oneven. Zonder optact.

Oneven verzen. I. Zonder optact.

op ⊥ *1a.* ⊥ × × | ⊥ 1 : vs. 3594.
1b. ◡ × × × × | ⊥ 1 : vs. 3668.
op ´ · *2a.* ´ · | ´ 1 : vs. 3596.
2b. ⊥ · | ⊥ 9 : vs. 3591. 97. 99. 3604. 12. 21. 47. 51. 56.
2c. ´ · · | ´ · 1 : vs. 3624.
2d. ´ · · | ´ · 6 : vs. 3625. 32. 41. 43. 63. 80.
2e. ´ · · | ´ · 9 : vs. 3589. 95. 3608. 29. 31. 42. 58. 73. 88.
2f. ´ · · · | ´ · 2 : vs. 3620. 64.
2g. ´ · · · | ´ 1 : vs. 3601.
2h. ´ · · · | ´ · 4 : vs. 3619. 23. 49. 61.

2i. ⊥ × × × × × | ⊥ × 1 : vs. 3657.
3a. ⊥ × × | ◡ × × 1 : vs. 3683. op ◡ × ×
3b. ⊥ × × × × × × | ◡ × × 1 : vs. 3666.
4a. ⊥ | ⊥ · · 2 : vs. 3592. 3671. op ⊥ × ×
4b. ◡ × | ⊥ × × 1 : vs. 3653.
4c. ´ · | ´ · · 3 : vs. 3602. 39. 86.
4d. ◡ × × | ⊥ × × 1 : vs. 3633.
4e. ⊥ × × × | ⊥ × × 2 : vs. 3634. 85.
3f. ´ · · · · | ´ · · 1 : vs. 3617.
5a. ´ | ´ · · · 1 : vs. 3669. op ´ · · ·
5b. ´ · · · ´ · · 1 : vs. 3644.

2e. 1437. *fiundscepi*; zie vorige de aanmerking.
3e. 1450. *endi*, vgl. *C*.
Hel. 2. *Oneven verzen.*
I. 1a. 3594 ***C***.
2a. 3596. Volgens ***C*** ◡ × × | ⊥ ×.
2b. 3597. 3604. Zie boven over 1451. 1454a.
4c. 3639 ***M***. Indien *endi* (*C*) het juiste is, dan is het vers ´ · · · ´ · · .
4e. 3634. *That* is betoond in den zin.

Oneven. Met optact. — Hel.2.

II. Met optact.

op ⊥ — *1a.* 1 | ´ | ⊥ 1 : vs. 3618.
1b. 2 | ⊥ × | ⊥ 3 : vs. 3654. 62. 82.
1c. 3 | ⊥ × | ⊥ 3 : vs. 3600. 14. 79.
1d. 4 | ⊥ × | ´ 5 : vs. 3606. 22. 30. 38. 60.
1e. 3 | ⊥ · × | ´ 1 : vs. 3655.
op ´ · — *2a.* 2 | ⏑́ × | ⊥ 1 : vs. 3678.
2b. 1 | ⊥ × | ⊥ · 2 : vs. 3611. 15.
2c. 2 | ⊥ × | ⊥ · 1 : vs. 3616.
2d. 5 | ⊥ × × | ⏑́ × 1 : vs. 3646.
2e. 2 | ⊥ × × · · | ⏑́ × 1 : vs. 3665.
op ⊥ · — *3a.* 2 | ´ | ⊥ · 1 : vs. 3652.
3b. 6 | ´ | ⊥ · 1 : vs. 3613.
3c. 3 | ⏑́ × | ⊥ × 2 : vs. 3590. 93.
3d. 1 | ⊥ · | ⊥ · 2 : vs. 3648. 76.
3e. 3 | ⊥ × | ´ · 1 : vs. 3605.
3f. 4 | ⊥ · | ⊥ · 1 : vs. 3627.
3g. 1 | ⏑́ × × | ⊥ · 2 : vs. 3626. 81.
3h. 1 | ´ · · | ⊥ · 4 : vs. 3598. 3610. 36. 45.
3i. 2 | ⊥ · · · | ⊥ · 1 : vs. 3607.
3j. 1 | ´ · · · | ⊥ · 2 : vs. 3609. 67.
3k. 1 | ´ · · · · | ´ · 3 : vs. 3650. 59. 70.
3l. 1 | ´ · · · · | ´ · 1 : vs. 3677.
3m. 2 | ⊥ · · · · | ´ · 1 : vs. 3675.
4a. 2 | ⊥ · · | ⊥ · · 1 : vs. 3628. — op ⏑́ × ×
4b. 1 | ´ · · · | ⊥ · · 1 : vs. 3674.
4c. 1 | ⊥ × × × × | ⏑́ × × 1 : vs. 3640.
5a. 1 | ⊥ · | ´ · 1 : vs. 3637. — op ⊥ × ×
5b. 3 | ⊥ · | ⊥ · · 1 : vs. 3687.
5c. 1 | ⊥ · · | ⊥ · · 1 : vs. 3635.
5d. 1 | ´ · · · | ⊥ · · 2 : vs. 3672. 84. — op ⏑́ × × ×
6. 1 | ⊥ · | ⊥ · · · 1 : vs. 3603.

Even. Zonder optact.

Even verzen. I. Zonder optact.

op ⊥ — *1a.* ⊥ · · | ⊥ 2 : vs. 3607. 18.
1b. ⊥ · · · | ⊥ 1 : vs. 3671.
1c. ´ · · · · | ⊥ 3 : vs. 3606. 30. 38.
op ⏑́ × — *2.* ⊥ · · · | ⊥ · 1 : vs. 3612.
op ⊥ × — *3a.* ´ · | ⊥ · 8 : vs. 3600. 14. 15. 16. 23. 31. 68. 78.
3b. ⊥ · · | ´ · 1 : vs. 3684.
3c. ⊥ · · | ⊥ · 1 : vs. 3594.
3d. ⊥ · · · | ⊥ · 1 : vs. 3622.
4. ´ · | ⊥ · · 2 : vs. 3590. 3632. — op ⊥ · ·
5a. ⊥ | ⊥ · · 2 : vs. 3660. 73. — op ´ ·
5b. ⊥ · | ´ · · 3 : vs. 3602. 03. 82.
6. ⊥ | ⊥ × × × 2 : vs. 3601. 28. — op ⊥ × × ×

II. 3a. 3652 ***C.***
3l. 3677. Zie p. 210 v.
5b. 3687 ***C.***
Even verzen.
I. 6. 3601 ***C.***

Even.
Met optact.

II. Met optact.

Hel. 2.

op ⊥

1a. 2 — 4 : vs. 3589. 92. 93. 3613.
1b. 3 — 6 : vs. 3636. 37. 40. 50. 66. 83.
1c. 4 × — 4 : vs. 3591. 54. 61. 65.
1d. 5 × — 3 : vs. 3634. 44. 49.
1e. 6 ⊥ × — 1 : vs. 3604.
1f. 3 × — 1 : vs. 3625.
1g. 4 × — 1 : vs. 3939.
1h. 6 × — ⊥ 1 : vs. 3629.
1i. 2 ⊥ × — 2 : vs. 3680. 81.
1j. 3 × — 1 : vs. 3669.
1k. 4 × × — ⊥ 1 : vs. 3624.
1l. 5 × — 1 : vs. 3688.
1m 6 × — 2 : vs. 3608. 51.
1n. 5 × — 1 : vs. 3596.
1o. 2 — 1 : vs. 3646.

op

2a. 2 — 1 : vs. 3653.
2b. 3 — 1 : vs. 3595.
2c. 4 — 1 : vs. 3686.
2d. 9 — 1 : vs. 3642.
2e. 3 — 1 : vs. 3676.
2f. 4 × — × 4 : vs. 3633.
2g. 5 — 1 : vs. 3672.
2h. 3 — 1 : vs. 3599. 3620. 57. 75.
2i. 5 — 1 : vs. 3656.
2j. 7 — 1 : vs. 3663.

op

3a. 2 — 1 : vs. 3598.
3b. 3 — 2 : vs. 3619. 67.
3c. 1 × — ⊥ × 3 : vs. 3643. 52. 62.
3d. 2 — 2 : vs. 3621. 64.
3e. 3 × — 5 : vs. 3597. 3645. 55. 59. 79.
3f. 5 — 2 : vs. 3658. 74.
3g. 7 × — ⊥ × 1 : vs. 3670.
3h. 8 — ⊥ × 1 : vs. 3605.
3i. 1 × — ⊥ × 1 : vs. 3641.
3j. 7 × — 1 : vs. 3635.
3k. 4 × — ⊥ × 2 : vs. 3627. 48.
3l. 6 × × — 1 : vs. 3626.
3m. 7 — 1 : vs. 3611.
3n. 4 × × — 1 : vs. 3617.
3o. 1 × × — ⊥ × 2 : vs. 3647. 87.
3p. 1 — 1 : vs. 3609.
4. 3 ⊥ × — × × 1 : vs. 3677. op × ×
5. 1 — 1 : vs. 3610. op
6. 2 — 1 : vs. 3685. op

II. *1f.* 3625. *Indicum*, zie p. 256 bij vs. 1173b. Zoo *6* vs. 3685.
1i. 3680. vgl. *C.*
3d. 3621. Zie bij Hel. 1. even vv. *1* 3c. 1121
3o. 3647. *C.*

Hildebrandslied.

Oneven.
Zonder optact.

Oneven verzen. I. Zonder optact.

op ⊥	*1.* ⊥ × × × × | ⊥ 1 : vs. 34.	*3d.* ⊥ · · ` | ◡ · · 2 : vs. 7. 45.	
op ⊥	*2a.* ′ · | ⊥ · 5 : vs. 9. 21. 22. 35. 64.	*3e.* ⊥ × × × × | ◡ × × 1 : vs. 3.	
	2b. ◡ · · | ⊥ · 1 : vs. 24.	*3f.* ⊥ · · · · · | ◡ · · 1 : vs. 61.	op ⊥ × ×
	2c. ⊥ · · | ⊥ · 3 : vs. 32. 38. 60.	*4a.* ′ · | ⊥ · · 3 : vs. 30. 44. 66.	
	2d. ◡ × × × | ′ 1 : vs. 10.	*4b.* ◡ × × | ⊥ × × 2 : vs. 8. 26.	
	2e. ⊥ × × × | ⊥ × 2 : vs. 16. 33.	*4c.* ◡ · ′ 2 : vs. 19. 49.	
	2f. ◡ × × × × | ⊥ × 2 : vs. 6. 54.	*4d.* ⊥ · · · ⊥ · · 2 : vs. 43. 58.	
	2g. ⊥ × × × × | ′ 1 : vs. 67.	*4e.* ⊥ · · · · ′ · 1 : vs. 62.	
	2h. ◡ · · · · · | ′ · 1 : vs. 40.	*4f.* ◡ × × × × × | ⊥ × × 1 : vs. 5.	
op ◡ × ×	*3a.* ◡ · · ◡ · 1 : vs. 46.	*5a.* ◡ × ◡ × × × 1 : vs. 4.	op ◡ · ·
	3b. ⊥ · · ◡ · 1 : vs. 57.	*5b.* ⊥ × | ◡ × × × 1 : vs. 13.	
	3c. ◡ × × × | ◡ · · 2 : vs. 14. 36.		

Oneven.
Met optact,

II. Met optact.

op ⊥	*1a.* 3 | ⊥ · | ⊥ 2 : vs. 39. 53.	*3a.* 1 | ′ ⊥ × 1 : vs. 23.	op ′
	1b. 4 | ⊥ · | ′ 1 : vs. 41.	*3b.* 2 | ′ ⊥ × 2 : vs. 2. 25.	
	1c. 1 | ◡ · | ′ 2 : vs. 15. 42.	*3c.* 4 | ′ ⊥ × 1 : vs. 55.	
	1d. 2 | ⊥ × × ′ 3 : vs. 18. 31. 56.	*3d.* 2 | ◡ × ⊥ × 1 : vs. 47.	
op ◡ ×	*2a.* 4 | ⊥ × | ◡ × 1 : vs. 12.	*3e.* 1 | ′ ′ 1 : vs. 37.	
	2b. 1 | ′ · · ◡ · 1 : vs. 17.	*3f.* 2 | ⊥ × ⊥ × 1 : vs. 20.	
		3g. 3 | ′ × ⊥ × 1 : vs. 59.	
		3h. 4 | ◡ × × | ′ 1 : vs. 48.	

Hild. Ten grond ligt de niet geëmendeerde tekst in de Denkmäler [illegible] p. 2[illegible]. Oneven 1—68; vs. 11. 29 ontbreken, 28 gaat voor defect door; rest 65. Even verzen 1—67; vs. 1. 10. 29. 32. 38 ontbreken; rest 62.

Oneven verzen.

I. 1. Vs. 28 is in de schemata op p. 175 niet meegeteld. Bij nader inzien geloof ik dat het vers volkomen in orde is. Het schema is ⊥ · · ′. De verbreide opinie, dat het vers defect zou zijn, berust alleen op den zeldzamen maar volstrekt niet onmogelijken versvorm.

2d. 10 *fireo*, driesyllabig.

3a. 46. Zie p. 215.

3f. 61. Zie p. 215.

II. 1c. 15. De alliteratie ontbreekt, vgl. p. 215. Het vers is gelijk aan 42, waar *sagetun* alliteereert.

1d. 18. Zie p. 215.

3e. 37. *man* heeft hier geen nadruk; de tweede heffing valt dus op *scal*.

3h. 48. Het rhytme is zeer slap. Aan de tweede heffing gaan 3 syllaben vooraf, waaronder niet één positief op den voorgrond treedt. Ik heb gemeend, *desemo* een heffing te moeten geven; men kan ook *noh* en zelfs *dat* in de heffing plaatsen.

3*i*. 1 | ´ | ´ 1 : vs. 63. 3*m*. 4 | ´ | ´ 1 : vs. 50. Hild
3*j*. 2 | ⊥ × | ´ 1 : vs. 1. 4*a*. 3 | ´ ´ 1 : vs. 51. op ´
3*k*. 3 | ´ | ´ 1 : vs. 27. 4*b*. 1 | ´ | ´ 1 : vs. 65.
3*l*. 1 | ´ ´ 1 : vs. 68. 5. 4 | ´ | ´ 1 : vs. 52. op ´

Even. Zonder optact.

Even verzen. I. Zonder optact.

op ´ 1*a*. ´ | ´ 1 : vs. 49. 23. 33. 48. 50. 56. 60. 62.
1*b*. ´ | ´ 2 : vs. 44. 45. 67.
1*c*. ´ ´ 2 : vs. 11. 36. 2*d*. ´ ´ 1 : vs. 52.
op ´ 2*a*. ´ ´ 12 : vs. 2. 21. 25. 3*a*. ´ ´ 1 : vs. 17. op ⏑ × ×
28. 39. 47. 53. 58. 61. 63. 3*b*. ´ | ´ 1 : vs. 30.
65. 66. 4*a*. ´ | ´ 1 : vs. 42. op ⊥ × ×
2*b*. ´ | ´ 1 : vs. 37. 4*b*. ´ ´ 1 : vs. 13.
2*c*. ´ ´ 10 : vs. 15. 20. 4*c*. ⊥ × × × × | ⊥ × × 1 : vs. 5.

Even. Met optact.

II. Met optact.

op ´ 1*a*. 5 ´ | ´ 1 : vs. 34. 2*d*. 6 | ´ ´ 1 : vs. 35.
1*b*. 2 ´ | ´ 2 : vs. 3. 31. 2*e*. 5 ⏑ × | ´ 1 : vs. 19.
1*c*. 3 ´ ´ 4 : vs. 12. 24. 3*a*. 2 | ⊥ ´ 1 : vs. 26. op ⊥ ×
43. 64. 3*b*. 1 | ⊥ ⊥ × 1 : vs. 59.
1*d*. 4 ´ ´ 1 : vs. 55. 3*c*. 2 | ´ ´ 2 : vs. 4. 9.
1*e*. 1 | ´ ´ 1 : vs. 8. 3*d*. 5 | ´ ´ 1 : vs. 40.
1*f*. 2 ´ ´ 2 : vs. 7. 18. 3*e*. 6 | ´ ⊥ × 1 : vs. 54.
1*g*. 4 ´ ´ 1 : vs. 27. 3*f*. 1 | ⊥ × ´ 1 : vs. 46.
1*h*. 5 | ´ ⊥ 1 : vs. 11. 3*g*. 1 | ⊥ × ´ 1 : vs. 41.
op ´ 2*a*. 6 | ´ ⏑ × 1 : vs. 57. 3*h*. 1 ⊥ × ´ 1 : vs. 16.
2*b*. 2 ´ × ⏑ × 1 : vs. 22. 4. 1 | ⊥ ´ 1 : vs. 51. op ´
2*c*. 5 ´ × ⏑ × 1 : vs. 6.

Mûspilli.

Oneven. Zonder optact.

Oneven verzen. I. Zonder optact.

op ´ 1. ´ | ´ 1 : vs. 23. 2*b*. ´ | ´ 1 : vs. 92.
op ´ 2*a*. ⏑ × × | ´ 1 : vs. 32. 3*a*. ´ ´ 4 : vs. 22. 24. 51. op ´
80.

Even verzen.
I. 3a. 17. De zin eischt betoning van *ih*.
II. 1a. 34. Een andere betoning is onmogelijk.
Mûsp. Ten grond ligt de niet geemendeerde tekst in de Denkmäler zoo bij

3b. | ´ 7 : vs. 26. 37. 41. 52. 55. 98. 99.
3c. ´ 2 : vs. 29. 56.
3d. | ´ · · 8 : vs. 6. 25. 28. 40. 67. 78. 85. 87.
3e. ´ | ´ · 1 : vs. 15.
3f. ´ | ⊥ · 3 : vs. 47. 60. 65.
3g. ⊥ × × × × × | ⊥ × 1 : vs. 93.

3h. ` | ´ · 1 : vs. 35. Masp.
4a. ´ | ` · · 1 : vs. 17. op ` ·
4b. ´ | ` ` 1 : vs. 88.
5a. ´ | ´ ` 1 : vs. 53. op ` ·
5b. ` | ´ · 1 : vs. 79.
5c. ´ | ´ · 1 : vs. 12.
6. ´ ` · 1 : vs. 19. op ` ` ·

Oneven. Met optact.

II. Met optact.

op ´ *1a.* 4 | ´ | ´ 1 : vs. 13.
1b. 6 | ` · | ´ 1 : vs. 11.
1c. 2 | ´ · | ´ 1 : vs. 21.
1d. 3 | ´ · | ´ 1 : vs. 86.
1e. 5 | ´ ⊥ 1 : vs. 94.
1f. 1 | ´ · · | ´ 1 : vs. 9.
1g. 2 ´ | ´ · 6 : vs. 14. 59. 68. 76. 90. 101.
1h. 3 ⊥ × × | ⊥ 3 : vs. 66. 70. 81.
1i. 4 | ´ · · | ⊥ 1 : vs. 72.
1j. 5 | ´ · · | ⊥ 2 : vs. 33. 63.
1k. 2 | ` · · | ⊥ 1 : vs. 73.
1l. 2 ⊥ × × × ´ 1 : vs. 50.
op ` *2a.* 4 | ´ ` · 1 : vs. 3.
2b. 7 | ⊥ ` · 1 : vs. 46.
2c. 8 | ` · | ` ` 1 : vs. 77
2d. 3 | ⊥ × | ◡́ × 2 : vs. 58. 95.
2e. 1 ◡́ × × | ◡́ × 1 : vs. 4.
2f. 3 ` · | ` 1 : vs. 27.
2g. 4 ` · | ` ` 1 : vs. 100.
2h. 1 | ⊥ · ´ · 1 : vs. 48.
2i. 3 | ⊥ × × | ◡́ × 1 : vs. 71.
2j. 1 | ´ · × | ` × 1 : vs. 31.
2k. 2 | ` · ` 1 : vs. 75.
2l. 1 | ´ · ` · 1 : vs. 34.
2m. 7 | ⊥ · · ` · 1 : vs. 89.
3a. 3 | ⊥ | ⊥ · 2 : vs. 42. 83. op ´
3b. 4 | ´ | ´ 2 : vs. 74. 91.

Hild.. Deze telt 104 verzen (1–103 en 99a). 18 en 99a, die onvolledig zijn, vallen geheel af, en voorts 97, een naar het schijnt onrhytmische volzin, die trouwens syntactisch met 98 samenhangt. Van de oneven verzen is bovendien 1, van de even verzen zijn 18 en 103 defect; wat nog in andere verzen ontbreekt, laat zich althans met zooveel waarschijnlijkheid herstellen, dat een metrische definitie niet onmogelijk is. Het resultaat der berekening van het aantal is: 100 oneven, 99 even verzen.

Oneven verzen.

I. 3d. 25. *seal* behoort natuurlijk tot het tweede vers, tenzij men *uue* in den optact plaatst.

3g. 93. In het eerste gedeelte van het vers treedt zonder twijfel *unaz* nog het meest op den voorgrond.

5b. 79. Eerste heffing op *denne*, niet op *varant.*

5c. 12. *enti* heeft de eerste heffing, daar geen der volgende syllaben er boven gaat.

II. 1a. 13. *ûf* behoort tot het eerste vers. Zoowel *sâr* als *ûf* is betoond. De ongewone versvorm, die echter van ouds voorkomt, bewijst niet het tegendeel.

1h. 66. Zie p. 218.

2c. 77. Voor den, tegen de oude regels zondigenden, versvorm vgl. Hel. 1456.

3c. 5 | ´ | ´ · 1 : vs. 16.
3d. 6 | ⊥ | ´ · 1 : vs. 103.
3e. 2 | ⊥ · | ´ · 1 : vs. 20.
3f. 4 | ⊥ · ⊥ × 1 : vs. 45.
3g. 6 | ⊥ · | ⊥ × 1 : vs. 8.
3h. 1 | ⊥ × ⊥ · 1 : vs. 44.
3i. 4 | ⊥ × | ´ 1 : vs. 38.
3j. 6 | ⊥ | ´ · 2 : vs. 82. 84.
3k. 1 | ⏑ × × | ´ · 1 : vs. 69.
3l. 4 | ⊥ × | ´ · 1 : vs. 30.
3m. 1 | ´ · × | ´ · 2 : vs. 10. 62.
3n. 2 | ⊥ × · ´ 1 : vs. 51.
3o. 1 | ⏑ × × · | ´ · 1 : vs. 7. Musp.
3p. 1 | ⊥ × × | ´ · 3 : vs. 5. 43. 61.
3q. 2 | ⊥ × × ´ 2 : vs. 2. 102.
3r. 5 | ⊥ × × ´ 1 : vs. 57.
3s. 1 | ⊥ × × | ´ 1 : vs. 49.
4a. 1 | ⊥ × × | ⊥ 1 : vs. 36. op ´
4b. 2 | ⊥ × × | ⏑ × × 1 : vs. 64.
4c. 1 | ⊥ × × · | ´ 1 : vs. 96.
5. 1 | ⊥ × × | ´ · · 1 : vs. 39. op ´

Even. Zonder optact.

Even verzen. I. Zonder optact.

op ⊥ *1.* ⊥ × | ´ 1 : vs. 20.
op ⊥ *2a.* ´ | ´ · 1 : vs. 91.
2b. ⊥ · · | ´ 1 : vs. 29.
op ´ *3a.* ´ | ´ 5 : vs. 3. 12. 16. 21. 46.
3b. ⊥ · · | ´ · 5 : vs. 47. 52. 56. 75. 79.
3c. ´ | ´ · 10 : vs. 14. 32. 51. 58. 64. 67. 72. 80. 88. 95.
3d. ´ | ´ 1 : vs. 86.
4a. ´ · · | ´ · 3 : vs. 69. 87. 93. op ´
4b. ⊥ · · | ⊥ 1 : vs. 70.
5. ´ | ´ · · 1 : vs. 54. op ´

Even. Met optact.

II. Met optact.

op ´ *1a.* 2 | ⊥ × | ⊥ 3 : vs. 1. 15. 85.
1b. 3 | ´ | ´ 1 : vs. 101.
1c. 4 | ⊥ × | ´ 3 : vs. 36. 45. 77.
1d. 7 | ´ | ´ 1 : vs. 60.
1e. 4 | ⊥ ´ 1 : vs. 10.
1f. 2 | ´ ´ 4 : vs. 23. 24. 41. 90.
1g. 3 | ´ | ´ 2 : vs. 6. 89.
1h. 4 | ⊥ × × | ⊥ 1 : vs. 81.

3d. 103. Indien, hetgeen bij de onzekerheid omtrent wat er volgt mogelijk is, *minna* bij het eerste vers behoort, is het schema 6 ´ · · ´ .

3o. 7. Volgens de p. 255 in de aanmerking bij Hel. 1410 meegedeelde beginselen ware *herie* te lezen ´ ; het type van het vers zou dan worden 1 ´ ´ .
De geringe afwijking is voor onze resultaten zonder beteekenis.

3j. 82. Zie p. 218.

3l. 30. *after* behoort tot het eerste vers.

3r. 57. *helfan* behoort tot het eerste vers.

4a. 36. Indien aan het einde van het vers nog *co* gestaan heeft, dan wordt het 1 ´ · · ´

1i. 5 | ´ | ´ 1 : vs. 17.
1j. 6 ´ | ´ 1 : vs. 76.
1k. 4 | ´ | ´ 1 : vs. 55.
1l. 5 | ´ ´ 1 : vs. 102.
op *2a.* 2 | ´ | ⏑́ × 2 : vs. 2. 99.
2b. 3 | –́ × | ´ 1 : vs. 74.
2c. 4 | ´ × | ´ 2 : vs. 19. 71.
2d. 5 ´ × | ´ 1 : vs. 94.
2e. 6 | ´ × | ´ 2 : vs. 65. 82.
2f. 7 ´ × ´ 1 : vs. 39.
2g. 3 | ⏑́ × ´ 1 : vs. 31.
2h. 4 | ´ × ´ 1 : vs. 11.
2i. 5 | ⏑́ × ´ 1 : vs. 63.
2j. 3 | ´ × ⏑́ × 2 : vs. 53. 66.
2k. 4 | ´ × × | ⏑́ × 1 : vs. 57.
op *3a.* 1 | ´ ´ 1 : vs. 30.
3b. 3 ´ ´ 1 : vs. 9.
3c. 4 | ´ | ´ 1 : vs. 57.
3d. 2 | ⏑́ × | –́ × 1 : vs. 7. Musp.
3e. 1 | ´ | ´ 8 : vs. 35. 49. 68. 73. 83. 84. 96. 100.
3f. 1 ´ ´ 3 : vs. 13. 31. 37.
3g. 3 | ´ ´ 1 : vs. 25.
3h. 4 | ´ ´ 1 : vs. 22.
3i. 1 | ´ | –́ × 7 : vs. 5. 8. 28. 33. 42. 50. 59.
3j. 4 | ´ ´ 1 : vs. 92.
3k. 1 | ´ | ´ 3 : vs. 43. 62. 98.
3l. 1 | ´ ´ 3 : vs. 38. 40. 61.
4a. 3 | ´ | ´ 1 : vs. 78. op ⏑́ × ×
4b. 1 ´ | ´ 1 : vs. 36.
5a. 4 | ´ | ´ 1 : vs. 44. op –́
5b. 2 | ´ | ´ 1 : vs. 4.

Even verzen.
1l. 102. *aufene* berust grootendeels op coniectuur (zie de uitgaven).
2j. 53. Zie p. 217.
3f. 37. Zie p. 217.
3g. 25. Zie boven bij oneven verzen *1 3d*.

ADDENDA EN CORRIGENDA.

Bldz. 9 en de schemata p. 48. Door een onattentie is in Vsp. 33,1 *Þó* als het voegwoord *Þó* opgevat, terwijl natuurlijk het perfectum van *þvá* bedoeld is. Daarmee vervalt het eenige voorbeeld voor optact in vs. 1 in Vsp. Het schema van het vers is dus ∠ · ` | ´ en niet ' ´ · | ´. Hiernaar zijn de getallen ook verderop te verbeteren.

Passim. Op vele plaatsen (bv. p. 43,2) staat achter een muzieknoot aan het einde van een volzin een punt. Daar bij een lezer der losse vellen de vergissing voorgekomen is, dat deze punt als verlengingsteeken voor de noot werd opgevat, meen ik voor deze misvatting te moeten waarschuwen.

Bldz. 27 aanm. Te schrappen is: en E.

Bldz. 38. Het komt mij niet waarschijnlijk voor, dat de alliteratie van 4 syllaben de meest oorspronkelijke wijze geweest is. Vgl. hierover pag. 226.

Bldz. 38—39. Wel is waar zegt men in modern Deensch *drikke mjød, drikke vand* met hoofdtoon op het substantief, maar vooreerst weten wij niet, hoe oud deze betoning is, en dan zou zij nog niet algeheele verwaarloozing van het verbum en rekking van het monosyllabisch substantief over een heele maat rechtvaardigen.

Bldz. 41. Het is niet onmogelijk, dat Hym. 10,5 *gekk inn í sal* te lezen is ● | ● ● | ●. In dat geval allitereert hier de optact: vgl. de voorbeelden p. 111. Van het op p. 41 bereikte standpunt mocht deze mogelijkheid slechts hypothetisch worden aangenomen (zie p. 44), maar zij wordt door onze ervaringen bij ljóđaháttr en in de wgerm. poëzie bevestigd.

Bldz. 43. Ook voor Reg. 7,2 kan een analoge redeneering gelden, te meer, daar de strofe in ljóđaháttr gedicht is. Vs. 1—2 kunnen gedeeld worden: *gjafar þú gaft, gaftattu ást-gjafar. gaftattu* staat dan wel niet in de heffing maar in zwaren optact en alliteceert. Daarmee kan aan het parallellisme

met vs. 1. 3 voldoende uitdrukking gegeven zijn. Het vers is dan niet een voorbeeld voor alliteratie van een sterk bijtonige syllabe na de heffing (*gjaf-*), daar deze syllabe zelf in de heffing komt te staan, maar voor alliteratie van optact. Intusschen staat deze opvatting voor mij niet vast; ook de t. a. p. gegevene laat zich op de daar meegedeelde gronden verdedigen.

Bldz. 115. Bij de bespreking van het vers *ef (ok) þú, Vafþrúðnir! vitir* heb ik er niet op gelet, dat str. 42,3 eenigszins afwijkt en luidt *ǫll, Vafþrúðnir! vitir*. *ǫll* is hier zeker geen optact. De verdeeling van het vers wordt hier een andere, t. w. [illegible]. Maar het rhytme van *Vafþrúðnir* blijft hetzelfde; het is slechts versneld. In plaats van [illegible] is het hier [illegible]. Voor onze berekeningen heeft dit geen beteekenis, daar deze verzen niet opgenomen zijn in de schemata, die aan de statistische besprekingen ten grond liggen.

Bldz. 210. In het in dit geschrift niet geschematiseerde deel van Bv. komen een paar gevallen van eindrijm voor. Het belangrijkste is 271, het eenige geval naast 183, waar het stafrijm niet in orde is (alleen alliteratie in het tweede vers). Toevallig kan het halve rijm zijn in vs. 282 *brodor* [illegible] *ôper* en is zeker het rijm in 309 *mapelode* [illegible] *hafenode*. Deze verzen toonen, dat wij ook hier het einde der alliteratiepoëzie naderen. Te meer moeten wij de zekerheid bewonderen, waarmee de dichter de oude techniek nog beheerscht. Zijn werk staat daardoor in volkomen tegenstelling met Mûspilli.

Bldz. 246. Be. 2. Oneven vv. *II 3b*. vs. 363. Eene derde mogelijkheid is [illegible] vgl. p. 255 over Hel. 143 la.

INHOUD.